

Erik Bach

Erindringer om stort og småt

1930-2010

Erindringer om stort og småt, 1930-2010

© Erik Bach 2010

Bogen er sat med Baskerville og
trykt hos Bendt Wikke Marketing A/S

Printed in Denmark 2010

ISBN 978-87-993715-0-1

Redaktion:

Christian Friis Bach med bidrag fra
Ellen Birgitte Bach, Charlotte Friis Bach Ryhl
og Louise Bach Jensen.

Bemærk at der i korrekturen er tilladt
afvigelser fra dansk retskrivning,
herunder at forældre (Mor, Far)
o.lig. staves med stort.

www.ellen-erik-bach.dk

Indholdsfortegnelse

FØRSTE DEL: Historier fra mit liv 1

Sådan var det – måske? 1

Hos Mormor og Morfar 22

Hedensted 33

Enekarl 39

Manufakturhandlerlærlingen 44

Manufakturhandleren 48

Soldat 54

Forkarl på Julielund 62

ANDEL DEL: Mine erindringer 68

Kapitel 1: Mine bedsteforældre 68

Kapitel 2: Mine forældre 75

Kapitel 3: Mor kommer i snak med Marius Friis 83

Kapitel 4: Breve fra Hedensted 89

Kapitel 5: Manufakturhandlerlærling 97

Kapitel 6: Silkeborg og soldat 115

Kapitel 7: Landbrugsuddannelse 123

Kapitel 8: Agronomstuderende 130

Kapitel 9: Fortsatte studier 142

Kapitel 10: Vi bliver en Familie 153

Kapitel 11: Et år i USA 176

Kapitel 12: Tiden efter USA 197

Kapitel 13: Byggeri og landbrug på Bakken 223

Kapitel 14: Gitte bliver erhvervsaktiv 233

Kapitel 15: Brøkeb og omegn 245

Kapitel 16: De sidste år på Landbohøjskolen 252

Kapitel 17: Vore børns Bedsteforældre 257

TREDJE DEL: Afslutning 268

Så langt, så godt 268

Bilag I: Min fars forældre og børn 271

Bilag II. Min Mors forældre og deres børn 274

Bilag III. Ponyer på Dyrskue, 1972–1998 275

FØRSTE DEL: Historier fra mit liv

Sådan var det – måske?

En dag i maj 1937

Klokken var fem om morgenen, og Mor var på vej ud af sengen. Hun havde ikke sovet så meget. Far havde hostet det meste af natten, han havde det ikke så godt i denne tid, tuberkulosen havde igen strammet sit tag i ham. Jeg kunne høre, Mor snakkede med Far, mens hun forsøgte at få Aksel til at sove lidt længere. Han var kun 10 måneder gammel og havde også sovet uroligt på grund af Fars hosten. Jeg kunne høre, at Mor snakkede om doktoren, det var ellers ikke så længe siden, han havde været hos os. Inden Mor gik ud for at malke vore fire køer, varmede hun lidt mælk til Far, som han fik med lidt honning i. Hun håbede, at det ville mildne hans hosteanfald. Honningen havde hun fået af Købmand Edvard Jensen, han havde bier i bakkerne bag ved købmandsforretningen.

Jeg sov i et lille værelse ved siden af soveværelset sammen med mine to mindre søskende Gunnar og Ellen, der var henholdsvis 1½ og godt tre år yngre end mig. Jeg var netop fyldt syv år men endnu ikke begyndt at gå i skole.

Aksel ville ikke sove igen, så Mor tog ham med ud i stalden, så han ikke skulle forhindre Far i at få lidt ro. Vi tre i det lille værelse havde ikke noget imod at sove lidt længere. Vores værelse vendte mod nord, så selv om det var ved at blive lyst, havde vi endnu knapt fornemmelsen af, at “den mørke nat forgangen var.” Mor anbragte Aksel i barnevognen, der kunne han sidde og se på, at hun malkede, det elskede han. Her var noget at se på. Foruden de fire køer var der et par kalve, der stod bundet i den ene ende af stalden.

Mor skulle være færdig med at malke og have spanden kørt ned til vejen inden klokken blev 6.30, så kom mælkemanden og hentede den. Inden hun kørte mælken ned, tog hun et par liter fra til husholdningen. Kalvene var så store nu, at de måtte klare sig uden mælk. Så meget som muligt skulle af sted til mejeriet, det var jo næsten den eneste indtægt, vi havde.

Inden hun gik ind, hentede hun vand ved pumpen og vaskede malkespanden og sien af, hængte skamlen på plads og gav køer og kalve lidt grutting. Til sidst tog hun Aksel med over i det lille hus ved siden af stalden, hvor vores eneste so boede. Den fik også noget grutting og hertil det vand, hun havde brugt til at vaske spanden i. Så fyldte hun spanden igen og tog den med ind.

Soen var ikke så populær, den mindede om en bristet drøm eller et bristet håb om en lidt bedre økonomi, en lidt lettere hverdag med lidt flere penge til de daglige fornødenheder.

Vi havde købt den for knapt et halvt år siden. Pengene havde vi lånt af Fars ældste bror, der havde en gård på Horsens egnen. Den var løbet, så nu gjaldt det om at væbne sig med tålmodighed. Om godt 3 måneder skulle den nedkomme, og det ville næsten med sikkerhed betyde begyndelsen på en ny tid, en tid med en ny økonomi, hvor vi somme tider havde penge, der ikke på forhånd var bestemt til at dække det allermest nødvendige.

1. Mor og Far. Nyforlovede?

Dagene gik, soen var dagligt samtaleemne, hvor mange grise ville den få? 10, 12 eller? Det ville naturligvis i nogle måneder betyde udgifter til foder, idet vi ikke selv havde nok til at opfede så mange grise. De penge måtte vi låne, eller måske kunne vi låne noget foder af Bedstefar i Holbæk, det var kun ca. tre km fra os. Vi skulle også have lavet en større sti i den anden ende af det lille hus, hvor der nu var brænde, det måtte vi så have udenfor på en eller anden måde. Forhåbentlig blev Far så rask, at han kunne lave dette, inden hun skulle fare.

Vi nåede det. Bedstefar kom en dag og hjalp Far og mig med at få brænde og tørv ud i et skur bag ved huset, hvor det kunne være i tørvejr. Bedstefar var kørende med hest og vogn, og havde taget brædder med, som vi brugte til den nye svinesti.

Da det var tid, at soen skulle fare, stod Far op et par gange om natten for at se til den. Den var nu ikke blevet så tykmavet, som vi havde ventet, men det betød

nok ikke noget. Den tredje nat kom Far ind og kaldte på Mor. ”Nu tror jeg den kommer,” sagde han. Mor stod op og tændte op i komfuret, måske kunne de få brug for varmt vand, og måske ville det gøre godt med en kop te, hvis det tog lidt tid.

Det tog nu ikke så lang tid, den fik kun tre grise, og den ene var et lille skrav. Mor og Far ventede lidt for at sikre sig, at der ikke kom flere og for at se, at grisene fandt sig til rette i det hjørne, Far havde indrettet, så soen ikke kunne lægge sig på dem.

Om morgenen var den lille gris død. Den havde ikke kunnet flytte sig hurtigt nok til at undgå, at soen lagde sig på den. Soen havde det tydeligvis heller ikke godt, den nægtede at rejse sig og ville hverken spise eller drikke. Efter at Mor og Far havde snakket lidt sammen, gik Far op til købmanden for at ringe efter dyrlægen.

Da vi ingen penge havde, fik dyrlægen den ene af de to grise som betaling, og den sidste fik Fars bror som afdrag på soen.

2. Damlyst, mit Fødehjem

Da Mor kom ind, efter at have malket og fodret, var Far vågnet, men han var ikke stået op, så Mor satte Aksel i sengen ved Far og gav ham lidt at lege med, mens hun tændte op i komfuret for at lave havregrød og koge vand til te. Nu stod Far op og gik ud i stalden for at besørge sin nødtørft, inden vi skulle spise. ”Kan I komme i tøjet og rende ud til Far, inden vi skal spise,” kaldte Mor. Gunnar og jeg var midt i en diskussion om, hvad der var til højre, og hvad der var til venstre.

Det kom sig af en oplevelse, jeg havde haft for en tid siden, men som jeg stadig var optaget af. Vi havde ikke mere grutting og skulle derfor af sted til møllen med noget korn for at få det malet. Det var en god dag til det, det var tørvejr, og der blæste en frisk vind. Derfra hvor vi boede, kunne vi se, at møllen var i gang. Kornet havde vi i et hjørne af laden, der udgjorde den østre ende af staldbygningen. Jeg holdt sækkene, mens Far skovlede korn i, vi fyldte dem kun godt og vel halvt, Mor og Far skulle jo selv løfte dem op på vognen, og det fyldte jo også noget mere, når det var malet. Vi fyldte syv sække, så var der i hvert fald til en måneds tid.

Vi havde hverken hest eller vogn, men vi havde en aftale med genboen om, at vi kunne låne hest og vogn hos ham, når vi skulle til mølle. Jeg fulgtes med Far derover og hjalp med at spænde for. Niels Kusk kom ud og snakkede lidt. Det var en selvfølge, at vi kunne låne hans hest og vogn. "Vi er jo færdig med forårsarbejdet, så den har kun godt af at komme ud og blive rørt lidt. Skal jeg hjælpe dig med at læsse" spurgte han, men det mente Far nok, at vi kunne klare selv.

Mor og Far fik læsset, og vi kørte af sted. Møllen lå i den anden ende af Udby, det hed den lille landsby på Djursland, hvor vi boede. Den lå allerøverst på bakken bag ved købmanden og ikke så langt fra kirken. De to bygninger, den sorte, tjærede mølle og den hvidkalkede kirke med det røde tegltag klædte hinanden og kunne ses vidt omkring. I kraft af dem fik Udby, trods sin lidenhed, en vis pondus. På vej op til møllen passerede vi begge byens købmænd. Først kom Valdemar Thomsen, hvis forretning kun lå et par huse fra vores sted. Han var en ældre mand, og hans udbud af varer var ikke stort, men jeg kunne godt lide at komme i forretningen. Der vankede altid et bolche, og jeg fik aldrig mindre med hjem, end jeg havde betalt for.

Oppe ved korsvejen, der hvor Bygaden løber ind i landevejen, lå Edvard Jensens købmandsforretning, der var meget større, og hvor man kunne få alt. Både købmandens kone og en ung pige hjalp til med at ekspedere. Her var byens centrum, her holdt rutebilen fra Holbæk, inden den fortsatte mod Udbyhøj. Lige til højre for købmanden lå skolen, hvor jeg skulle begynde efter sommerferien.

På vej til møllen fik jeg lov til at holde tømmerne, "Men kun hvis du kører i højre side," sagde Far og fortalte mig, hvilken side der var højre. Da vi nåede korsvejen, skulle vi først lidt til venstre og dernæst til højre op ad bakken. Her overtog Far tømmerne, og hesten måtte lægge kræfterne i op ad den stejle bakke. Mølleren hjalp Far med at smide sækkene op på den afsats, der gik hele vejen rundt om møllen, og hvorfra der gik en dør ind i møllen. Inden kornet blev malet, skulle det vejes. Nu da vi ingen grise havde at fodre, havde vi jo rigeligt med korn, så Far betalte mølleren med korn.

På vej hjem fik jeg igen lov til at holde tømmerne. "Men husk nu at køre i højre side," sagde Far. Men nu var det den modsatte side, og hvordan Far kunne huske, hvornår en side var højre, og hvornår den var venstre, det spekulerede jeg længe over.

Før vi spiste havregrøden, foldede vi vore hænder, mens Far takkede Gud for nattens hvile og for den mad, vi skulle til at spise. Til grøden fik vi et glas af den friskmalkede mælk. Mor hentede lidt fløde, hun havde skummet af mælken fra i går, det kom hun i Fars mælk. Doktoren havde sagt, at hun skulle fede Far, så han kunne få flere kræfter. Efter grøden fik vi de fedtemadder, vi kunne spise, og Mor og Far fik en kop te. Før vi gik videre med dagens gøremål, læste Far et stykke af bibelen og bad Gud om tilgivelse for vore synder og om at passe på os og alle vore kære.

Da vi var færdige med at spise, gik Far ud i haven for at hvile sig. Her havde han en liggestol og nogle tæpper. Doktor Høegh havde sagt, at hvile, frisk luft og næringsrig mad var det, der skulle til, for at Far kunne få sine kræfter igen. Aksel skulle sove, og Mor satte barnevognen, så Far kunne nå at vugge den, hvis det skulle blive nødvendigt. Ellen blev anbragt på et tæppe ved siden af Far med sine dukker. Her kunne hun sidde og lege, mens vi var i marken med køerne. “Nu må du ikke falde i søvn, mens vi trækker køerne ud,” sagde Mor henvendt til Far. Hun var bange for, at Ellen skulle nærme sig dammen, der grænsede op til vores have.

Mor var bange for dammen især efter det, der skete sidste vinter. Det havde været frostvejr nogle dage, og vi plagede Far hver dag for at få lov til at gå ud på isen. “I må vente, til jeg har prøvet den af,” sagde han. Da han endelig, sammen med Søren Hansen, havde gået en tur over hele dammen, fik vi lov på en betingelse, “I må love, at I ikke nærmer jer hjørnet ud mod fjorden.” Det lovede vi. I det hjørne havde fiskerne de fiskekasser, som de brugte til at opbevare de fisk i, som de havde fanget i brakvandet lidt længere inde i Randers fjord.

Det varede ikke længe, før alle byens børn var samlet på dammen, nogle havde skøjter, vi andre lavede lange glidebaner, eller legede tagfat. Lidt efter var der en, der hentede en bold, så vi kunne spille fodbold på isen. Jeg var målmand på det mål nærmest fiskekasserne. Da jeg ville hente en bold, som jeg ikke fik fat i, kom jeg lidt for nær til vågen, hvori fiskekasserne lå, og pludselig brast isen. Jeg faldt i det kolde vand, og trods mine forsøg på at holde fast i iskanten, kom jeg ind under isen. En af de store drenge så det og sprang resolut ned i vandet, fik fat i mig og halede mig op, så jeg igen kunne trække vejret. De andre børn skreg på Niels Kusk, der boede lige over for dammen. Han kom springende med noget reb, som han kastede ud til den store dreng, for at han kunne holde fast i det. Et øjeblik efter kom hans kone med en stige ved hvis hjælp, de fik både den store dreng og mig halet op af vandet. Nu kom Mor løbende. Hun havde set fra køkkenvinduet, at der var sket noget. Niels Kusk løb hende i møde med mig på armen. Da de mødtes, ville han fortsætte, men da Mor så, det var mig, han bar på, greb hun mig og løb hjem, så hurtigt hun kunne.

Mor trak “førerkoen” ud. Den holdt jeg, mens Mor kobledede de andre tre sammen med hende. Først trak vi ned til dammen lige neden for det lille hus, hvor brandsprøjten stod, for at de kunne slukke tørsten. Her kobledede vi de to fra, så

Mor og jeg holdt hver to, mens de drak. Nu gik det rask af sted, Mor trak, og Gunnar og jeg gik bagefter. Køerne var ivrige. Det friske forårsgræs var noget helt andet end roerne og halmen, som de havde levet af det sidste halve år. Det var ikke let at følge med på den sandede markvej, meget af tiden måtte vi små løbe for ikke at komme bagefter. Der var ca. $\frac{1}{2}$ km ud til marken, først ind igennem et lille stykke af skoven, så langs med den, indtil vi kom til vores mark.

Lige før skoven lå der et lille fattigt hus. Her boede en familie, som vi ikke havde ret meget med at gøre. De havde ikke boet der så længe. Ofte var manden ikke hjemme, han var chauffør og kørte med en lastbil, som han altid stillede længere oppe i byen. De havde tre drenge, hvoraf den yngste var en smule ældre end mig, men Far havde sagt, at jeg ikke måtte lege med dem. De var ikke søde.

Det gjorde jeg alligevel engang for ikke så længe siden. Gunnar var ved at lære Ellen at spille pind. Det havde vi lært sidste gang vi besøgte Bedstemor og Bedstefar i Vejlbj. Mor havde travlt med at lave mad, og Aksel og Far sov. Jeg gad ikke spille pind, så jeg var gået om bag stalden for at lede efter den bold, der blev væk i går, da vi spillede Antonius.

“Kom lige,” var der en af de slemme drenge, der råbte, “Der er lige noget, vi vil vise dig.” Først lod jeg, som om jeg ikke hørte det, men han blev ved. “Det varer kun et øjeblik.” Jeg blev selvfølgelig nysgerrig, hvad mon det kunne være? Jeg nærmede mig langsomt. “Det er et lille stykke inde i skoven,” blev han ved, “Og det er meget spændende.” Da vi var kommet nogle få skridt ind i skoven, sagde han, ”nu skal du lukke øjnene, og når du åbner dem, kan du se det.” Jeg lukkede øjnene, og i samme øjeblik greb de to andre mine arme, mens den største bandt mig for øjnene. “Skynd jer nu” sagde han, de havde travlt med et eller andet. Pludselig stoppede de en klud ind i min mund. Jeg forsøgte at spytte den ud, men han holdt fast, mens de alle tre grinede højt. Endelig kom jeg fri og fik bindet fra øjnene, mens jeg grædende og spyttende løb hjemefter. “Vi har tisset på kluden,” råbte de efter mig, mens de grinede endnu højere.

Da jeg kom hjem, var Far vågnet og havde rejst sig for at se, hvor jeg var blevet af. “Hvor har du været,” spurgte han. Jeg fortalte grædende, hvad der var sket, mens Ellen og Gunnar så på mig med bekymrede miner. Far blev vred, “har jeg ikke sagt, at du ikke må gå op til dem, nu kan du komme med ind i stalden.” Herinde fik jeg bukserne ned, hvorefter Far gav mig en endefuld. Jeg mindes ikke senere at være gået op i skoven uden i følge med Far eller Mor.

Vi var nået ud i marken med køerne. Gunnar og jeg var lettere forpustede, det var tungt at gå i det løse sand. Nu skulle jeg igen holde førerkoen, mens Mor løsnede de andre fra koblet en efter en og fandt deres tøj. Inden vi gik hjem, flyttede vi dem, så de fik nyt tøj. På vej hjem hilste Mor på drengenes Mor, hun var ved at hænge vasketøj op.

Da vi kom hjem, stod Jens Frandsen og snakkede med Far, der stadig lå i sin liggestol. Jens og Sofie Frandsen var vores nærmeste naboer. De boede i et lille stråtekt hus på den anden side af markvejen. Jens havde været fisker, men var

for længst holdt op med at fiske. De var begge to højt oppe i årene. Jens kom over hver dag, som regel flere gange, han var ikke bange for Far. Flere af vore venner besøgte os helst ikke, især ikke når Far var dårlig. De var bange for at blive smittet, men det bekymrede hverken Jens eller Sofie.

Jens havde selv lavet en lille firehjulet vogn af nogle barnevognshjul. Der var kun plads til to i vognen, så enten måtte Gunnar eller jeg skubbe bagpå eller hjælpe Jens med at trække, når vi skulle på tur. Vi kørte så godt som dagligt ture med Jens. Det var ikke nemt i det løse sand på markvejen, men det gik meget bedre, når vi trak ad stien hen forbi Sofie og Jens' hus. Lidt længere henne kom vi til Karen Kaisens hus. Hun var ugift og boede sammen med sin Mor, der var meget gammel. Karen havde været lærerinde, men fik nu aldersrente.

Jeg syntes, at det lille hvidkalkede hus var det kønneste hus i hele byen med sine små vinduer og stokroserne langs væggen om sommeren. Vi skulle altid komme ind for at hilse på den gamle, som nu kun kunne gå med Karens hjælp. Vi blev beværtet med saftvand og kage, mens Jens fik en kop kaffe sammen med Karen og hendes Mor. Den gamle spurgte til Mor og Far og sagde, at vi skulle hilse.

Vi gik ofte om ad Bygaden, når vi skulle hjem. Det var godt nok lidt længere, men jeg ville altid den vej, så var der nemlig mulighed for at møde nogen af de andre børn, og som regel havde Jens så god tid, at vi kunne nå at lege lidt, inden vi nåede hjem.

Da vi nåede hjem i dag, var det middag. Forinden havde Mor været i marken endnu en gang for at flytte køerne, og hun havde nået at tynde et par rækker roer. Det var på høje tid, de blev snart for store, og så var de langt mere besværlige at tynde.

Vi parkerede vognen. Jens gik hjem til Sofie, og vi gik ind for at spise.

Middagsmaden bestod af kartofler med stegt flæsk og løgsovs. Bagefter fik vi øllebrød med klumper i, herpå fik vi mælk, og endnu en gang hentede Mor flødekanden til Far. Under spisningen snakkede Mor og Far om, hvordan de skulle få roerne tyndet. Far kunne ikke hjælpe i år, hvis han gik ud i marken, blev han så træt og forpustet, at han måtte lægge sig ned for at hvile. Det kunne se umuligt ud, men det blev aldrig umuligt. Vi foldede hænderne, og Far lagde alt i Guds hånd. Problemer og genvordigheder fik aldrig lov til at knuge Mor og Far. Han ville vise vej, når blot vi stolede på ham.

Jeg kunne stadig huske, hvordan det var, da vi tyndede roerne sidste år. Dengang var Far meget bedre end nu, og han deltog i alt arbejde. Som jeg husker det, var det strålende solskin hver dag i den periode. Om morgenen hjalp Mor og Far hinanden med at malke, så ordnede Far resten, mens Mor fik os i tøjet, lavet morgenmad, og pakket en kurv med saftvand, kaffe og mellemmadder, som vi skulle have midt på formiddagen. Selv om vi havde travlt, tog vi os altid god tid til morgenandagten. Jeg holdt meget af denne stille stund, det var så forunderlig trygt at høre Fars rolige stemme fastslå, at intet ondt kunne ramme os.

Inden klokken var 7.30 havde vi vandet køerne og var på vej i marken. Mor trak køerne, Far skubbede barnevognen med Ellen (Aksel var jo ikke født endnu), og Gunnar og jeg halsede bagefter, så godt vi kunne. Når vi havde tøjret køerne, blev barnevognen med Ellen kørt ned i en gammel mergelgrav midt på vores mark. Det havde været en mergelgrav, nu var det blot en græsklædt, grydeforment fordybning uden vand. Når vi nåede så langt, var Ellen som regel faldet i søvn. Nu begyndte Mor og Far på arbejdet. De fulgtes ad, række op og række ned. Det hændte, at Mor sakkede lidt bagud, hun var jo knap så øvet som Far, men så tyndede Far et lille stykke i hendes række, så de igen kunne snakke. Til at begynde med fulgtes vi med Mor og Far med strenge instrukser om ikke at træde på de små roeplanter. Af et gammelt roejern hvor skaftet var knækket, havde Far lavet et lille, kortskaftet jern, som vi kunne øve os med. Vi løb lidt foran og hakkede i deres rækker, men det varede ikke længe, før vi var trætte af det.

Midt på formiddagen holdt Mor og Far pause og kom hen i mergelgraven for at drikke deres formiddagskaffe. Mor bredte et tæppe ud på den græsklædte, sydvendte skråning og pakkede kurven ud. Ellen var vågnet, men sad stadig i sin barnevogn. Nu kom hun ned på tæppet, og vi satte os i en rundkreds og spiste med god appetit Mors mellemmadder og drak kaffe og saftvand til.

Mor strakte sig på tæppet, hun havde besvær med at sidde sammenbøjet, hendes mave fyldte allerede godt. Far lagde sig ved siden af hende, og de lå lidt i solen med lukkede øjne. Jeg kunne se, at de holdt hinanden i hånden. Gunnar var ved at lære Ellen at slå kolbøtter i græsset lidt henne. Jeg kunne ikke slippe Mor og Far med øjnene. Intet ondt kunne nå os.

Vi var knap nok færdige med middagssøvnen, før en bil standsede udenfor. Det var Doktor Høegh fra Ørsted, han kiggede altid ind, når han var i nærheden. Han kom ind ad køkkendøren, for "jeg elsker dit lille, sirlige køkken, Krista." Alting omkring Mor var sirligt. Han sad lidt inde i stuen og snakkede med Far, lyttede på hans bryst og til hans vejtrækning. Døren stod åben, så jeg kunne følge med, selvom jeg var ude i køkkenet hos Mor, der var ved at lave en kop kaffe, som hun lidt efter satte ind i stuen. Mor satte sig ind til dem og spurgte til Faster Bodil fra Ørsted, hun havde leddegigt.

"Hvordan har de små det?," spurgte Doktor Høegh, han ville altid snakke med os alle sammen, og vi skulle komme helt hen til ham. "Glæder du dig til at komme i skole," spurgte han mig, "Så skal du lære at læse." "Det kan jeg godt," svarede jeg. Det havde Far lært mig i vinter, dengang han lå i sengen. "Du må hellere komme hen med dem alle fire, så vi kan se ordentlig på dem," sagde han henvendt til Mor. Doktor Høegh var overlæge på Ørsted Sygehus, og sidste år var vi også henne for at blive undersøgt. Jeg tror nok, at han var bange for, at vi skulle fejle det samme som Far. De aftalte en tid, så det kunne passe med rutebilen. Han sagde, at Sygehuset betalte for transporten og gav Mor nogen penge.

Da han var kørt, ville Mor skynde sig i marken, så hun kunne nå at tynde et par rækker roer, inden hun skulle have køerne med hjem. I må hellere komme med, sagde hun til Gunnar og mig, så havde Far jo kun de to små at holde øje med.

Jens var ikke kommet endnu, han havde nok set Doktorens bil og var gået hjem igen. Lidt efter at vi var kommet ud i marken, begyndte det at småregne, og det varede ikke længe før Mor sagde, at nu var det for besværligt. Jorden klæbede til roejernet og til træskoene. Vi hentede køerne og skyndte os hjem.

Det er vist kun en byge, sagde Mor, da vi var kommet ind til Far. Jeg tror, jeg vil vaske lidt tøj, så vi har noget at tage på, når vi skal på sygehuset. Hun tændte op i komfuret og satte den store gryde over med vand. ”Løb lige op til Valdemar og hent lidt brun sæbe og et pund soda,” sagde Mor til mig, her er penge. De fleste gange vaskede Mor tøjet uden sæbe, men nu skulle det være ekstra rent, når vi skulle på sygehuset. Vi betalte altid kontant. Far havde et princip, som han aldrig fraveg: Hvis du ingen penge har, kan du ingenting købe.

Da vi havde spist til aften, og Aksel var kommet i seng, læste Far en historie for os, inden han fulgte os op på det lille værelse. Da han gik, lod han døren stå åben, så vi kunne høre, at de snakkede nede i køkkenet. Lidt efter kom de ind i stuen, Far lukkede døren, han troede nok, at vi sov. Så hentede han et tæppe, som han bredte ud på divanen, inden han lagde sig. Far bredte altid et tæppe ud over det sorte, quiltede divantæppe, inden han lagde sig. På bordet var der et tæppe mage til. Begge tæpper havde Mor quiltet, mens hun var stuepige for forstanderparret på Rønde Gymnasium, der dengang var kostskole.

Mor havde ofte fortalt om den tid. Så kunne hun sætte sig og tage mig på skødet, mens hun for en kort stund glemte, at hun havde travlt. ”Vi var som en stor familie alle vi piger,” fortalte hun, ”Og der var altid liv og glade dage.” Mors bror Karl Gustav og hans kæreste Inger var også ansat på skolen. Han var altmuligmand, og Inger var kokkepige. ”Aftenerne tilbragte vi ofte sammen, oppe i en samlingsstue vi kaldte Aldershvile.” Hun kunne stadig huske navnene på de fleste af pigerne, det skyldtes ikke mindst, at en kreds af dem havde startet en vandrebog, ”Solglint,” som stadig cirkulerede, om end der blev længere og længere imellem, at den dukkede op.

Hun fortalte om aftenene på Aldershvile, hvor de mødtes med deres sytøj, om pigesnakken, om de enkelte piger og deres sorger og glæder og drømme. Når de skiltes efter aftenkaffen klokken ni, sad Mor ofte lidt endnu på sit værelse med benene trukket op under kjolen for at holde varmen og syede lidt mere på sit udstyr, inden hun gik i seng.

Tæt ved gymnasiet lå Rønde Højskole, hvor Far var elev om vinteren 1927-28. Nogle gange i løbet af vinteren var der møder på Højskolen, hvortil alle på Gymnasiet også var inviteret. Det var ved et sådant møde i efteråret 1927, at Mor og Far så hinanden for første gang. De sad ved siden af hinanden ved det efterfølgende kaffebord. ”Det var, som om vi havde kendt hinanden altid,” fortalte Mor, og de næste par måneder sås de, så tit det var muligt.

Men snart efter begyndte Far at skrante, og i det tidlige forår måtte han forlade Højskolen for at blive indlagt på Silkeborg Sanatorium. Tuberkulosen havde slået sin klo i ham.

3. Henning Bach, min far

Mor besøgte ham, så tit hun kunne de næste par måneder. Han fik ikke nogen egentlig behandling udover hvile, god mad og frisk luft. Dagene tilbragte han, indsvøbt i tæpper, liggende i sin liggestol, på terrassen foran Sanatoriet.

Opholdet gjorde ham så godt, at han blev hjemsendt først på sommeren. I begyndelsen boede han hos Bedstemor og Bedstefar i Holbæk, hvor han igen kunne vænne sig til landbrugsarbejdet.

Også fra denne sommer havde Mor mange minder, som hun gerne berettede om. Især fortalte hun gerne om det årlige sommerstævne i Nimtofte Skov. Det var Mors Far, Karetmager Niels Christian Christensen, der var en af drivkræfterne bag disse stævner. Henning, det hed Far, havde skrevet, at han kom til stævnet. Det ville så blive første gang, at han besøgte Mors forældre.

“Jeg kunne ikke vente,” fortalte Mor. “Jeg gik rundt som i en anden verden.” “Hvad tænker De på? Jeg synes, De er så fraværende,” sagde Forstanderen, når hun serverede aftenkaffen uden at mæle et ord, men hun fortalte ingenting. Hun havde spurgt fri om lørdagen før stævnet for at kunne hjælpe med forberedelserne. Der var nok at gøre, selv om moster Anna var pige hos Mor den sommer, og morbror Thorvald endnu ikke var flyttet hjemmefra. Han hjalp Far på værkstedet. De skulle have taleren boende, og et par af hendes andre søskende havde

også skrevet, at de kom hjem til stævnet. På vej hjem lørdag formiddag cyklede hun ind igennem Rønde, hvor hun købte en ny hvid sommer hat.

Om søndagen blev det pragtfuldt vejr, med høj solskin, og gensynet med Henning var ubeskriveligt, fortalte Mor, "Jeg følte mig så dejlig, så stærk og så fuld af livsmod." De havde ikke set hinanden, efter at han var kommet hjem fra Sanatoriet."

4. Sommerfest i Nimtofte Skov

Da Far havde lagt sig på divanen, tog Mor det quiltede bordtæppe af og hentede symaskinen frem. Sidste gang Mor besøgte Cora, der var fyrpasser på Udbyhøj Fyr efter sin Far, havde Cora givet Mor noget af farens gamle tøj, som Mor kunne sy om til os. Det var altid Mor, der besøgte Cora og ikke omvendt. Cora var bange for at blive smittet af Far. Vi var sommetider med, når Mor besøgte hende, det var spændende at komme op i fyret, hvorfra man kunne se helt over på den anden side af fjorden.

Jeg kunne ikke falde i søvn. Jeg tænkte på, hvordan vi skulle få roerne tyndet. Med de par rækker Mor kunne nå om dagen, ville det tage lang tid, og de var allerede for store. Nu begyndte det at blive mørkt, og jeg kunne ikke mere høre dem, fordi Far havde lukket døren. Henne i hjørnet af vores lille værelse stod der en rulle, hvorpå der øverst var adskillige store sten. Den skulle jo være tung, så Mors sengetøj kunne blive glat og pænt. Imellem de store sten boede der både nisser og trolde. Jeg kunne se dem kravle rundt i halvmørket, og selv om de aldrig havde gjort mig fortræd, var det lidt uhyggeligt. Jeg vendte hovedet ind mod væggen, så kunne jeg ikke se dem, men når jeg lå på siden, var der noget der sagde dunk, dunk, dunk. Jeg spekulerede på, hvad det kunne være, og da der ikke var nogen herinde, måtte det være en, som gik frem og tilbage uden for

vinduet. Da jeg havde ligget lidt, blev det for uhyggeligt, og jeg kaldte på Far. Han kom op og tændte den lille grønne olielampe, der altid stod i vinduet, så lagde han dynen på Ellen og sagde, "kan du nu skynde dig at sove, klokken er mange, jeg skal nok lade døren stå åben."

Det var faktisk to døre, der skulle stå åbne, der var nemlig en stue mellem soveværelset og den stue de sad i, og den var ikke særlig hyggelig. Det eneste møbel i den var nemlig et bord uden stole omkring. Jeg kan huske, at Far engang spurgte Mor, hvad hun ønskede sig i fødselsdagsgave. Mor tænkte sig længe om, hun så på Far, som om hun tænkte, mon det går an at sige det, men så sagde hun: "Fire stole til bordet i den øverste stue."

Mor blev ved med at sy et stykke tid efter, at Far var gået i seng. Hun kom altid ind til os, inden hun lagde sig, og ofte vågnede jeg et lille øjeblik, når hun lagde dynen op omkring mig. Alt vores tøj havde Mor selv syet. Vi gik altid i korte bukser, og om vinteren havde vi lange uldne strømper, som blev holdt oppe af et strømpebånd af bredt elastik med knaphuller, der var knappet på et livstykke. Strømperne havde Bedstemor i Holbæk strikket.

Jeg kunne høre, at Mor knælede ned ved siden af Fars seng og bad sin aftenbøn sammen med ham.

Roerne tyndes

Næste morgen mens Mor var ude med kørne, rullede en hestevogn med Bedstefar og Laurits op foran laden og gjorde holdt. Far var ikke kommet op, og straks jeg så dem, ville jeg løbe ind for at kalde på Far. "Nej vent lidt," råbte Bedstefar, "du kan komme her og holde hesten, mens vi snakker med Far." Så gik han og Laurits ind for at hilse på Far. Laurits var Fars yngre bror, han og Marie havde en ejendom omtrent som vores, den lå kun nogle få hundrede meter fra Bedstefars. Lidt efter kom Mor tilbage, og i det samme kom Bedstefar og Laurits ud. Efter at de havde snakket lidt om, hvordan Far havde det, og sagt at de skulle hilse fra Marie og Bedstemor, sagde Laurits, "det er vist på tide, at vi får de roer tyndet, så...", mere fik han ikke sagt, før Mor tog ham om halsen, og gav ham en ordentlig knuser. Det var tydeligt, at hun var lettet. "Vil du med," sagde Bedstefar, "Så kører vi derud." "Du kan nok se efter de to små Henning," sagde han henvendt til Far, der var kommet ud på trappen. Far nikkede. Så snart Mor havde hentet lidt kringle og saftvand, og Laurits havde givet Hesten noget vand, kørte vi. Mor sad med benene dinglede bagud, mens Gunnar og jeg forsøgte at stå op ligesom Bedstefar og Laurits, der støttede sig til deres roejern. De havde et tøj med, og så snart vi havde taget selen af hesten og tøjret den ved siden af kørne, gik de i gang med arbejdet.

Lidt efter råbte Søren Hansen, hvis mark grænsede op til vores, "nå, der sker noget i dag." "Ja, det er på høje tid," svarede Bedstefar. Kort tid efter kom Søren sammen med sin Karl, de havde hver sit roejern med.

Om eftermiddagen kom Søren og Karlen igen. Da Mor gik her alene, kunne man næsten ikke se, at det gik fremad, det kunne man nu, snart var det tydeligt, at vi var mere end halvt færdig.

Sidst på eftermiddagen sagde Bedstefar til Mor, “nu må du hellere få ordnet køerne. Søren og jeg er enige om, at vi bliver ved, til vi er færdige. Karlen bliver også ved, så får han fri i morgen eftermiddag i stedet for. Erik kan lige rende over til Valborg og gi’ besked.” Valborg var Sørenes Kone. Sådan blev det. Gunnar og jeg fulgtes med Mor hjem, og jeg løb over til Valborg. Far så så glad ud, da Mor fortalte ham, at vi blev helt færdige. Da Mor var færdig med at malke, smurte hun en masse mellemmadder med pølse, og lavede en stor kande saftvand. Da vi kom ud i marken igen, var Kaisen også kommet, så nu var der 6, der tyndede roer. Vi blev færdige i god tid, inden det blev mørkt.

Da vi kom hjem fra marken, fik de en kop kaffe, inden de kørte hjem. Hesten havde de bundet lige uden for køkkendøren, så vi kunne holde øje med den. “Jeg skulle sige fra Bedstemor, at hun regner med, at I kommer til hendes fødselsdag om 14 dage, som I plejer,” sagde Bedstefar. “Vi får se, jeg håber, at Far får det lidt bedre inden da,” svarede Mor, “Men nu skal vi først en tur på sygehuset, så Doktor Høegh kan se, om I er raske alle sammen,” sagde hun, idet hun så hen på os.

Det var synd for Far, at han ikke kunne holde ud at gå i marken. Det havde været sådan en god dag, de havde alle sammen været i så godt humør, og Mor var så glad.

Jeg elskede, når Bedstefar og Laurits kom og hjalp os. Sidste år lånte Far heste og vogn af Bedstefar både forår og efterår. Han cyklede til Holbæk og kom kørende tilbage. Men i år kom Bedstefar og Laurits også og gjorde forårsarbejdet for os. Jeg kan bedst huske den dag, vi kørte møg ud. Vi havde lånt en ekstra vogn af Niels Kusk, og mens Bedstefar læssede den ene vogn, kørte Laurits ud og hakkede den anden af i marken. Jeg hjalp ham med at skifte hestene til den anden vogn, hver gang han var hjemme. Far sagde, at han ville hjælpe Bedstefar med at læsse, men Bedstefar sagde, at han sagtens kunne nå det. Næste dag kom de igen, og mens Laurits spredte møgbunkerne på marken, begyndte Bedstefar at pløje.

På sygehuset

Dagen for sygehusbesøget oprandt. Dagen før var Mor henne ved Valdemar for at ringe til Faster Bodil og sige, at vi kom og besøgte hende til frokost. Mor havde haft travlt med at gøre alt parat til turen. Aksels barnevogn var blevet omhyggeligt rengjort, Jens havde tjæret hjulene, så man ikke kunne se, at de var rustne.

Vi skulle være på sygehuset kl. 10, så vi skulle med den rutebil, der gik lidt over kl. 9. “Pas nu godt på dig selv,” var det sidste Mor sagde til Far, inden vi tog af sted. Jeg tror ikke, Mor kunne lide at tage fra Far. Der var ikke andre, der skulle

med, så der var god plads. Barnevognen kom op bagpå Rutebilen, og så kørte vi. På vej til Ørsted kom vi igennem Holbæk, hvor Bedstefar og Bedstemor boede, men ikke lige forbi deres hus. Jeg kunne kende missionshuset, hvor jeg havde været i søndagsskole med Bedstefar.

I Ørsted blev vi sat af ved vejen op til sygehuset. Selv om det kun tog 5 minutter at gå det lille stykke, faldt Aksel i søvn, inden vi nåede derop. I venteværelset var der en del, så vi måtte vente, til det blev vores tur. Efter undersøgelsen sagde Doktor Høegh, at vi skulle gå lidt udenfor, mens han snakkede med Mor.

Da Mor lidt efter kom ud, tog hun Gunnar på skødet og sagde, at den ene af hans lillefingre var lidt syg, og at Doktor Høegh havde sagt, at han skulle blive her, så de kunne undersøge lillefingeren noget bedre. Først skulle vi dog besøge Faster Bodil, og så skulle Gunnar tilbage til sygehuset, når vi skulle hjem. Da vi havde besøgt Faster Bodil, ville Gunnar med hjem, han begyndte at græde, og det hjalp ikke, at Mor fortalte ham om, hvor meget legetøj de havde oppe på sygehuset. Først da Mor lovede at besøge ham igen i morgen, holdt han op med at græde.

Det var meget, meget mærkeligt at rejse hjem uden Gunnar. Hvad mon de ville gøre ved ham?. Jeg kunne ikke forstå, at han var syg, når han nu ikke hostede. Da vi skulle gå, var jeg lige ved at foreslå, at jeg kunne blive sammen med ham, men jeg indså, at det nok ikke kunne lade sig gøre.

Købmandens kone var også med rutebilen hjem, hun spurgte, hvor vi havde gjort af Gunnar. Da vi fortalte, at han var på sygehuset, og at Mor skulle op for at se til ham i morgen, sagde hun, at så kunne hun måske køre med Edvard, han skulle nemlig til Ørsted for at hente nogle varer, og bagefter skulle han også på sygehuset for at besøge sin bror.

Om aftenen kunne jeg ikke falde i søvn. Jeg tænkte på Gunnar, hvad mon de gjorde ved ham? Bare det ikke gjorde ondt. Lidt efter måtte jeg kalde på Mor for at fortælle hende, at jeg savnede Gunnar og sige, at hun skulle huske at tage Gunnars bamse med i morgen.

Bedstemors fødselsdag

Heldigvis kom Gunnar hjem igen, så han kunne komme med til Bedstemors fødselsdag. På en måde er det også Bedstefars fødselsdag, der er nemlig kun 3 dage imellem deres fødselsdage. Far ville ikke med, han var bange for at komme til at hoste i rutebilen, og han kunne ikke holde ud at gå så langt. Han havde ellers fået det lidt bedre i den sidste tid, hvor det havde været så fint vejr.

Mor havde bestemt, at vi skulle gå derop. Vi kunne nemt gå derop på en halv time. Heldigvis blev det fint vejr, og vi startede så snart mælkemanden var kommet tilbage med returmælken fra mejeriet, og Mor havde vasket spandene. Far fulgte os ned til vejen. Han ville gå ind til Kaisen og spørge ham, om han ville hente køerne hjem, så ville Far prøve, om han kunne malke dem, så Mor var fri, når vi kom hjem.

Det var dejligt at gå sammen i det gode vejr. Når Ellen var træt, sad hun oppe i barnevognen ved Aksel. Gunnar og jeg tog træskoene i hånden og løb ude i græsset. "Hør lærken" sagde Mor, "Den synger, fordi den er glad, og fordi den glæder sig til, at der kommer små lærkeunger." Da vi var kommet forbi kirken og Marie og Laurits' hus, kunne vi se Bedstemor og Bedstefars hus, og Gunnar og jeg løb i forvejen. Bedstemor blev glad da hun så os. "Har I ikke Far med," spurgte hun, "nej, for han vil ikke hoste i rutebilen, og han kan ikke holde ud at gå så langt," svarede jeg.

Bedstemor var lidt tyk men trods det en statelig dame eller måske kone, for hun var ikke klædt som en dame. Hun var klædt i en grå stribet kjole, hun havde forklæde på og stramtsiddende hår med en knold i nakken. Hun havde et fint og mildt ansigt og udstrålede ro og fasthed. Hun virkede især stor, når hun stod der på trappen ved siden af Bedstefar. Han var lille og tynd, og virkede nærmest lidt forsagt, selvom jeg ikke tror, han var det. Han sagde ikke så mange ord, men det var trygt og godt at følges med ham i stalden eller marken eller om søndagen op i missionshuset, hvor han holdt søndagsskole.

5. Sine og Søren Bach, Farmor og Farfar

Om eftermiddagen kom Tante Marie og Farbror Laurits samt Faster Bodil og Onkel Søndergård. De havde ingen børn, så vi var de eneste børn. Til fødsels-

dagschokoladen fik vi Bedstemors fedtebrød, en slags småkager, som vi aldrig blev trætte af. Da de andre var gået, gik jeg med Bedstemor ud i stalden for at malke. Det var altid Bedstemor, der malkede. Når hun havde malket lidt, dypede hun hænderne i mælken. Så gik det meget lettere, sagde hun. Jeg fik lov til at smage, når jeg holdt munden tæt hen til spanden, kunne hun ramme den med strålen. Den varme mælk smagte godt. Der var hyggeligt i den lille stald, hvor der også var grise, som Bedstefar kom og gav mad.

Da vi havde spist til aften, og inden vi skulle med rutebilen, holdt Bedstefar en lille andagt og bad Gud om, at Far snart måtte blive rask. Bedstemor og Bedstefar fulgte os til rutebilen

6. Hyggestund i haven i Udby

Aksels 1-års fødselsdag

Nu da forårsarbejdet var færdigt og roerne tyndet, blev der et pusterum, hvor vi havde tid til at tænke på andet end arbejdet. Mor begyndte igen at snakke om, at det var længe siden, vi havde haft gæster. Der kom snart en kærdkommen anledning, Aksels 1-års fødselsdag den 8. juli.

Mor snakkede ofte om, hvor godt vi havde det, hvor taknemmelige vi skulle være, fordi vi havde hinanden, og fordi vi havde vores eget hjem. Hun følte sig rig, og hun ville gerne dele sin rigdom med andre.

En dag sad Mor og Far ude i "Lysthuset" og drak eftermiddagskaffe. Lysthuset var en lille plet ved den vestre gavl, som var omkranset af buske. Her havde Far selv lavet et bord og en bæk, Ellen havde sin egen lille stol, og Gunnar og jeg brugte vores kælk som bæk. Det var vores yndlingsplet. Her kunne vi sidde og se ud over dammen og over på Bygaden.

Da vi havde siddet lidt, sagde Far, "jeg har tænkt på, at det er en god idé at fejre Aksels fødselsdag og invitere nogle gæster. Jeg har det bedre, synes jeg, og det er længe siden, vi har haft gæster." Mor strålede, hendes bekymring havde været, om Far kunne holde ud at have gæster.

Planlægningen begyndte straks, der var knap fire uger til Aksels fødselsdag. Den faldt på en fredag, men vi bestemte straks, at vi ville fejre den søndagen efter. Først skulle der sendes indbydelser ud, så Mor hentede papir og blyant. Mor havde 7 søskende, og Far havde 6, så vi kunne ikke invitere dem alle, kun nogen af dem der boede i nærheden. Vi inviterede sjældent andre end familien, idet vi vidste, at mange af vore venner var bange for Fars sygdom. Inden længe havde Mor lavet en liste, som Far straks godkendte. Ved Morbror Johannes havde Mor skrevet NB. "Hvad betyder det" spurgte Far, "Det betyder, at jeg vil bede ham tage sit fotografiapparat med, så vi kan blive fotograferet, det har jeg ønsket så længe," svarede Mor.

Nu begyndte Mor straks på en ny liste over alt det, der skulle gøres såvel ude som inde. Græsplænen var et problem, fordi slåmaskinen var i stykker, men Far mente, at Jens kunne klare det. Bygningerne skulle kalkes. "Det skal jeg nok få gjort," sagde Far, "når bare jeg tager lidt af gangen." Mor spekulerede på maden og var flere gange inde for at se, hvor meget hun havde i sin sparegris. "I må luge mellem blomsterne," sagde Mor til os, "haven skal være meget fin, når Morfar kommer."

Dagen oprandt med dejligt vejr. Om formiddagen kom Jens med nogle stole, og Gunnar og jeg fulgtes med ham hen til Karen Kaisen for at låne flere. Vi kørte dem på vores lille vogn. Vi skulle spise i den øverste stue, det bord kunne nemlig trækkes ud, så der kunne sidde 14 omkring det. Vi tre måtte så spise i den lille stue, men når døren stod åben, var det fint nok.

De fleste af gæsterne ville komme med rutebilen kl. 11, og inden da skulle alt være klart. Mor havde dækket bordet aftenen i forvejen, hun manglede kun at pynte det med blomster. Karen Kaisen kom over og spurgte, om der var noget, hun skulle hjælpe med, "Du kan se efter flæskestegen, mens jeg får børnene i tøjet," sagde Mor. Gunnar og jeg skulle i lyse skjorter og slips, korte bukser som Mor selv havde syet, ternede sportsstrømper og vores nye sko. Ellen skulle i sin nye kjole, som Mor lige var blevet færdig med, hun skulle have en nystroget sløjfe i håret, og om halsen skulle hun have den perlekrans, hun havde fået af Moster.

Morbror Johannes og Tante Anna samt Moster og Ejler, der alle boede i Nimtofte, kom først, Johannes havde nemlig selv bil, og de havde Morfar med fra Vejlbj. Mormor kunne ikke komme med, hun havde haft en hjerneblødning for længe siden og var altid derhjemme. "Har du husket fotografiapparatet," var det første, Mor sagde, da hun så Johannes. Han nikkede. Moster gav os alle fire en knuser, hun var så sød.

Lidt efter kom de andre spadserende ned ad Bygaden. Rutebilen havde været præcis, kunne jeg regne ud. De var 6, jeg kunne tælle dem, da de svingede op ad markvejen og gik forbi sprøjtehuset. Først gik Laurits og Søndergård, det er

Faster Bodils mand, så Marie og Bodil, og til sidst gik Bedstemor og Bedstefar. Hvor var det spændende, og hvor var jeg glad. Jeg så hen på Mor, hun stod med Morfar i hånden. Hun havde taget sit forklæde af og stod med det i den anden hånd, som hun vinkede til de andre med. Nu manglede vi kun Farbror Christian, det er Fars yngste bror, han ville komme cyklene. Han tjente på en gård i nærheden.

“Kom” sagde Mor og gik om i haven, “I dag skal vi denne vej ind.” Vi brugte ellers aldrig fordøren, men det var jo også en særlig dag. Inden vi begyndte at spise, foreslog Mor, at vi skulle synge fødselsdagssangen for Aksel, nu ville han nemlig gerne ud at sove. Det gjorde vi så. Da Mor kom ind igen foldede vi hænderne og sang:

Alle gode gaver de kommer oven ned.

Så tak da gud, ja pris da gud, for al hans kærlighed.

Jeg sad, så jeg kunne se Far og hans to brødre gennem døren, de lignede hinanden, Far så blot så gammel ud ved siden af dem.

Da vi havde spist flæsketeg, hentede Moster sin taske og delte en sang ud, som hun havde skrevet i anledning af Aksels fødselsdag. Og de kunne synge, Far og hans brødre. Mor og Far sang ofte en aftensang for os, inden vi skulle sove, men dette var noget andet. Lyden fyldte hele vores lille lavloftede stue, den kom så tæt på, det var næsten, som om man kunne røre ved den.

7. Aksels et års fødselsdag. Kort tid før min fars død

Midt i sangen kom Far til at hoste og gik op i soveværelset. Der havde han en lille spand, som han brugte til at spytte i. Mens han var væk, sang de ikke nær så

højt. Da vi havde spist rødgrøden, gik jeg ind til Mor og hviskede, "Skal vi ikke synge igen." Det, syntes Mor, var en god ide, og så fandt hun salmebøgerne frem. De elskede at synge, og nu sang de to salmer. Ellen kravlede op på Mors knæ, og Gunnar og jeg lagde os på divanen.

"Nu skal vi have kaffe og fotograferes," sagde Mor, "Og det foregår i haven, jeg har langt tæpper ud på plænen." Da vi seks skulle fotograferes alene, måtte Mor først vække Aksel, han sov stadigvæk. Far sad i liggestolen, og vi sad ved siden af. Da vi var færdige med at drikke kaffe, var der nogen, der ville en tur i marken, mens Far hvilede sig lidt. "Så må I lige tage køerne med hjem," sagde Mor og gav Laurits en gammel frakke af Fars.

Jeg så, at Mor kyssede Far på panden, da hun pakkede et tæppe omkring ham. Han smilede, han var også glad, fordi vi havde gæster i dag, selvom han var træt. Jeg tænkte på en historie, som Far læste for os forleden om nogle børn, som ingen familie havde, ikke engang en Far og Mor. Hvor var vi heldige.

16. september

Det var en underlig dag. Da vi gik igennem soveværelset om morgenen, sagde Far ikke et ord. Han lå bare helt stille og så op i loftet. Sådan havde han nu ligget i flere dage, men han plejede da at spørge, om vi havde sovet godt. Det gjorde han ikke i dag. Mor gik også så stille omkring, hun så ud som om, hun var ked af noget. Jeg tror nok, at Far var blevet mere syg. Så snart Mor var færdig med at malke, kom hun ind igen. "Jeg tror, du skal blive hjemme fra skole i dag," sagde hun til mig. Straks efter løb hun over til Niels Kusk for at spørge, om han ville hente Bedstemor og Bedstefar i Holbæk. Niels havde bil, og han havde hentet dem en gang før. Det varede lidt, før han kørte. Jeg kunne se bilen ovre på gårdspladsen. Niels' bil er den flotteste i hele byen, den er flottere end Edwards. Jeg har engang fået en tur i den, men kun op til købmanden og hjem igen.

Måske var det noget med det brev. For nogen dage siden sad Mor og skrev et brev, og da jeg spurgte hende, hvad det var for et brev, tog hun mig op på skødet og sagde, at det var for Far, hun skrev et brev. Far havde engang for længe siden tjent på en stor gård, hvor der var flere karle. Det var en flink gårdmand, som Far godt kunne lide. En dag sagde gårdmanden til Far, at han skulle smøre såmaskinen, så den var klar, til de skulle ud at så. Et par dage efter spurgte gårdmanden, om Far havde husket at smøre såmaskinen. "Ja, ja" sagde Far, "det er i orden." Men det var ikke sandt, Far havde glemt det. "Far kom altså til at lyve" sagde jeg. "Ja," sagde Mor, "Og det er han meget ked af, derfor skriver jeg til gårdmanden og fortæller ham, at Far er ked af det og beder om forladelse, fordi han kom til at lyve." Men det har jo ikke noget at gøre med Bedstemor og Bedstefar, så hvorfor mon de skal komme, når det ikke er søndag.

Mor tog Aksel med over til Niels Kusk. Anette, det er hende, der går i 4., ville godt passe ham i dag. Aksel kunne ikke gå endnu, "men det skal nok komme," sagde Mor.

Det er længe siden, Far har læst en historie for os. Han er altid så træt, og Mor siger, at vi skal lade ham have fred. Jeg håber snart, han bliver rask, så har han lovet at tage med os ud at sejle i Jens' gamle båd.

Nu kom Niels Kusk med Bedstemor og Bedstefar. De ser alvorlige ud, og de har pænt tøj på, så vi skal i hvert fald ikke i marken. Da Mor sagde goddag til Bedstefar, kom de begge to til at græde, men så løb jeg ud til Ellen og Gunnar, de legede ude i sandbunken. Jeg havde været derude før. Der var så dejligt den dag, solen skinnede, og det var slet ikke koldt. Da vi havde leget lidt, kaldte Mor, vi skulle komme ind og spise. De sagde næsten ikke noget, mens vi spiste.

Dengang vi legede på isen sidste vinter, var der en, der sagde til mig "Din Far har TB." Jeg vidste ikke, hvad TB var, og da jeg spurgte Mor, sagde hun bare, at det var en sygdom. Jeg turde ikke spørge, om Far havde den sygdom. Hvis det er den sygdom, han har, håber jeg ikke, man kan dø af den.

Da vi havde spist, gik jeg ud i sandet igen. Lidt efter kom Jens og spurgte, om vi skulle køre en tur. Det ville vi alle tre gerne. Inden vi kørte, løb Ellen ind efter sin dukke. "De sidder alle sammen oppe ved Far," fortalte hun, da hun kom ud igen. Jens havde ikke lyst til at køre op i byen, så vi kørte ud mod fjorden, det var også længe siden, vi havde kørt den vej. Da vi havde gået lidt, mødte vi Kaisen, det er Karens bror, og en til. De havde været ude for at tømme deres garn. "Hvordan går det," spurgte Kaisen, "Der er ikke noget nyt," svarede Jens, "Men Sine og Søren er her." Sine og Søren er Bedstemor og Bedstefar.

Vi gik en lang tur, Ellen sad i vognen og legede med sin dukke, den havde hun næsten lige fået af Valdemar, en dag hun var med Mor oppe for at handle. Gunnar ville hellere gå, han holdt Jens i hånden, og jeg hjalp med at trække. Vi kom helt ud til vandet, det var så stille i dag, og på næsten alle bundgarnspælene sad der en måge. Jens ville hen for at se til sin båd, den var trukket langt op på land. Lige ved siden af lå Kaisens båd, og oppe i den stod der nogle spande med fisk. De tog dem først med hjem om aftenen, når de havde set til garnene anden gang, så havde de en lille trækvogn med. "Vi låner lige et par af Kaisens fisk," sagde Jens, "det må vi gerne, han har så tit lånt nogen af mig." Så tog han nogen stykker og lagde dem op i vognen til Ellen. "Der kan vist blive nok til jer også," sagde han, "så kan det være, Sofie gør dem rene."

Da vi kom hjem, gik Jens hjem til Sofie med fiskene, og vi gik ind. "Kom og få et glas saftevand og en honningmad" sagde Mor. "Bedstefar er gået efter kørerne, I må lige hjælpe ham med at få dem ind." Det gjorde vi, og så gik vi hen for at lege i sandet igen. Vi havde taget nogle strandskaller og pæne sten med hjem og sad og lavede mønstre i sandet med dem. Solen var ved at gå ned, og himlen var meget rød. Ikke en vind rørte sig, og ude fra fjorden kunne vi høre en fiskekutters tøffen.

Nu kom Bedstemor ud på trappen og sagde, at vi skulle være stille et øjeblik. Lidt efter gik vi ind. De var oppe ved Far alle tre. De havde dækket ham helt til med et hvidt lagen. Bedstemor tog Ellen på skødet og sagde, at nu var Far hjemme hos Jesus. Mor kom til at græde, da hun sagde det. "Der har han det meget bedre, og han er fri for at hoste," fortsatte Bedstemor. Jeg ville trøste Mor

men kunne ikke forstå, at hun var så ked af det, når nu Far havde det meget bedre, og var fri for at hoste. Både Mor og Far havde altid fortalt os, at der var så dejligt oppe i Himlen.

Bedstefar og Mor gik ud for at malke og fodre. Det var langt over tiden, og Bedstemor gik ud i køkkenet. Lidt efter kom Jens med fiskene, han trykkede Mor i hånden og hilste på Bedstefar, så gik han hjem igen.

Bedstemor og Bedstefar blev hos os om natten, det var første gang de prøvede det. "Jeg har sagt til Laurits, at han skal holde øje med, om vi kommer hjem," sagde Bedstemor. De sov i soveværelset, og Mor sov på divanen. Jeg syntes, det var synd for Mor, at hun skulle sove alene i den lille stue ved køkkenet.

Næste dag kom Marie og Laurits med rutebilen. De hjalp med at lægge Far i en kiste, som blev stillet på bordet i den øverste stue. Her stod den indtil begravelsen. Vi fire var ikke med til begravelsen, men kom over til Søren Hansens alle-rede om formiddagen, og vi blev der til næste dag. Gunnar og jeg sov i en slagbænk nede i spisestuen, og Ellen og Aksel sov oppe i soveværelset.

De næste dage var anderledes. Mor var anderledes. Det var, som om hun ikke mere havde travlt. Hun gik lange ture sammen med os, hun legede med os, og vi snakkede om så mange ting, som vi aldrig før havde snakket om. Mor fortalte, at vi skulle flytte til Bedstemor og Bedstefar i Vejlbj.

Inden der var gået 14 dage, havde Mor, med Bedstefars hjælp, solgt "Damlyst," som vores hjem hed, med dyrene og alt hvad der hørte til vores lille landbrug.

Mors Far og Mor boede nu i Vjlbj ved Allingåbro, der ligger ca. 12 km fra Udby. En dag sidst i oktober kom Bedstefar fra Vjlbj. Han var kørende i en lastbil, og havde taget Laurits med fra Holbæk. Vi begyndte straks at læsse alle vores sager på lastbilen. I forvejen havde Mor pakket det meste sammen i kasser og sække, som vi hjalp med at bære udenfor, og allerede midt på eftermiddagen var alting læsset. Efter at have gået en runde ude og inde for at se efter om alting var med, kørte Bedstefar og Laurits igen.

Vi skulle med rutebilen, men den gik først om et par timer. Dem brugte vi på at sige farvel til naboerne. De fleste var kommet. De vidste, at vi var ved at rejse. De sagde alle sammen, at de ville savne os, og de havde gaver med til os børn. Også Mor fik en gave. Det var penge, som var samlet ind i Edwards købmands-butik. Det blev Mor vistnok meget glad for. Jeg ville også savne dem, mest Jens, men jeg hørte, at Mor lovede ham, at vi ville komme på besøg.

Da vi kom til Allingåbro, stod vi af ved stationen og gik op gennem Storegade til Skolegade i Vjlbj, hvor Mor havde købt et hus. Her holdt Bedstefar med lastbilen. Laurits var stået af i Holbæk. Mors bror, Karl Gustav, som også boede i Vjlbj, var kommet for at hjælpe med at læsse af, og de var allerede næsten færdige. I nat skulle vi sove hos Bedstefar og Bedstemor, og i morgen skulle vi begynde på et nyt liv.

Hos Mormor og Morfar

Efteråret 1937 - foråret 1942

Nu var det snart et halvt år siden, Far var død, og vi havde boet i Vejlbj i mere end 4 måneder. Vi var ved at finde os til rette i de nye omgivelser og blandt de nye mennesker. Heldigvis havde vi Bedstefar. Han hjalp os utrætteligt med at løse alle vore problemer, store og små, på sin egen stilsfærdige måde. Han og Bedstemor, der havde haft en hjerneblødning, og derfor var handicappet, boede jo kun nogle få hundrede meter fra os i "Bungalowen," som vi kaldte deres hus.

8. Bedstemor og Bedstefar

Mor havde købt et hus i skolegade lige overfor skolen. Her var god plads og et lille udhus med plads til en ged, som vi tøjrede i bakkerne bag huset om sommeren. Den blev daglig malket af Mor.

I dag var en dag som de fleste, og den startede som sædvanlig med, at Mor flyttede møblerne på plads. Hver aften, inden vi skulle i seng, flyttede Mor spisebordet og alle de andre af vores møbler hen foran dørene for at forhindre ubudne gæster i at komme ind. Døren blev selvfølgelig låst, men det var en ekstra sikkerhedsforanstaltning.

Mor var bange for at bo i vores nye hus. Det havde hun været lige siden, vi flyttede ind. Det var underligt, for mens vi boede i Udby, havde jeg aldrig lagt mærke til, at Mor var bange for noget som helst. Hun måtte føle sig ene efter, at Far var død. Selv om han lå i sengen den sidste tid og derfor ikke kunne "passe

på os,” må hun have følt det trygt, at han var der. Nu var hun alene om at have ansvar for os, og hun havde til hensigt at løfte det.

Kun Aksel var kommet op. Han var nu godt 1½ år, og kunne stavre rundt ved egen hjælp. Det lærte han lige før jul. Mor var gået over til naboen, og Gunnar og jeg forsøgte at få ham til at slippe divanen med begge hænder, da han pludselig gjorde det og tog sine første skridt uden at holde ved. Han havde dog allerede glemt det, da Mor kom tilbage, men de følgende dage gjorde han det oftere og oftere.

Ellen sad inde i Mors seng og legede med sin dukke, mens Gunnar og jeg, der havde vores eget værelse, endnu ikke var kommet op. ”Kan I så komme,” sagde Mor, ”Erik skal i skole, og klokken er over 7.”

Jeg var begyndt at gå i skole hos lærer Jacobsen, inden vi flyttede fra Udby, og faktisk havde jeg før den tid gået i skole hos Far, der måtte holde sengen i lange perioder på grund af sin sygdom. Han havde lært mig at læse. Nu gik jeg i Vejlbyskoles 1. klasse hos Fru Friis, og det var ikke nær så hyggeligt. Hvis man sagde det mindste uden at være spurgt, lød det straks oppe fra katetret, ”kan du så tie stille.”

Det var anderledes på den anden side af gaden. Her gik de store klasser i skole hos lærer Sund, og her snakkede de store børn det meste af tiden. De store drenge gjorde omtrent, som det passede dem. Fra vores vinduer hjemme kunne vi sidde og se lige ind i klasseværelset. Det skete ikke sjældent at nogle store drenge, trods Sunds protester, forlod klasseværelset for at gå ud og lege. Han forsøgte sig med at låse døren ved timens begyndelse, men det ville de store drenge ikke finde sig i. Vi kunne se lærer Sund jagte dem rundt i lokalet, for at få dem til at sætte sig. Stakkels Lærer Sund. Jeg havde også ondt af sønnen Stig, som måtte se på, at hans far blev ydmyget.

Da jeg kom fra skole kl. 12, var Mor og de tre små netop kommet hjem. De havde som sædvanlig været oppe i Bungaloven for at gøre rent og lave mad til Bedstemor og Bedstefar. ”I skal ordne jeres værelse,” sagde Mor til Gunnar og mig. ”Det fik I vist ikke gjort i morges. Så skal vi spise om en halv time, når maden er færdig. Jeg skal lige ordne Aksel.”

Da vi havde spist og vasket op, Gunnar og jeg tørrede af, mens Mor vaskede, sagde Mor, at vi skulle gøre Missionshuset rent i eftermiddag. ”Men vi kan vist lige nå at spille lidt, inden vi skal derned.” Vi havde et spil ludo stående på spisebordet, som vi ikke var blevet færdige med i aftes. Ellen og Mor var sammen, og nu blev vi færdige.

Vi hjælper Mor med at gøre rent

Mor gjorde rent i missionshuset, som regel en gang om ugen, somme tider lidt oftere. Derudover lavede hun kaffe om aftenen, når der var et møde, hvortil der blev serveret kaffe. Den travleste tid var, når der var missionsuge, så var der møde hver aften i en uge. Somme tider fik Gunnar og jeg lov til at komme med.

Så sad vi det meste af tiden ude i køkkenet hos Mor, mens hun lavede kaffen, og vi hjalp med at bære kringlen ind.

Vi hjalp Mor, når hun gjorde rent. Til daglig, når der ikke blev serveret kaffe, bestod møblementet foruden en talerstol, af 2 rækker bænke, en på hver sin side af en midtergang. Vi startede med at flytte alle bænkene op foran og feje den bageste halvdel. Mor viste os, hvordan vi skulle feje ved forsigtigt at trække kosten, så støvet ikke hvirvledes op.

En dag kom der en gammel kone ind for at hilse på mor. ”Nu skal jeg vise jer, hvordan man fejer,” sagde hun, og skubbede kosten foran sig med raske tag, så støvet hvirvledes op. Jeg var ikke i tvivl om, hvem der var bedst til at feje.

Efterhånden som Mor fik vasket gulvet flyttede vi bænkene tilbage, og så fik den forreste halvdel samme omgang.

Lampen oser

Da vi havde spist til aften, og Aksel var kommet i seng, sagde Mor, ”Jeg løber lige ned til Johanne Platz med en lille buket blomster for at ønske hende til lykke med fødselsdagen, men jeg har ikke fået fat i en barnepige. Det varer kun en times tid, og I kan nok være alene lidt. I kan jo spille æsel så længe, men husk nu at høre efter Aksel.”

Mor tændte petroleumslampen over spisebordet og fik os anbragt omkring bordet med æselkortene. Ellen måtte sidde på knæ på stolen for at nå op over bordet. Mor hjalp os med at dele kortene, inden hun gik. Hun havde også lagt på kakkelovnen, så inden længe var der godt varmt i den lille stue.

Vi blev meget optaget af spillet, som vi havde prøvet så tit. Ellen sad ved siden af mig, så jeg kunne hjælpe hende med tallene. Gunnar kunne allerede selv, men han protesterede, hver gang han skulle være æsel, og det skete ikke så sjældent. Så forsøgte han at skubbe æselkortet over foran Ellen, som heller ikke ville have det. Efter et stykke tid begyndte vi at vifte os om øjnene. Det var som om varmen, eller hvad det nu var, generede os, og det var også blevet sværere at se tallene i det sparsomme lys fra petroleumslampen. Men vi fortsatte ufortrødent med spillet.

Da Mor lidt senere kom hjem og åbnede døren, udbrød hun, ”jamen, hvad er der dog sket.” Vi så forundret op, men opdagede så, at alt var dækket af et lag af sort, fedtet sod. Glasset på petroleumslampen lignede en skorsten, hvoraf der væltede en tyk sort røg. Og det havde der åbenbart gjort et stykke tid, for der var sort sod overalt på møblerne, billederne og på tapetet. Selv lignede vi tre skorstensfejere.

”Kom med ud i køkkenet,” sagde Mor. Her fik vi alt tøj af og blev vasket i den store balje, hvorefter vi kom i seng.

Næste dag gik Mor i gang med at gøre hele stuen ren. Væggene blev tapetseret, divantæppet vasket og alle møblerne gjort grundigt rene. Vi blev sat til at tørre alle æselkortene af med en fugtig klud.

Vi flytter op i ”Bungalowen”

Mor var dagligt oppe hos Bedstemor og Bedstefar for at hjælpe dem. Men efter nogle måneder i Skolegade, blev Bedstefar og Mor enige om, at vi skulle sælge vores hus, og flytte ind i Bungalowen. Der var en stor lys kælder, her indrettede vi os først. Men det varede ikke længe, før vi flyttede op og boede sammen med Bedstemor og Bedstefar. Vi fik deres soveværelse, hvor vi nemt kunne sove alle fem, og Bedstemor og Bedstefar flyttede deres seng ind på det lille værelse ved siden af køkkenet, der oprindeligt var beregnet til pigeværelse. Herudover var der en stor stue, der i den ene ende var indrettet som spisestue og i den anden ende som dagligstue med fine møbler betrukket med mørkerødt plys og med klunker.

9. Bungalowen, med Vejlby Kirke i baggrunden

Spisestuen vendte ud mod Vejlbyvej, og her var der et meget stort hjørnevindue, hvor Bedstemors gyngestol havde sin faste plads. Bedstemor havde, for snart mange år siden, haft en hjerneblødning, der havde gjort hende delvis lam. Bedstefar kom ind midt på formiddagen og hjalp Bedstemor op af sengen og ind til sin gyngestol. Her sad hun så hele dagen, kun afbrudt af toiletbesøg og spisepauser. Bedstemor elskede, når vi satte os ved siden af hende og læste en historie. Jeg ved ikke, om hun forstod, hvad vi læste. Det gjorde ikke noget, at vi læste den samme historie flere gange. Hun talte kun med besvær og kun i korte sætninger. Vi forstod kun vanskeligt, hvad hun sagde.

”Jeg har noget spændende at fortælle jer,” sagde Mor en dag. ”Kom med ud i haven.” Vi gik ud i haven og hen til hækken ind mod nabogrunden. ”Hvis I kigger gennem hækken, kan I se det stykke jord på den anden side. Det har jeg købt, og det skal nu være jeres legeplads. Der må I gøre lige, hvad I vil.”

Da vi havde spist frokost, gik Bedstefar med ud i haven, og i løbet af kort tid, havde han lavet et hul i hækken, som var stort nok til, at vi kunne komme igennem.” Her kan I lege og gøre lige, hvad I vil,” sagde Bedstefar, ”I kan spille bold eller pind, I kan grave jer en have eller lege tagfat, her bestemmer I.”

Det var nok ikke alene for vores skyld, at Mor havde købt ”jorden,” som vi straks døbte vores nye legeplads. Indtil nu havde vi været henvist til at lege på gaden eller på Rasmus Thomsens toft på den anden side af gaden eller i Bedstefars have, og den var ikke velegnet som legeplads. Bedstefar elskede sin have, den pyntelige forhave med lysthuset og den frodige urtehave, hvor urterne stod i snorlige rækker, og hvor der ikke fandtes ukrudt. Nederst stod frugttræerne og buskene med bær.

10. I haven foran Bungalowen, sommer 1939

Lysthuset havde Bedstefar selv bygget. Her skulle Bedstemor sidde om sommeren, når det var godt vejr. Herfra kunne hun se, når Bedstefar arbejdede i sin elskede have, og hun kunne se, hvem der gik ude på gaden. Det var formet som en pagode, sekskantet og med glas hele vejen rundt fra brysthøjde og op til taget. Det var meget sirligt og meget smukt, dette lille, grønne havehus, hvor Bedstemor skulle sidde om sommeren og nyde lyset og solens varme. Bedstefar ville gøre alt, hvad der stod i hans magt for at mildne Bedstemors skæbne.

Vi fik ofte besøg af Thorvald, Mors yngste, ugifte bror. Det var altid en festdag, når han kom på besøg. Han medbragte nemlig altid gaver, og det var ikke al-

mindelige gaver. Vi kendte i hvert fald ikke andre børn, der havde mage til. Thorvald var nemlig ansat på legetøjsfabrikken Lego i Billund.

Gunnar og jeg kunne næsten ikke vente, til han havde hilst på os alle sammen. Sidste gang havde han en stor lastbil med malet i røde og gule farver. Den var så stor, at vi kunne køre med den omme på ”Jorden,” hvor vi havde lavet et system af veje. Hvad mon Thorvald havde med denne gang? ”Hvorfor tror I, at jeg har noget med?” spurgte Thorvald. ”Det plejer du jo,” svarede vi. ”Hvad er der i den store pakke?” Der var en stor rød brandbil, næsten lige så stor som lastbilen, og med en stige der kunne skydes ud og blive næsten dobbelt så lang.

Vi havde jo næsten erobret ”Bungalowen,” og dermed Thorvald og hans søskendes hjem. En gang imellem kunne man ane en vis misstemning. Det var vel heller ikke urimeligt, hvis de af og til syntes, at vi fyldte lidt for meget. Det var nok ikke altid let for Mor at dæmpe os nok, når de var på besøg. Men vi glædede os, når de kom, og de andre børn i Vejlbj misundte os i hvert fald vores onkel Thorvald.

Rundt om hjørnet lå Onkel Carls snedkerværksted med Villa ”Osnok.” Det havde Bedstefar bygget men for få år siden overladt til sin søn. Bedstefar gik som regel en tur på værkstedet både formiddag og eftermiddag. Her havde han sin arbejdsplads i et hjørne, hvor han stod og lavede hjul.

11. Bedstefar i et hjørne af sin søns værksted, der var reserveret til fremstilling af vognhjul

Bedstefar var uddannet karetmager, men efter bilernes fremkomst, blev der ikke bygget mange kareter, og hans hovedbeskæftigelse de senere år havde været fremstilling af hjul til bøndernes vogne. Egetræet hertil kom hjem på store blok-vogne, hvorefter det blev savet i planker. Når Bedstefar havde fremstillet de enkelte dele til et hjul, nav, eger og fælgen i flere dele, blev hjulet samlet. Herefter trillede Bedstefar hjulet de få meter hen til smeden, der skulle lægge en jernring omkring. Smeden havde ringe i flere størrelser. Han valgte en, som netop ikke kunne nå omkring hjulet. Den blev varmet på essen indtil den var næsten glødende, hvorved den udvidede sig så meget, at den kunne presses omkring fælgen.

Cykeltur til stranden, sommeren 1939

”Mor, må vi også komme til stranden, Jens og Bent skal til stranden i morgen, de skal køre i jumpen, og Laurits skal med.” Skoleferien var netop begyndt, og vejret var dejligt. Jens og Bent var vores bedste legekammerater, de boede på den gård, der lå skråt overfor Bungalowen. Laurits var deres Bedstefar, han boede i huset lige overfor. ”Det må vi tænke over,” sagde Mor, ”men hvordan skal vi komme derned, vi har jo hverken jumpe eller hest, og der er forlangt at gå især for Aksel, og I mener vel, at han skal med.” Det mente vi selvfølgelig. ”Så er der jo rutebilen,” fortsatte Mor, ”Men den går jo ikke helt ned til stranden. Hvis vi skal til Fjellerup Strand, er der et godt stykke fra Fjellerup og ned til stranden.” Vi havde forstået. Strandture var ikke en mulighed for os. ”Men kom nu ind og vask jeres hænder, vi skal spise, så snart Bedstefar kommer, maden er færdig.”

Om eftermiddagen skulle vi gøre Missionshus rent. Mor cyklede derned. Foran på styret havde hun en stol, her sad Aksel, og på bagagebæreren havde hun endnu en stol, som var beregnet til Ellen. Gunnar og jeg løb eller gik derned, og i dag ville Ellen hellere følges med os. Hun var snart for stor til at sidde i sin stol. Da vi var godt i gang med rengøringen, sagde Mor pludselig, ”Hvis I havde cykler, kunne vi cykle til stranden.” Jeg så vantro på Mor. ”Hvor skulle vi få cykler fra.” Det lød for usandsynligt, og i øvrigt kunne Gunnar ikke cykle, og jeg havde kun prøvet nogle få gange. ”Hvis Friberg har to brugte drengecykler, kan vi måske godt få råd til at købe dem.” fortsatte Mor. Da vi var færdige med at gøre rent, fulgtes vi ad længere ned i byen for at spørge Friberg, hvad to brugte drengecykler ville koste. Mor trak cyklen, så vi kunne gå og snakke.

To dage senere havde Gunnar og jeg en cykel hver. De var lige store, og det kneb for Gunnar at nå pedalerne, men så lavede Bedstefar et par trækodser, som han satte på pedalerne.

Nu begyndte forberedelserne til en strandtur. Og der var mange forberedelser. At cykle frem og tilbage på en dag mente Mor ville blive for meget for os, da vi jo ikke havde cyklet så meget. Så vi måtte overnatte på stranden, og det måtte så ske i et telt. Sådan et fik Mor lånt, men det var et meget lille telt, kun beregnet til to personer. Men det var et telt, og vi øvede os i at rejse det ude på græsplænen,

og i at være derinde alle fem. Det gik. Mor havde travlt med at sørge for alt det øvrige udstyr, vi skulle have med, bl.a. en primus så vi kunne varme mad og vand. Gunnar og jeg havde travlt med at øve os i at cykle.

Den store dag oprandt med dejligt vejr, vi skulle starte lørdag over middag. Starten gik fint. Vi havde snakket en del om, hvordan vi ville cykle, og om hvad vi skulle passe på. Det var et helt lille optog, og Laurits og Regine kom ud for at ønske os god tur. Forrest cyklede Gunnar med teltet bagpå, dernæst kom Mor med Aksel i en stol på styret og Ellen bag på. Ellen havde en bylt på skødet med tøj og tæpper. Bagest kom jeg med en stor papkasse på bagagebæreren.

Så snart vi var ude af Vejlby, var vi i ukendt land. Forbi ”Trillebæk,” der senere skulle blive vores hjem, og ”Julielund” hvor både Aksel og jeg senere skulle tjene som Karle. Forbi Tøjstrup til Vivild, hvor vi gjorde holdt og fik lidt at drikke af det medbragte saftvand. Vi havde nu cyklet 7 km. Efter yderligere 7 km var vi i Lystrup, og nu manglede vi kun de sidste 2 km ned til stranden. Det foregik ad en smal, hullet grusvej, og med det meget bagage, måtte vi trække noget af vejen. Men frem kom vi.

Vi fandt en god lille lejrlads og begyndte at rejse vores telt og indrette os. Da vi var nogenlunde på plads, fandt vi badebukserne frem og drog af sted ned til vandet. Mor og Aksel blev i strandkanten, mens vi andre gik lidt længere ud. Selvom vejret var godt, føltes vandet koldt. Det var mere end to år siden, vi sidst var ved stranden. Da vi kom op, varmede Mor noget vand, og lavede varm kakao til os.

Da vi havde spist vores varme mad snakkede vi om, hvordan vi skulle sove. Vi var godt tilfredse med, at vi havde fundet en plads lidt oppe i klitterne, for nu var der kommet lidt flere unge mennesker, men de holdt til helt nede på stranden.

Vi kunne lige akkurat være i det lille telt, når bare vi ikke vendte hovederne den samme vej, men skiftevis. Det ville hjælpe os med at holde varmen, at vi lå så tæt sammen, sagde Mor. Alt vores grej måtte vi have udenfor. Det gik fint de første par timer, men så vågnede Ellen og beklagede sig over at hun frøs. Så vågnede Aksel, han begyndte at græde og ville hjem. Efterhånden var vi alle vågne, og vi frøs. Gode råd var dyre, det var svært at forestille sig resten af natten på denne måde.

Lidt efter kravlede Mor udenfor teltet og sagde, at vi måtte være alene lidt, så ville hun prøve at skaffe nogle tæpper. Mor kendte en gårdmand i Lystrup, og der var som nævnt kun et par km. Mor skyndte sig af sted til Gården, hun gik og løb så hurtigt, hun kunne. Da hun nåede frem, måtte hun vække familien. Det lykkedes, og da de var sat ind i situationen, kunne vi naturligvis låne så mange tæpper, vi ville. Mor lånte så mange hun kunne bære og skyndte sig tilbage. Under Mors fravær havde vi ligget ganske tæt for bedst mulig at holde på varmen. Men med de ekstra tæpper og en Mor der havde fået varmen af løbeturen, gik resten af natten meget bedre. Men det var rart at komme op og strække arme og ben efter en nat, hvor vi ikke kunne røre os ret meget. Efter morgenmaden var vi igen ude at bade, hvorefter vi gik en lang tur langs stranden. Efter frokosten fik vi en is, og så var det snart tid til at begynde at pakke sammen.

De ekstra tæpper betød, at vi var nødt til at trække med cyklerne det første stykke op til Lystrup, hvor vi skulle aflevere tæpperne. Men her ventede der en overraskelse. Gårdmanden og hans kone havde forudset, at vi ville komme, og de havde dækket bord ude i haven. Og her fik vi nu varme æbleskiver og saftvand, mens vi fortalte om vores oplevelser. Det var rigtig hyggeligt.

Hjemturen gik omtrent som udturen. Vi var dejligt trætte, da vi kom hjem. Trods den kolde nat havde det været en dejlig oplevelse.

12. På stylter

9. April 1940

Foråret var på vej. Det var lyst lidt længere om aftenen, det var forventningens tid. Det var tidligt på aftenen. Bedstefar var cyklet en tur til Ørsted, hvor han havde en del bekendte. Jeg havde siddet og læst lidt for Bedstemor, hvorefter jeg havde fulgt hende ind i det lille værelse ved siden af køkkenet, hvor hun sov sammen med Bedstefar. Mor ville så komme ind og lægge hende i seng.

”Må vi rende over og lege lidt med Jens og Bent,” råbte jeg til Mor, der var gået en tur i kælderen med noget vasketøj. ”Løb I bare,” svarede Mor. Jens og Bent var Rasmus Thomsens to drenge. De var jævnaldrende med Gunnar og jeg, og dem vi legede mest med. Rasmus Thomsens gård lå lige på den anden side af

Vejlbysvej, og lige ved siden af var der et fint hus, hvor deres Bedstefar, Laurits Thomsen, boede sammen med sin husbestyrerinde Regine.

Da vi havde leget lidt, kom Laurits ud og spurgte om Bedstefar var hjemme. "Nej, han er kørt op til Ørsted" svarede jeg. "Så går jeg lige med over til Krista," sagde Laurits og gik med over til Mor, der var gået ned i vaskekælderen igen, efter at hun havde lagt Bedstemor i seng. "Hører du ikke radio" sagde Laurits, "du må hellere vente med vasketøjet til i morgen og følge med op, så vi kan tænde for radioen." "Tyskerne kommer," fortsatte han, "de er på vej." Vi sad lidt og lyttede til radioen. Jeg kunne se og høre på Mor og Laurits, at det var meget alvorligt. "De vil besætte hele landet, og nu forlanger de, at alle huse skal mørklægges," sagde Laurits. "Det betyder, at der ikke må komme den mindste smule lys ud af vinduerne," forklarede Mor. "Nu må jeg vist hellere komme hjem til Regine," sagde Laurits, "og så må I hellere slukke de fleste lys, så det ikke skinner for meget ud på vejen." "Jamen skal vi så altid have det så mørkt," spurgte jeg. "Ja, udenfor skal der være mørkt, så flyvemaskinerne ikke kan se, hvor husene er," svarede Mor, "men herinde må der gerne være lys, når bare det ikke skinner ud af vinduerne." Mor gik straks i gang med at lave en nødtørftig mørkelægning, og da Bedstefar lidt senere kom hjem, hjalp han. "I morgen må vi se, om vi kan få fat i nogen mørke rullegardiner," sagde han, "men nu må I hellere komme i seng, så vi kan få slukket lyset." Det var uhyggeligt. Hvordan mon de så ud disse tyskere, og hvad ville der ske, når de kom?

Bedstemor dør

En dag kom Bedstefar som sædvanlig hjem midt på formiddagen for at hjælpe Bedstemor op af sengen og ind i sin stol. Men i dag varede det meget længe, før han kom ud, og han havde ikke, som han plejede, Bedstemor med. Mor var ved at ordne Bedstemors hjørne. Hun så spørgende på Bedstefar, da han kom ind i stuen. "Bedstemor er død," sagde han stille, "Hun lå som om hun sov, da jeg kom ind til hende, men hun er død." Bedstefar græd lidt. Mor tog hans hånd og trak ham hen til sofaen, hvor de satte sig. Hun blev ved med at holde ham i hånden, og nu græd hun også. Da jeg havde set lidt på dem, gik jeg udenfor for at fortælle Ellen og Gunnar, at Bedstemor var død. Det var underligt, at hun aldrig mere ville sidde i sin stol, og at vi aldrig mere skulle læse for hende.

Mor får besøg

En dag da jeg stod og snakkede med Bent ude på vejen, kom der en mand, som jeg ikke kendte, hen til os og spurgte os, hvad vi hed. "Nå, så er det dig, der bor inde i Bungalowen," sagde han til mig, "er din Mor hjemme?" Da han var gået ind, sagde Bent, at det var Bette Christian fra Udbygårde. "Han vil nok være kærester med din Mor," mente Bent. Det svarede jeg ikke på, men jeg tænkte på, hvad han mon ville snakke med Mor om. Jeg kom til at tænke på, at i sidste uge var Anker Rebslår også kommet for at snakke med Mor, og ham havde Mor budt på kaffe, men ham var vi jo også lidt i familie med.

Så kunne jeg meget bedre lide Marius Friis, der boede i den gule gård lige over for missionshuset. Ham snakkede Mor tit med. Det begyndte den dag i vinter, da Marius kom over og hjalp Mor med at fjerne is og sne foran missionshuset. Vi var næsten lige begyndt, da Pastor Vriiborg kom forbi. ”Det er da vist alt for hårdt for jer,” sagde han. I det samme fik han øje på Marius Friis, der stod ovre på det andet fortov. ”Du må hellere komme over og hjælpe enkekonen med isen, Friis,” råbte han. Det gjorde Friis, og bagefter var han med inde i køkkenet og drikke kaffe. De snakkede så godt sammen, ham og Mor.

Jeg kommer på realskole

”Når vi har spist, må du blive hjemme. Der kommer en fra Realskolen, og han vil snakke med både dig og mig,” sagde Mor. ”Hvem er det,” spurgte jeg. ”Det er Skolebestyrer Christiansen,” svarede Mor, mens hun dækkede kaffebord i den fine stue. Bagefter gik hun ind i soveværelset for at skifte kjole. ”Du må også hellere tage en anden trøje på og frisere dig,” sagde Mor.

Jeg havde ikke set ham før, men jeg kunne faktisk godt lide ham lige med det samme. Da han havde drukket lidt af sin kaffe, sagde han, ”du klarer dig jo godt i skolen, har din lærer fortalt mig. Har du lyst til at komme ned til os i Realskolen, så kan du få friplads, og så kan du måske lære endnu mere.” Jeg så hen på Mor, ”hvad betyder friplads,” spurgte jeg. ”Så skal vi ikke betale, fordi du går der,” svarede Mor. ”Så vil jeg gerne,” svarede jeg. Og således gik det til, at jeg begyndte på Allingåbro Realskole om efteråret 1941.

Jeg var meget bevidst om vores økonomi, om at det var nødvendigt at spare, om at undgå unødvendig spild. Jeg ved ikke, om det var en medvirkende årsag til den næste store beslutning, jeg traf.

Jeg flytter ned til Onkel Sigfred og Tante Magda

Min Farbror Sigfred og Tante Magda havde ingen børn. Magda havde fået flere aborter. De boede på en middelstor gård i Hedensted mellem Vejle og Horsens. Lige siden Fars død havde de foreslået Mor, at de kunne adoptere en eller flere af os børn. Mor havde altid og uden betænkning sagt nej. Hun kunne ikke undvære nogen af os. Sigfred havde gentaget sit forslag flere gange blandt andet med den begrundelse, at hans økonomi betød, at han måske kunne give os en bedre fremtid.

I foråret 1942 var jeg allerede træt af at gå i Realskole, selvom jeg klarede mig rimelig godt. Måske blev jeg mobbet en smule. Jeg blev kaldt ”Tykke,” når vi var på fodboldbanen, hvor jeg var målmand, ”fordi jeg fyldte godt i målet.”

En dag spurgte jeg Mor, ”tror du Sigfred stadig, vil have mig til at bo?” Hun så forbavset på mig, ”ja det vil han vel.” Vi snakkede om det de følgende dage og blev enige om, at hvis bare jeg kunne komme tilbage, når jeg ville, kunne jeg jo godt prøve. Min tid på Realskolen sluttede således efter mindre end et år.

Hedensted

En søndag eftermiddag, sommeren 1942

Vi havde fået lov til at gå en tur i byen, min bror Gunnar og jeg. Gunnar var 10 år, og jeg var 12 år. Vi boede for tiden hos Tante Magda og Onkel Sigfred. ”Hvor synes du, at vi skal gå hen,” spurgte jeg, da vi gik ned ad markvejen. ”Ind til Hedensted” svarede Gunnar straks. Der var vi kommet til at kende en del i den sidste tid heriblandt nogle af vore spejderkammerater og også en del piger bl.a. Ruth og Oda. ”Jeg synes, at vi skal tage om i skoven til Frede og de andre,” sagde jeg. Det var vores skolekammerater. ”Men jeg vil altså til Hedensted,” fortsatte Gunnar. ”Det gider jeg ikke, der er så langt,” svarede jeg. Diskussionen fortsatte og udviklede sig efterhånden til et skænderi. Argumenter, beskyldninger og skældsord fik luften over markvejen til at slå gnister. Da vi kom til enden af markvejen skulle vi dreje til venstre, hvis vi skulle til Hedensted og til højre, hvis vi skulle til Skoven. Vi overvejede ikke et sekund at dreje hver sin vej, vi fulgte altid ad. Da problemet åbenbart ikke kunne løses ved forhandling, var der kun en udvej: Vi forsøgte med mere slående argumenter. Langs markvejen var der en mark med runkelroer. Jeg trak en roe op og truede Gunnar, der slog til roen med en kæp, som han tilfældigvis havde i hånden. Vi indså dog hurtigt, at vold ikke ville føre til en løsning af vores problem. Vi enedes til sidst om at gå i skoven nu og cykle en tur til Hedensted i aften.

Vi blev altid så godt modtaget af Frede og hans Mor. Hun blev så glad, når vi kom, og hun fandt altid på noget vi kunne lege eller spille. Hun sad ned næsten hele tiden, og hun var så tyk, at man dårligt kunne forestille sig, at hun kunne stå op. Vi fik altid masser af kager, især lagkage med masser af flødeskum. Bent, en anden skolekammerat, kom også over, og vi legede et par timer.

På vej hjem, der var ca. 1½ km, gik vi en tur ind til Egon. Egon var døvstum, og han gik derfor i en anden skole. Ved hjælp af fingersprog og mundaflæsning kunne vi sagtens finde ud af at lege sammen.

Da vi havde spist til aften og vasket op, det foregik som sædvanlig ude i brygger-set, spurgte vi, om vi måtte køre en tur til Hedensted. Det måtte vi gerne, ”men I skal være hjemme igen kl. 10,” sagde Sigfred. Det lovede vi. Samværet med kammeraterne fandt som sædvanlig sted på gaden. Heldigvis kom både Ruth og Oda også ud, så efterhånden var vi en pæn flok. Da klokken var 10 minutter i 10, så jeg på klokken over viadukten og sagde, ”nu bliver vi nødt til at køre hjem, men måske kommer vi lidt igen.” ”Jeg går også ind lidt, men kommer ud igen om 10 minutter,” sagde Oda henvendt til mig. Oda var alene med sin Mor, og kunne som regel gøre som hun ville. Hendes mor havde et ismejeri, og de holdt ofte åben om aftenen.

Vi fik to af de største drenge til at køre med os hjem, men de blev stående nede ved enden af markvejen, mens Gunnar og jeg kørte ind i gården og stillede cyklerne, så de kunne ses fra stuehusets vinduer. Vi gik ind i værelset, som lå i en af

udlængerne, men åbnede straks vinduet, der vendte ud mod markerne bagved, sprang ud heraf og løb ned ad markvejen, og kørte med de to ventende tilbage til Hedensted. De fleste af drengene var nu gået hjem, men Oda var der stadig, og måske Ruth, det husker jeg ikke. Inden vi lidt senere løb hjem, blev der tid til at holde i hånd en halv times tid, og jeg vovede for første gang i mit liv at kysse en pige. Da vi kom hjem, kravlede vi usete ind ad vinduet.

Dagen efter havde jeg et lille sår på min læbe, og jeg besluttede, at det skulle være slut med at kysse piger, når det fik sådanne følger. Jeg forestillede mig vist, at det kunne ses på mig, at jeg havde kysset en pige.

En hverdag

”Så skal vi op.” Sigfred kaldte som sædvanlig kl. 6. Selvom vi havde lyst til at blive liggende, tøvede vi ikke længe. Vi vidste, at Magda om kort tid ville følge efter, hvis ikke vi stod op med det samme. Jeg havde fået lært at malke, og mit første job var at malke tre køer, og selvom ”mine” køer ikke var blandt dem, der gav mest mælk, tog det omkring tre kvarter inden jeg var færdig. Gunnar var, som altid, gået i gang med at muge bag ved køerne. Han kunne lige akkurat tumle børen, når han kun læssede den halvfuld. Da jeg var færdig med at malke, hjalp jeg ham færdig, inden vi gik over for at vaske os og pakke skoletasken.

Vi sad ved køkkenbordet og spiste morgenmad, inden vi kl. 7.30 drog af sted til skole. Der var ca. tre km at gå, men efter at Gunnar var kommet, og vi kunne følges ad, føltes vejen ikke lang. Skolen havde 2 klasser, store klasse om formiddagen og ”bette” klasse om eftermiddagen. Vi gik begge to i store klasse.

Lærer Jepsen så meget alvorlig ud, da han kom ind i klassen den morgen. ”Der er noget, vi må tale om,” begyndte han, efter at vi havde sunget morgensang. ”Jeg har fundet en pibe ude i haven gemt under hækken, og nu vil jeg vide, hvis pibe det er.” Ingen sagde noget, selvom vi alle vidste, hvem der ejede piben. ”Hvis I ikke fortæller mig, hvem der har lagt piben ude i hækken, må jeg snakke med jeres forældre, for jeg vil vide, hvis pibe det er. Han fortsatte lidt endnu med at forhøre os og true os med forskellige ulykker, såsom eftersidning, inddragelse af frikvarterer o.a. Men nu blev det for meget for mig. ”Jeg ved godt, hvis pibe det er,” sagde jeg. ”Nå,” sagde Jepsen utålmodigt, ”Hvis er det så?” Jeg tøvede lidt, men nu var der jo ingen vej udenom. ”Det er Bents.” Bent var hans egen søn, der var omtrent på min alder, men gik i en privat skole inde i Hedensted. Jepsen så vantro på mig, ”nu skal du ikke prøve på, at bilde mig noget ind for at slippe udenom,” råbte han og greb mig i begge arme. ”Du skal ikke lyve for mig,” han ruskede mig hvid i hovedet af raseri. Til sidst nærmest kastede han mig hen i et hjørne af skolestuen. Jeg hørte aldrig mere om den sag fra Lærer Jepsen.

Da vi havde spist til middag og vasket op ude i bryggerset, hvilede vi os, indtil Sigfred kom ud efter middagspausen. ”Kom med om bag ved laden,” sagde

Sigfred, ”jeg har fældet nogle træer, som skal saves til brænde, de er ret tykke, så det er bedst, hvis I bruger den store skovsav.” Den skulle man være to om, en til at trække i hver ende. Vi fik ved fældes hjælp løftet den første kævla op på savbukken, og jeg anbragte saven et lille stykke fra den ene ende. ”Nej det bliver alt for stort,” sagde Gunnar, og flyttede saven nærmere til enden af kævlen. ”Så bliver vi jo aldrig færdige,” mente jeg, og ville flytte saven igen, men Gunnar holdt fast. Det lykkedes mig dog, at rykke saven ud af hænderne på Gunnar og anbringe den der, hvor jeg ville have den. Gunnar protesterede, og sådan blev det ved. Ingen af os ville give sig. Efter mere end 20 minutter havde vi endnu ikke fået savet noget. Situationen var uholdbar, og vi begyndte at føle en form for panik. Vi havde ikke tidligere været så meget oppe at skændes. Hvad ville Sigfred sige? Lidt efter kom Sigfred. Han så lidt på os, og sagde først ingenting, det var som om, at han ikke vidste, hvad han skulle sige. ”Hvis I ikke kan finde ud af at save brænde, så kan I luge gårdspladsen og plukke noget græs til kannerne, og når klokken er fire, kan I hente kørerne hjem.” Vi følte os meget flove, da vi noget slukørede gik om for at hente lugeknivene, hvorefter vi lagde os på knæene og begyndte at luge græsset væk mellem brostenene.

Klokken fire gik vi af sted efter kørerne. I denne tid gik de i indhegningen helt oppe ved skoven. Vi havde 13 kør, og de skulle kobles sammen i fire geledder, fire i det første geled og tre i de næste. Det var en ret lang indhegning, men kørerne havde som regel afpasset deres ture op og ned gennem indhegningen, så de sluttede i nærheden af leddet, når klokken nærmede sig fire. Undtagen én, den fulgtes ikke med de andre, men stod i den fjerneste ende af indhegningen og kom ikke, selv om vi kaldte. Når vi kom, begyndte den blot at brøle for at fortælle, at den gerne ville med hjem. Men den begyndte ikke at gå, før en af os kom helt hen til den og tog fat i dens tøj, så småløb den gerne ned til de andre. Det var irriterende, at den ikke kunne finde ud af at følges med de andre.

Da vi havde fået kørerne bundet i deres båse og givet dem lidt halm, var det stadig lidt for tidligt at begynde at malke. ”Hvad skal vi nu lave,” spurgte vi Sigfred, der kom gående i det samme på vej over for at fodre grisene. Vi prøvede at være meget ”søde” ovenpå fadæsen med brændesavningen. Jeg tror, at Sigfred kunne se på os, at vi fortrød, og at vi forsøgte at sige ”om forladelse.” ”Nu kan I slå maw til vi skal malke,” sagde han. Det betød, at vi havde fri. Så tog han sin pung frem og gav os hver fem kr. ”Men I behøver ikke at sige noget til Magda,” føjede han til. Sigfred havde aldrig før givet os ekstra lommepenge. Vores lommepenge havde vi altid tjent ved at malke, luge roer, samle kartofler op eller lignende.

Da vi havde malket og vasket spandene og sien af og givet hestene lidt hakkelse, vaskede vi os ude ved pumpen, inden vi spiste. Derefter vaskede vi op, hvilket foregik ude i bryggerset.

Nu skyndte vi os over i vores kammer for at læse det brev, vi netop havde fået fra Mor, og hvori hun fortalte, at hun skulle giftes med Marius Friis og flytte ind sammen med ham i hans ejendom i Spidsborg. Det var meget spændende, og jeg gik straks i gang med at svare:

“Allerførst vil jeg ønske dig rigtig hjertelig til lykke, og ønske for dig at du må blive rigtig glad derfor. Jeg var meget glad for at høre det, og du kan tro, jeg glæder mig til at komme hjem til bryllup. Ja, det bliver vel nok dejligt igen at få et hjem, et hjem vi kan kalde vort eget. Og det er vel nok også godt for Aksel og Ellen at få et sted, hvor de rigtig kan tumle sig. Du kan også tro, vi er glade derfor. Så sendes I de kærligste hilsener fra eders Gunnar og Erik. Hils de forskellige især Bedstefar og Mor, også Marius.”

13. Mors og Fars Bryllup

Konfirmation

Dagen efter skulle jeg til konfirmationsforberedelse, og det var jeg ikke stolt af. Sidste gang havde vi fået en opgave af Pastor Hauwinkel. Vi fik udleveret et billede af en hændelse fra Bibelen. Det skulle vi lime på et stykke pap, så det kunne hænges op i konfirmandstuen, og det havde jeg ikke fået gjort. Jeg havde hverken pap eller lim, og hvem skulle hjælpe mig?

Da vi havde sat os, sagde Hauwinkel straks: ”Nu er jeg spændt på at se de billeder, I har lavet.” Jeg havde bemærket at alle de andre medbragte deres store billeder, at jeg var den eneste der intet medbragte.

Hvad skulle jeg gøre. Jeg tænkte som en gal, gode råd var dyre, men der var ikke tid til at tænke nu. Jeg rakte hånden op. ”Ja, hvad er der Erik,” Hauwinkel så spørgende på mig. ”Jeg har glemt mit, men jeg har lavet det, jeg har bare glemt det.” Hauwinkel så lidt på mig, jeg følte, at han så lige igennem mig. ”Det var dog ærgerligt,” sagde han, ”men så er der jo ikke andet at gøre, end at du cykler hjem og henter det.” Mon han kunne se på mig, at jeg løj? Jeg spekulerede som en rasende på, hvordan jeg kunne skaffe pap og lim, så jeg kunne lave det på meget kort tid. Jeg rejste mig, og begyndte langsomt at gå ned mod døren uden at se mig tilbage. Da jeg var næsten nede ved døren, rømmede Hauwinkel sig, ”nej for resten, det kan også vente, bare du har det med næste gang.” Jeg åndede lettet op, nu havde jeg en hel uge.

Dagen for min konfirmation oprandt. Mor, samt Bedstefar og Bedstemor fra Holbæk var kommet dagen før. Magdas Mor og Far ville komme direkte til Kirken.

På grund af krigen havde vi ingen bil, så vi skulle køre i jumpen til kirken, og det var det, jeg var mest optaget af. Vi havde nemlig den flotteste og den hurtigste kørehest på hele egnen. Simon var brun med hvid blis og hvide sokker, langbenet, slank og meget elegant. Flere af de andre konfirmander skulle også køre i jumpe, og jeg så for mig, når vi kørte fra kirken, hvordan Simon med lange, elegante skridt straks ville lægge sig i spidsen. Hvordan jeg ville vinke til de andre, når vi passede dem. Jeg havde haft travlt om morgenen med at strigle Simon, så han kunne tage sig rigtig godt ud.

Karlen, Alfred, havde fået besked på at spænde for, så vi kunne køre kl. 9.30. Jeg gik ud for at hjælpe med at spænde for. ”Jeg synes, at den trækker lidt på det venstre forben,” sagde Alfred, da han trak Simon ud af stalden, ”men det betyder nok ikke noget.” Vi kom af sted i god tid, så Sigfred holdt lidt igen for ikke at komme alt for tidligt. Jeg så undersøgende på Simon, han gik altså ikke helt, som han plejede, men det betød nok ikke noget. Karlen fra en gård, der lå lige ved kirken, tjente lidt ved at hjælpe kirkegængerne med deres heste, så det gik nemt med at få ham opstaldet.

Det kneb med at holde tankerne ved det som Hauwinkel sagde. Jeg tænkte på hjemturen, Forhåbentlig var der ikke noget i vejen med Simons ben.

Endelig var vi færdige og kunne gå ud. ”Til lykke, til lykke,” sagde alle, Mor, Bedstemor, Bedstefar, Sigfred, Magda og kammeraterne, Gerda, Elly, Bent og deres forældre, blev vi da aldrig færdige.

Da vi endelig kom ned til stalden, havde karlen allerede trukket Simon ud, og jeg hjalp med at spænde ham for. ”Pas nu på dit nye tøj,” sagde Mor, ”ja, ja,” svarede jeg utålmodigt, vi skulle jo nødt komme bagefter. Endelig satte vi os til rette, og Sigfred fik tømmerne. Et par af de andre var allerede på vej. Sigfred løftede kørepisken for at gøre tegn til Simon: Nu kan du godt gå. Normalt ville Simon straks begynde at trave med lange, glidende skridt, og med mindre man

holdt meget stramt i tøjlerne, ville han strække helt ud, og løbe hurtigere end nogen anden hest jeg kendte. Det var så flot.

Men i dag...? ”Han må have forstuvet sin fod,” sagde Sigfred, ”Jeg tænkte på det i går, men det er da blevet meget værre af turen herind.” Simon humpede af sted, og ville nødigt løbe. Nu var de andre allerede langt foran. Omsider kom vi da hjem, og det var så den køretur.

14. Min konfirmation - jeg står yderst til venstre

Enekarl

Danmark bliver frit

Jeg var på aftenskole i Drammelstrup skole den 4. maj 1945.

”Et øjeblik igen,” sagde Lærer Jørgensen. Det var nu tredje gang, han forsvandt ind i ”privaten” for at lytte til den engelske radio. Men denne gang kom han ikke tilbage. ”Kom, skynd jer,” råbte han i stedet for. Vi skyndte os ind for at lytte med. ”I dette øjeblik meddeler Feltmarskal Montgomery, at de tyske styrker i Holland, Belgien, Nordtyskland og Danmark har overgivet sig.” Det var det, vi havde ventet på. Det var fantastisk! Vi var ikke længere et besat land. Den forbandede krig var forbi. Vi lyttede og snakkede lidt endnu. Vi følte en uimodståelig trang til at dele dette øjeblik med mange flere, med hele Danmark. ”Vi slutter for i aften, jeg tror ikke, I har plads til mere engelsk grammatik,” sagde Lærer Jørgensen. Vi sang en fædrelandssang, hvorefter vi alle begav os ned på Storegade i Allingåbro.

Her var der allerede samlet mange mennesker foran stationsbygningen, og flere kom stadig til fra alle sider. Folk havde travlt med at sætte flagene på flagstænger langs gaden. Stemningen var ubeskrivelig. Der var råben og skrigen, sporadiske hurra-råb og sange. Pludselig var der to, som tog hver sin flagstang op af sit hul i fortovskanten, løftede dem op som bannere og begyndte at marchere op ad Storegade samtidig med at de sang: ”Der er et yndigt land.” Efterhånden var vi adskillige hundrede mennesker, og vi marcherede nu i hele gadens bredde, frem og tilbage, mens vi sang den ene fædrelandssang efter den anden. Det blev en uforglemmelig aften i det dejlige forårsvejr.

Tidlig op

Jeg var enekarl hos Albert og Margrethe Andersen på Fausing Mark. Og selv om det blev en lang aften, var der ingen ”Kære Mor.” Jeg måtte tidlig op den næste morgen, som alle andre morgener.

”Så står vi op,” råbte Albert, idet han gik forbi køkkentrappen kl. 5.30. Jeg havde mit værelse på loftet. Margrethe kom også ud for at hjælpe med malkningen. Vi havde en halv snes malkekøer. Når vi havde fodret, muget ud, striglet hestene m.v. var der morgenmad kl. 6.45, der bestod af varm mælk med rugbrødstærninger efterfulgt af te og fedtemadder. Kl. 7.00 startede så markarbejdet, og det varede til kl. 18.00 afbrudt af en middagspause på en time.

Fyraften

Det gjorde det også den dag i oktober, hvor jeg havde planlagt en lille revolution. Nabogården var lidt større, der var 2 karle. Gennem nogen tid havde jeg lagt mærke til, at de spændte hestene fra i marken, allerede når kl. var ca. 17.30. De kunne så være hjemme i gården og have hestene i stalden, børstet og fodret

inden kl. 18. Jeg spændte hestene fra i marken når kl. var 18.00, også når jeg var i engen, hvorfra det tog ca. 10 minutter at gå hjem. Når hestene var i stalden, fodret, vandet og striglet var kl. ca. 18.30, hvorefter jeg skulle malke 3 køer, før det var spisetid.

Men nu havde jeg bestemt, i dag skulle det være. I dag ville jeg spænde fra kl. 17.30. Jeg skulle pløje i engen hele dagen, et arbejde jeg godt kunne lide, når det var godt vejr, og det var det i dag. Solen skinnede, og jeg kunne næsten glæde mig til at komme ned i engen, hvorfra man kunne se Spidsborg, en lille forstad til Allingåbro, hvor mine forældre boede. I det klare vejr kunne jeg se ud over engene og se, at Far gik og pløjede få hundrede meter væk. Jeg vinkede, og han vinkede igen. Jeg havde ikke fortalt Far om min plan.

Kl. nærmede sig 17.30. Jeg spekulerede på, hvordan Albert ville reagere, når jeg kom ind i gården før kl. 18. Et øjeblik tænkte jeg på at udskyde mit forehavende, men nej, nu eller aldrig. Kl. 17.30 skød jeg hjertet op i livet og spændte fra. Turen hjem tog vist lidt længere tid end den plejede. Da jeg var næsten hjemme, mødte jeg German Svendsen fra nabogården. "Er klokken allerede 6," spurgte han, uden at stå af cyklen. "Knap nok," råbte jeg tilbage. Da jeg kom op over bakken, kunne jeg se hjem, og nu kunne Albert også se mig, hvis han gik over gården. Hvad mon han ville sige? Men nu var der ingen vej tilbage. Da jeg kom ind i gården, mødte jeg Albert på vej over i stalden. Han standsede og så forbavset på mig. "Hvad er der sket," spurgte han, og tog sit ur op af vestelommen. "Ingenting," svarede jeg, "Jeg har blot spændt fra samtidig med dem fra Ågård." "Hvem siger, at vi skal spænde fra på samme tid. Du skal først spænde fra kl. 18, og det kan du vist lige nå, hvis du skynder dig." Så vendte han om og fortsatte over mod stalden.

Jeg var helt uforberedt på denne reaktion. Jeg havde forberedt mig på at argumentere for lidt tidligere fyraften. Jeg stod et øjeblik i vildrede, men kunne så ikke finde på andet end at vende hestene og gå tilbage til marken. Nu var klokken så imidlertid blevet 18, og jeg vendte hestene igen og begav mig hjemad. Vi talte ikke mere om at spænde fra kl. 17.30.

Bagefter tænkte jeg en del over, at det måske var min egen skyld, at forsøget mislykkedes. Hvis jeg havde spurgt, havde jeg måske fået lov til at spænde fra kl. 17.30.

Hjemlig hygge

Efter aftensmaden tog jeg, som de fleste andre aftener, min cykel og kørte de ca. halvanden kilometer til mit hjem i Spidsborg. Far gik endnu ude i stalden. Han gik som regel lidt ud efter aftensmaden. Han elskede sit arbejde, det var også hans hobby.

Han var min stedfar, idet han først blev gift med Mor for et par år siden. Før den tid var Mor enke med 4 børn, hvilket var en af årsagerne til, at jeg havde boet hos en onkel i 2½ år. Men nu tog jeg revanche for mit lange fravær, jeg ville helst hjem hver aften. Der var så hyggeligt og varmt i de små stuer, og vi

var der alle sammen. Aksel, Ellen og Gunnar, der alle gik i skole. Mor gik stille rundt og passede sine gøremål, og når Far kom ind, havde han som oftest lidt at ordne ved sit skrivebord. Når klokken nærmede sig 10, skulle jeg egentlig hjem til mit værelse, men netop på den tid var der allermest hyggeligt. Jeg så hen på Mor, hun vidste, hvad jeg tænkte på og nikkede. Så hentede jeg mit sengetøj, der lå oppe i kammeret på Gunnars seng, og så snart Mor og Far havde sagt godnat, redte jeg op på divanen i stuen. Når jeg stod op sammen med Far kl. 5, kunne jeg netop nå at være i min plads til kl. 5.30.

15. Marius ved malketid

I dag skulle jeg over til Helga og Søren Rygård, der boede skråt over for os. Det havde Albert lovet Søren. Vi skulle tærsk, og det gik bedst, når vi var tre, en til at lægge i tærskværket, en til at lægge på brættet, og en til at passe halm og avner og se efter kornsækkene.

Da vi var inde for at spise frokost, spurgte Søren, om jeg skulle blive hos Albert og Margrethe næste år. "Nej," svarede jeg, "de har bestemt, at de vil prøve, om de kan klare det uden en karl." "Hvis du har lyst, kan du måske fortsætte hos os," sagde Søren, "men det kan du tænke over."

Egentlig havde jeg bestemt, at jeg ville stoppe med at være landmand, men den sidste tid havde gjort mig mere usikker. Det var ikke overvejelser om min fremtid, men det var oplevelsen af gode, trygge hverdage, de næsten daglige besøg i

mit hjem og følelsen af at høre til, der fik mig til at overveje Sørens tilbud, og efter at have talt med Far og Mor slog jeg til.

Fri hver anden søndag

Hverdagene hos Helga og Søren lignede til forveksling hverdagen hos Margrethe og Albert. Også søndagene forløb på samme måde, hver anden søndag fri og hver anden søndag hjemtur. "Fri" betød ikke fri fra lørdag aften men fra søndag formiddag, når vi var færdige med morgenarbejdet. På hjemturssøndagene skulle jeg også fodre og malke om aftenen, men der var en 5-6 timer midt på dagen, hvor jeg kunne køre hjem til min familie, og det betragtede jeg som min ret.

En hjemturssøndag sidst i november var denne rettighed dog nær blevet taget fra mig.

Efter morgenmalkning, hvor vi hjalp hinanden alle tre, og morgenmad var jeg alene om resten. Jeg skyndte mig, så der kunne blive så lang en middagspause som muligt. Hestene skulle jo ikke arbejde om søndagen, så de blev ikke striglet, og mugningen hos grisene sprang jeg også over. Jeg så efter om der var luft i cyklen, inden jeg vaskede mig og skiftede tøj.

Da jeg stod ude i gården parat til at køre, gik fordøren op, og Søren kom ud på fortrappen. "Helga og jeg har lige bestemt, at vi vil køre en tur, så hvis du lige vil strigle hestene, give dem seler på og spænde dem for fjedervognen, så gør vi os klar så længe." Jeg var helt uforberedt, det var simpelthen umuligt, jeg havde jo fri nu. Jeg skulle hjem og spise til middag, de ventede mig. Hvis jeg skulle skifte tøj igen og spænde for, kunne jeg ikke nå det. "Hvis I skal ud at køre, må du selv spænde for, jeg skal hjem nu," sagde jeg, sprang op på cyklen og kørte ud af gården. Nu var det vist Søren, der var uforberedt, tror jeg.

Oversvømmelse

Som dagene gik, blev jeg klar over, at jeg alligevel ikke ville være landmand. Det var især de ringe muligheder for at være sammen med kammeraterne i Allingåbro på grund af de lange arbejdsdage, der gjorde, at jeg ønskede mig en læreplads.

Men en dag skete der noget, så jeg for en tid glemte at tænke på læreplads.

Far hørte altid vejrudsigten, hvis han havde mulighed for det. "Det lyder ikke godt," sagde han en aften, da udsigten lovede storm, "med vinden i det hjørne, kan det gå rigtig galt." Med rigtig galt mente han, at det kunne give oversvømmelse, her hvor vi boede. Vi boede lavt, ikke langt fra Allingåens bredder.

Når vindretningen bevægede sig fra vest mod nord og videre mod øst, kunne den presse vandet ind i Kattegat, videre op i Randers fjord og dermed ind i Allingåen, som så ville gå over sine bredder. Far havde prøvet det én gang for 17 år siden, mens hans forældre endnu levede, og boede i det samme område. Dengang var de ikke forberedte. Midt om natten gik Far hen for at se, hvordan hans forældre klarede det. Vandet i soveværelset stod da helt op til sengekanten, og Far måtte bære sin gamle Mor i sikkerhed for vandet.

Denne gang var vi forberedte. Flere timer før vi så noget til vandet, sagde Far, ”vi må have møblerne op at stå på et eller andet, så de ikke bliver alt for våde, og så må vi håbe, at der ikke kommer mere vand, end dyrene kan klare. I løbet af de tidlige morgentimer begyndte vandet at komme ovenud af kloakkerne. Det var ikke noget rart syn. Inden længe begyndte kloakvandet at strømme ind i stuerne og i stalden. I begyndelsen var vi mest optaget af, at redde så meget af vores bohaver som muligt.

Jeg havde, som så ofte før, sovet hjemme, dvs. meget søvn var det ikke blevet til. ”Nu bliver jeg nødt til at køre op til Søren, det er over malketid, og det er ikke sikkert, at han ved, at vi har oversvømmelse.”

Søren kiggede på sit ur, da jeg kom brasende ind i stalden. Helga var næsten færdig med at malke sine tre køer. ”Undskyld jeg kommer for sent, men vi har oversvømmelse hjemme,” sagde jeg. ”Hvad har I? Ja, jeg har tænkt på det med den vindretning,” sagde Søren. ”Er der noget, vi kan hjælpe med?” ”Nej, men jeg vil gerne hjælpe Far med dyrene, der er allerede vand i hele stalden,” svarede jeg. ”Stik du bare af. Hvis det bliver nødvendigt, kan I trække køerne herop, vi kan binde dem ude i laden,” nåede Søren at sige, inden jeg var på vej hjem igen. Da jeg kom hjem, havde Far fået grisene over til naboen, der også kunne få plads til vores to heste. ”Det er værre med køerne,” sagde Far. ”Vi skal have fundet et sted, hvor de kan stå, de trænger til at blive malket.” ”Søren sagde, at de kan stå i laden,” sagde jeg, ”jeg trækker dem derover med det samme, og begynder at malke, så kan du komme.” Da Far trak hestene ud af stalden, smed den gamle stivbenede Musse sig pladask i vandet på gårdspladsen. ”Hun må vel have følt trang til et bad,” sagde Far.

Dyrene måtte blive i deres logi et par dage, indtil vandet var trukket væk, og vi havde ryddet op og gjort rent. Renoveringen af stuehuset, hvor vandet havde stået en halv meter over gulvhøjde, måtte vente, til dyrene var på plads.

Efter oversvømmelsen var Far ikke glad for at bo i Spidsborg, han ventede på en mulighed for at flytte til et sted, hvor der ikke kunne blive oversvømmelse.

Manufakturhandlerlærlingen

Cyklen var ikke, hvad den havde været. Hvis man trådte for hårdt, kammede kæden over, men med forsigtighed kunne man godt få fart på, og det var nødvendigt lige nu. Klokkeren var 8.05, og jeg skulle møde kl. 8.00. Lige nu rundede jeg hjørnet, hvor Martin Sørensens boede, og jeg kom til at tænke på det, Fru Sørensen sagde til mig forleden: ”Hvor er du præcis, jeg stiller mit ur efter dig. Når du runder hjørnet, ved jeg, at klokken er 8.05.” Frederiksen var selvfølgelig kommet og havde allerede åbnet døren til forretningen. Han rystede på hovedet. Jeg er bange for, at han har opgivet at lære mig at komme til tiden.

Frederiksen var førstemand i den forretning, hvor jeg var lærling. På facaden stod der: *Jens A. Ross*. Det var ejeren af forretningen.

Jeg havde tidligere arbejdet på gårde i nabolaget, men besluttede at nu ville jeg have en læreplads. Jeg havde ikke specielt lyst til at blive manufakturhandler, men det var den eneste ledige læreplads i Allingåbro, og det skulle være i Allingåbro for her boede alle mine kammerater. Jeg ville ikke mere være landmand, det gav for ringe mulighed for at være sammen med kammeraterne.

Da jeg så annoncen om lærepladsen i avisen, spurgte jeg fri en halv dag for at søge pladsen. Jeg gjorde mig så fin, jeg kunne med mit bedste tøj. På vej ind til Allingåbro kom jeg lige forbi mit hjem, så jeg drejede inden om på min cykel. Det var i oktober måned. Far var i færd med at køre møg ud til næste års roehøst. Han stod ude i møddingen og læssede møg på vognen. Mens jeg stod og snakkede med ham, kom Mor også ud. ”Hvorfor er du her,” spurgte hun, ”Er der sket noget, du er så fin?” ”Jeg er på vej ind, for at søge plads som manufakturhandlerlærling hos Ross,” svarede jeg. Mor så tvivlende på mig, ”Skal du til at sælge silketøj,” sagde hun. ”Med de hænder.”

Jeg så på mine hænder, store, grove og røde efter arbejdet med at bjerge roerne, men neglene havde jeg da fået rensset nogenlunde. ”Ja,” svarede jeg, ”og så kan det være, at jeg skal bo herhjemme, men nu må jeg afsted.”

Samtalen med Ross gik fint. Jeg ved ikke, om han så mine hænder, men han fortalte om betingelserne, som jeg nemt kunne acceptere. Dagen efter fik jeg besked om, at jeg var antaget som manufakturhandlerlærling.

Normalt var der bestemt ikke for meget at lave. Det var lige efter krigen, og vi havde ikke mange varer, men netop i dag forudså jeg en travl dag, vi skulle pynte det store vindue. Selve pyntningen var Frederiksens arbejde, men jeg skulle gå til hænde, rydde det gamle vindue, gøre rent og skrive prisskiltene. Alt sammen ind imellem at vi ekspederede kunderne og i øvrigt passede forretningen. Men allerførst skulle fyret passes og gulvet fejles.

Da Ross kom ned fra ”Privaten” ved ni-tiden, skulle jeg som sædvanlig en tur i banken, der lå et par hundrede meter væk. Og som sædvanlig nikkede Frederiksen til mig, da jeg gik ud af døren. Det betød, at jeg skulle tage en halv stang wienerbrød med hjem fra Bager Prahl. Da jeg kom forbi Theils på tilbagevejen, stak Jens Christian hovedet ud af døren. ”Nu husker du vel i aften?” ”Bare ro-

lig,” svarede jeg, ”Jeg håber, at vi bliver færdige med vinduerne.” Jens Christian var Herreekviperingshandlerlærling hos Theil. Før jeg nåede hjem, gemte jeg wienerbrødet under jakken, det måtte Ross ikke se. Bagest i forretningen var der et lille aflukke, her gemte jeg wienerbrødet, og her gik Frederiksen lidt senere ned og spiste det, og som regel gemte han et lille stykke til mig.

Jeg håbede på, at det ville være småt med kunder i dag, så vi kunne være færdige med vinduet så betids, at jeg kunne nå at komme til patruljemøde. Men nej, midt på formiddagen kom der en meget tidsrøvende kunde, en dame, der ville se på en kjole.

Det var fra gammel tid en meget alsidig forretning. Vi handlede med alt, lige fra herrekonfektion og sengetøj til silkestrømper og sytråd. Dengang var der flere ekspedienter, og det var selvfølgelig damer, der ekspederede i kjoleafdelingen. Men nu var der kun Frederiksen og mig, og vi måtte klare os, så godt vi kunne.

”Ja vær så god,” sagde Frederiksen, ”det er denne vej.” Sammen gik de ovenpå til kjoleafdelingen. Her fandt de nogle kjoler frem, som så ud til at passe nogenlunde i størrelse, og som kunden syntes om. Dem fik hun med ind på prøveværelset. Meningen var nu, at hun skulle tage kjolerne på, én efter én, for dernæst at komme ud, så Frederiksen kunne deltage i bedømmelsen.

Minutterne gik, og Frederiksen kunne åbenbart ikke forstå, hvor hun blev af. Han gik frem og tilbage, så på sit ur og rømmede sig. ”Nå Frue, hvordan går det.” ”Det varer lige lidt endnu,” lød det spagfærdigt inde fra prøveværelset.

Jeg havde hentet noget lingeri ude fra vinduet, som skulle ordnes og lægges på plads. Fra lingeri afdelingen kunne man både se og høre, hvad der foregik oppe i kjoleafdelingen.

Der gik endnu nogle minutter, så lød det inde fra prøveværelset, ”Jeg kan ikke få den af. De kommer til at hjælpe mig.” Nu trak Frederiksen forhænget til side, og gik ind i prøveværelset. Kunden, der var ret barmfager, forsøgte forgæves at trække kjolen op over hovedet. ”De bliver nødt til at hjælpe mig,” sagde hun. Frederiksen forsøgte, først forsigtigt, men mere og mere resolut. ”Vi bliver vist nødt til at bruge en saks,” sagde hun. Men pludselig fik Frederiksen en ide. Han hentede en stol, som han satte midt i prøveværelset, hvorefter han steg op på den. ”Se så lille frue,” sagde han, ”hvis nu De sætter dem på knæ her foran mig, så skal De bare se.” Det gjorde hun, og nu trak og vrikkede Frederiksen, mens hun lirkede snart i den ene side og snart i den anden, og pludselig kom den. Kundens lettelse var stor, men hun orkede ikke at se på flere kjoler den dag.

Efter et par ekspeditioner i småtingsafdelingen nærmede klokken sig 12. Frederiksen og jeg skiftedes til at holde frokost, ½ time til hver. ”Du kan godt køre nu,” sagde Frederiksen, ”klokken er næsten 12.”

Nu skulle det gå stærkt. Jeg havde næsten 3 km hjem. 50 m henne ad gaden var min bror, Gunnar, i lære hos Købmand Madsen, og som regel kunne vi få det til at passe, så vi kunne følges ad hjem til frokost. Sådan også i dag, Gunnar stod parat, da jeg kom forbi. Vestenvinden skubbede på, så vi var hurtigt hjemme, og før vi havde sat cyklerne, havde Mor øst maden op. Jeg havde lige glemt, at det var onsdag, fiskedag. Irriterende med alle de ben når man har travlt.

”Jeg skal ind for at handle,” sagde Mor, ”jeg mangler forskellige småting, bl.a. mangler der knapper i flere af de skjorter, jeg har strøget i formiddag, så jeg kigger nok indenfor.” Vi nåede to store portioner kærnemælksvælling hver, før vi igen måtte haste af sted. Nu var der modvind og lidt op ad bakke, så det tog lidt længere tid. Det var dog meget værre forår og efterår, når bønderne harvede på de sandede marker, så kunne der være så meget sand i luften, at det knasede mellem tænderne og kløede bag flippen.

Der var ingen kunder, da jeg kom tilbage. Frederiksen åbnede døren ind til chefens kontor, ”jeg går nu.” Han havde kun et par hundrede meter hjem. Jeg begyndte, i mangel af bedre, at tørre støv af nogle tomme papkasser, der engang havde været strømper i. Vinduet var klar til at blive pyntet, men det var Frederiksens arbejde. Strømpekasserne havde jeg tørret støv af mange gange, vi havde flere reoler fulde af dem. Når jeg var færdig med dem alle, begyndte jeg forfra. Der kom en enkelt kunde, som chefen selv ekspederede.

Jeg opdagede, at de nye viskestykker var lagt på plads i glasskabet. Mon chefen selv havde gjort det? Under krigen havde Ross udviklet en, efter min mening, sygelig forestilling, om det ansvar han havde i forbindelse med at fordele de få gode varer, vi fik i den periode. Som regel ville han selv bestemme, til hvem sådanne varer skulle sælges. De nye viskestykker, seks i alt, var af fint hørlærred med en svag grønlig tern. Jeg havde ikke før set sådan en kvalitet. Det måtte være en fejl, at Frederiksen havde lagt dem i glasskabet. Normalt ville Chefen have dem inde på sit kontor og selv stå for salget af dem.

Nu kom Frederiksen tilbage, og Chefen gik op for at sove til middag, det varede normalt til klokken var ca. 14.30. Det var ofte en stille tid, lige efter frokost, og selv om vi skulle pynte vinduerne, satte Frederiksen sig ind på kontoret for at tage den med ro en halv times tid.

Lidt efter ringede dørklokken. Det var Mor. Frederiksen stak hovedet ud af døren, men da han så, at det var Mor, sagde han, ”det klarer du.” Det var bevidst, at Mor kom på denne tid, mens Ross var oppe for at sove, så vidste hun, at jeg fik lov til at ekspedere. Mens jeg fandt de småting frem, som Mor manglede, fik jeg en vild idé. Jeg kiggede hen på viskestykkerne og hen på kontoret, hvor døren stod åben. Jeg kunne se, at Frederiksen sad i det inderste kontor og småblundede. ”Kom lige,” sagde jeg til Mor, ”der er noget jeg vil vise dig.” Vi gik ned bag i forretningen, og på vejen tog jeg de 6 viskestykker med. ”Dem har vi lige fået ind ad døren, vil du købe dem?” Mor så på dem. Det var længe siden, at hun havde set sådan en kvalitet. Hun tænkte på de klude, hun plejede at tørre af med. ”Jamen, må du sælge dem til mig,” spurgte hun, ”Har du spurgt?” ”Selvfølgelig må jeg det,” svarede jeg, ”De er lige kommet ind ad døren.” Jeg fandt et stykke papir og pakkede dem ind, inden vi gik op til disken igen. Jeg skrev en nota, og Mor betalte. Jeg åndede lettet op, da Mor var ude af døren med viskestykkerne.

Jeg tog min støvklud og gik tilbage til reolen med de tomme papkasser. Jeg gik et par meter længere frem for ikke at stå det samme sted, som da chefen gik op. Jeg var spændt på, hvad der ville ske, når han opdagede, at viskestykkerne var væk.

Da han kom ned, sagde han straks til Frederiksen, der var i gang ude i vinduet, ”hvor har du lagt de nye viskestykker.” Efter en kort tøven sagde Frederiksen, ”jeg tror, at jeg har lagt dem i glasskabet.” Nu eller aldrig tænkte jeg. ”Dem har jeg solgt,” sagde jeg. ”Har du solgt dem,” sagde chefen, noget højere end han plejede. ”Til hvem om jeg må spørge?.” ”Til Mor,” svarede jeg. Chefen så vantro på mig. ”Det har du da ikke fået lov til.” ”Det kunne jeg jo ikke vide, de lå jo i glasskabet,” svarede jeg. ”Fik hun dem alle sammen?” Han var ildrød i hovedet af raseri, sådan en elendig lærling. Men der var ikke noget at gøre, solgt var solgt. Det varede flere dage, før chefen igen talte til mig. Jeg havde det egentlig rigtig godt, jeg havde udrettet noget. Jeg havde haft indflydelse på verdens gang.

Nu kaldte Frederiksen, vi skulle i gang med at skrive skilte. Frederiksen dikterede ude fra vinduet, og jeg skrev: ”Meget billig / 3 stk. 7,85. Moderne snit 38,50. Ekstra længde 12,95, osv., osv. Da klokken nærmede sig 17.30, sagde Frederiksen: ”Vi skriver resten i morgen formiddag, så kan vi komme hjem som vi plejer.” Det passede mig fint, så kunne jeg nå patruljemødet kl. 19. Både Gunnar og jeg var patruljefører, Gunnar for ”Columbus” og jeg for ”Magalhães.” I aften skulle vi træne morse alfabetet med lommelygter. Min patrulje skulle stå på en bakke ved Ørsted, hvortil der var 3 km:

..._ / ._ _ / ._ // _... / . / ._ / . / _... / _ / (vær beredt)

Manufakturhandleren

Det havde stået klart længe, at jeg ikke kunne blive i min læreplads efter lærlingetidens udløb. Det havde jeg nu heller ingen lyst til, så jeg begyndte i god tid at sende ansøgninger, når der var annoncer om manufaktur-ekspedienter i avisen. De første to ansøgninger jeg sendte resulterede i positive svar. Det ene var fra stormagasinet Salling i Århus, det andet fra Peter Jessen i Silkeborg. Jeg var noget forbavset over, at det gik så let, for anbefalingen fra min læreplads var ikke noget at prale af.

Jens A. Ross, Manufakturforretning, Allingåbro.

Tlf. 25. Postgiro 49160, Bankkonto: Folkebanken, Allingåbro

Allingåbro, d. 30. oktober 1950

Anbefaling

Erik Back (!) har været hos mig som Lærling i 4re år, den 1ste November 1950.

Han har i sin Læretid været flink og pålidelig, og kan ved fortsat at dygtiggøre sig i sit Fag, og se andre Forhold blive en mand, man kan være tjent med at have i sin Tjeneste. Han forlader forretningen her efter eget Ønske, og jeg kan kun Ønske ham alt godt i Fremtiden.

Jens A. Ross

Mere kunne det ikke blive til!

Jeg kan ikke huske, hvorfor jeg valgte Peter Jessen frem for Salling.

Den første dag

Den første dag startede lidt kaotisk. Jeg skulle ekspedere i metervareafdelingen, og den første i hver måned startede med et såkaldt restsalg. Forberedelserne begyndte nogle dage før og bestod i, at man frasorterede nogle ukurante ruller stof, som vi derefter klippede i stykker af forskellig længde, 2,25 m 3,75 m 1,10 m osv. osv. Stykkerne blev herefter mærket med størrelse og pris. Prisen pr. m var somme tider den samme som hidtil eller den var lidt mindre. Nu blev alle disse såkaldte "rester" anbragt i en stor bunke lige inden for den brede to-fløjede indgangsdør, og et stort skilt blev anbragt midt i bunken: "RESTSALG, starter mandag kl. 9."

Det var en sådan mandag, jeg skulle starte. Jeg havde fået besked på at møde ½ time før, så vi kunne være klar til at åbne kl. 9. Da jeg kom, stod der allerede masser af mennesker udenfor og et stykke hen ad fortovet og ventede på at blive lukket ind.

"Du hjælper med at åbne," sagde Ørntoft, han var afdelingschef i metervareafdelingen. Vi var to om at åbne, og på slaget 9 trak vi fløj dørene til side, og folk væltede ind. I løbet af kort tid var de fleste af resterne væk. Nogen af dem der gik rundt med favnen fuld af rester så ud, som om de havde vundet i lotteriet.

Det blev en lidt længere dag end normalt, og da vi var færdige, gik vi derfor over på Cafeén på den anden side af gaden og bestilte en kop te og et stykke sigtebrød. Det var der tradition for at gøre, når vi havde haft ekstra arbejde. Der var derimod ikke noget der hed overarbejdsbetaling. Trods den spartanske servering, var det meget hyggeligt. Jeg fik lært lidt flere af de ansatte at kende, og jeg følte mig velkommen.

Roklubben

Efter et par uger kom Langeland, der var chef for møbelafdelingen, en dag og spurgte, om jeg ikke havde lyst til at være med i roklubben. Det havde jeg meget lyst til, og efter arbejdstid var jeg med nede for at se på faciliteterne. Det var en stor roklub med masser af både i forskellig størrelse. ”Brun og jeg mangler en tredje mand til en toer med styrmand,” sagde Langeland, ”Og så tænkte vi, at det måske var noget for dig.” Efter at jeg havde sikret mig, at det ikke handlede om konkurrence, blev vi enige om at prøve en tur den følgende weekend.

16. Et hvil ved bredden

”Hvor langt skal vi,” spurgte jeg, da vi mødtes lørdag formiddag, ”Helt op til Himmelhjerget?” ”Nej det gider vi ikke,” svarede Brun. ”Jeg foreslår, at vi roer op og får en gang stegte ål med stuede kartofler.” ”Hvor får vi det,” spurgte jeg. ”Det får du at se,” sagde Brun, ”lad os nu komme af sted.” Det viste sig, at de havde en lille stam-restauration et stykke oppe ad Gudenåen, hvor der var en anløbsbro med mulighed for at parkere vores båd. Turen derop gik fint, selvom det tog lidt tid inden jeg kunne holde takten og vende årerne rigtigt. Vi skiftedes,

to til at ro og en til at styre. Med forsigtighed og lidt øvelse kunne vi godt skifte i ”rum sø.”

Ålene og de stuede kartofler smagte pragtfuldt, og vi tog godt for os. Traditionen bød, at vi hver især skulde spise så mange ål, at de afpillede åleben kunne nå hele vejen rundt om tallerkenen. Efter et par hyggelige timer gik turen atter hjemad.

Besøg af Gunnar

Lørdagen efter havde Gunnar anmeldt sit besøg. Jeg glædede mig meget til at vise ham, hvor jeg boede og forretningen og til at fortælle ham alt, hvad jeg havde oplevet. Gunnar kom med toget helt fra Dronninglund, hvor han var bogholder hos Onkel Bohardt. Efter at vi havde set mit lille værelse på 3. sal på Markedspladsen, drog vi af sted for at se forretningen, hvortil jeg allerede havde fået nøgle. Det var med nogen stolthed, at jeg viste rundt i de mange afdelinger i den store forretning og fortalte om mine oplevelser der.

Efter frokost havde jeg aftalt, at vi skulle komme ud for at hilse på Ørntoft og hans kone. Da vi kom, sagde Ørntoft: ”nå, jeg troede, at jeg kunne nå at løbe en tur, inden I kom.” Da vi havde snakket et øjeblik, sagde Gunnar, ”jeg vil da gerne med ud at løbe.”

17. Gunnar og Ørntoft på terrassen

Vi løb alle tre en tur gennem den nærliggende skov. Til min overraskelse var Gunnar i god form, og på det sidste stykke løb han ubesværet fra Ørntoft og mig. Det snakkede han en del om de følgende dage.

Vi spiste på KFUMs pensionat, hvor jeg også spiste til daglig. Her hilste Gunnar på serveringspigen Doris, som han senere skulle høre en hel del om.

Søndag formiddag gik vi om for at besøge Jens Chr., vores fælles kammerat fra Allingåbro. Han havde for kort tid siden fået ansættelse i en herreekviperingsforretning på strøget. Vi havde været spejdere sammen og snakkede lidt om, at vi ville prøve at melde os som spejdere i Silkeborg.

Inden Gunnar tog af sted igen, spiste vi sammen på en restaurant på Torvet, der lå på 3. sal. Vi fik et bord ved et vindue, hvor vi havde god udsigt over den skønne by. Vi bestilte Wiener Schnitzel. Vi havde rigtig god tid, og vi nød den gode mad, og vi nød at være sammen, og vi var enige om, at vi ville besøge hinanden rigtig ofte.

Ekspedient i metervareafdelingen

Den elegante herre med stofrullen er mig. Den flotte mørke habit havde jeg netop købt, og for første gang i mit liv, havde jeg købt tøj på afbetaling. Indtil nu havde jeg jo kun haft en beskeden lærlingeløn, og der havde ikke været råd til mange udskjelser, når det gjaldt tøj.

18. Manufakturhandler Bach

Kort tid efter at jeg var kommet til Silkeborg, fulgte Jens Chr. efter. Han var min bedste kammerat fra Allingåbro, og var nu blevet udlært som herreekviperingshandler og blevet ansat i en herreekviperingsforretning på hovedgaden i Silkeborg. En dag havde Jens Chr. pyntet vinduer i forretningen, og da vi mødtes om aftenen, gik vi ned for at beundre hans værk. ”Det er lige sådan et sæt tøj, jeg ønsker mig, det er ualmindelig pænt,” sagde jeg og pegede på et sæt enkelt-

radet, mørkt tøj med en meget diskret hvid stribe, som næsten ikke sås på afstand. ”Men det varer længe, før jeg får råd til det, skønt jeg trænger hårdt.” ”Du kan da købe det på afbetaling,” foreslog Jens Chr., ”vi sælger da meget på afbetaling. Og sådan gik det til, at jeg for en tid blev den mest velklædte ekspedient i Silkeborg.

Det var aldrig kedeligt at være på arbejde, og det skyldtes ikke mindst Ørntoft, der altid var i godt humør og altid fuld af skøre påfund.

Engang, det var nok en dag, hvor der havde været restudsalg om morgenen, var hele forretningen tæt pakket med mennesker, da telefonen ringede. Jeg hørte det godt, selvom telefonen stod helt oppe i den anden ende af den lange forretning. Ørntoft tog den, ”lige et øjeblik,” sagde han og lagde røret over i vindueskarmen, hvorpå han råbte med høj røst, ”Bach, der er telefon, det er din svigermor,” mens han gjorde tegn ned til mig i den anden ende af forretningen. Alle i den tætpakkede forretning havde hørt det, og så hen på mig, mens der dannedes en gang gennem de mange mennesker, så jeg kunne komme hen for at tale med min svigermor. Jeg følte, at de så lidt medfølende på mig.

Jeg havde ingen svigermor.

Beruset for første gang

I den omgangskreds jeg indtil nu var kommet i, var det anset for syndigt at drikke sig fuld, ja, nogen mente endda, at det var forkert at drikke alkohol. Så jeg havde aldrig prøvet at være fuld. Jeg havde nu en lidt anden opfattelse af alkohol, og når mine nye bekendte en gang imellem fortalte om en glad aften, følte jeg mig lidt udenfor. Efterhånden følte jeg det næste som en mangel, men jeg var lidt betænkelig ved, hvordan jeg ville opføre mig, hvis jeg blev fuld, så jeg bestemte mig for at prøve det alene.

Det skulle foregå på en sommerrestaurant i udkanten af Silkeborg bestemte jeg mig for. Jeg tog mit pæne tøj på og drog af sted for at afprøve, hvordan det føltes at drikke sig fuld. Jeg bestilte et par stykker smørrebrød og en øl. Derefter fulgte et par snaps og mere øl. Da jeg efter nogen tid skulle på toilettet, følte jeg mig ret omtåget og ret usikker på benene. Nu er jeg vist fuld, tænkte jeg og bestemte mig for at gå hjem. Men det var lettere sagt end gjort. Først skulle jeg have fat i min frakke, så jeg gik ind i den store garderobe og forsøgte at huske, hvor jeg havde hængt den. Det lykkedes først, da jeg fik hjælp af en tjener, der også var så venlig at vise mig, hvilken vej jeg kunne komme ud. På vejen hjem viste der sig endnu en forhindring. I forbindelse med renovering af kloaknettet var vejen flere steder gravet op, og der var lagt brædder over opgravningerne, så det var muligt for gående at komme forbi. For gående, ja, men ikke for fulderikker. Jeg inspicerede gangbrættet og forsøgte, men det gik ikke, så jeg måtte rumpe mig over siddende overskrævs på brættet. Men hjem kom jeg, og nu vidste jeg, hvordan det var at være fuld.

Doris

Jeg snakkede mere og mere med serveringspigen på pensionatet. Efter kort tid mødtes vi også uden for pensionatet, vi gik lange ture og snakkede om løst og fast.

En aften skete det uundgåelige, vi kyssede hinanden og blev enige om, at vi holdt af hinanden. Men der var et problem, Doris var ringforlovet allerede med en lærerstuderende, som blev kaldt Bamse, og det kælenavn passede godt til ham. Opsigelsen af dette forhold måtte Doris jo selv klare, og det gjorde hun så. Vi nåede ikke så langt, at vi fik ring på, men vi nåede at besøge vore ”Svigerforældre.”

Først var jeg med Doris hjemme hos savværksejeren i Farsø. Mine forældre tilhørte ”Indre Mission,” men Doris’ forældre må have tilhørt en indre ”Indre Mission.” Jeg husker, hvordan vi i tide og utide lå på knæ og bad om tilgivelse for vore mange synder.

Besøget hos Mor og Far var ikke ligeså alvorligt. Det jeg husker bedst var ankomsten til Trillebæk. Nu skulle vore forældre også mødes, så Doris var rejst hjem til sine forældre om lørdagen, og jeg var rejst hjem til Trillebæk. Søndag først på eftermiddagen ville de ankomme. Lidt før vi havde forventet, rullede de ind, og parkerede deres fine bil midt på vores beskedne gårdsplads. Mor fik travlt med at tage forklædet af, før vi sammen gik ud på trappen for at sige goddag. Mor var glad for, at hun nåede at få smidt forklædet, for det var to fine damer der steg ud af bilen, Doris til den ene side i højrodet fløjelskjole, og hendes Mor til den anden side i kongebå fløjelskjole. Jeg husker ikke om Doris’ Far var klædt ud.

Da jeg blev indkaldt som soldat til artilleriet, som havde hjemsted på Vester Allés Kasserne i Århus, holdt Doris op med at arbejde på pensionatet og fik en plads i Århus. Vi fortsatte med at komme sammen, men det blev ikke til så meget i Århus. En aften havde vi aftalt at mødes uden for svømmehallen for at gå i biografen. Jeg var der til aftalt tid og ventede længe, men der kom ingen Doris. Vi havde set hinanden for sidste gang.

Efter soldatertiden fortsatte jeg endnu et års tid hos Peter Jessen. En dag sidst i januar, da vi var færdige med udsalget, der havde givet os en masse overarbejde, gik jeg op og bankede på døren til direktør Tougårds kontor. ”Jeg synes, det er for dårligt, at vi kun får en kop te og et stykke sigtebrød, når vi har arbejdet over i flere timer,” sagde jeg, da direktøren spurgte, hvad jeg havde på hjerte. Vi snakkede lidt frem og tilbage. ”Det kan der være noget om,” svarede han, og vi snakkede lidt frem og tilbage. ”Jeg vil tænke lidt over det,” sluttede han. Nogen dage efter blev afdelingscheferne kaldt op på kontoret, hvor de fik at vide, at fra og med i år ville der efter hvert januar-udsalg blive udbetalt en bonus på kr. 500 til alle afdelingschefer, kr. 300 til ekspedienter og kr. 100 til lærlinge. Ordningen levede videre i mange år, i ændret form og med ændrede beløb, men med samme navn: ”Bachs Legat”

Soldat

Jeg var soldat i Århus. Jeg lå ved artilleriet, tredje bataljon, tredje deling og jeg havde nr. 33. Jeg var vist ikke nogen særlig god soldat. Det var noget, der skulle overstås, og det blev det så.

19. En del af tredje deling. Jeg står nr. to fra højre

Nattegn

Vi sov på 12-mands stuer og vaskede os ved nogle vandhaner med koldt vand over en blikrende, der ledte det snavsede vand væk. Vi skulle være i seng kl. 10, med mindre vi havde nattegn, så skulle vi først være i seng kl. 12. Det var let at få nattegn, og jeg havde nattegn flere gange om ugen.

Når jeg kom hjem kl. 12, måtte jeg nødvendigvis tænde lyset for at finde min seng og mit nattøj. Der var kun én lampe i loftet, og den blev tændt lige inden for døren.

Når jeg havde tændt lyset, blev jeg stående lidt for at overvære det lille optrin som 29 opførte, hver gang lyset blev tændt. Han vågnede ikke, men strakte sig og mumlede noget, som jeg sjældent forstod. Efter et øjeblik slog han tæppet til side, stod op og tog nattøjet af. Nu begyndte han at tage sit tøj på. Det gik langsomt og langsomt, indtil han pludselig vågnede. "Pokkers," sagde han og fik lynhurtigt sit nattøj af og kom under tæppet. Vi snakkede aldrig under disse natlige optrin. Foruden 29 blev han også kaldt "den rødhårede elektriker fra Langa"

”Se at blive klippet”

Hver morgen var der parade, hvor vi og vores udrustning blev set efter. ”Se at blive klippet 33,” sagde sergenten en af de første morgener, ”jo før jo bedre.” ”Javel Hr. sergent,” svarede jeg. Der gik nogle dage inden sergenten igen fik øje på mit lidt for lange hår. ”De er ikke blevet klippet 33, nu kan det ikke gå for stærkt.” Jeg svarede, som jeg skulle ”Javel Hr. sergent,” men i virkeligheden havde jeg bestemt, at jeg ville se, hvad der skete, hvis jeg ikke lod mig klippe.

De næste dage skete der ingen ting, og jeg undrede mig lidt. Hvorfor sagde han ingenting? Så en dag kaldte 56 på mig. Han var kontorordonnans, og han hørte derfor ofte hvad befalingsmændene snakkede om, når de var inde på kontoret. ”Nu skal du høre, hvad de bestemte i morges,” sagde han. ”Engang i dag vil sergent Jacobsen sige til dig, at du skal stille på hans kontor i aften klokken 8. Så kommer der også flere af de andre. Så vil de ringe efter hestepasseren, og bede ham komme over med den saks, han bruger til at klippe heste med, og så er det meningen, at du skal klippes med den.”

Ganske rigtig fik jeg ordre til at stille kl. 8 på Jacobsens kontor. Jeg forstod, at det var meningen, de ville more sig på min bekostning, men det skulle jeg nok få forpurret. Så snart vi fik fri den eftermiddag, skyndte jeg mig ud i byen for at finde en frisør der kunne klippe mig. Jeg bad om at blive klippet meget korthåret, og det blev jeg.

20. Soldat nr. 33

Da jeg stillede uden for Jacobsens kontor kl. 8, kunne jeg høre, at der var kommet flere befalingsmænd, og at der var en god stemning. Jeg bankede på. Da jeg kom indenfor blev der et øjeblik stilhed. ”Jeg melder mig Hr. sergent,” sagde jeg, ”til tjeneste.” ”Nå, De er nok blevet klippet 33,” sagde Jacobsen. I det samme bankede det igen på døren. Det var hestepasseren med sin saks. Jacobsen

rømmede sig, ”vi har ændret planerne for i aften, så I kan godt træde af begge to,” sagde han. Det gjorde vi så, men jeg kunne ikke lade være med at sende dem et meget stort ”smil.”

Motorcykelkørekort

Jeg blev udtaget til at køre motorcykel, og begyndte ret hurtigt at lære at køre. Den flinke, lidt korpulente kørelærer sad bagpå og dirigerede. Jeg var ikke særlig interesseret i projektet. Jeg havde hørt fra ældre soldater, at det kunne være surt at køre motorcykel, når vi var på øvelser, især når vi skulle køre langt i dårligt vejr. Jeg var ret uengageret og lavede mange fejl til kørelærerens store irritation. ”Jeg bliver snart nødt til at klage over Dem.” En dag sagde oversergenten, at nu forventede han snart, at jeg meldte mig til køreprøve. Men nu bestemte jeg, at jeg ikke ville have det kørekort.

Om eftermiddagen skulle jeg ud at køre. Kørelæreren sad stadig bagpå, han turde endnu ikke lade mig køre alene. ”De lærer det aldrig,” sagde han. Lidt efter nærmede vi os en fodgængerovergang helt fuld af mennesker og pludselig fik jeg en ide. Da vi var tæt på overgangen, trykkede jeg hornet i bund til et langvarigt hyl, så fodgængerne sprang for livet. ”Er De rigtig klog,” råbte kørelæreren, ”hold ind til siden” Han var rød i hovedet af raseri. ”De kan gå hjem, jeg vil ikke køre med Dem mere.”

Dagen efter blev jeg kaldt op til kaptajnen. ”Der er blevet klaget over Dem, hvad er meningen?.” ”Jeg forstår ikke, hvad mener De?,” svarede jeg. ”De tager ikke Deres køretimer alvorligt, og det vil jeg ikke finde mig i.” ”Men, Hr. kaptajn, jeg var jo bange for at komme til at lave en ulykke.” Han så lidt på mig, så rystede han på hovedet. ”De kan gå,” sagde han. Jeg fik aldrig motorcykelkørekort.

Hjem til jul

Julen nærmede sig, og en morgen blev vagtplanerne for julen læst op. Vi havde endnu ikke egentlig vagtjeneste, men vi måtte ikke forlade kasernen alle sammen, der skulle altid være et vist antal tilbage for at holde øje med vores udstyr, se efter brand o.a. Jeg blev selvfølgelig udtaget til at være på vagt juleaften!

Det var en katastrofe. Jeg kunne ikke forestille mig, hvordan det ville være, ikke at være hjemme juleaften. Det havde jeg altid været.

Juleaften oprandt. Allerede fra middag var der usædvanligt stille på kasernen. Jeg var vist den eneste tilbage i den bygning, hvor jeg boede. Det kunne simpelthen ikke passe, at jeg skulle sidde her hele juleaften. Men jeg kunne ikke komme ud gennem porten uden at blive noteret, så det gik ikke.

Bag ved vores bygning var der et sted, hvor man, med lidt behændighed, kunne klatre over hegnet uden at rive sig på pigtråden. Det blev mest brugt af folk der

kom for sent hjem fra nattegn. Jeg havde aldrig brugt det, men nu besluttede jeg mig for at prøve.

Jeg fandt køreplanerne for tog og busser frem. Jeg skulle med tog til Randers og dernæst med bus til Allingåbro, det tog tæt ved 3 timer hver vej, men jeg kunne være hjemme i næsten 2 timer, og hvad skulle jeg ellers lave i Århus en juleaften. Beslutningen var taget, men jeg var nødt til at vente, til det var mørkt, eller næsten mørkt for ikke at blive set, når jeg kravlede over hegnet.

Pludselig kom jeg i tanke om, at jeg kun havde penge til enten toget eller bussen. Nå, de kunne vel ikke smide mig ud en juleaften. Nu måtte jeg af sted.

Jeg kom godt over hegnet uden at blive set og skyndte mig ned til hovedbanegården. Toget kom rettidigt. Der var kun meget få passagerer. Lidt efter kom konduktøren. Først begyndte jeg at rode i mine lommer, som om jeg ledte efter billetten. Så kom jeg til at se op på ham, han så ret flink ud. "Jeg har faktisk kun denne her," sagde jeg, "og den har jeg vist brugt en gang." Jeg viste ham en gammel billet, som jeg fandt i min pung. Han så skiftevis på billetten og på mig. "Det er jo juleaften," sagde jeg forsigtigt. "Det er det jo," sagde han, smilede og gik videre. Nu havde jeg penge til bussen, og til hjemturen kunne jeg låne af Mor.

Glæden og overraskelsen var stor, da jeg pludselig dukkede op. Jeg fik julemad, dansede om juletræet, sang julesalmer og pakkede gaver ud.

Det havde været juleaften og jeg havde set min kære familie.

"Præsenter gevær"

I begyndelsen skulle vi jo lære at eksercere, og vi eksercerede næsten hver dag. Vi gik i takt, vi vendte omkring, tog gevær på skulder, og tog det ned igen, vi stod ret og vi stod rør, vi trådte af, og vi trådte til, og vi præsenterede gevær. Det kunne være ret kedsommeligt, igen og igen, det samme og det samme.

En dag fandt jeg ud af, at hvis jeg var 1/10 sekund bagefter de andre, når vi hamrede hånden i geværkolben under "Præsenter Gevær," så kunne det høres over hele pladsen. Det irriterede sergenten, "om igen." Det gentog sig, en gang, to gange. Nu blev sergenten klar over, at det var mig, der var bagefter. "Tag Dem sammen 33, De ødelægger det for os alle sammen, om igen." Men resultatet var det samme.

Om eftermiddagen blev jeg kaldt op til kaptajnen. "De er blevet indberettet for at sabotere eksercitsen, hvad er meningen?" "Jeg gør jo mit bedste, Hr. kaptajn," svarede jeg. "Så må De øve Dem noget mere," svarede han, "Lørdag eftermiddag når vi andre har fri, skal De stille på ridebanen kl. 14 og øve Dem i at præsentere gevær, indtil De kan det. Sergent Erhardsen vil lære Dem."

Heldigvis havde jeg ingen planer for den kommende lørdag, så det generede mig ikke synderligt. Værre var det nok for Erhardsen, han skulle vel som sædvanligt hjem tik sin kone og sine børn, men nu måtte de altså vente, synd for dem.

Lørdag eftermiddag mødtes vi på ridebanen. Erhardsen var sur, men vi præsenterede gevær en halv times tid. Det var lidt illusorisk, vi var jo ene to, og vi kun-

ne derfor ikke høre, om jeg var foran eller bagefter. ”Nu er det godt,” erklærede Erhardsen pludselig. ”De kan træde af.”

På vej op fra ridebanen fik jeg en idé. Kaptajnen havde kontor på 1. sal, lige over vores logi. Jeg gik op og bankede på. ”Kom ind,” lød det. ”Melder Hr. kaptajn, at nu har jeg lært det, vil De ikke med ned for at se det?” Han blev rød i hovedet, ”Nu kan det f... være nok,” råbte han, ”De opfører Dem, som om De er på højskole, og dette er f... ikke nogen højskole, UD.” Jeg kom lidt hurtigt ud af døren.

Vagten på Marselisborg

Senere overtog vi vagten på Marselisborg, når Dronning Alexandrine var på besøg. Et vagthold bestod af 12 soldater. Vi var fire på vagt af gangen, to ved indgangen til parken og to, der skulle patruljere rundt om slottet. To timers vagt efterfulgt af 4 timers frivagt. Vi blev kørt ud til Marselisborg i en overdækket lastbil. På vej derud morede vi os med at pille projektiler ud af deres patronhylstre, hælde krudtet ud på lastbilens bund og sætte ild til. Projektilerne satte vi tilbage i patronhylsteret. Ingen kunne se, at krudtet manglede. Frivagterne tilbragte vi i et lille hus lige inden for indgangen til parken. Her var ingen bekvemmeligheder, kun nogle træstole og nogle madrasser på gulvet. En dag havde jeg været på vagt sammen med 29 (den rødhårede elektriker fra Langå). Vi havde patruljeret rundt om slottet og flere gange forsøgt at komme i snak med den ældgamle mand, der mange gange om dagen kom ned ad hovedtrappen for at lufte dronningens gravhund, men han smilede blot og nikkede.

Da vi blev afløst, var vi enige om, at vi trængte til en lur, og vi lagde os straks på hver sin madras. Geværerne havde vi, som reglementet foreskrev, stillet op af væggen lige ved vores hovedgærde. Lige inden vi faldt i søvn, ville 29 lige kontrollere, at geværet var sikret, så han strakte armene op for at mærke, om sikringsknappen var trykket ind, men i stedet for sikringsknappen fik han fat i aftrækkeren, og der lød et højt skud, som gik lige op gennem taget.

Næste gang det var min tur, skulle jeg gå sammen med 32, en gæv, men fåmælt jyde. Det var hundevagten (fra kl. 4 til 6). Vi skulle gå rundt om slottet. Hver gang vi passerede Alexandrines soveværelse, hvor vinduet stod åbent, kunne vi høre, at hun snorkede (sådan som nu Dronninger snorker).

Det blev efterhånden lidt ensformigt, rundt og rundt. Jeg blev søvniig og spekulerede på, om man kunne stå op og sove. ”Hør 32, jeg lægger mig lige 10 minutter henne under de buske der,” sagde jeg lidt efter, ”hvis der kommer kontrol, skal du blot sige, at jeg hørte noget mystisk, og jeg er nu henne for at se efter, hvad det er.” Der kom ingen kontrol.

På skydebanen

Når vi var på skydebanen, fulgtes hele Bataljonen som regel ad. Selvom vi skød mange samtidigt, var det meste af tiden ventetid. Det virkede meget uorganiseret. Der blev ikke skrevet noget ned. Sergenten så hen på flokken af ventende og

råbte en halv snes numre op, ”så er det jeres tur.” En dag, hvor det var dejligt vejr og solen skinnede, blev jeg som så ofte før søvrig. På nabomarken var der slået græs, og det duftede dejligt fra de mange høstakke. Jeg så mig omkring, de fleste sad og døsede i det gode vejr, og ingen lagde mærke til, at jeg sneg mig over bag en af høstakkene. Her lå jeg resten af dagen, uden at nogen savnede mig.

Da vi nærmede os Århus på vejen hjem, fik Oversergenten den ide, at vi skulle synge, mens vi marcherede det sidste stykke ind til kasernen. ”Syng,” kommanderede han, ”87 du begynder.” 87 begyndte på en af de sange, vi plejede at synge, men det var næsten kun ham, der sang. Vi andre orkede ikke, vi traskede af sted, uden tanke for andet, end at komme hjem og til køjs. ”Om igen,” råbte Oversergenten, ”det kan blive meget bedre.” 87 begyndte forfra, men med næsten samme resultat. ”Hvad f...,” råbte Oversergenten, ”har vi glemt sangstemmen ude på skydebanen, så må vi ud for at hente den. Alle holdt, omkring, fremad march.”

Det var en flok meget trætte soldater, der meget senere nærmere sig Århus, men denne gang sang vi på vej ind i byen.

På øvelse

Mod slutningen af soldatertiden skulle vi på en længere øvelse. Vi skulle være borte fra kasernen i et par uger. Det gav mig et alvorligt problem. Jeg havde nemlig anskaffet mig en kat. Det meste af tiden var den naturligvis udenfor, men sin mad fik den serveret under min seng (og bedre kattermad fandtes ikke). Men hvad skulle der blive af katten under mit fravær? Vi skulle køre i en lang kortege, personbiler, lastbiler, jeeps og motorcykler. Jeg skulle være radiooperatør for den premiereløjtnant, der skulle fungere som forsyningsofficer, og vi skulle køre i en jeep. Her var der altså ingen mulighed for at medbringe en kat. Men en af mine kammerater skulle køre en overdækket lastbil, beregnet til persontransport, men der skulle ikke køre nogen bagi. Her kunne katten bo. Langs siderne i bilen var der en slags slagbænke, heri kunne jeg opbevare mad og vand.

Lige før vi skulle køre, var jeg oppe på ladet, for at se om katten havde fundet sig til rette. Da jeg kravlede ned, fik premiereløjtnant Carl (Reglement Carl kaldte vi ham) desværre øje på mig. ”Hvad laver De der,” sagde han, ”Ingenting,” svarede jeg. Men han anede, at jeg havde noget for og kravlede op på ladet, hvor han fandt katten. ”Der må ikke medtages katte i bilerne,” sagde han, og så bebrejdende på mig. ”Det er imod reglementet.” Den kom ikke med på øvelse. Jeg nåede at bære den over i hestestalden, inden vi kørte, men jeg så den aldrig siden.

Vi kørte i flere dage med ophold og øvelser forskellige steder. Vi kørte ofte om natten for at genere trafikken mindst muligt, og jeg var glad for, at jeg ikke fik motorcykelkørekort. Jeg kunne ikke have kørt ganske langsomt i flere timer midt om natten uden at falde i søvn.

På et tidspunkt slog vi lejr et sted på Als. Her skulle vi bo nogle dage. Om lørdagen sagde sergenten: "I morgen efter morgenparaden har I fri, og kan forlade lejren, hvis I ønsker." Det var en chance for at se os omkring, og vi var nogle stykker, der fik travlt med at planlægge en længere cykeltur, idet en af os havde set et sted, hvor man kunne leje cykler.

Det var strålende vejr den næste morgen, og nu gjaldt det om at få paraden overstået, så vi kunne komme af sted. Vi var utålmodige.

Ved paraden blev både vi selv og vores udrustning set efter. Støvlerne skulle være pudsede, tøjet være rent og bukserne have pressefolder. Af vores udstyr var det især geværet, der blev set efter, og her dumpede mit. Det var ikke så godt. "Om igen 33, De stiller igen om 2 timer med et rengjort gevær," afgjorde sergenten.

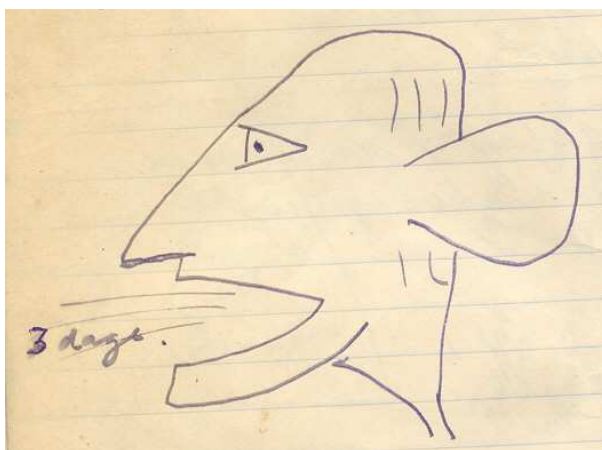
Umuligt tænkte jeg, om to timer skulle vi jo gerne være nået langt omkring. De andre er jo nok ved at være klar med cyklerne. Gode råd var dyre. Så fik jeg øje på 90, hans ting var altid i perfekt orden. "Du 90, lån mig lige dit gevær i 10 minutter." Han så lidt på mig, men gav mig modstræbende lov. Efter få minutter stillede jeg igen hos sergenten. "Melder Hr. sergent, mit gevær er nu i orden." "Allerede," sagde sergenten, "lad mig se." Han undersøgte geværet grundigt, brækkede det og kiggede gennem løbet. "Ja det ser jo godt ud, De kan træde af." Jeg greb geværet og løb tilbage mod mit kvarter. Halvvejs tilbage råbte sergenten pludselig, "Stop 33, kom lige tilbage et øjeblik." Jeg anede uråd, men havde intet valg. "Må jeg lige se det gevær igen." Han tog geværet og gik ind på kontoret. Lidt efter kom han tilbage, han så på mig med en dyster mine. "Det er jo ikke Deres gevær 33, De har forsøgt at snyde mig, og det bliver indberettet til Obersten." "Javel Hr. sergent," svarede jeg. "Men foreløbig må De stille med Deres eget Gevær i perfekt rengjort stand, før De kan forlade lejren." På tilbagevejen havde jeg næsten opgivet at komme med på cykelturen, da jeg fik øje på Premiereløjtnant Hejbøls kvarter og fik en ide. Vi havde et helt specielt forhold, vi var altid på bølgelængde, vi forstod hinanden også uden at sige noget. "Jeg prøver," tænkte jeg, og et øjeblik efter stod jeg inde i hans telt, og forklarede ham, hvad der var sket, og at min deltagelse i den planlagte udflugt måtte opgives. Hejbøl forstod straks, at det var en katastrofe, hvis jeg ikke kom med på cykelturen. "Tag De blot med," sagde han, "så må De ordne Deres Gevær senere," jeg siger til sergenten, at jeg har kontrolleret Deres gevær. God tur." Jeg var ikke sen til at få skiftet tøj og komme hen til de andre, der heldigvis stadig ventede på mig. Det blev en herlig tur i det fine vejr.

Dagen efter blev jeg kaldt ind til Oberst Lund, der foreholdt mig min alvorlige forseelse og samtidig mindede mig om en række andre hændelser, som ikke passede sig for en god soldat. Jeg sagde ingenting. "Herfor idømmes De 3 dage på vand og brød, som afsonen ved en senere lejlighed," sluttede han.

Sidste ophold på øvelsen var Oksbøl-lejren ved Vestkysten, her skulle vi øve os i at skyde med kanonerne. Her var meget øde. Vi boede her i et par uger, og tiden forekom uendelig kedsommelig. Jeg havde dog et lille afbræk i kedsommeligheden, idet jeg tilbragte 3 dage i Esbjerg Statsfængsel på "vand og brød." En

oplevelse de fleste helst ville være foruden, men det var faktisk meget sjovt at prøve, og 3 dage får jo en ende. "Vand og brød," skulle ikke tages helt bogstaveligt, men det var selvfølgelig ikke festmiddage, jeg fik serveret. Om morgenen kl. 7 blev briksen, som jeg sov på klappet op ad væggen, og her skulle den være, indtil vi skulle i seng om aftenen. Resten af møblementet bestod af en simpel træstol og et lille bord. Vi var på gårdtur 2 gange daglig. Gården var et cirkelformet område opdelt i ca. 10 gårde adskilt med trådhegn, der alle udgik fra centrum, hvor der var posteret en bevæbnet vagt. Vi kunne se de fanger, der var på gårdtur samtidig, men det var strengt forbudt at tale sammen. Jeg skrev en række breve under opholdet, men da jeg forlod fængslet, fik jeg dem alle i hånden. De var blevet tilbageholdt i censuren.

Fængselsopholdet var afslutningen på min soldatertid. Efter soldatertiden fortsatte jeg som ekspedient hos Peter Jessen i Silkeborg.

21. Oberst Lund tegnet af Premierløjtnant Hejbøl i min lommebog, den dag vi blev hjemsendt

Forkarl på Julielund

Den lille grå Ferguson-traktor drønedede omkring den runde plæne foran stuehuset på Julielund. Traktorføreren var kun 12 år. Den kørte så stærkt, at jord og sten fløj til alle sider. Bagpå og på skærmene sad en 3-4 af fodermesterens børn. De hujede og skreg af fryd under den vilde kørsel. Jeg kom netop ud efter middagspausen og så den uforsvarlige kørsel. ”Per, vil du så stoppe, gi’ mig nøglen, du er ikke rigtig klog.” ”Det skal du ikke bestemme,” svarede Per. ”Det kan du tro, jeg skal. Kom så med den nøgle.” Lidt modstræbende fik jeg nøglen. ”Jeg siger det til Far,” lød det fra Per, da han forsvandt i retning mod aftægtshuset.

22. Forkarlen

Julielund var en gammel proprietærgård som Jacob Højlund havde overtaget efter sin Far, Chresten Højlund. Chresten var gift med Carli, efter at hans første kone var død, og de boede nu i et aftægtshus tæt ved gården. Chresten og Carli havde et par tvillinger, Per og Thorkild, der var ca. lige gamle med Jacobs fem børn og fodermesterens fire.

Nu var Jacob også færdig med at holde middagspause. ”Vi fortsætter, hvor vi slap,” sagde han, da han kom ud. Vi var ved at køre møg ud i søndermarken.

Jeg læssede, og min bror Aksel, der var 2. karl, kørte ud og hakkede af i marken, mens en af børnene kørte frem.

23. Møgkørsel med den lille grå Ferguson

Lige før fyraften kom Chresten hen til mig. ”Jeg skal nok selv afgøre, hvornår Per må køre traktor, det behøver du ikke at blande dig i.” ”Det behøver jeg, når han kører så uforsvarligt, så er det også mit ansvar at stoppe det.” Chresten så forbavset på mig, sådan var han ikke vant til at blive talt til.

Min frimodighed hang sammen med, at jeg næsten lige var blevet forkarl efter Børge, der havde mistet det ene ben ved et uheld med kartoffeloptageren. De seneste 6-7 år havde jeg arbejdet som manufakturhandler, indtil jeg for godt tre måneder siden opsagde min plads hos Peter Jessen i Silkeborg og blev 2. karl på Julielund. Jacob havde været så godt tilfreds med mig, at jeg nu, trods min ringe erfaring, var forkarl.

Traktoren brænder

Da jeg vågnede næste morgen, tænkte jeg ”Endnu en dag i møddingen, men så er det også slut, så skal vi til at pløje.” Og det kunne jeg rigtig godt lide. Vi pløjede med en 2-furet bugseret plov, idet vi ikke havde lift på den store traktor.

Om morgenen var det første, vi gjorde, når vi kom op, at gøre traktorerne klar med olie, vand og brændstof. Jeg ordnede den store Hanomag, og Aksel ordnede Fergusonen. Traktorerne stod i et skur bag ved gården. Når vi var færdige, skulle vi ind for at spise morgenmad, inden vi ”rykkede ud” kl. 7.

Aksel ville tage Fergusonen med om i gården, den skulle vi bruge til at køre møg ud med. Før han satte sig op, ville han sætte startnøglen i, men i samme øjeblik lød der nærmest en eksplosion, og traktoren begyndte at brænde. Heldigvis gik

der ikke ild i Aksel. Han må have hældt lidt ved siden af, da han fyldte benzin på, så en gnist fra starteren kunne tænde.

Et øjeblik stod vi som lamslåede, så løb jeg, alt hvad jeg kunne om i gården og råbte, så højt jeg kunne: "Jacob, Jacob, traktoren brænder, ring efter en brandbil." Så styrtede jeg tilbage for at hjælpe Aksel med at prøve på at begrænse ilden, der allerede havde godt fat i skuret. Han havde heldigvis fået Hanomagen ud uden, at der var gået ild i den.

Lidt efter kom Jacob, men han kom ikke løbende, han kom faktisk gående ganske roligt, alt mens han småfløjtede. "Traktoren brænder," råbte jeg, selvom det var let at se. "Har du ringet." "Jeg ville lige se, før jeg ringer," svarede Jacob. Jeg forstod ingenting, hvorfor havde han ikke travlt? "Så må jeg," tænkte jeg, og nu løb jeg, alt hvad jeg kunne om til stuehuset og ind igennem køkkenet med sådan en fart, at jeg kom til at vælte kokkepigen på vejen. Telefonen stod inde i kontoret, og så snart jeg havde ringet for jeg ud igen. Jacob havde stadig ikke travlt, han stod endnu og småfløjtede. Jeg forstod ingenting, men begyndte at hjælpe Aksel med at hente vand i spande i et forsøg på at undgå, at ilden bredte sig til et nærliggende skur med nogle olietønder og en del redskaber. Lidt efter kom brandbilen, og ilden var hurtigt slukket.

24. Forkarlen, Lisbeth og Kokkepigen

Vi var efterhånden blevet en stor flok, idet både Chresten, Else, pigerne og børnene samt fodermesteren og hans familie var kommet om bag laden for at se, hvad der skete. "Det kunne jo være gået rent galt," sagde Else, og det var alle enige i. Både Aksel og jeg fik anerkendende ord, fordi det var lykkedes at be-

grænse ilden til skuret. Både traktoren og skuret var så godt som nedbrændt. Tilsyneladende var Jacob ikke særlig ulykkelig over det skete. ”Nu må vi bruge Hanomagen til at køre møg ud med,” sagde han.

Ved middagsbordet fik jeg sagt undskyld til Marianne, ”Slog du dig,” spurgte jeg. ”Det er i orden,” svarede hun. ”Du havde jo travlt.”

Jeg havde efterhånden forstået, hvorfor Jacob ikke havde særlig travlt, men det snakkede vi ikke om.

Jacob køber en bil

Folkestuen, hvor vi spiste, vendte ud mod gården. I dag stod vinduerne åbne, det var dejligt vejr, solen skinnede. Vi kunne lige være omkring bordet, to piger og to karle samt Jacob og Else med deres 5 børn. I dag tog middagen længere tid end den plejede, vi skulle have fortalt alt om branden.

25. Stuehuset på Julielund. Kokkepigen, Stuepigen, Forkarlen og Daglejer

Mens vi sad og snakkede, rullede der en ældre bil op foran huset. En mand steg ud og kom hen foran vinduet og hilste. ”Nå er det dig,” sagde Jacob, ”Jeg kommer ud om et øjeblik.” Da Jacob var gået ud, fortalte Else, at det var en bilhandler. Hun var åbenbart ikke særlig begejstret for besøget.

Jacob og Else havde ikke haft nogen bil, siden de overtog Julielund. ”Mon det er meningen, at han vil købe den gamle spand,” sagde Aksel. Han vidste mere om biler, end jeg gjorde, og fortalte om alle de skjulte fejl, som en gammel bil kunne være behæftet med.

Vi blev siddende lidt for at lytte til forhandlingerne udenfor. Jacob undersøgte bilen og gjorde opmærksom på alle de fejl og mangler, han kunne finde, mens bilhandleren slog dem hen som ubetydelige. ”Der er vel garanti,” sagde Jacob. ”Den er købt som beset,” svarede bilhandleren, ”jeg kan da ikke gi’ garanti for

en brugt bil." Nu begyndte de at forhandle om prisen. "Hvad skal du have for det gamle lig," spurgte Jacob. Bilhandleren nævnte sin pris. Jacob grinede højlydt, "er du rigtig klog," sagde han, "jeg vil gi' dig det halve." Bilhandleren så på ham et øjeblik, så rakte han hånden frem, "bilen er din," svarede han. Jacob så først noget forbavset ud men fattede hurtigt, at han havde købt en bil, selvom det vist egentlig ikke var meningen.

Da Jacob kom ind igen var middagspausen næsten forbi. Han snakkede ikke om bilkøbet. "Inden vi begynder på pløjningen, må vi hellere få Hanomagen til service," sagde han, "Jeg ringer og bestiller tid til i overmorgen, den skal jo helt til Århus."

På grund af forsinkelsen med branden, blev vi først færdige med at køre møg ud den næste dag. Resten af dagen gik med at vaske Hanomagen, og gøre den klar til Århus turen. Jeg glædede mig faktisk lidt, selv om det var en lang tur. Jeg ville starte allerede kl. 6, så jeg kunne være derude ved 8-tiden.

Til service med Hanomagen

Udturen gik nemt. Jeg var ikke i tvivl om, hvor jeg skulle hen, jeg var godt kendt. Jeg havde jo været soldat i Århus.

Mens jeg kørte det sidste stykke fra Skejby ind mod Århus, kom jeg til at tænke på sidste gang, jeg gik her. Da havde vi været på skydebanen med oversergent Jacobsen. Da vi skulle hjem, mente han ikke vi sang godt nok, og vi måtte en tur tilbage på skydebanen igen for at hente sangstemmerne. Vi var både trætte og sultne, da vi – syngende - nærmede os Århus for anden gang.

Jeg fandt værkstedet og afleverede traktoren. Mekanikeren lovede, at den ville være færdig igen kl. 14.

Da jeg var næsten halvvejs hjemme, måtte jeg stoppe. En stor lastbil fyldt med kornsække var kørt i grøften. Falck prøvede at trække den op, men enten snurrede hjulene rundt, eller motoren gik i stå. "Vi må bruge spillet," sagde en af Falck-mændene. Men hvis det skulle lykkes, måtte forenden af kranbilen bindes fast for ikke at glide baglæns. Det eneste den kunne bindes fast til, var et vejtræ på den modsatte side af vejen. Som tænkt så gjort. Men herved kom trækket til at være for meget på tværs af lastbilens køreretning, så heller ikke dette kunne lade sig gøre. "I bliver nødt til at læsse kornsækkene af, så kan vi trække den op, og så kan I læsse på igen." Lastbilchaufføren og hans hjælper så på hinanden. Det var, efter deres mening, den dårligst mulige løsning. At læsse de mange sække ud på marken og senere op på vejen, og dernæst igen op på lastbilen, syntes en næsten uoverkommelig opgave.

"Lad mig prøve med min Hanomag," foreslog jeg. "Det nytter ikke, det er bare spild af tid," sagde Falck-mændene straks. "Når vi ikke kan, kan du i hvert fald heller ikke." Men lastbilchaufføren og hans hjælper øjnede en chance, og de insisterede, "lad os da prøve," sagde de. "Så skal vi for begge to," sagde Falck-manden, "både kranbilen og traktoren, og sådan blev det. Falck bilen blev koblet på lastbilen og Hanomagen på Falck-bilen. "Nu strammer du kæderne, for

jeg sætter i gear,” fortsatte Falck-manden. Jeg satte i første gear, og kørte langsomt fremad, til begge kæderne var stramme. Så skulle jeg jo egentlig holde, men jeg mærkede, at lastbilen gav sig en smule, da jeg strammede kæderne til, så jeg fortsatte i det meget langsomme slæbegear. Falck-bilen kom slet ikke i gear. Hanomagen, der var noget tungere end Falck-bilen og derfor stod godt fast på asfalten, trak stille og roligt lastbilen op af grøften. Lastbilchaufføren og hans hjælper var synligt lettede, mens Falck-mændene diskutererede, hvor tung sådan en traktor mon kunne være. Da jeg havde koblet Hanomagen fra, vendte jeg om og fortsatte hjemad med en håndbevægelse til farvel og uden at afvente yderligere kommentarer. Sjældent har jeg følt mig bedre tilpas. Jeg var stolt af ”min” Hanomag.

26. ”Min” Hanomag

ANDEL DEL: Mine erindringer

Kapitel 1. Mine bedsteforældre

Min Fars forældre (se bilag I)

Mine bedsteforældre, Sine og Søren, rejste tidligt i deres ægteskab fra en lille ejendom i Darum, hvor de først havde været præstegårdsforpagtere og senere husmænd, til Holbæk på Djursland. Her fik de også en lille ejendom på Holbæk mark med 4-5 køer, et par heste og 10-15 tdr.l.d., hvoraf en del lå et stykke fra ejendommen. Denne bestod, så vidt jeg husker, kun af én længe med stuehus i den ene ende og stald og lade i den anden ende. Ejendommen lå lidt tilbage-trukket fra vejen. Foran lå en ejendom, der mindede meget om deres. Den købte deres svigerdatter Marie, efter at hendes mand Laurits var død. Da de solgte ejendommen, købte de et lille rødstens hus i Holbæk, hvor de boede indtil Bedstemor døde. Mens Far endnu levede, besøgte vi dem ofte. Vi boede i Udby som kun lå en 3-4 km derfra, så vi kunne nemt gå til Holbæk.

27. Sine og Søren med deres børn. Min far står i midten

På sine gamle dage var Bedstemor meget kraftig eller rettere omfangsrig, men hendes ansigt var fint og mildt, selvom hun var en bestemt og beslutsom dame, der havde sine meninger. Da min søster var ca. 17 år, besluttede hun sig for at rejse til København for at blive børnehavelærerinde. Det forstod Bedstemor

ikke. En pige skulle lære husholdning, så hun til sin tid at kunne tage sig af mand og børn. Deres børn blev alle sendt ud at tjene, når de var konfirmeret dels som karle i landbruget dels som piger i huset.

Bedstemor strikkede. Når hun gik tur, havde hun strikketøjet med og garnnøglet i forklædelommen. Det var mest strømper, hun strikkede til Bedstefar og til alle vi andre. Hun kunne bage, jeg husker bedst hendes fedtebrød, en slags småkager som hun serverede til jul, og som vi altid så frem til at smage. Mens de endnu havde ejendommen, malkede Bedstemor køerne, hun havde for vane at dyppe hænderne i mælken, så gik det nemmere. Jeg tror ikke, Bedstefar malkede.

Bedstefar var en mand af få ord. Han var nærmest lille i hvert fald sammenlignet med Bedstemor. Han talte langsomt og virkede nærmest sagtmodig. Man kunne måske få det indtryk, at han var underkuet, men det tror jeg ikke, han var. Men måske var han mere mærket af de sår, som livet havde givet ham. Efter Bedstemors død prøvede han en kort tid at bo hos sin datter Bodil i nabobyen Ørsted, men det varede ikke længe, før han flyttede ind på alderdomshjemmet i Holbæk, den lille landsby, hvor han havde boet det meste af sit liv.

28. Sine og Søren på deres gamle dage

Så længe han kunne, gik han hver dag op og hjalp Marie nogle timer. Det var godt, han havde hende og hendes børn, ellers tror jeg, han var blevet meget ensom. Jeg kan ikke huske, han kom hos andre på sine gamle dage. Bedstemor

troede vist ikke, at han kunne skrive, men året efter Bedstemors død fik vi de fineste julekort, som han selv havde skrevet.

Alderdomshjemmet var vel, som alderdomshjem var flest på den tid. Der var ikke andre fast ansatte end Bestyrerinden. Klokken otte skulle alle helst være i seng, så hun kunne komme op i Privaten. Hun boede i en lejlighed oven på hjemmet. Det passede Bedstefar dårligt, han kunne ikke holde ud at ligge så længe. Endvidere plejede han at have et glas vand ved sengen, så han kunne tage en slurk engang imellem, men på sine gamle dage skete det, at han spildte, så Bestyrerinden besluttede, at det ikke var nødvendigt med vand ved sengen. Det pinte mig længe at tænke på de lange nætter, hvor han havde ondt af at ligge og end ikke kunne tage en mundfuld vand. Jeg tænkte på at gøre indsigelse over for Bestyrerinden, men jeg var bange for, at det skulle gå ud over Bedstefar, at han havde beklaget sig.

29. Bedstefar på alderdomshjemmet

Begge mine bedsteforældre var begge meget religiøse, og tilhørte Indre Mission. De blev omvendt sammen, mens de var unge, og det betød en dramatisk ændring i deres liv. Før de blev omvendt, "levede de livet." Bedstefar spillede har-

monika, og der var vist ikke mange baller på den egn, de kom fra, der ikke nød godt af det.

Jeg husker dem som alvorlige, flittige og nøjsomme mennesker. De opdrog deres otte børn til flid, nøjsomhed og gudsfrygt. I sin ungdom gjorde Bedstefar et stort arbejde blandt egnens unge mænd, sandsynligvis i KFUMs regi. Et kombineret barometer og termometer med inskriptionen: Erindring fra unge mænd i Holbæk, 1898-4./11.-1923, er et vidne om denne tid. Om Bedstemor på tilsvarende måde var med i ungdomsarbejdet, ved jeg ikke. Mor har fortalt, at deres hjem var et samlingssted for egnens unge, hun kunne huske, at de sang meget, når de var sammen. På sine ældre dage holdt Bedstefar søndagsskole hver søndag i missionshuset, jeg var med ham flere gange, og jeg husker især spadsereturen op til missionshuset med Bedstefar i hånden.

De mistede tre drenge med omtrent et års mellemrum. Først mistede de Henning, min Far, som døde i 1937 af tuberkulose. Han var da knap 40 år og havde været syg i ca. 10 år. Han var gift i 8 år med Krista og vi var fire børn, hvoraf Aksel kun var nogle få måneder. I 1939 døde Kristian. Han døde sandsynligvis af kræft. Han var kun gift med Inger i ca. et år, og de fik ingen børn. I 1940 døde Lauritz af mavesår, han var gift med Marie, de havde to børn, og Marie ventede Karin. Langt senere mistede de også Bohardt, som da havde været gift med Bertha i mange år. De havde 5 børn.

Sine og Søren oplevede altså, at halvdelen af deres børn døde.

Hurtigt efter at Far døde, solgte Mor ejendommen i Udby og flyttede til Allingåbro, hvor hendes forældre boede. Det betød naturligvis, at vi herefter ikke fik ligeså meget med Sine og Søren at gøre. Det ikke var dem, der skulle sørge for, at vi overlevede. Anderledes med Marie, hun beholdt sin lille ejendom også efter at Lauritz var død. Den lå kun nogle hundrede meter fra mine Bedsteforældres, og de drev så de to små landbrug ved fælles hjælp. Senere solgte Marie og købte en ejendom, som var nabo til Bedstefars og Bedstemors, men da havde de vist nok allerede solgt den.

Det var ikke Bedstemors plan, at hun skulle dø først, for hvordan skulle Bedstefar klare sig alene? Min yngste bror Aksel besøgte Bedstemor, den dag hun døde. De fleste af hendes børn var også kommet.

Det var klart, at det lakkede mod enden. Bedstemor var ved fuld bevidsthed og kunne tale med dem. Da de havde talt en stund, sagde Bedstemor henvendt til Bedstefar, "nu må du knæle ved min seng og bede Jesus om at hente mig." Bedstefar græd, men Bedstemor insisterede, og Bedstefar måtte knæle ved hendes seng. Hun døde samme aften. De var troende.

Min Mors forældre (se bilag II)

Bedstefar fik svendebrev i 1897 med karakteren særdeles tilfredsstillende. Han tegnede og fremstillede forenden til en charabang.

Mine bedsteforældre har boet flere steder, først boede de i Spentrup ved Randers, hvor den ældste søn, Johannes blev født. Han var stor af fødsel, og om morgenen som han var født om natten, fandt man storken død nede ved åen. Også min Mor, Krista, blev født her. Efter nogle få år i Spentrup flyttede de til Nimtofte på Djursland, hvor de fik en god forretning med flere ansatte. Her boede de i mange år, indtil den ældste søn, Johannes, overtog forretningen, og de flyttede til Vejlbj ved Allingåbro, hvor de boede resten af deres dage. Først boede de i et næsten herskabeligt hus, hvortil der hørte lidt jord, her oprettede Bedstefar et hønseri, jeg husker det som et stort og avanceret foretagende. Et meget langt hønsehus der var opdelt i sektioner med hver sin løbegård. Her grundlagde han også en frugtplantage, frugttræer interesserede ham hele hans liv.

30. Johanne og Niels Christian

Jeg ved ikke, om han fik noget ud af sit hønseri og sin frugtplantage, men efter en tid flyttede de til et hus i Allingåbro, som han selv havde bygget. Huset var indrettet med beboelsen oven på et snedkerværksted. Heller ikke her blev de ret længe, før de flyttede til hjørnet af Vejlbjvej og Storegade. Her havde han bygget det hus og det snedkerværksted, hvor han kom til at virke resten af sine dage. Bedstefar, der var født i 1880, var en meget foretagsom mand, fuld af planer og virkelyst. Han var uddannet karetmager, men han lavede alt forefaldende sned-

ker- og tømrerarbejde herunder bygningsarbejde og fremstilling af vognhjul til bøndernes vogne. Når Bedstefar var færdig med et hjul, trillede han det om hjørnet til Smed Qvortrup, som lagde en jernring omkring det. Den blev lagt omkring, mens den var glødende, ved afkøling skrumpede den så meget, at den kom til at sidde meget fast. Det var også her, han engang stod og brugte båndsa-ven, da han pludselig så, at der var kommet til at ligge en finger på bordet. Han spekulerede et øjeblik på, hvor den kom fra, men da han talte efter, manglede han faktisk en.

31. Johanne og Niels Christian med fem af deres børn. Min Mor yderst til højre

Han havde en god forretning, bl.a. byggede han flere huse i Allingåbro, men han var ikke helt ung længere og byggede nu det hus, hvor han sammen med Bedstemor skulle bo i resten af deres dage. Huset blev bygget som en bungalow et par hundrede meter nede af Vejlbyvej. Det blev et fint mørkegrønt hus med høj kælder. I haven ud mod vejen var der et meget elegant havehus eller lysthus med fine vinduer hele vejen rundt. Der var en ret stor have bagved huset, hvoraf halvdelen var frugttræer og halvdelen en sirlig køkkenhave, som Bedstefar passede med stor omhu.

Jeg tror, at en væsentlig årsag til, at de flyttede, var, at Bedstemor havde haft en hjerneblødning og var ude af stand til at klare sig selv. Hun skulle hjælpes op om morgenen, men hun kunne ved Bedstefars hjælp gå ind i stuen, hvor hun blev anbragt i sin gyngestol ved hjørnevinduet. Stuen var udformet med et usædvanligt stort hjørnevindue med henblik på Bedstemor, her sad hun hver dag i mange år. Hun kunne næsten ikke tale kun fremstamme enkelte næsten uforståelige sætninger, Bedstefar vidste jo som regel, hvad hun ville sige, han forstod hende

bedst. Hun elskede, når vi læste historier for hende. Det måtte gerne være den samme som i går, det var vist ikke historierne, men det at vi sad hos hende. I al den tid jeg kendte Bedstemor, sad hun ved sit hjørnevindue. Jeg tror, Bedstefar byggede det fine lysthus til Bedstemor, men jeg kan aldrig huske, hun var derude. Bedstefar kom ind midt på formiddagen for at hjælpe Bedstemor i tøjet. En dag fandt han hende død.

Efter at de havde bygget det nye hus, overtog sønnen Karl Gustav forretningen, men så længe Bedstefar kunne, gik han dagligt om for at lave vognhjul. Efter Bedstemors død og Mors giftermål med Marius boede Bedstefar alene. Han besøgte os ofte. Mens vi boede på "Trillebæk," kunne han nemt cykle ud til os, det var en nogenlunde lige vej på ca. to km. Når han skulle hjem, foreslog vi, at en af os fulgte ham, men det afslog han hårdnakket. I den sidste tid var han så usikker, at han brugte hele vejens bredde. Vi stod derhjemme og fulgte ham med øjnene. Det var et under, at det gik godt hver gang. Da han til sidst blev syg, han fik kræft i maven, kom han på hospitalet i Randers, men de kunne ikke hjælpe ham, så efter kort tid kom han hjem til os. Mor passede ham i en lille måneds tid. Han lå på divanen i den midterste stue og led meget til sidst. Han blev 75 år.

Mors Forældre var ligesom Fars forældre tilknyttet Indre Mission, men som jeg oplevede det, var det på en mere afslappet måde, eller måske var forskellen blot den, at Bedstefar i Vejlbj havde et lysere sind end Sine og Søren.

Det er uvurderligt, at kunne mindes fire kærlige og ærlige Bedsteforældre, som man kunne respektere og beundre, som man kan tænke tilbage på igen og igen, som man kan mindes med glæde og taknemlighed.

32. Barnebarnet, jeg er ca. et år gammel

Kapitel 2: Mine forældre

Jeg ved ikke meget om mine forældres ungdom (se billede side 2). Min Mor tjente forskellige steder bl.a. på en stor gård, "Sivested Odde," i Kolindsund på Djursland, hun tjente i Randers og på Rønde Gymnasium, hvor hun var stuepige for forstanderparret, og hvor hendes bror Karl Gustav og hans kæreste Inger var ansat samtidig. Mor har fortalt om, hvordan dagen gik med lidt let rengøring og med syning og servering for forstanderparret sidste gang ved ottetiden om aftenen. Inden hun gik i seng, sad hun en stund på låget af sin dragkiste i det kolde værelse med benene trukket op under skørterne og syede lidt på sit udstyr. Hun var en køn pige og temmelig omsværmet. Der var især to tilbedere, Richard Kahr og Henning Bach. Det blev som før nævnt Henning, selv om han, allerede mens de var forlovet, var syg af tuberkulose og lå på Sanatoriet i Silkeborg i en lang periode.

33. Nimtofte Skov. Midtfor bagerst Mor og Far, til højre Morfar og Mormor

Jeg ved ikke, hvad Far lavede, før han blev gift, udover at han var på Haslev Højskole og vistnok også på landbrugsskole. Endvidere fremgår det af et gammelt billede, at han var soldat. Han var stærkt præget af sin opdragelse i det indre missionske hjem, og han ville gerne være missionær for Ydre Mission, men

det forhindrede hans sygdom. I en periode i 1929 havde han det bedre, og de blev gift. De købte med Forældrenes hjælp en lille landbrugsejendom i Udby, en lille landsby, kun ca. 3 km fra Holbæk, hvor Fars forældre boede.

Jeg ved heller ikke hvordan Mor og Far mødte hinanden, men jeg ved, at Mor-mor og Morfar på det tidspunkt, hvor mødet må have fundet sted, var medarrangører af store sommerstævner for unge mennesker i Nimtofte skov. De har efterladt flere billeder fra disse stævner, og på mindst et af dem har jeg med sikkerhed genkendt Far. Også Richard Kahr ses på disse billeder. Jeg kan se, at han vedblev at være ven af familien, idet han er med på et billede fra min barndom.

34. Nederst fra venstre: Richard Kahr, Far og Mor

Udby

Udby bestod af en Kirke, der lå på toppen af en bakke ikke langt fra møllen, nogle få gårde og husmandssteder samt nogle huse, hvis beboere hovedsagelig levede af at fiske på Randers fjord. Herudover var der to købmænd, Edvard og Valdemar, og en skole, hvor lærer Jacobsen underviste de store børn om formiddagen og de små om eftermiddagen.

Vores ejendom Damlyst lå lige ved branddammen og bestod af hele tre huse, foruden stuehuset var der en bygning med stald og lade (se billede side 3). I stalden var der plads til fire køer og lidt ungkreaturer. Derudover var der en mindre bygning, hvori der bl.a. var et griselhus. Udover at huse køerne tjente stalden også som das. Jeg kan huske, at det kunne knibe med at holde balancen,

når man sad på hug over grebningen. Der var 9 tdr.ld. jord til, som alt sammen lå på den anden side af en lille skov, der ikke var vores.

Jeg husker ikke meget om stuehusets indretning. Der var hovedindgang fra haven og køkkenindgang i gavlen. Doktor Høeg fra Ørsted brugte altid køkkenindgangen, han holdt så meget af Mors lille nette køkken, det fortalte han Mor, hver gang han besøgte os. Høeg var Fars doktor, han kom hos os gennem alle årene, og han kom ofte, næsten hver gang han var i Udby. Han var meget opmærksom på, om vi børn blev smittet, og når der var det mindste tegn herpå, blev vi sendt på hospitalet i Ørsted til undersøgelse. Han var en rigtig familielæge.

Bag køkkenet var vores opholdsstue. Ellen, der kun var 4 år, da vi flyttede derfra, har fortalt mig, at der var et mørkt tæppe både på divanen og på bordet, det var tæpper, som Mor havde broderet, mens hun var ung. Bag ved var der endnu en stue, og ifølge min søster kom der aldrig andet møblement her end et spisebord. Vi nåede aldrig at få stole hertil. Så var der et soveværelse og et børneværelse, hvor jeg og min halvandet år yngre bror, Gunnar, sov. Ellen siger, at hun også har sovet der, men det kan jeg ikke huske. Foruden den dobbeltseng hvori Gunnar og jeg sov, var der en stor rulle med kampesten, herpå kravlede der nisser og trolde rundt i mørkningen, og det kunne godt gøre mig lidt bange, især hvis Mor og Far var helt nede i køkkenet, men så kom Far op og tændte en lille mørkegrøn olielampe.

Mor passer landbruget

Far var syg af tuberkulose i de otte år, vi boede her, og han måtte i lange perioder holde sengen. Det var således Mor, der måtte gøre det meste arbejde herunder det daglige arbejde med at passe dyrene. Hun malkede morgen og aften, og om sommeren trak hun køerne den lange vej gennem skoven for at få dem på græs. Senere måtte hun af sted for at flytte dem, og endelig sidst på dagen hentede hun dem hjem igen, vandede dem i dammen og satte dem ind. Mens hun var af sted med køerne, bandt hun os ofte ude på græsplænen med en snor om det ene ben. Hun var altid bange for, at vi skulle falde i dammen. Det gjorde jeg faktisk en gang, har mor fortalt, men det var om vinteren, hvor vi gik ude på isen. I det ene hjørne af dammen havde fiskerne deres fiskekasser, hvori der ofte var fisk, og her var isen tyndere. Engang var jeg kommet for tæt på en sådan våge, jeg faldt igennem og kom ind under isen, men en større dreng sprang i vågen og fik fat i mig.

I det førømtalte lille hus var der plads til en so, og på et tidspunkt købte vi en. Pengene lånte vi af farbror Sigfred, eller vi købte soen af ham på kredit, det kan jeg ikke huske. Mor har fortalt, at de stillede meget store forventninger til den so, når den nu fik et, forhåbentlig stort, kuld grise, som hurtigt ville vokse sig store, så ville vores økonomi tage et kæmpe skridt fremad. Dagen kom, og soen fødte 3 grise. Fødselen gav problemer, så vi måtte have dyrlægens hjælp. Han skulle have den ene gris som betaling. Om natten kom soen uheldigvis til at ligge på

den ene af de to resterende grise, så den døde, og den sidste skulle Sigfred have som afdrag på gælden.

Vi havde ingen heste, så når der skulle laves noget, der krævede hestekraft, kom Bedstefar og Laurits fra Holbæk. Her havde Laurits og Marie en ejendom på ca. samme størrelse som vores. Jeg husker bedst, når de kørte møg ud. Vi oplevede det vist som lidt af en festdag, når de kom.

Jeg ved ikke, om Far lånte et par heste af en af naboerne, når vi skulle til mølle for at få kornet malet, men jeg husker, at jeg kørte med ham og fik lov til at holde tømmerne med besked om at køre i højre side, men det var jo den ene side, når vi kørte til mølle og den anden når vi kørte hjem. Jeg spekulerede længe på, hvordan Far fandt ud af det.

På vores mark bag skoven var der en gammel mergelgrav, her sad vi børn, mens Mor og Far hakkede roerne. Disse dage mindes jeg som lyse, solrige og lykkelige dage. Mor havde et spritapparat med og lavede kaffe. Det var stjernestunder, når de holdt pause og sad hos os på skrænten i mergelgraven.

Naboer

Af naboer husker jeg bedst Jens Frandsen, en gammel fisker, som ofte passede os. Han lavede en trækvogn med 4 hjul, hvorpå han kørte rundt med os, det holdt vi meget af. Uden ham havde det ikke været nemt, har Mor sagt. Vi kom også hos en ældre dame, Karen Kaisen, og hendes mor, samt på et par af gårdene og hos begge købmændene. En del bekendte var bange for at komme hos os på grund af Fars tuberkulose, det gjaldt bl.a. Cora, en af Mors ungdomsveninder, der var fyrpasser på Udbyhøj Fyr.

Der var et hus lidt nærmere skoven, men jeg måtte ikke gå op til børnene der, de var slemme. Engang var jeg alligevel gået op til dem, de bandt et tørklæde for mine øjne og sagde, at jeg skulle lukke munden op, hvorpå de stoppede en klud i min mund, som de havde tisset på. Da jeg kom hjem, fik jeg bukserne ned og klø af Far.

Jeg var begyndt at gå i skole til Lærer Jacobsen om foråret, som Far døde om efteråret. Jeg kunne læse inden, jeg kom i skole, det havde Far lært mig.

Vi var lykkelige trods fattigdom og sygdom

Det blev som før nævnt til en søskendeflok på fire. Min fødsel var meget besværlig. Mor har fortalt, at hun lå på spisebordet, hvor jordmoderen forsøgte at trække mig ud ved hjælp af lodder, først efter tre døgn opgav hun og tilkaldte en læge, som forløste mig med en tang. Min barnedåb var en familiebegivenhed, jeg var det første barnebarn både på Mors og Fars side. Moster Anna havde skrevet en sang til mig.

Vi var fattige, men trods fattigdom og sygdom var vi ikke ulykkelige. At dømme efter breve Mor skrev til sine veninder fra Rønde Højskole i en vandrebog, var vi lykkelige. Jeg er sikker på at forklaringen på, at fattigdom og sygdom ikke tog modet fra dem, var deres urokkelige tro på, at sådan var Guds vilje, og dertil

kom, at de elskede hinanden og havde megen støtte fra en stor familie og fra mange venner.

En medvirkende årsag til, at de havde det godt, var et princip, som Far håndhævede strengt: Hvis du ingen penge har, kan du ikke købe noget. Det var strengt forbudt at købe på kredit. Mor har fortalt, at hun ofte ikke havde sæbe hverken til opvask eller tøjvask men måtte klare sig uden. Hun prøvede heller aldrig at købe et stykke nyt tøj til os børn. Hun fik aflagt tøj fra familie og venner, som hun syede om til os. Men de skyldte ikke penge hos købmanden.

35. Min far – Henning Bach

Fars død

Jeg husker ikke meget om min Far, måske fordi han meget af tiden var sengeliggende, men jeg husker den dag, han døde i efteråret 1937. Det var dejligt vejr, vi børn sad og legede i en grusbunke ved sydsiden af huset. Bedstefar og Bedstemor fra Holbæk var kommet, og da Far døde, kom Bedstemor ud på trappen og sagde, at nu skulle vi være stille lidt. Det var vi så, mens vi legede videre. Jeg kan ikke huske, hvilket indtryk det gjorde på mig. Jeg kan ikke huske, at jeg blev ked af det, måske var det så stor en sorg, at et syvårs barn var nødt til at skubbe den fra sig. Ellen kan huske, at Fars kiste stod på spisebordet i den øverste stue indtil begravelsen. Vi børn var ikke med til begravelsen. Vi blev passet hos en nabo, hvor vi også sov, de havde en slagbænk i spisestuen, hvori Gunnar og jeg sov.

Mor har fortalt om, hvordan Far på sit dødsleje gjorde sig klar til at forlade denne verden. Han havde i sine unge dage tjent hos en gårdmand, der engang spurgte ham "Har du husket at smøre maskinen?" Hvortil Far svarede "Ja, det er i orden." Men det var ikke sandt. Denne løgn havde plaget ham siden, og nu måtte Mor kontakte gårdmanden, og på Fars vegne bede om hans tilgivelse, hvilket han selvfølgelig fik. Gårdmanden hjalp efterfølgende Mor på forskellig vis, da Far var død.

Det var flot, at Mor klarede disse år så godt, som jeg ved, hun gjorde. Hun var jo ikke vant til landbrug. Hun var vokset op i et rimeligt velstående hjem og havde tjent hos fine familier. Hun lærte at malke, at hakke roer og tage dem op, at fodre køer og grise, at hjælpe en ko med at kælvne o.s.v. samtidig med, at hun passede fire børn og en syg mand.

36. Gunnar, Ellen og Erik

Mors breve i Vandrebogen Solglimt startet på Rønde Højskole i 1930

Nytårsaften 1930

"Damlyst" Udby

Kære Venner!

Som jeg ser, blev de fleste overrasket over at modtage "Solglimt." Det kan ikke hjælpe at skrive, at jeg blev det, da jeg har ventet efter den længe, da jeg godt viste, at den var på Vandring, men glad blev jeg, da det jo er morsomt at høre, hvordan I har det, og hvor I er hende alle sammen; ja, jeg kender jer ikke alle, men de fleste dog, og jeg vil sige jer alle Tak for den Tid, vi var sammen; jeg kan

ikke andet end mindes den Tid med Glæde, vi har haft det rart mangen gang, når vi om aftenen samledes oppe på "Aldershvile" med vores Sytøj, og vi sad og sludrede; når så kl. var ni røg vi ned af Bagtrappen i susende Fart, for at se hvad Husjomfruen havde at byde på, om det var Rødgrød eller Kaffe, eller måske der var fremmede i Privaten, så der kunne vanke noget lækkert deroppe fra, men det var jo nu gerne Elevkringle og Kaffe, men lige meget hvad det var, det gled ned med god Appetit; men selv om vi kan have det godt ved at være ude at tjene, er det ingen Sammenligning med det at have sit eget "lille Hjem," I kan tro det er vidunderligt, især når man har en god Mand og det kan I tro, at jeg har, og så skulle I bare se sådan en lille Dreng, jeg har, et helt "Vidunderbarn" han er nu snart 10 Måneder, og i dag har han taget sine første Skridt alene, og han pludrer jo, så det er en Lyst, ja det er alt sammen så rart og godt, det er meget mere end jeg har fortjent, det er alt sammen Nåde, idel Nåde, fra vor himmelske Far, og vi vil ikke glemme at takke ham derfor, thi det er vor største Lykke at vi begge ejer Livet i Gud. Jeg har desværre ikke noget godt Billede af lille Erik, men håber til næste Gang at kunne sende et, der er bedre. Hvis nogen af jer har Tid og Lyst er I hjertelig velkommen i mit Hjem.

Så sendes I alle de kærligste Hilsener fra min Mand og jeg. Krista Bach

Damlyst Søndag Aften

Kære Venner

Ja jeg må desværre bekende at Bogen har ligget over her hos mig, men da jeg har været lovlig forhindret i at skrive kan I vel tilgive mig, jeg har nemlig ligget i sengen, fordi Storken kom med en "bitte Bror" til os, sådan siger Erik I kan tro han er rigtig glad ved ham. Ja vi forøger jo stadigvæk Familien nu er vi fire, det er et Par rigtige Sønner kan I tro, rigtig Fars Stolthed, nu skal den næste jo helst blive en lille Pige, hvis nogen af jer har Tid og Lyst er I velkomne til at besøge os, hvordan går det med dig Helga længe du ikke snart efter at sætte Benene under eget Bord, det er dejligt at have sit eget hjem, især når man har et godt Hjem en god og kærlig Mand, og så de her små Puslinger til at gå og rykke en i Kjolen, nå nu er det vist ikke værd at jeg skriver mere om Hjemmets hygge for så bliver I vel helt misundelige, men jeg vil da ønske at I alle må opleve den Lykke, som det er at have eget Hjem.

Ja Tiden går hurtig jeg synes det er forfærdelig lang Tid siden at jeg var ung Pige og tjente på Gymnasiet i Rønde, men jeg husker det alligevel så tydelig, og jer alle som jeg tjente sammen med, og mange minder glider forbi, vi havde det tit rart når vi om Aftenen samledes inde på "Aldershvile," men når så KL. var ni kan det nok være vi kom ned ad Trappen, for i Køkkenet at nyde vor Aftenkaffe, den var ikke altid lige god, men alligevel gik den ned med god Appetit. Nu må jeg vist slutte, med ønsket om at I alle har det godt og at Herrens Velsignelse må følge jer på alle eders Veje, for det er alligevel det største og det herligste af alt det er at have det evige Liv i eje, og det er også det vi daglig beder om, at Jesus må være Midtpunktet i vort lille Hjem. Så sendes I alle de kærligste Hilsener fra os alle her. Krista Bach.

Søndag aften den 28.-8.-32

Kære Venner!

Ja nu må jeg vel hellere gøre alvor af at få bogen afsendt igen, hvis jeg vil undgå at betale bøde. Det glæder mig at høre at I alle har det godt, jeg kender jer jo ikke alle sammen, men det er alligevel morsomt at læse brevene, og når vi ved hvor I er henne den enkelte kan man bedre følge jer i tankerne. Tak for den tid vi var sammen, vi havde det tit rart på Rønde Artiums kursus. Ja her i Udby går alt i den gamle gænge vi har det godt og er raske, det vil sige det er ikke altid lige godt med maven da der har været så megen frugt, og så er det jo ikke nemt at lade være med at spise til man er lige ved at revne, i denne tid går det ud over blommerne, hvis der er nogen der er i lyst er I hjertelig velkommen, og når der ikke er flere i træerne, skal jeg nok sørge for at der kommer noget i krukkerne, så kan I få dem på den måde, jeg sylter i år som om jeg var betalt for det.

I kan tro mine sønner bliver store, hvor er det morsomt at se dem sidde ude på græsplænen og lege med hinanden, de er også flinke det, hvor er det en stor og dejlig gave fra gud, dette med eget hjem, mand og børn, og meget at takke vor himmelske fader for, ikke sandt I som har prøvet det, hvilken lykke her på jord, men den største, den rene og sande glæde er jo alligevel den, om vi har Jesus i vore hjerterum, han er vor husven og daglige gæst, ja om vi rigtig kunne leve livet sådan at det kan kendes på os, sådan at dem som kommer i vore hjem kunne få lyst til at tjene den samme Herre og Frelser.

Vær velkommen i vort hjem hvis du har lyst, her er både hjerterum og husrum. Med venlig hilsen fra min mand, Erik, Gunner og Krista Bach

Damlyst Tirsdag eftermiddag

Kære Venner!

Endelig nåede bogen mig, jeg synes den er lidt længe undervejs, jeg har ventet efter den længe, det glæder mig at høre at I alle har det godt og er raske, det er meget værd, og meget at takke for, her på Damlyst har vi det også godt, ja jeg har da en stor nyhed at fortælle jer, vi har fået os en lille "pige" en dejlig unge kan I tro, hun hedder "Ellen Margrethe" så nu er familien snart stor, det kunde være morsomt om nogen af jer ville komme ud at besøge os, og se hvordan vi har det nu, og så mine små poder, hvor er det morsomt at se dem løbe og lege herude i haven, hvor er de pudsige sådan nogle små nogen, til næste gang skal jeg nok se, om jeg kan få et billede med af dem alle tre, søster var for lille i sommer.

Ja, nu er bogen er bogen så skreven ud, men der kommer vel en ny i stedet hvor du vil skrive ved jeg ikke Laura, men jeg sender den jo da til dig. Kom ud og besøg mig engang I har jo da ikke så langt, og familien er ikke så stor.

Venlig hilsen til jer alle fra Krista og Henning Bach

Herren velsigne jer alle i Solglimtere.

Kapitel 3: Mor kommer i snak med Marius Friis

Vejlby

Hurtig efter at Far var død, solgte Mor ejendommen. Hun fik ca. 2000 kr. udbetalt, og dem brugte hun som udbetaling i et hus på Skolegade i Vejlby ved Allingåbro. Et godt lille hus af røde mursten og med fast tag, ikke langt fra hvor hendes forældre boede.

Allingåbro havde da ca. ettusinde indbyggere. Den var vokset op omkring jernbanestationen, hvorved den var vokset sammen med Vejlby, en langt ældre landsby, der vist var opstået som et fiskerleje ved Randers fjord på en tid, da denne havde et lidt andet forløb, end den har i dag. Den anden ende af den lange hovedgade, Storegade, fortsatte i en bro over Allingåen til Spidsborg, en bebyggelse der ligesom Vejlby stammede fra tiden, før jernbanestationen blev bygget.

Allingåbro med forstæderne Vejlby og Spidsborg, var et godt og levende samfund. Det var ikke en soveby. Her var, hvad vi havde brug for. Her var alle slags handlende og håndværkere, vi havde en jernbanestation, et slagteri, en bank, et hotel, en lokal avis, og meget andet. Her var også alle slags mennesker fra de allerfineste som dyrlægen og bankdirektøren til "tosserne," som vi ikke sendte på anstalt, men som færdedes naturligt iblandt os. F.eks. Davidsens Marie og "Lange Nielsens" søn. Det var et godt sted at vokse op, efterhånden kom vi til at kende de fleste af de mennesker, vi færdedes iblandt, det gav tryghed og helhed, vi var en del af et samfund. Mange, måske de fleste af de mennesker, der dengang var en del af min hverdag, kan jeg endnu huske.

Huset i Skolegade

Vores hus lå lige overfor den del af skolen, hvori de største klasser blev undervist af lærer Sund, mens de mindre klasser blev undervist af Fru Friis i en bygning lidt derfra. Lærer Sund havde store problemer med at holde disciplin. De frækkeste af eleverne gik simpelthen ud for at lege midt i timerne, hvis de kedede sig. Lærer Sund kunne derfor finde på at låse dørene, men det irriterede de store drenge, så kunne de blive voldelige. Vi kunne sidde hjemme og gennem vinduerne se lærer Sund jage drengene rundt i klasseværelset for at give dem en lussing. Der var altid ballade. Jeg havde egentlig lidt ondt af lærer Sund og af hans søn Stig, som måtte overvære alle hans fars problemer og nederlag, det virkede så tragisk. Det var anderledes med fru Friis, i hendes timer var der ro og orden. Kort tid efter at vi var flyttet, lærte Aksel at gå, han tog sine første skridt på divanen og må da have været ca. 16 måneder.

Vi havde ikke indlagt elektricitet. Jeg kan huske en aften, vi skulle være alene hjemme. Vi ville spille æsel, så Mor tændte petroleumslampen over spisebordet og fik os anbragt rundt om det. Vi blev meget optaget af spillet og glemte alt omkring os, jeg kan huske, vi sad og viftede os omkring hovedet med hænderne i

nogen tid, indtil vi opdagede, at det var sodflager fra den stærkt osende lampe, vi slog efter. Alt var fedtet og sort af sod, vægge, møbler, tæpper og os. Mor blev ikke glad, da hun kom hjem.

Vi havde en ged, som Mor malkede. Jeg kunne også malke den. Om sommeren stod den på græs i bakkerne bag ved huset. Vi drak gedemælk og spiste gedeost. Lidt længere henne ad gaden boede en anden enke, Lydia Hansen, med sine børn, Margit, Knud, Åge og Bent, de var omtrent på vores alder, så dem havde vi megen glæde af. Lige over for dem boede Frederiksens med deres to voksne døtre Ellen og Anna. Ellen blev en af Mors bedste veninder, og hun passede os tit, når Mor skulle noget. Hun blev senere gift med Mors yngste bror Thorvald, men hun døde, da de havde været gift i ca. et år.

Jeg ved ikke hvad vi levede af, om Mor fik en slags enkepension? Hun gjorde rent i missionshuset, når der havde været møde. Vi hjalp hende, vi kunne feje gulvet, og efterhånden som hun vaskede det, flyttede vi bænke. Når der skulle serveres kaffe eller andet, var det også Mor, der stod for det.

Mor tjente også noget ved at holde hus for sin Far og Mor. De boede kun nogle få hundrede meter væk. Som tidligere nævnt havde Bedstemor haft en hjerneblødning og kunne intet husarbejde udføre. Hun sad dagen lang i sin gyngestol ved det store hjørnevindue, og hun måtte hjælpes med alt.

37. I Bedstefars have

Vi flytter op til Bedstemor og Bedstefar på Vejlbysvej

Jeg tror ikke, Mor var glad for at bo i "Huset," som vi kaldte det. Hun var bange for at være ene, når det var mørkt. Om aftenen skubbende hun spisebordet og andet bohage hen foran yderdøren som en ekstra lås. Vi boede derfor ikke så længe i Huset, mindre end et år tror jeg, så flyttede vi hjem hos Bedstefar og

Bedstemor i deres bungalow. Der var høj kælder, og i begyndelsen boede vi her, men ret hurtigt flyttede vi ovenpå til Bedstefar og Bedstemor. Der var to gode stuer og et soveværelse. Vi fik soveværelset, og Bedstefar og Bedstemor sov i et lille værelse ved siden af køkkenet, der vel oprindeligt var tænkt som pigeværelse. Der boede vi så, indtil Mor blev gift igen i 1943 altså i ca. 5 år, og det blev 5 lykkelige år for os børn. Gunnar og jeg var dog i Hedensted en del af tiden (se senere). Bedstefar blev vores anden Far. Vi elskede ham, og vi gik ofte med ham om på værkstedet, hvor vi så ham lave hjul, og hvor vi legede med vores kusiner og fætre, Karl Gustav og Ingers børn, Gerda, Birgit, tvillingerne Niels og Evald og Ruth.

38. Bungaloven som Bedstefar selv havde bygget

Der var et lille problem. Det var Bedstefars sirlige have og så alle os med vores legekammerater, og dem var der en hel del af. Selvom vi vist nok passede på, kunne det engang imellem ses ret tydeligt, at vi havde været der. Det lille problem løste Mor ved at købe nabogrunden og lave et lille hul i hækken. På "Grunden," som vi kaldte den, måtte vi gøre, lige hvad vi ville. Vi fik slynge og gyng, så der legede vi meget med alle de andre børn i Vejlbj og med vores store biler. Vores Onkel Thorvald var nemlig ansat på Lego, der på det tidspunkt lavede trælegetøj. Jeg husker især de store lastbiler med anhænger og store brandbiler med stiger, der kunne skydes ud og drejes. Vi var spændte når Thorvald skulle komme på besøg. Det gav status, nu havde vi både den bedste legeplads og det bedste legetøj. Vi kunne dog også lege andet, vi spillede pind eller marmorkugle, jeg husker konkurrencen om, hvem der havde de fleste og de

største marmorkugler. Som sagt var der en del børn i Vejlbj på det tidspunkt, jeg husker bedst Lydia og Rasmus Thomsens drenge Jens og Bent samt Hugo Sejndal.

Måske syntes Mors søskende engang imellem, at det kunne blive lidt for meget med alle os boende hos deres Mor og Far. Thorvald følte vist somme tider, at vi helt overtog hans hjem. Jeg har en svag erindring om stunder, hvor der herskede en vis misstemning, men jeg tror aldrig, at Bedstefar var irriteret på os.

Mor og Marius Friis kommer i snak

En morgen først i maj hvor det havde frosset så meget om natten, at der var is på fortovet ud for missionshuset, forsøgte Mor at fjerne isen med en spade. På det modsatte fortov ud for sin lille, gule landbrugsejendom stod Marius Friis. Han var ungkarl og knap 50 år gammel. Her kom også Pastor Vriberg gående, og han var en god bekendt af Marius, så da han kunne se Mors problemer med isen, sagde han til Marius Friis, "gå dog over og hjælp enkekonen med isen." Det gjorde han så, og det endte med, at han blev inviteret til at komme hjem og få kaffe en aften senere. Det blev dog ikke en ubetinget succes. Mor havde glemt at købe kaffefløde og foreslog derfor, at Marius brugte mælk i kaffen. Det brød han sig ikke så meget om, så frieriet blev udsat, der kunne jo være mange andre varer, man blev nødt til at ændre, hvis...

39. Marius på cyklen på hovedgaden i Allingåbro

Verdens bedste Mor

Selvom vore midler var små, sørgede Mor for, at vi fik oplevelser, der fuldt ud kunne måle sig, med de oplevelser andre børn fik.

Vi kunne stadig besøge Bedstefar og Bedstemor i Holbæk. Engang gik vi de knap 10 km. Vi må have haft en barnevogn til Aksel og Ellen, mens Gunnar og jeg gik det meste af turen med træskoene i hånden. Vi holdt pause på halvvejen hos Faster Bodil og Onkel Ejner i Ørsted. Jeg husker også turene til Nimtofte, hvor to af Mors søskende boede. Morbror Johannes og Tante Anna havde overtaget Bedstefars virksomhed, og Moster Anna og Onkel Ejler havde et lille mønsterlandbrug der.

Mor tog os med til stranden, vi cyklede de knap 10 km til Lystrup Strand. Gunnar og jeg havde hver vores lille cykel, Ellen sad bagpå og Aksel foran på Mors cykel. Engang bestemte vi os for at overnatte. Mor havde lånt et lille tommands telt. Vi medbragte derudover tæpper og dyner, udstyr så vi kunne lave varm mad, foruden madvarer og andet nødvendigt, så vores cykler må have været godt læsset. Om natten viste det sig, at vi trods de medbragte tæpper ikke kunne holde varmen, så Mor stod op og gik de ca. 2 km ind til Lystrup til nogle bekendte, hvor hun lånte ekstra tæpper. Turen blev en stor succes.

40. Dukke Lise, Ellen og Mor

Vi har meget at være Mor taknemmelige for, det har de fleste jo heldigvis, men jeg tror, Mor var meget bevidst om, at hun efter Fars død var ene om at sørge for os og om at opdrage os, og at hun derfor måtte yde noget ekstra. Vi måtte ikke mangle noget hverken materielt eller i form af oplevelser. Selvom hun var

blid og eftergivende overfor os, havde hun også principper og regler, vi skulle overholde. Vi skulle f.eks. spise det, der kom på bordet. En af de retter, der kom på bordet en gang imellem, var fløjlsgrød, og det kunne Ellen ikke lide. Mor insisterede, Ellen prøvede, men det lykkedes ikke, hvorefter Ellen blev forvist til kældertrappen sammen med sin fløjlsgrød. Her sad hun så, og vi kunne høre, at hun brækkede sig.

Krigen begynder

Det var mens, vi boede her i Bungalowen, at krigen begyndte. Jeg husker ikke meget om det, men jeg husker den dag, Tyskerne invaderede Danmark, og vi fik påbud om øjeblikkelig at etablere mørkelægning. Beskeden kom i radioen først på aftenen, og Bedstefar var ikke hjemme, så Mor fik travlt med at mørkelægge med, hvad hun nu kunne finde. Vi løb ud og ind for at se, om det nu var i orden, så intet lys slap ud.

Jeg kommer på realskole og bliver træt af det igen

Jeg klarede mig godt i skolen, hvorfor jeg blev anbefalet til en friplads i realskolen og startede der i 1941, men jeg blev der i mindre et år. Jeg blev meget træt af at gå i skole, jeg ved ikke hvorfor, men det er vel meget normalt for de fleste børn, at der kommer en periode, hvor man ikke har lyst til at gå så meget i skole, og jeg havde en mulighed for at komme ud af det. Farbror Sigfred havde nemlig flere gange siden Fars død spurgt Mor, om hun ville af med Gunnar og mig eventuelt i form af en adoption. Det havde Mor pure afslået, men vi kendte til forslaget. I starten af 1942 så jeg det pludselig som en mulighed for at komme ud af realskolen. Jeg ville naturligvis ikke bortadopteres, men jeg ønskede at komme derned at bo i hvert fald for en tid, og jeg begyndte at snakke med Mor om det. Farbror Sigfred og Tante Magda havde en gård på 36 tdr.lld. god jord ved Hedensted mellem Vejle og Horsens. Tante Magda havde aborteret flere gange, og chancerne for, at de selv fik børn var efterhånden små. Sigfred overtalte Mor med argumentet om, at han var i stand til at give os en langt bedre fremtid. De var nemlig vellhavende, og Mor turde ikke stå i vejen for min lykke.

Kapitel 4: Breve fra Hedensted

I begyndelsen af 1942 rejste jeg så til Hedensted for at søge min lykke. Jeg husker hverken afskeden, rejsen eller ankomsten til Hedensted mark.

Mit, og senere Gunnars, ophold i Hedensted blev en skuffelse for os og for Tante Magda og Onkel Sigfred. De havde måske drømt om at få et barn, men jeg var 12 år og meget tæt knyttet til min Mor og mine søskende, så jeg begyndte naturligvis ikke at sige Mor og Far til min Tante og Onkel. Jeg husker nu heller ikke nogen henstilling herom. Min erindring om, at det ikke var en god tid, har nok mest sin rod i, at jeg længtes hjem, selvom jeg aldrig indrømmede det. Jeg holdt stædigt ud, også fordi jeg inderst inde mente, at det trods alt var en lettelse for Mor om ikke på anden måde så økonomisk.

I de 2 1/2 år opholdet varede, skrev jeg en masse breve hjem. En del af dem har Mor gemt, dem fandt vi ved Mors død. Jeg har desværre ikke gemt nogen af Mors breve. Jeg var ikke nogen god brevskriver, de er meget stereotype, de samme vendinger går igen, og ofte kan man mærke, at det har været en overvinde at komme i gang. Fra et af de første breve:

“Jeg er også glad for mit kammer, det er både pænt og hyggeligt, jeg har også fået et skab hernede. Laurits (Karlen) er så flink som han kan være, han har lært mig at harve rigtigt, ham er jeg glad for. Jeg længes slet ikke mere, ja en enkelt gang imellem, men det er ikke ret meget, jeg har det så godt hernede, de er alle så flinke ved mig. Hver aften læser jeg et lille stykke i Bibelen og beder min aftenbøn, og om morgenen beder jeg min morgenbøn og læser enten et lille træk i “Kornmod” eller i “Tre Drengene bliver Venner.”

Mor har været bange for, at jeg skulle miste min barnetro, så forsikringen om at jeg læser i Bibelen og beder mine bønner går igen i de fleste breve ligesom udsagnet om, at de alle er så flinke.

Jeg kom til at gå i “Skovskolen” en lille skole med to klasser, der lå ca. 2 km fra gården. Jeg kom i store klasse og gik i skole mandag, onsdag, fredag og lørdag.

Fra det samme brev: “Den nye Lærer er flink, og jeg er i det hele taget glad ved at gå deromme, jeg har ca. halvanden km til skole. Vi er 4 drenge og 13-14 piger i min klasse så der er stor forskel, men drengene er flinke, især de to af dem, de hedder Svend 12 år og Frede 10 år, dem kan jeg godt lide.”

Den nye lærer hed Jeppesen, og ham blev jeg faktisk uvenner med flere gange. Jeg husker engang, han havde fundet en pibe ude i hækken og efterlyste dens ejermand. Det var naturligvis forbudt at ryge. Trods ihærdige forsøg vistnok over flere dage lykkedes det ikke at finde ejeren, før jeg endelig fortalte ham, at det var hans egen søn Bent, der ejede piben. Det var vist ikke pænt af mig at sladre, men jeg må være blevet uvenner med Bent, som jeg ellers legede en del med, skønt han gik i en anden skole. Jeg tror ikke læreren troede mig, jeg kan huske, at han løftede mig op ruskede mig og nærmest kastede mig hen i et hjørne. Jeg ved ikke, om Bent nogensinde indrømmede det overfor sin Far.

Forsommeren 1942: “Ja, jeg blev jo lidt forbavset ved at høre, at Gunnar også ville herved, det kan du tro, jeg er glad for, bare han nu kan blive glad for at være henede, Magda siger, at hun også gerne vil have Gunnar herved, bare han vil blive glad for at være henede, og vil komme til at holde af Sigfred og Magda. Men som Sigfred og Magda også synes, det var jo bedre om Gunnar kunne vente til sommerferien. Magda og Sigfred vil gerne have Gunnar herved, og jeg vil også, men det er det Magda og Sigfred er bange for, at Gunnar skal komme til at længes, og så var der jo ikke noget ved det. Jeg er stadigvæk glad for at være henede...”

Om lidt senere: “I kan tro jeg er glad for, at Gunnar er kommet herved til mig, vi har det så godt sammen. Dagene går med raske fjed for os, vi længes heller ikke hjem efter jer, vi har det så godt, de er alle så flinke imod os, og vi har så travlt dagen lang med forskelligt. I går, da vi gik ude i skoven, så vi en Hare, der gik så underligt og humpede henne på en mark. Da vi kom nærmere kunne vi se, at der var noget i vejen med den, så pudsede vi Vaps på den, og han fangede den så. Det ene ben var fuldstændig knust, så nu får vi haresteg.”

Mor sendte mange pakker, det er stadigvæk forår 1942, lidt efter at Gunnar er kommet:

“Allerførst mange tak for brevet og bukserne, strømperne, bøgerne og bladene, det er næsten alt for galt, at du sender tøj ned til os nu. Bogen “Bertel Kulsvier” er vi meget glade for, og den anden bog kan vi også godt få brug for, og tak for rygsækken, teltet, sparebøssen og alt det du sendte ned til os, du er næsten alt for gavmild mod os.” Senere i samme brev: “Gunnar begyndte om mandagen i skolen, og han syntes også godt om det,” og lidt senere: “vi går i samme klasse og har de samme lektier for, det er vi meget glade for. Vi husker også at vaske os, og Magda ser efter os en gang imellem.”

Bedstemor og Bedstefar fra Holbæk besøgte os en gang. Bedstemor var meget utilfreds med vores personlige hygiejne, og hun lagde ikke fingrene imellem. Vi, vores tøj og sengetøj blev vasket, og vores værelser blev gjort rene. Det må have været lidt pinligt for Magda, så det var nok ikke et særligt hyggeligt besøg. Jeg kan huske, at vi i hvert fald om sommeren vaskede os ude ved pumpen og altså i koldt vand, jeg kan ikke huske, hvordan vi fik bad, men vi har et billede af Gunnar og mig fra den tid, hvor vores hår ikke ser ud til at være nyvasket. Måske har det ikke været så nemt for en ung kone på 28 år pludselig at få ansvar for to store drenge.

I ingen af brevene står der noget negativt undtagen en gang imellem om vejret, så det stemmer ikke helt med min erindring om, at det ikke var nogen særlig god tid. Det har jeg tænkt lidt over, og forklaringen er enkel nok, selv om jeg havde fået klø morgen og aften og daglig stået i skammekrogen i skolen, ville jeg have skrevet det samme til Mor: “vi har det så godt henede. De er alle så flinke.” Mor skulle blive glad, når hun fik mit brev. Det var uendelig meget vigtigere end at skrive sandheden.

Brevene giver altså ikke nødvendigvis et rigtigt billede af min sindstilstand, men man får indtryk af, at vi var meget aktive både i arbejdstiden og i fritiden, og det

tror jeg er rigtigt. Men vinteraftenerne var vi selvfølgelig ofte hjemme, så sad vi i den lille bitte stue nærmest køkkenet, der var, så vidt jeg husker, kun et spisebord og nogle stole. Bag ved den var der de to fine stuer med fine møbler, men de var ikke varmet op til daglig. Et par gange om ugen tog Magda sine sko af og en støveklud i hånden, hvorefter hun listede ind i de fine stuer. Jeg tror kun, jeg var derinde til min konfirmation og et par gange mere.

Før Gunnar kom: "Dagene går så hurtig for mig, når jeg har noget at bestille, og det kan du tro, jeg har, ja, jeg er ikke tvungen til det, det er frivillig. Jeg har lært at harve, og jeg hjælper til med at så, og i torsdags tærskede vi, og ellers barker jeg granstænger af, og vi har kørt roer ind, ja der er nok at lave."

Jeg kan nu ikke huske, at det var frivilligt, om jeg ville bestille noget, så snart jeg var færdige med et stykke arbejde, spurgte jeg Sigfred om, hvad jeg nu skulle lave. Det var kun ganske få gange, han sagde, at nu kunne jeg "slå mave," hvilket altså betød, at jeg havde fri.

Et brev senere: "Jeg er stadigvæk glad for at være hernede, i dag har jeg været ude at harve selv, og jeg malkede en ko så godt som ren både i går og i dag, så jeg kan snart malke. Nu får jeg 5 ører for hver granstang, jeg barker af, jeg kan tjene 1,5 kr. ved det, så det er morsomt."

Hen på sommeren efter at Gunnar er kommet: "I den sidste tid har der ikke været ret meget at bestille, vi har været ved at hakke ukrudt op under æbletræerne, og så har vi hjulpet med at luge gården, og hver dag hjælper vi med at malke, give roer og halm, og vi trækker køerne ud og ind, og vi muger. I nogle dage var vi også oppe i skoven og samle grantoppe sammen."

Nyt brev: "Nu er vi færdige med at tynde roer, vi har vist tjent 10 kr. i dem hver."

Efterår 1942: "I disse dage er der ikke rigtig noget at lave, vi har været ved at lave indhegninger og sådan noget. Vi er ikke begyndt med plusfor endnu, men underliv skal vi have på i aften. I skolen går det godt nok. Vi kan ikke rigtig plove endnu, men det får vi nok snart lært. Vi er ikke begyndt med underbukser endnu, vi skal nok skrive, hvis vi skulle mangle."

Sidst i oktober 1942: "Nu skal vi have 1 kr. hver gang vi får mælkepenge, hvis vi kommer op og malke om morgenen."

Hvis Sigfred ikke kunne finde på noget, kom Magda med en lille kartoffelskrællekniv og satte os til at luge ukrudt mellem brostenene. En gang kom Sigfred og gav os 5 kr. hver med ordene: "I behøver ikke at sige noget til Magda."

Nu er det jo ikke negativt, at vi skulle hjælpe til, det var vel almindeligt, at en dreng på 12 år hjalp til, hvad skulle vi ellers lave, og jeg kan ikke huske, at Sigfred skyndte på os. Vi havde selvfølgelig lektier men lærte vel de salmevers, vi fik besked på, og vi havde vel ikke flere lektier, end vi nemt kunne lære i fritiden.

I brevene fylder kaniner meget: "Søndag formiddag gik Sigfred og jeg om til en mand, og se om han ville sælge nogle kaniner, det ville han godt, og han lovede at komme om med en hvid landkanin, lige så snart at han fik den holdt til."

Og næste brev: "Jeg har endnu ikke fået min kanin hjem, og jeg ved heller ikke, hvad de koster endnu."

Efter at Gunnar er kommet: “Vi har endnu ikke fået vor kanin, vi får foreløbig en at være sammen om, men nu får vi den nok snart.”

Et par breve senere: “I dag har vi fået et kaninbur af vores karl, han bor jo hjemme, og så har han haft nogle kaniner, men dem har han solgt, og så gav han os kaninburet, da vi manglede et.”

Adskillige breve senere: “Nu er vores ene af de unge kaniner død, sørgeligt nok, jeg tror nok, det er fordi, den blev holdt for tidlig til. Hannen havde jo gået ved dem alle tre, men ingen af dem har fået unger.”

41. Gunnar med en kanin

November 1943. “For tiden har jeg 9 kaniner, nu vil jeg have de seks solgt, og så beholde 3 hvide hunner. Jeg regner med at få 40 kroner ud af dem, og så har jeg jo endda 3, at holde til til sommer, så det er jo ikke så galt.”

Jeg havde været spejder i Allingåbro, hvor der var en meget velfungerende gruppe, det var derfor naturligt, at jeg også tænkte på at blive spejder i Hedensted:

“... derinde mødte jeg nogle spejdere, og de sagde at jeg kunne godt komme onsdag aften, så jeg er blevet spejder, og det er jeg glad for, selv om jeg er den yngste.”

Et par breve senere: “Jeg ved ikke rigtig, om jeg vil blive ved med at være spejder, for det første er de alle konfirmerede i min patrulje, og for det andet skal de snart aflægge 2. kl. prøven. Den er jeg ikke begyndt på endnu, men det kan være at der snart bliver en anden patrulje, så kan jeg komme i den.”

Noget efter at Gunnar er kommet: “Jeg tænker nok, at der snart bliver en patrulje med medlemmer på min alder, det håber jeg da.”

Og nogle breve senere: “Nu på lørdag tager vi jo på lejr, det glæder vi os også meget til.” Lidt senere i samme brev: “Vi er meget glade for at være spejdere, det er en god forening. - - - Mor, du sagde at jeg måtte købe en ting jeg ønskede mig, nu har jeg købt teltplokke til vores telt.”

Nogle måneder senere: “I aftes, altså onsdag aften, var vi til tropsmøde, hvor Gunnar bestod rekrutprøven, så nu er vi begge spejdere. Du kan tro, det er rigtige spejdere herinde. Kan du huske, jeg snakkede om en Richard Bach? Han er tropsfører, og det er næsten ham, vi har mest med at gøre. Ham kan du tro, vi er glade for. Gruffeføreren, Trap Kristensen, er vistnok ikke den allerbedste, men han har heller ikke meget med det at gøre. Patruljeførerne Knud Erik og Johannes er vi også meget glade for. Vi er dog ikke inddelt i patruljer endnu, Troppen er jo ganske ny endnu. Og nu er to af vores skolekammerater Jens Peter og Svend med. Og Bent er jo også med, så vi er mange herudefra. Vi har også fået Væbneren en gang. Vi giver 50 ører i kontingent om måneden, men så får vi også Væbneren for det. Væbner er jo medlemsblad. Min spejderbluse er i orden, men vi skal jo have andre tørklæder, hernede er de gule og kornblå, men det får vi vel også nok.”

Mor bliver gift med Marius Friis, mens Gunnar og jeg er i Hedensted, og hun flytter med Ellen og Aksel til Spidsborg, hvor Marius har et mindre mønsterlandbrug:

“Allerførst vil jeg ønske dig rigtig hjertelig til lykke, og ønske for dig at du må blive rigtig glad derfor, jeg var meget glad for at høre det, og du kan tro jeg glæder mig til at komme hjem til bryllup. Ja, det bliver vel nok dejligt igen at få et hjem, et hjem vi kan kalde vort eget. Og det er vel nok også godt for Aksel og Ellen, at få et sted hvor de rigtig kan tumle sig, og du kan også tro, vi er glade derfor.” Afslutningen på samme brev: “Så sendes I de kærligste hilsener fra eders Gunnar og Erik. Hils de forskellige især Ellen F. (F.= Frederiksen) og Bedstefar og Mor, også Marius.”

I den tid Gunnar og jeg var sammen i Hedensted, var vi meget tæt på hinanden og helt uadskillige. En søndag eftermiddag ville vi finde nogen at lege med, og vi begav os ned ad markvejen, da vi kom til enden af den, var der to muligheder, enten kunne vi dreje til venstre mod Hedensted eller til højre mod skoven, hvor nogle af vore kammerater boede. Gunnar ville til Hedensted, han var forelsket i Ruth Michaelsen, jeg ville i skoven, det blev vi ret uenige om, vi endte faktisk med at komme op at slås, men vi drømte ikke om at gå hver sin vej, det var utænkeligt.

Efterhånden kom vi nok mest til Hedensted, når vi havde fri. Jeg var også blevet lidt forelsket i Oda en overgang, men efter et forsigtigt kys fik jeg sår omkring munden, så det holdt jeg op med igen. Vi skulle være hjemme kl. 22, og det var vel fair nok, men det syntes vi ikke altid. Jeg husker engang, nogle kammerater fulgte os hjem, de ventede for enden af markvejen, mens vi satte vores cykler op i gården og gik ind i vores kammer, som var beliggende i en udlænge ved siden

af hestestalden. Magda og Sigfred kunne nu nemt konstatere, at vi var kommet hjem, de kunne se vores cykler fra køkkenvinduet. De kunne derimod ikke se, at vi var kravlet ud af vinduet på den anden side og cyklet tilbage til Hedensted med kammeraterne. Vi kunne nemt cykle to på en cykel. Vi havde ikke tid til at sove, så vi lavede en plan om at afkorte vores sovetid med 5 minutter hver nat. Det gik en tid men endte med, at vi faldt i søvn under arbejdet i marken. Gunnar blev hjemme efter sommerferien 1943, han var altså i Hedensted godt et år

42. Brødre, Gunnar og jeg

August 1943: "Kære Far og Mor. - - - Og nu vil jeg sige jer hjertelig tak for den gode ferie jeg fik lov at tilbringe derhjemme hos jer, for alle de dage vi fik lov at være sammen."

Fredag d. 1. oktober 1943: "Kære Gunnar. Allerførst vil jeg ønske dig hjertelig Tillykke på din fødselsdag, og håbe for dig at du må få en god dag, ja du har vel ikke fri, men så skal du vel holde den på søndag. I går spredte jeg møg hele dagen og tjente 1,50 kr., 2 ører for hver roge. Jeg har været inde og hente pengene for den sorte kanin i dag, jeg fik 5,60 kr. for den. Nu kommer der 300 Tyskere til Hedensted en af de første dage."

Mandag d. 8. november 1943: "Ja Gunnar, du kommer til at skrive til Magda og Sigfred og sige dem tak for bogen, for Magda er rigtignok ikke tilfreds, hun går og snakker om, mon Gunnar slet ikke vil skrive til os nu. I kan tro jeg glæder mig usigeligt til jul, men nu er der jo heller ikke meget mere end en måned til, og når først det er jul, så er der ikke så længe til jeg skal konfirmeres, ja på torsdag skal

jeg begynde at gå til præst, det glæder jeg mig også meget til. I dag har vi fået en ny dreng omme i skolen, han har også en søster der skal gå i skole, men hun skulle først have en kjole at gå i. Det er sådan nogle fattige nogle, der flytter om fra sted til sted, drengen skal gå til præst nu, og han ved ikke, hvornår det er hans egen fødselsdag, men det er vel nok synd for sådan nogle børn.”

17. februar 1944: “... og så må I undskylde, så længe det varer med mig denne gang, men nu skal I høre, hvor optaget jeg har været: d. 6. besøgte jeg Frede, d. 7. spejdermøde, d. 8. var Egon omme ved mig, d. 9. var vi alle tre omme ved Egon Kjær, d. 10. var jeg til instruktion af optrin til spejderfesten d. 25. februar, d. 11. var vi alle tre ovre ved Brun, d. 12. sagde Magda, at jeg skulle gå i seng, så snart vi havde spist, d. 13. var jeg i Hedensted, d. 14. spejdermøde, d. 15. slagtede vi gris til kl. 10, d. 16. var jeg omme ved Egon, vi havde nemlig fået et billede hver af præsten som vi skulle klistre på pap hjemme, og vi havde ingen pap, så kørte jeg over til Egon, han havde heldigvis noget, så jeg fik det da lavet, og den 17., altså i aften, var jeg til spejdermøde, så I kan nok forstå jeg har ikke haft megen tid til at skrive brev.

Hvordan går det Mor, er du oppe endnu, du er rigtigt nok lidt længe om det, jeg er lige ved at forgå af spænding, hver gang jeg ser posten.” (Mor er gravid)

Senere i samme brev: “Vi har ikke fået konfirmationstøj endnu, der er ellers ikke så længe til nu, vi skal konfirmeres d. 16. april, I kan tro jeg glæder mig, skønt det er måske lettere at være barn, det er til tider så svært at holde fast ved Jesus når man bliver ung.

Jeg går også og spekulerer meget på, hvad jeg skal efter konfirmationen, men det kan jo godt være, at jeg skal blive hernede i sommer, så kan jeg jo komme derop til vinter, hvis jeg så kunne få en plads som snedkerlærling, ville jeg jo gerne det.”

Bag historien om billedet vi skulle klistre på pap, gemmer der sig et lille drama. Pastor Hauwinkel havde skaffet 12 store papirbilleder med bibelske motiver, og ideen var nu, at vi skulle klæbe dem op på pap, så de kunne hænge i konfirmandstuen. Den dag vi skulle hænge billederne op, havde jeg ikke fået klistret mit. Da præsten spurgte mig, løj jeg og sagde, at jeg havde lavet det, men at jeg havde glemt at tage det med. Jeg tror, han kunne se på mig, at jeg løj, han sagde: ”så må du lige køre hjem og hente det.” Han havde vel ventet, at jeg ville bryde sammen og tilstå, men jeg rejste mig fra min plads på den forreste række, og gik med faste skridt hele vejen gennem konfirmandstuen mod udgangsdøren, da jeg tog i døren, sagde han: ”Nej, du behøver ikke, det kan vel vente til næste gang.” Jeg ved ikke, hvordan jeg ville have klaret det, hvis han havde ladet mig gå.

Jeg husker ikke meget fra min konfirmation. Mor samt Ellen og Aksel var med, ellers husker jeg ikke meget fra dagen. Jeg husker bedst turen hjem fra kirken, den havde jeg glædet mig til. Turen til og fra kirken foregik i jumpe et tohjulet enspænderkøretøj, og vi havde egnens bedste kørehest, Simon, som ikke tålte andre heste foran sig, så jeg var sikker på, at vi ville føre feltet, når vi kørte fra

kirken. Men skuffelsen var stor, Simon var halt, da dagen oprandt, og vi måtte køre ganske langsomt både ud og hjem.

28. februar 1944: "Kære alle sammen! Først mange tak for dit brev, kære Mor, og til lykke alle sammen, ja I kan tro, jeg var spændt, da jeg lukkede brevet op, og jeg er jo snart lige spændt endnu på, om han lever, du skrev jo Mor, at du havde det godt, er du kommet hjem fra sygehuset, du skulle jo da gerne blive rask til konfirmationen, der er jo da ikke så længe til nu."

Mor kom godt over fødslen, men barnet døde kun tre dage gammelt. Det må have været en stor skuffelse måske især for Far. Mor, der jo ikke var ung mere, blev ikke gravid igen.

Efter konfirmationen blev jeg i Hedensted til november. Jeg fik ikke plads som snedkerlærling, da jeg kom hjem men hos Albert Andersen på en lille gård på Fausing Mark.

Kapitel 5: Manufakturhandlerlærling

Fausing Mark

Her arbejdede jeg som enekarl i to år, det første år hos Margrethe og Albert Andersen og det sidste hos naboerne Helga og Søren Rygård.

En overgang overvejede jeg at blive “rigtig” landmand, måske var jeg inspireret af min nye Far. De to gårde, jeg arbejdede på, havde begge marker så tæt på Spidsborg, hvor Mor og Far boede, at jeg kunne se hjem. Far kunne derfor nemt følge med i, om jeg kunne harve, pløje, så o.s.v. og jeg gjorde mig umage. Det var traditionelle landbrug med 30-40 tdr.ld. samt heste, køer og grise. De blev drevet, som landbrug var blevet drevet i flere generationer og kunne give et solidt udkomme til en familie, og der var altså også råd til at have en karl, hvilket betød, at gårdmanden i mange perioder ikke behøvede at arbejde særlig meget.

Om morgenen startede vi med malkningen, her var konerne også med, så der blev en 3-4 køer til hver. Når malkningen var tilendebragt, gik gårdmanden i gang med at fodre heste, køer og grise, og jeg gik i gang med at muge. Når jeg var færdig, skulle hestene strigles, og så var det tid til morgenmad. Hos Margrethe og Albert bestod morgenmaden af varm mælk med rugbrødsterninger og derefter en mellemmad med kaffe til. Om sommeren var vi herefter klar til at rykke i marken, når klokken var syv.

Der var naturligvis mest at lave om sommeren. Karlen blev sendt i marken med hestene, når der var noget at lave til dem, og det var der jo hele foråret og hele efteråret, pløje, harve, så og tromle. Midt på sommeren var det udtynding og hakning af roerne samt høstning af græs og korn. Høstning af kornet skete med selvbindere. Efter høstning skulle negene sættes i hobe, hvor de kunne eftermodne og tørre en halv snes dage, for så at blive kørt hjem i laden eller i stakke udenfor. Til sidst skulle marken rives med en hesterive, og rivelsen skulle køres hjem. Senere gjaldt det optagning og hjemkørsel af roerne i det ofte regnfulde og blæsende efterårsvejr. De blev lagt i en kule og dækket med halm og jord.

Om vinteren brugte vi mere tid på dyrene, heste og køer blev oftere børstet og striglet, i dårligt vejr var det rart at blive i stalden. Ellers var det tærskning af kornet og hjemkørsel af roerne fra jordkulen ude i marken, der tog meget af vores tid. Når vi tærskede, skulle vi helst være tre, så konen var som regel med, hun “lagde på bræt,” gårdmanden “lagde i,” og karlen tog halm og avner fra. Kornsækkene hjalp vi hinanden med, de skulle bæres op på stuehus loftet, hvor kornet blev hældt af, her lå det godt og tørt. Det var lange, ensformige og støvede dage. Når vi skulle køre roer hjem, måtte vi først tage jord af kulen, og da dette ofte var frosset, var det et hårdt arbejde med hakke og skovl. De store jordklumper skulle jo væk, så man kunne køre tæt til kulen med heste og vogn.

Om sommeren holdt jeg med arbejdet i marken kl. 18,00, dvs. så spændte jeg hestene fra, og begav mig hjemad. Når jeg kom hjem, skulle hestene vandes, sættes i stald, fodres og børstes lidt. Derefter skulle jeg over i kostalden og hjælpe

med at malke, idet "manden" forinden havde fodret køer og grise. Først da var vi færdige til at gå ind for at spise, klokken kunne nemt blive syv eller halv otte.

Sådan havde det været i generationer, så det var lidt af en revolution, da nabovens karle (det var en lidt større gård, så de var to) fandt på at spænde hestene fra, så de kunne være hjemme i gården kl. 18,00. Da jeg havde set på det et par dage, skulle jeg også prøve, men da jeg rykkede ind på gårdspladsen kl. 18,00 spærrede Albert Andersen øjnene op og så på klokken, hvorefter jeg måtte ud i marken igen og så hjem igen. Det skulle være, som det plejede.

Lørdage var jo som de andre dage, kun søn- og helligdage var anderledes. Dyrene skulle naturligvis passes hver dag, og jeg havde hjemtur hver anden helligdag, men også de helligdage hvor jeg havde fri, skulle jeg hjælpe med morgenmalkningen, ligesom ejerne hjalp mig, når jeg havde hjemtur. Når jeg var færdig med morgenarbejdet på mine hjemturs dage, var der nogle timer, til jeg skulle begynde på aften fodringen ved 15-16 tiden, så jeg cyklede altid hjem og spiste frokost derhjemme.

Jeg husker en søndag, hvor jeg netop havde vasket mig klædt mig om og var klar til at cykle hjem, da Søren Rygård kom ud på trappen og bad mig børste hestene en ekstra gang og spænde dem for stadsvognen. De havde bestemt sig for at køre en tur. Jeg mente ikke, det hørte med til mine pligter, det var uden for aftalen, så jeg tog mod til mig og svarede, at det kunne han selv gøre, hvorefter jeg cyklede hjem. Hvis han endda var kommet, før jeg klædte mig om, men netop som jeg var klar til at cykle, det var for meget. Jeg kan ikke huske, om denne opsætsighed fik følger.

Forplejningen var i top hos Helga Rygård. Jeg kan især huske, den forplejning jeg fik, engang jeg var syg. Det var nok influenza, men pasning og forplejning var bedre end på noget hospital. Det var Helga, der lærte mig at drikke kogt øl med sukker og æggeblomme. Det kunne få sygdommen ud af kroppen i en fart.

Den vinter jeg var hos Rygårds, var der oversvømmelse i Spidsborg, hvor Mor og Far boede. Spidsborg var lavt beliggende ved Allingåen og Grund Fjord, der igen havde forbindelse med Randers Fjord. Søren Rygårds og Albert Andersens gårde lå højere oppe, men de havde begge to jord nede i det lave.

Inden vandet kom, havde Far sagt, "nu kommer vandet." Det stormede, og han havde fulgt vinden, der drejede fra nord, hvor den havde presset vand ind i Kattegat, mod øst, hvor den pressede vand ind i Randers Fjord og ud over de lave enge, hvorpå Spidsborg og delvis Allingåbro var beliggende. Vandet kom op af kloakkerne og stod på et tidspunkt mere end en halv meter over gulvhøjde både i stuerne og i stalden. De fleste af grisene måtte vi bære ud, mens køer og heste selv kunne gå. Vi havde en gammel hest, som smed sig flere gange i det iskolde vand. Alle dyrene fik vi indloget hos Søren Rygård, hvor de måtte være nogle dage, indtil vandet var sunket. Søren Rygård havde en kule med kålroer i det lave område, de flød på vandet, så de blev spredt vidt omkring, det tog lang tid at samle dem sammen.

Hjemme hos Mor og Far

Mor var jo blevet gift, mens Gunnar og jeg var i Hedensted. Marius havde altså giftet sig med en enke, der havde to små børn, plus to der var sat i pleje. Få måneder efter brylluppet, dvs. efter sommerferien i 1943 kom Gunnar tilbage fra Hedensted, og efteråret 1944 kom jeg også hjem, så nu bestod familien ikke af fire men af seks personer. Far elskede salmen: "Velkommen igen Guds engle små" med strofen: "Med venlige øjne himmelblå, i vuggen og i senge, vi puslinger har i hver en vrå, som blomster gro i enge!"

I de to år jeg tjente på Fausing Mark, var jeg hjemme hver aften, hvis ikke jeg var til spejdermøde, KFUM-møde eller til noget andet. Jeg sad aldrig på mit værelse eller hos mine arbejdsgivere om aftenen. I mange perioder sov jeg endda hjemme, Mor redte op på divanen inde i stuen. Det var utroligt, at hun ikke bad mig skrubbe op i min egen seng, der var jo kun et par km derop, men det tror jeg aldrig, hun gjorde. Mor og Far stod altid meget tidligt op, så når jeg stod op sammen med dem, kunne jeg sagtens nå at være i min plads til tiden. Efter tiden i Hedensted nød jeg utrolig meget at være tæt på min familie igen, at være i familiens varme skød, at gå i seng og stå op sammen med dem

Det var enestående flot af Far, der var 50 år, da de blev gift, at tage imod os så godt som han gjorde. Han havde været ungkarl og havde boet alene eller sammen med sin Far og Mor, indtil han blev gift. Vi mærkede aldrig, at "vi var for meget," måske reagerede han ved at gøre sig lidt usynlig, ved at være stille og passe sit men aldrig på en demonstrativ måde. Vi følte os altid hjemme og helt trygge. Mor har nok været nervøs for, om han nu kunne finde sig i at have fire børn, han havde jo ligesom giftet sig under lidt falske forudsætninger. Jeg tror, han kunne mærke, at Mor var opmærksom på, hvordan han reagerede, derfor var han meget forsigtig med at irettesætte os, jeg tror næsten aldrig, han gik så vidt som til at skælde os ud, det lod han Mor om, når det var nødvendigt.

Afslutningen på 2. verdenskrig

Afslutningen af anden verdenskrig fandt jo også sted i denne periode, maj 1945. Både Gunnar og jeg husker aftenen den 4. maj. Vi var i aftenskole på Drammelstrup Skole hos Lærer Jørgensen. På et tidspunkt gik han ind i privaten for at høre nyheder fra England, han kom tilbage jublende og dansende med armene i vejret og forkyndte os det glade budskab. Vi gik straks ned til Allingåbro. Folk strømmede ud på Storegade, der løb gennem hele byen, hvor vi samledes i et stort optog og vandrede op og ned ad gaden syngende og jublende. Mange højeste flagene langs gaden, men vi tog flagstængerne op af deres holdere og gik med dem som faner, begejstringen ville ingen ende tage. Dagen efter kom den mere alvorlige del af festen. Frihedskæmperne kørte rundt i biler og hentede dem, der formodedes at have udført landsskadelig virksomhed ved på en eller anden måde at have hjulpet tyskerne. Det var i de fleste tilfælde mænd fra det bedre borgerskab, bl.a. kæmperen, der også havde været spejderfører, hvilket han dog efter en kraftig opfordring var holdt op med for noget siden.

Vi var selvfølgelig trætte af krigen, selv om vi egentlig ikke havde mærket særlig meget til den. Vi vidste naturligvis godt, at den havde forårsaget frygtelig megen sorg og nød og elendighed, men det var jo så langt væk, og jeg tror ikke, medierne havde fokuseret særlig meget på det. Nyheder om krigen skulle vi jo have fra BBC, den engelske radio, og det handlede mest om, hvor der havde været luftangreb, og om hvordan fronterne ændrede sig. Vi vidste, at de tyske byer blev sønder bombet, og vi hørte om de frygtelige tabstal både af civile og soldater, men selv krig bliver til dagligdag, når den varer længe nok.

Vi mærkede mest krigen i form af varemangel, mørkelægning, udgangsforbud og de tyske soldater, der var indlogeret på Afholdshotellet. Vi kunne f.eks. hverken få te eller tobak. Far avlede selv tobak, og Mor lavede te af forskellige blade, begge dele blev tørret og gemt i dåser, der stod på hylden over komfuret. En dag kom Morbror Johannes på et hastigt besøg, men han kunne da lige akkurat nå at drikke en kop te, inden han skulle videre. Han nåede at drikke to kopper, inden han blev så syg, at han kastede op og måtte ind at ligge i Mors seng. Det varede lidt, inden Mor opdagede, at hun var kommet til at lave te af Fars tobaksblade.

Færdig med at være landmand

Efter de to år ved landbruget bestemte jeg mig alligevel for at vælge et andet erhverv, ikke fordi jeg var ked af at være landmand, men på grund af de lange arbejdsdage, der betød, at jeg ofte måtte melde afbud til noget af det, mine kammerater foretog sig. Jeg var blevet spejder igen, og samværet med kammeraterne var nu en meget vigtig del af mit liv. For at få mere tid til det bestemte jeg mig for at få en læreplads i Allingåbro. Det skulle ikke være i et bestemt fag bare en læreplads, hvor jeg ville være færdig ved 17-18 tiden om aftenen, det ville give mig mulighed for at være mere sammen med kammeraterne.

Den første ledige læreplads var som manufakturhandlerlærling i byens førende manufakturhandel hos Jens A. Ross. Jeg fik fri en halv dag til at søge plads, det havde man ret til. Jeg gjorde mig fint i stand, tog mit bedste tøj på og cyklede hjem og fortalte Mor og Far, at jeg var på vej ind for at søge plads som manufakturhandlerlærling. Far stod ude i møddingen, han var ved at køre møg ud, Mor stod og snakkede med ham, hun så på mig og på mine store, grove hænder, og så sagde hun, skal du til at sælge sytråd og silketøj med de hænder? Jeg tog mod til mig, cyklede derind, og jeg fik pladsen. Kontrakten var på 4 år, jeg skulle begynde den 1. november 1946.

Følgende aflønning blev aftalt:

1. læreår	Kr. 80,00 pr. måned
2. læreår	Kr. 105,00 pr. måned
3. læreår	Kr. 135,00 pr. måned
4. læreår	Kr. 165,00 pr. måned

Den årlige ferie med løn blev aftalt til 14 dage.

Manufakturhandlerlærling

Jeg havde ikke spurgt, om jeg kunne bo hjemme, det var en selvfølge. Vi fik indrettet det lille værelse ved siden af gangen med køjesenge, så vi kunne sove der alle fire. Der var fuldt hus i det lille hjem. Jeg kan ikke huske, om jeg skulle betale for at bo derhjemme, men jeg tror aldrig, penge var noget problem. Vi havde, hvad vi skulle bruge heller ikke mere, men det var jo også nok.

Jens A. Ross og frue hørte til byens spidser. De var "fine," så det var noget af en omvæltning for lille mig, der var vant til at omgås jævne folk, at skulle omgås dem dagligt. Foruden mig var der en førstemand, Gustav Frederiksen en midaldrende, korpulent herre, som jeg fik et udmærket forhold til. Tidligere havde der været flere ansatte, men på grund af varemangelen, der jo gjorde sig gældende helt frem til begyndelsen af halvtredserne, var vi nu kun to.

Jeg blev ikke overanstrengt, men jeg havde naturligvis visse faste pligter, bl. a. skulle jeg passe fyret et stort, koksfyret centralfy. Når vi fik koks hjem, skulle jeg ud for at skovle koks i kælderen for lidt efter igen at stå i den fine forretning, det kunne være lidt af et problem. Jeg skulle hente pakker på stationen, pakke ud og folde papiret pænt sammen, binde snorestumperne sammen og rulle dem op. Når Frederiksen havde regnet prisen ud på de hjemkomne varer, skrev jeg mærkesedlerne og satte dem på. På de fleste varer tjente vi 33 %

Om formiddagen gik jeg i banken og afleverede gårsdagens omsætning til bankkasserer Møller. Det gjorde jeg dagligt i fire år, men jeg husker ikke, at Møller én gang sagde andet end "tak" og "vær så god," når jeg fik kvitteringen tilbage, skønt han vist egentlig var en meget flink mand. På samme måde var forholdet til Jens A. Ross og frue, vi talte om det nødvendige og ikke andet. Lidt mere afslappet var mit forhold til Gustav Frederiksen. Han måtte også skælde mig ud næsten hver morgen, fordi jeg kom for sent, det drejede sig som regel kun om 5 minutter, men jeg lærte aldrig at komme til tiden. Fru Sørensen, der boede i svinget længere oppe ad Storegade, sagde engang til mig: Hvor er du dog præcis, jeg stiller mit ur efter dig hver morgen, når du svinger om hjørnet, så ved jeg, at klokken er 5 minutter over 8.

På tilbagevejen fra banken kunne jeg være heldig at få en lille sludder med min bedste kammerat, Jens Chr. Højberg. Han var i herreekviperingshandlerlære hos Thejl, men det var ikke hver dag, vi mødtes. Derimod skulle jeg næsten altid ind hos baker Prahl for at hente en halv stang wienerbrød til Frederiksen. Jeg måtte bære den under jakken, chefen måtte ikke se det, så jeg anbragte den i et lille aflukke bagest i forretningen. Lidt senere gik Frederiksen op og spiste den, og hvis han var i godt humør, efterlod han et lille stykke til mig.

Det var en ret stor forretning i 2 etager, øverst var der kjoler og damekonfektion. Før i tiden havde der været ansat en dame til at ekspedere her, men der var så få varer nu og så få ekspeditioner, at Frederiksen måtte klare det. Hvis det drejede sig om kjoler, foregik det på den måde, at Frederiksen sammen med kunden udvalgte et antal kjoler, som kunden fik med ind i prøveværelset, hvor hun tog en på for så efter en stund at komme ud og vise den frem. Jeg husker en kunde,

som blev inde i prøveværelset usædvanlig længe, Frederiksen gik lidt uroligt frem og tilbage udenfor, indtil han endelig sagde: "Nå, hvordan går det frue," svaret lod vente lidt på sig, men så kom det: "Jeg har fået en kjole på, som jeg ikke kan få af igen." Kunden, der var ret barnfager, bad nu Frederiksen om hjælp til at få kjolen af, Frederiksen gik ind i prøveværelset og steg op på en stol, mens kunden lagde sig på knæ foran, hvorefter det ved fælles hjælp lykkedes at få kjolen trukket op over barmen.

I stueetagen var der en herreekviperingsafdeling, en småtingsafdeling, en tricotageafdeling og en metervareafdeling, den sidste var nærmest indgangen. Frederiksen ekspederede den første kunde, der kom ind, den næste tog chefen, hvis han var til stede, og først den tredje var min. Vi henvendte os ved at sige: "Goddag, hvad skulle det være," eller: "Goddag, hvad kan jeg være til tjeneste med?" Efter ekspeditionen fulgte vi kunderne til døren og lukkede efter dem. Vi havde et kasseapparat med flere skuffer, vi havde hver vores, som blev gjort op hver aften.

Vi solgte en del metervarer, det var en kunst at håndtere de store ruller, måle ud og klippe af. Udregning af prisen var hovedregning, 3,25 m å kr 4,75 var ikke noget problem, det lærte vi på handelsskolen. Vi havde jo ingen regnemaskine. Jeg gik på handelsskole et par aftener om ugen, den første halve time var altid hurtigregning. De fleste metervarer bestod af noget, vi kaldte celuld, et dårligt kunststof, men noget skulle vi jo sælge. Hvis man havde solgt stof til en kjole, skulle man huske at spørge efter, om kunden skulle bruge sytråd og knapper. Vi tog også mod silkestrømper til opmaskning.

Jens A. Ross var en ældre mand. Han følte det som en særlig opgave, der var pålagt ham, at fordele de få gode varer, der tid efter anden dukkede op. Når der kom sådanne varer af bomuld, hør eller måske uld, fik vi enten besked på, hvem der måtte købe dem, eller vi fik at vide, at chefen selv ville stå for salget af dem. Det var nu ikke retfærdighedssans eller samfundssind, der styrede hans fordeling, det var altid særligt gode kunder, der fik lov til at købe dem. Jeg kan huske en gang, vi fik seks meget fine viskestykker af hørlærred, og der var endnu ikke givet nogen særordre om dem, før mor kom ind for at købe et eller andet. Det var lige efter middag, chefen var oppe for at sove til middag, og Frederiksen sad inde på kontoret. Pludselig for der en djævel i mig, jeg viste Mor viskestykkerne og solgte dem alle seks til hende. Mor blev selvfølgelig glad, det var længe siden hun havde haft så gode viskestykker, og hun anede ikke, at hendes søn var på kanten til at blive kriminel. Jeg tror aldrig, chefen glemte det.

En af årsagerne til, at jeg holder meget af tv-serien Matador, er ligheden mellem Damernes Magasin og min læreplads. Gustav Frederiksen var ganske vist mere jovial end Hr. Swann, men der er mange ligheder. Jens A. Ross kunne godt have stået model til Albert Arnesen, ligesom jeg kan få øje på mange ligheder mellem Arnold og mig selv. Hele den stovede atmosfære af fortid jeg husker fra min læreplads, genkender jeg i Damernes Magasin.

I disse år lige efter krigen var jo næsten alt rationeret, også tøj. Hver person var udstyret med et købekort, der bestod af et antal nummererede mærker. For

hvert køb skulle der afklippes et eller flere mærker, samt noteres på kortet, hvad der var købt. Mærkerne blev først gyldige efter nærmere bekendtgørelse fra indenrigsministeriet.

Vi havde fire store udstillingsvinduer ud mod Storegade, og vi havde adskillige legemsstore dukker, hvorpå vi kunne vise damekjoler eller konfektion. Ca. hver anden uge skulle vinduerne pyntes om, det var et større arbejde, som tog et par dage, det skulle jo gøres ved siden af det daglige. Først skulle vinduerne ryddes og rengøres, det var hovedsagelig mig. Så skulle de pyntes igen, det var udelukkende Frederiksen, mens det var mit job at skrive skiltene. De indeholdt priser samt en kort tekst f.eks. “elegant” eller “meget slidstærk.” Det blev jeg faktisk ret god til.

Der var mange stille dage, hvor vi ikke havde meget at lave, så tørrede jeg stov af. På en meget stor del af vore hylder stod der tomme papkasser, de var alle ens, på størrelse med en skotøjsæske, lyseblå, og med blank overflade. Jeg tror, der havde været silkestrømper i dem engang. Vi havde i hundredvis, jeg tog en stabel ned ad gangen tørrede først hylden af og dernæst kasserne, sådan fortsatte jeg stabel efter stabel. Efter frokost gik chefen op for at sove til middag et par timer, imens holdt jeg pause med Frederiksens velsignelse. Jeg sprang et par afsnit frem, så det så ud, som om jeg havde været flittig, når chefen kom ned.

Jeg gik som før nævnt på handelsskole et par aftener om ugen og endte med at bestå Statskontrolleret Handelsmedhjælper Eksamen. Vi havde følgende fag: dansk (mg), regning (ug-), skrivning (mg-), bogføring (mg), kontorarbejder (mg), handelslære (mg+), endvidere fik vi karakterer for orden med skriftlige arbejder (mg-)

Udtalelse fra Allingåbro Handelsskole

Erik Bach, født 3/3 1930, var elev på Allingåbro Handelsskole fra august 1946 til maj 1949, da han forlod skolen med handelsmedhjælper eksamen.

Han var en meget flittig, interesseret og samvittighedsfuld elev, som vi i enhver henseende var særdeles godt tilfredse med.

Da han er absolut pålidelig, og har et meget nydeligt væsen, giver jeg ham med glæde min bedste anbefaling.

Halvor Christiansen

Forstander

Jeg havde det godt, men det var ikke nogen god læreplads. Jeg havde ikke lært ret meget, jeg havde kun prøvet de ting, som firmaet havde brug for mig til. Jeg havde f.eks. aldrig været med til at disponere (købe ind), jeg havde intet indblik i regnskabet, og jeg var aldrig inddraget i diskussioner om planer eller strategi. Måske syntes Ross ikke, at jeg var kvalificeret. Der var aldrig tale om, at jeg kunne blive efter læretidens udløb, og hverken Ross eller Frederiksen gjorde noget som helst for at skaffe mig en plads. Jeg tror nu heller ikke, jeg bad dem om hjælp, jeg optrådte vist nok ret selvstændigt, det skulle jeg nok selv klare. Og det lykkedes mig trods min “anbefaling” at få alle tiders bedste plads som ekspe-

dient hos Peter Jessen i Silkeborg. Jeg havde også tilbud om en plads hos Salling i Århus, men jeg valgte altså Peter Jessen.

Anbefalingen fra min læreplads:

Jens A. Ross, Manufakturforretning, Allingåbro. Tlf. 25. Postgiro 49160, Bankkonto Folkebanken, Allingåbro

Allingåbro, d. 30. oktober 1950

Anbefaling

Erik Back(!) har været hos mig som Lærling i 4re år, den 1ste November 1950.

Han har i sin Læretid været flink og pålidelig, og kan ved fortsat at dygtiggøre sig i sit Fag, og se andre Forhold blive en mand, man kan være tjent med at have i sin Tjeneste. Han forlader forretningen her efter eget Ønske, og jeg kan kun Ønske ham alt godt i Fremtiden.

Jens A. Ross

Den sidste tid i Spidsborg

I begyndelsen af min læretid boede vi endnu i Spidsborg. Ejendommen, hvortil der var en halv snes tdr.ld., havde Far købt, kort tid før han blev gift med Mor. Den lå klemmt inde mellem jernbanen og vejen, og der var meget lidt udenoms plads. Den må have været meget billig, ellers forstår jeg ikke, hvorfor Far købte den. Der var kun en længe med stuehus i den ene ende og stald og lade i den anden. Far byggede senere en "knast" til ud mod vejen. Der var kun en stue, et soveværelse samt køkken og bryggers foruden det nævnte lille værelse, hvor vi børn sov. Togene kørte få meter fra stuehuset, men det vænnede vi os til, så vi knap hørte dem.

I 1947 da Gunnar var 15 år, kom han i lære hos Købmand Carl V. Madsen i Allingåbro, hvor han et års tid i forvejen havde været arbejdsdreng. Han blev udlært nogle måneder før mig, da hans læretid blev fastsat til 3 år på grund af hans erfaring som arbejdsdreng. Carl V. Madsens forretning lå kun ca. 25 m fra Jens A. Ross. Det var enormt hyggeligt, at vi var så tæt på hinanden til daglig. Carl V. Madsen satte stor pris på Gunnar, som også var meget afholdt både af de øvrige ansatte og måske ikke mindst af kunderne. Et par gange om ugen kørte han landtur, dvs. han kørte rundt i omegnen af Allingåbro og samlede ordrer ind, hvorved han naturligvis kom til at kende en masse mennesker. Han kørte på en gammel cykel med en meget dårlig sadel, Mor var altid bekymret over, hvordan hans ende havde det, og hun lavede sadelbetræk af tykt, blødt stof for at bedre lidt på den dårlige sadel. Et par dage efter kørte han så rundt med hest og vogn for at aflevere varerne.

Mens vi endnu boede i Spidsborg, havde Gunnar en periode, hvor han ikke fortalte alt, hvad han oplevede. Jeg var spejder og brugte vel det meste af min fritid på at være spejder. Nu hvor jeg var kommet i lære, havde jeg jo fri om aftenen. Forretningen lukkede kl. 17.30, og kort derefter kunne jeg som regel gå hjem. Gunnar tilbragte sin fritid med kammerater fra Allingåbro og en overgang

også fra nabobyen Auning, hvor han vistnok havde en kæreste. Jeg husker en aften, hvor han ikke kom hjem. Vi ventede, til klokken blev over 24, så måtte vi ud for at lede efter ham. Jeg var helt i Auning, men jeg husker ikke, hvordan det endte. En anden aften kom han hjem og sagde, at han havde slået sig lidt, men da han tog den ene gummistøvle af, var den halvfuld af blod. Det var lidt uhyggeligt, måske fordi vi ikke rigtig vidste, hvad han egentlig gik og lavede, men det var vist bare noget med cykelkæden.

Vi boede tæt ved Allingåen, der var temmelig vandrig. Om sommeren løb vi ofte ned til åen og svømmede, det blev vi efterhånden ret gode til. Vi havde en overgang en svømmeklub og fik arrangeret en svømmekonkurrence med en svømmeklub fra Randers. Gunnar var ikke alene den hurtigste blandt os, han var også hurtigere end gæsterne fra Randers, det gjorde indtryk. Lidt længere oppe ad åen lå Allingåbro Slakteri, så vi svømmede i affaldet herfra, men det tænkte vi aldrig på. Det var før "forurening" blev opfundet.

Broen, der førte over åen, var ret høj, så der kunne sejle ret store skibe under, der var vel 8-10 m ned til vandoverfladen. Rækværket, der var ca. 1,5 m højt, løb helt ude ved kanten af broen. Hvis man hoppede over rækværket, endte man nede i åen. Gunnar kunne gå oven på rækværket, der var ca. 5 cm. bredt for oven hele vejen over åen. Det høstede han megen bifald for, og han gjorde det af og til mod betaling, hvis nogle af tilskuerne havde lidt småpenge. Han kunne have slået sig ihjel, hvis han var faldet ned i åen.

I 1946, da Ellen var 13 år, var hun ansat hos rørvævsfabrikant Friis nogle timer om ugen. Hun skulle især være barnepige, men hun hjalp også til med rengøring, opvask og meget andet. Jeg husker juleaftensdag, Ellen var på "Rørvæven," men vi regnede med som en selvfølge, at hun kom hjem til spisetid juleaften. Mor var færdig med maden ved 18-tiden, men Ellen var ikke kommet, så vi satte os til at vente. Mor forsøgte at holde maden varm, ingen drømte om, at begynde at spise før Ellen kunne være med. Vi ventede mindst en time, da var jeg blevet så vred, som jeg kun sjældent har været, jeg løb den halve km om til Rørvæven og ringede på, Fru Friis lukkede op, "vi venter på Ellen" sagde jeg, "jamen hun skal lige..." svarede hun, "nej hun skal hjem nu," svarede jeg, og det kom hun.

Jeg kan kun huske to af børnene i Spidsborg, Marie, der var knap så klog som de fleste og Inger Skjødt. Sidstnævnte var jeg en overgang forelsket i. Det kom jeg til at fortælle Ellen, selvfølgelig med løfte om at hun ikke måtte sige det til nogen. Hun sagde det alligevel til Inger, og hun må ikke have gengældet mine følelser, for det blev enden på den romance.

Sommeren 1947 flyttede vi. Far byttede sin ejendom i Spidsborg med en lille gård på Vejlbj Mark, som indtil da havde tilhørt Kousted. Handelen gik usædvanlig hurtig, de handlede den ene dag, skrev papirer den næste og flyttede den tredje. Ellen, der da var 14 år, var på landslejr ved Hindsgavl, da vi flyttede, og hun kom først hjem et par dage senere. Da hun tog af sted, var der ingen, der havde talt det mindste om at flytte, så da hun kom cyklende hjem til Spidsborg træt og udaset, var det for at finde ud af, at der boede fremmede mennesker i hendes hus. Stakkels pige! Jeg tror aldrig, hun har glemt det øjeblik.

Trillebæk

Efter oversvømmelsen var Far ikke glad for at bo i Spidsborg. Han havde oplevet en lignende oversvømmelse 15 år før, mens han boede i det samme område sammen med sin far og mor. Han havde fortalt, hvordan han måtte bære sin gamle mor i sikkerhed, da vandet overraskede dem.

Nu flyttede vi ud på en lille gård, hvor vi kunne være sikre på, at der aldrig ville blive oversvømmelse. Den var beliggende et par km fra Vejlbj mod Vivild. Jorden omkring gården var sandjord og udgjorde ca. halvdelen af de 36 tdr.ld., der var det samlede jord tilliggende. Resten lå ca. ½ km derfra og noget lavere nær et lille vandløb kaldet hajbækken. Det var engjord, og en del af det var noget vandlidende.

43. Trillebæk med Mors køkkenhave

Handelen var som sagt gået meget hurtigt, så hurtigt at Far havde glemt at undersøge kvaliteten af vandet i brønden. Den var beliggende tæt ved møddingstedet, og vand fra møddingen sivede ned i brønden, så det var på det nærmeste udrikkeligt. Det lignede mere kaffe end vand. Selvom Koustedts havde affundet sig med den dårlige vandkvalitet, var det umuligt for Mor, så Far fik straks fat i en brøndborer, og det lykkedes heldigvis at skaffe godt og rigeligt vand, som vi ikke senere kom til at mangle.

Det var et forholdsvis nyt stuehus af røde mursten. I den ene side var der et værelse, forgang, køkken og bryggers, og i den anden side, ud mod vejen, var der tre stuer på række. Vi havde altid spisestue i den midterste, mens soveværelset og dagligstuen byttede plads engang imellem, når Mor trængte til forandring. Det kunne hun nemlig selv klare, mens Far var i marken. Når Far en sådan dag kom

hjem fra marken, fortalte hun ikke, at hun havde møbleret om, og da der ikke altid var varme i dagligstuen om vinteren, var dørene fra den midterste stue til både dagligstuen og til soveværelset lukket. Når Far skulle i seng, åbnede han så den forkerte dør, stod lidt og tænkte sig om, lukkede døren igen, og gik til den anden side uden i øvrigt at kommentere flytningen.

Ovenpå var der et værelse, hvor Gunnar og jeg sov. Jeg sov på en divan, mens Gunnar sov på en såkaldt chaiselong, en sofa med et højt hovedgærde, vel at mærke hvis ikke Gorm sov på den. Gorm var Gunnars kammerat, og han sov ofte ude hos os, han skulle så sove på en madras på gulvet. I løbet af natten kom han som regel i tanke om, at det var urimeligt, at han skulle sove på gulvet hele natten, og det lykkedes ham ofte at få Gunnar ned på gulvet, uden at han vågnede, og så indtog han chaiselongen. Hvis Gunnar vågnede senere, kom Gorm ned på gulvet igen på en ret ublid måde, idet Gunnar mente, at han havde første ret til chaiselongen. De kunne bytte plads flere gange i løbet af en nat.

44. Stuehuset med Mor, Far og Ellen

Mor var meget sirlig, og hendes hus var i perfekt orden. Det var rent og pynteligt, men hun var ikke øm over det på den måde, at vi skulle passe meget på. Vi måtte bruge det, og vi måtte have alle de kammerater med hjem, vi havde lyst til. Jeg husker engang, vi holdt patrulje møde hjemme, og vi øvede en slags redningsøvelse, der for en stor del foregik inde i huset, den indebar bl.a., at vi skulle fires ned fra loftet gennem vinduet. Far blandede sig jo ikke meget i vores opdragelse, og de grænser, Mor satte for vores udfoldelse, var meget vide.

Landbruget

Far, der nu var 54 år, havde måske ikke fået sin drømmegård, men det var så tæt på, som han kom. Han havde fået plads og rige udfoldelsesmuligheder til sin familie, han havde mange kræfter endnu, og han gik i gang med sit nye landbrug med stor energi. På en måde var det vel det rigtige landbrug for ham, der var alle de udfordringer med den meget forskelligartede jord, som han kunne ønske sig. På den anden side var det ikke nødvendigt med en karl. Jeg tror ikke Far egnede sig til at have ansatte, det var svært at gøre arbejdet præcist sådan, som han ville have det gjort. Det erfarede Aksel ofte, han arbejdede hjemme $\frac{1}{2}$ år efter sin konfirmation.

45. Mor i bryggerset

De stod op kl. 5 om morgenen. Mor var med ude for at malke 3 af de 6 køer, der som regel udgjorde besætningen, hvorefter hun gik ind for at forberede morgenmaden, Far kom først ind for at spise, når han havde fodret. Inden Far gik ud igen, læste de et lille stykke i en andagts bog eller i bibelen og bad en bøn. Far arbejdede altid, om sommeren i marken og om vinteren i stald og lade. Og der var meget arbejde, men undtagen ved bestemte lejligheder hjalp Gunnar og jeg ikke ret meget til. Vi hjalp af og til med at tærsk, men det meste tærskede Far selv. Han havde lavet et stort ilægger bord, hvorpå der kunne være det meste af en trave korn (60 neg), dette fyldte han, inden han startede. Ved hjælp af en halmpresse og en slidske gik halmen på loftet. Han kunne så nogenlunde uden

afbrydelse tærskte en tønne korn, hvorefter han stoppede, forkede en ny trave op på ilægger bordet, tog halm og avner fra og startede igen. Dette foregik ofte efter, at han havde spist til aften. Vi hjalp selvfølgelig også, når vi skulle køre hø og korn hjem. Vi kunne ikke have hele høsten inde i laden, så vi måtte altid sætte hæs. Jeg tror ikke, vi var modvillige, hvis Far bad os om at hjælpe sig, men hvis ikke arbejdet krævede to mand, ville han helst selv. Han elskede sit arbejde.

Der var ikke indlagt elektricitet, da vi flyttede ind. Kraften til at trække tærskværket med fik vi i starten fra en hestegang. En hest gik for enden af en 3-4 m lang stang, der i den anden ende var fastgjort til et tandhjul, som via snegle, aksler og gear førte ind til tærskværket, rundt og rundt og rundt. Når Far skulle tærskte, skulle en af os "køre" hesten, den skulle gå med samme fart hele tiden. Det varede nu ikke så længe, før vi fik en petroleumsmotor, men den havde ofte startproblemer. Først da vi inden længe fik elektricitet, var alle problemer med lys og kraft løst.

Den lette sandjord indbød til kartoffelavl, og vi havde i nogle år op imod én tdr.l.d. med spisekartofler. Far satte dem ved simpelthen at lægge dem i lige rækker på ny pløjet jord og derefter træde dem ned med sine store, spidssnude træske for sluttelig at dække dem til med harven. Når de skulle tages op, ansatte han damer fra Allingåbro. De arbejdede på akkord, betalingen fik de i form af kartofler, jeg ved ikke om skattevæsenet blev orienteret.

46. Køerne skal ud

Vi havde nu så meget jord, at en mand vanskeligt kunne høste alt kornet med le. Far ville derfor gerne have en selvbinder, men det var for stor en investering for os alene. Han ønskede derfor at købe en sammen med andre ligestillede. Det var

nærliggende at spørge Rasmus Thomsen og Elises Kristian, de var begge interesserede, og som den sidste bestemte Far sig til også at spørge Bette Christian. Af en eller anden grund var jeg med, Far udfoldede al sin veltalenhed og Bette Christian var med, det var en god ide. Han så spørgende hen på sin kone, hun stod henne i hjørnet ved komfuret, "købe strik til at binde med - aldrig," sagde hun på sit brede jysk, og så var det afgjort. Det var ikke fordi, de manglede penge, men fordi de passede på dem, de havde.

47. Kornet køres ind

Selvbinder fik vi dog, men det blev sammen med vores nabo, Don. Der skulle tre heste for binderen, så Far og Don måtte låne en hest af hinanden, når de skulle høste. Jeg husker engang, Far kørte og høstede om aftenen, Don kom for at se, hvordan det gik. "Nå," sagde Far, "vi må vist hellere holde, din hest er ved at være træt," "hva' fanden" råbte Don, "min hest er overhovedet ikke træt." Han blev fornærmet over, at Far antydede, at hans hest var den svageste. Han sprang op på binderen, og så blev der høstet. Der var megen prestige forbundet med at have gode heste. Det var jo ikke de store fold udbytter på sandjorden, det kunne ofte være noget mindre end 10 fold. Jeg husker en anden gang, Don kørte og høstede på vores mark bag ved gården. Jeg kan ikke huske, hvorfor Don kørte for os, men det gjorde han. Han havde kørt temmelig længe, uden at binderen havde udløst, så da den endelig udløste, standsede han hestene med et ryk, sprang af binderen og råbte "jøsset, der kom et neg." Det måtte vi fejre, mente han.

På trods af at Far havde travlt med landbruget, lykkedes det ham at få tid til at plante en lille skov. Ca. 3 tdr.l.d. meget let jord nær ved gården blev tilplantet med gran og fyr. Det må have været et stort arbejde, han havde jo kun et hakkejern til at holde ukrudtet lidt i ave med, men det lykkedes for ham. Det blev en fin lille skov, som Aksel i dag har glæde af.

I starten talte vi en del om, hvad gården skulle hedde. Det nævnte Far en gang for en gammel nabo, vi kaldte Karl Mannepeng (mange penge). Han fortalte, at før i tiden hed den Trillebæk. Det, syntes vi, var et fint navn, og det har den heddet siden. Karl Mannepeng var ungkarl, men han havde en husholder, og det havde givet ham indsigt i "det svage køns" natur. Engang stod Far og Karl Mannepeng og talte med hinanden over skellet, Far beklagede sig over, at Mor havde været lidt utidig om morgenen, og det kunne han ikke forstå, "jamen Marius" sagde Karl, "det er fordi, du ikke har forstand på kvindfolk." Han hentydede til, at far blev 50 år, før han blev gift. Jeg ved ikke, om han havde mange penge, men han passede godt på dem, han havde. Han havde et par køer på den lille, faldefærdige ejendom, men det blev sjældent til ret meget med at bjærge vinterfoder til dem, så vi undrede os over, hvad de levede af om vinteren. "De får, hvad han kan pille ud af tagskæget," sagde man på egnen. Der var stråtag på huset. Når han havde været i byen alene eller sammen med sin husholder, tog han sin hvide, stive gummiflip af, når han kom hjem og vaskede den i kjaldtruget ved pumpen, inden han gik ind. Så var den klar til næste gang, han skulle ud.

Mor laver mad og stryger skjorter

Når Mor og Far havde spist morgenmad, skulle Mor have Gunnar og mig op, hvorefter hun sørgede for morgenmad og rent tøj til os, vi skulle jo ind til Allingåbro i vore lærepladser. Vi cyklede de godt 2 km. Vi havde 1/2 times pause midt på dagen, hvor vi cyklede hjem for at spise varm mad, så maden skulle være færdig når vi kom og helst øst op, så den ikke var for varm. Det var næsten altid kartofler og sovs, hertil 2 stykker stegt flæsk, en frikadelle eller et stykke fisk, om søndagen en hakkebøf eller et stykke flæskesteg. Bagefter fik vi en portion vælling eller grød, frugtgrød om sommeren, øllebrød, sagovælling eller lignende om vinteren. Vi fik selvfølgelig også andre retter ind imellem, men det var de vigtigste. Det var altid vel tillavet og velsmagende. Vi havde ingen fryseboks, men vi var medlem af en andelsfryseboks, der lå i Assentoft ca. 10 km fra, hvor vi boede. Mor sendte bud til bestyreren med rutebilen, som så bragte pakkerne dagen efter.

I Spidsborg var der for meget vand, på Vejlby Mark var der for meget sand. Forår og efterår når markerne ikke var tilgroede, var der ofte sandflugt, og cykelturen kunne være meget ubehagelig. Det fine sand trængte ind under tøjet, i øjnene og i munden, og vi følte os alt andet end rene, når vi kom ind i forretningen, her skulle vi jo helst være rene og præsentable. Mor har senere fortalt, at når hun tænkte tilbage på den tid, tænkte hun altid på at stryge skjorter. Jeg tror

vi fik en ren skjorte på hver morgen, og det var jo før, de var strygefrie. Men jeg tror aldrig, Mor bad os om at stryge vore egne skjorter eller vaske vores eget tøj.

Spejder

Når vi havde spist til aften, cyklede vi til Allingåbro igen til spejdermøde, KFUM-møde, eller bare ned til kammeraterne. Både Gunnar og Aksel var blevet spejdere, Gunnar kom sidst med. Jeg kan huske, hvor glad jeg blev, da Gunnar kom med. Min bedste kammerat var Jens Chr. Højberg. Jeg husker en aften, vi sad og snakkede længe på hans trappesten, hvorefter vi besluttede, at han hellere måtte sove ude hos mig, det gjorde han ofte, så han hentede sit sengetøj, og vi spadserede hjem til mig. Da vi kom hjem, sad vi en stund på min trappesten og snakkede, hvorefter Jens kom i tanke om, at han alligevel hellere ville sove hjemme. Jeg fulgte ham hjem, vi kunne aldrig blive færdige med at snakke.

48. To spejdere, Gunnar og Erik

Spejderarbejdet i Allingåbro havde i denne periode en vældig opblomstring, som skyldtes, at der var blevet ansat to unge lærere fra Nr. Nissum Seminarium i folkeskolen: Jørgen Bay og Kresten Erik Højberg, Jens Christians storebror. De havde hver deres lejlighed, som hørte til skolen. Dem stillede de til vores rådig-

hed, og her kom en meget stor del af alle drenge i Allingåbro mellem 9 og 20 år. Vi var der næsten altid, og Bay og Kresten Erik brugte al deres fritid på spejderarbejde. De arrangerede møder, ture og oplevelser for os, de var idealister, de ønskede at give os noget, vi kunne bruge resten af livet. Det var grønne spejdere eller KFUM-spejdere, og de ønskede at give os en kristen livsholdning. Det fangede os måske ikke altid, men vi har utvivlsomt alle taget en masse med os. Det var en utrolig god tid, som jeg tænker tilbage på med stor glæde.

Et år bestemte vi os for at tage på lejr i Norge. Forarbejdet var stort, vi skulle lære en masse om Norge og planlægge turen i detaljer.

49. Spejdertur i Norge, jeg sidder ned midt i lidt t.v. med en stok på skrå

Vi skulle skaffe en del nyt udstyr, et par nye telte og andet. Nogle var fra småkårshjem og havde ikke penge til billetten, så vi måtte også skaffe en del penge. Andre havde ingen rygsæk, så vi købte noget meget kraftigt lærred, såkaldt ravn-dug, og fik fat i en model, hvorefter vi syede et antal rygsække. Det var et ret stort projekt. Det var én for alle og alle for én. Alle, der ønskede det, skulle med, økonomi måtte ikke være nogen hindring. Vi fik en herlig tur, vi var 2400 m oppe i bjergene. Jeg kan huske en dag, hvor jeg forsøgte at overvinde en bjergvæg på egen hånd, pludselig befandt jeg mig på en afsats, hvorfra jeg hverken kunne komme op eller ned. De andre var for langt væk, til at jeg kunne kalde på dem, og jeg husker en lammende skræk, men de fandt mig, og jeg kom helskindet ned.

Vi havde et hornorkester med ca. 20 drenge, og de kunne spille, trompet, basun, trækbasun, althorn, kornet og meget andet, de spillede mest marcher, men også andet. Jeg tror, at Bjørneborgernes March var vores kendingsmelodi. Det hændte, at jeg fik overladt stortrommen eller fanen, men mine musikalske evner lod lidt tilbage at ønske.

Vi var på landslejr ved Fredericia, mange tusinde drenge fra hele landet var samlet på en lejr. Det var en stor oplevelse. Der var underholdning på en stor friluftsscene hver aften, her optrådte Jens og jeg som giraf. Dragten var syet af sækkelærred, hvorpå der var malet gult med brune pletter, Jens var forben og havde en stang op til hovedet, den kunne åbne og lukke munden, jeg havde hænderne på Jens' skuldre og var bagben. Hver trop havde sin lejrplads, vi boede i telte og lavede mad på bål.

Hvert år holdt vi en stor fest i hallen, hvortil vi inviterede alle der havde lyst. Foruden en festtale, fællessang, mange små sketches og underholdning af orkestret, havde vi altid indstuderet et skuespil i flere akter. Et år hed det "Den kullede Greve," hvor jeg havde hovedrollen.

Men vigtigere end de store arrangementer var det daglige arbejde, hvor vi skulle dygtiggøre os på en lang række områder, vi skulle tage "mærker" i mange forskellige discipliner. Dette arbejde foregik i patruljerne, der bestod af 5-8 drenge og var opkaldt efter berømte opdagelsesrejsende. Jeg var patruljefører i flere år og havde ansvaret for det ugentlige patruljemøde. Jeg sluttede som tropsassistent. Troppen var samtlige patruljer, mens gruppen også indbefattede ulveungerne, der var mellem 9 og 12 år, mens de "rigtige" spejdere var 12 år og opefter.

Gunnar flytter hjemmefra

Gunnar blev som allerede nævnt udlært før mig. Han fik plads som bogholder hos vores Onkel Bohardt, der solgte traktorer i Dronninglund. Jeg havde vist aldrig tænkt på, at vi en dag sandsynligvis måtte skilles. Kort efter at han var rejst, ringede Bohardt og fortalte, at Gunnar var blevet indlagt med blindtarmsbetændelse. Jeg fik nærmest et chok og fattede ikke, at Mor ikke straks rejste til Dronninglund. Jeg husker ikke, om det var weekend, eller om jeg fik fri, men jeg rejste straks op for at besøge Gunnar. Jeg savnede ham meget.

Det var en god tid, men alting får en ende. Jeg blev som før nævnt udlært den 1. november 1950, og rejste til Silkeborg.

Kapitel 6: Silkeborg og soldat

Hos Peter Jessen i Silkeborg

Jeg havde søgt to pladser én i Århus og én i Silkeborg og fik tilbudt dem begge. Jeg tror nok, at en væsentlig grund var mit medlemskab af KFUM. Jeg formodedes derfor at være ærlig og ædruelig og fra et godt hjem. Jeg må jo også have gjort et rimeligt indtryk ved jobsamtalerne, som jeg ikke husker. Det kan jo ikke være på grund af den tidligere omtalte “anbefaling” fra Jens A. Ros, at jeg fik tilbuddene.

Jeg fik et lille værelse i et hus på Markedspladsen i Silkeborg, og kom til at spise på KFUMs pensionat, hvor pigen der serverede hed Doris.

Forretningen, jeg var blevet ansat i hed “Peter Jessen,” og var byens førende med dametøj, frakker, kjoler, metervarer, sengetøj og småting. En møbelafdeling manglede heller ikke. For hver afdeling var der en afdelingschef, jeg husker Gundtoft, Ørntoft, Langeland og Iversen, endvidere husker jeg Knud E. (senere Frederikshavn) og Langgård (fra Pandrup). Det var en god arbejdsplads. Vi var mange unge, og vi kom godt ud af det med hinanden. Måske var det bl.a. resultatet af en dygtig personalepolitik. De ansatte kom fra gode “kristne” hjem og havde en fælles baggrund. Vi havde let ved at omgås hinanden.

Jeg var i metervare afdelingen, hvor Ørntoft var chef. Han var en god chef og en god kammerat, altid i godt humør og altid parat til en spøg. Vi opfandt kunstfærdige navne til vores fine metervarer for at øge salget, eller var det for at holde lidt sjov med kunderne? Jeg husker dagene som travle, masser af kunder i forretningen men altid højt humør. En dag var forretningen tæt pakket med kunder, Ørntoft stod i den ene ende ved telefonen, og jeg stod i den anden. Telefonen ringede, og Ørntoft tog den, hvorpå han med drama i stemmen råbte, “Bach, det er din Svigermor” på en sådan måde, at der pludselig blev stille. Alle i forretningen så hen på mig, og der dannede sig en gang gennem menneskemylderet hen til telefonen, hvortil alle fulgte mig med øjnene. Jeg husker ikke hvem der ringede, men jeg havde ingen svigermor.

En gang om måneden havde vi udsalg af rester, dvs. resterne lavede vi selv. Vi klippede store ruller af stof i småstykker og mærkede det som rester. Det skulle forestille at være særlig billigt, men det blev i virkeligheden solgt til almindelig pris. Aftenen før udsalget begyndte, blev resterne så anbragt i en stor bunke på gulvet, så de kunne ses fra vinduet i døren. Om morgenen stod der en masse mennesker og ventede på, at vi skulle åbne. Det var et særligt job at åbne, det gjaldt om at komme væk i en fart, inden man blev løbet over ende af damer, der skulle hen for at rode i dyngen af rester. Vi havde ofte aftenarbejde, før hver restudsalg, før de halvårslige udsalg, før julehandelen osv. ofte flere aftener hver gang. Betalingen for en aften arbejde bestod i, at vi måtte gå over gaden til en lille café og drikke en kop kaffe med et stykke sigtebrød til på firmaets regning. Da jeg havde ansat der et års tid, gik jeg en dag op til Direktøren og sagde, at jeg

syntes, vi fortjente lidt mere påskønnelse for det meget aftenarbejde. Der blev herefter indført en årlig udbetaling til samtlige medarbejdere som belønning for udført overarbejde. Den fandt sted i januar, og blev kaldt Bachs legat. Der var tre satser, en til afdelingschefer, en til ekspedienter og en til lærlinge. Det var ikke store beløb, men det var bedre end ingenting.

Det var ikke arbejde alt sammen

Privat kom jeg lidt hos Ørntoft, vi løb ture sammen. Han var gift og havde en sød kone. Sammen med Langeland var jeg medlem af Roklubben, vi sejlede i en Toer med styrmand, men jeg kan ikke huske, hvem den tredje var. Vi sejlede lange ture op ad Gudenåen, evt. helt til Himmelbjerget. Vi lagde ind til en kro undervejs og spiste stegt ål, så mange at benene kunne nå hele vejen rundt om tallerkenen.

Efter at jeg havde været ansat nogle måneder, blev min bedste ven fra Allingåbro, Jens Chr. Højbjerg ansat i en herreekviperings forretning tæt ved Peter Jessen. I Allingåbro havde vi først og fremmest været spejdere, men det blev ikke til noget i Silkeborg, og vores venskab udviklede sig ikke rigtig i den periode. Jeg tror nærmest, det lå lidt brak, uden dog at vi nogensinde var uvenner.

Min bror Gunnar besøgte mig nogle gange, det var en fest. Så spiste vi Wiener-snitsel på en restauration på Torvet, det var vild luksus. Gunnar var også med ude at besøge Ørntofts, og han var med ude at løbe. Jeg kan huske, at han kunne løbe fra både Ørntoft og mig, det kan han også huske endnu. Også Ellen og Aksel besøgte mig, men jeg kan ikke huske, at Mor eller Far besøgte mig i Silkeborg.

Der var et par seminarier i Silkeborg, på det ene læste Hugo Sejndal fra Allingåbro. Han var forlovet med en køn pige fra Silkeborg, Lis, som han senere blev gift med. De boede på et kollegium, hvor også Hugos søster Tine boede. Der kom jeg en del og lærte bl.a. Inger Kruse fra Hobro at kende. Jeg troede ikke meget på mine egne muligheder hos det svage køn, men jeg havde en kæreste en kort tid, eller rettere en veninde, for der var selvfølgelig ikke noget med mere intimt samvær, det umuliggjorde min opdragelse. Jeg fandt hurtigt ud af, at det ikke kunne vare ved, og jeg husker den tunge gang, den aften jeg gik om for at fortælle hende det. Hun var glad for vores forhold og blev meget ked af det.

Det var i Silkeborg jeg drak mig fuld for første og vel eneste gang. Det var med fuldt overlæg, jeg ville prøve det. Det gik for sig på en sommerrestaurant i udkanten af byen, jeg var alene ude, og jeg husker, da jeg skulle hjem. Jeg rodede rundt ude i garderoben og kunne ikke finde ud. Værre blev det på vejen hjem, mange veje var nemlig gravet op af en eller anden grund, og flere gange måtte jeg passere smalle gangbroer, det var ikke nemt.

Jeg må have været ret forfængelig. Somme tider kan jeg knap nok kende mig selv, når jeg tænker tilbage. Jeg røg også cigaretter. Jeg husker, at jeg sparede sammen et stykke tid for at få råd til et nyt sæt tøj, jeg nåede vist ikke at spare nok sammen, før jeg købte det, det sidste fik jeg på afbetaling. Men jeg husker

tøjet tydeligt, og jeg husker min store glæde ved at eje så pænt et sæt tøj. Det var enradet og mørkeblåt med en meget diskret stribe, og der var vest til.

Doris

Da jeg havde været i Silkeborg et halvt års tid, blev jeg kæreste med Doris, servitricen fra pensionatet. Hun var forlovet med en lærerstuderende kaldet Bamse på grund af sit omfangsrige ydre, men han måtte altså se sig distanceret af min ringhed. Doris' forældre boede i Farsø, og havde vist en tømmerhandel. De var meget missionske, det var Doris også, i hvert fald foregav hun at være det, og det var jeg jo også, så alt var godt. Jeg var med hende hjemme et par gange, tror jeg, og jeg husker det, som om vi ustandselig måtte ligge på knæ og bede om et eller andet. Det var for meget selv for mig. Jeg tror aldrig Doris og jeg talte om religion, men vi prøvede selvfølgelig at leve et fromt liv. Doris og hendes forældre var også med mig hjemme en gang. Jeg husker kun ankomsten til Trillebæk. Mor kunne også blive ved at huske, da de holdt ude i gården og steg ud af bilen, moderen var i blå fløjls kjole og Doris i rød. Vi havde fået fine gæster, og Mor fik travlt med at smide forklædet.

Jeg havde jo lært, at det var syndigt at gå i seng med en pige, man ikke var gift med, så der var grænser for, hvor intime vi kunne være. Det var selvfølgelig et problem for mig, men senere har jeg tænkt på, at det nok var mindst lige så stort et problem for hende. Jeg tror, hun havde været vant til at gå i seng med Bamse. Vi talte ikke om det, men det var altid mig, der måtte holde igen. Jeg tror også, det var en medvirkende årsag til, at det senere gik forbi. Det skete, mens jeg var soldat i Århus. Doris havde sagt op på pensionatet og havde fået arbejde i Århus, så vi var ofte nok sammen, men jeg tror, hun så småt var begyndt at komme sammen med Bamse igen. En aften vi havde aftalt at mødes, kom hun simpelt hen ikke. Jeg blev meget sur, kan jeg huske, og skrev til hende, at hun ikke skulle komme mere. Jeg har ikke set hende siden.

Soldat

Jeg blev indkaldt til Artilleriet i Århus, hvor jeg skulle gøre tjeneste på Vesteralø Kaserne, der var beliggende midt i byen. Det må have været efteråret 1951. Jeg var på det tidspunkt lidt mere venstreorienteret, end jeg er i dag og mente vel ikke, at vi havde noget at bruge et forsvar til, men jeg gik altså ikke så vidt som til at blive militærnægter. Jeg tog ikke min tjeneste særlig alvorligt, hvilket også havde lidt at gøre med, at der på det tidspunkt var en lille bitte smule af en provo i mig. Tro det eller lad være.

Jeg søgte og fik nattegn næsten hver aften, så jeg skulle være hjemme kl. 12 i stedet for kl. 10. Det var normalt ikke svært at få nattegn. Jeg skulle jo være sammen med Doris. Jeg kan ikke huske hvordan vi tilbragte aftenerne, men jeg kan huske, når jeg kom tilbage og tændte lyset på stuen. Det var en 12-mands stue, de andre sov som regel, og de reagerede overhovedet ikke på, at jeg tændte lyset. Der var dog én undtagelse, den rødhårede elektriker fra Langå, jeg har

glemt, hvad han hedder. Når jeg havde tændt lyset, blev jeg stående stille lige indenfor døren. Jeg vidste, hvad der skulle ske, det gentog sig hver aften. Den rødhårede elektriker rejste sig langsomt op, afførte sig sit nattøj og begyndte at tage tøj på, langsommere og langsommere, indtil han vågnede. ”Fandens også,” sagde han og tog sit nattøj på igen, vi talte aldrig et ord ved disse lejligheder. Jeg kan aldrig huske, at nogen blev sure over, at jeg altid kom så sent hjem.

Soldater måtte ikke være langhårede dengang. Jeg var lidt for langhåret og fik flere gange besked på at blive klippet, hvilket jeg mente, at jeg selv ville bestemme. En morgen fik jeg besked på at møde på premierløjtnantens residens om aftenen. Jeg spekulerede på, hvad det kunne dreje sig om. I løbet af dagen kom 56, som var kontorordinands hen til mig og hviskede, at det var meningen, jeg skulle klippes med en saks i stalden, som normalt blev brugt til at klippe haler og maner på hestene med. Inden jeg mødte om aftenen, gik jeg hen til den nærmeste frisør og blev klippet meget korthåret. De havde inviteret flere befalingsmænd til at overvære seancen, så da jeg mødte op næsten uden hår, blev den lystige stemning mildt sagt lidt mat.

Efter den dag var det rart at have huen på i det kolde vejr, men det kunne være lidt af et problem. Vi var ca. 100 mand i Batteriet, som det hedder, når det drejer sig om artilleri, og som regel var der mindst én, som havde gjort sin hue væk, og ofte var der tvivl om, hvis hue der var væk. Så dem, der sov lidt for længe om morgenen, havde ingen hue på til morgenparaden. Det var ofte mig, og det gav selvfølgelig anledning til bemærkninger, især når det var Oversergent Karl Jacobsen, også kaldet ”Reglement-Karl,” der havde morgenparaden.

Jeg blev udtaget til motorcykel kørekort, hvilket dog hurtigt blev opgivet. Når jeg var ude at køre med kørelæreren, og vi nærmede os en fodgængerovergang, trykkede jeg hornet i bund, så folk sprang til alle sider. Jeg havde ikke lyst til at køre på motorcykel. Senere var jeg glad for, at jeg ikke havde fået motorcykel kørekort. Vi var engang på en øvelse i Tyskland. Vi kørte derned om natten, det var mørkt og koldt, det må have været om efteråret, og vi kørte meget langsomt. Jeg sad i min jeep sammen med Premierløjtnant Gap og en chauffør. Jeg havde et tæppe omkring mig og kunne små blunde lidt. Jeg misundte ikke motorcyklisterne, der ustandseligt var ved at falde i søvn.

Vores skydebane lå ude ved Skejby. Der var langt, 15-20 km tror jeg. Som regel gik vi derud. Det kunne være lange dage, selvom disciplinen var lidt mere afslappet derude end hjemme på kasernen. De fleste stod eller sad som regel tæt ved det sted, hvorfra vi skød, og sergenten kaldte os frem i en lidt tilfældig rækkefølge og uden nogen særlig kontrol. De fleste ville gerne skyde, men kunne man gøre sig usynlig, kunne man ofte undgå at komme til at skyde. Jeg kan huske en varm solskinsdag, hvor jeg lå hele dagen bag en høstak og filosoferede. En dag havde vi haft Oversergenten med ude at skyde og var på vej hjem. Vi var nået ind til udkanten af Århus, vi var trætte og gik nok og sjuskede lidt. Pludselig kommanderede Oversergenten: ”syng,” vi sjuskede videre, ”syng,” kommanderede han igen, men det blev ikke rigtig til noget. ”Hvad fanden,” lød det, ”har vi

glemt sangstemmen? Omkring!” Vi måtte hele den lange vej tilbage til skydebanen for at hente vore sangstemmer. Da vi nåede Århus igen, sang vi.

Jeg blev uddannet til at betjene radio. Når vi var på øvelse, kørte jeg med forsyningsofficeren, jeg sad bag på jeepen og skulle betjene radioen. Når jeg blev træt af det, kunne jeg få sikringen til at springe, så kunne jeg sidde og slappe af. Det er jeg egentlig flov over at huske, men måske har jeg kun gjort det én gang.

Jeg havde en kat, som boede under min seng, jeg kan ikke huske, hvor den kom fra. Den var meget kræsen, den spiste sild og drak fløde, begge dele skaffede jeg i kostforplejningen. En gang skulle vi på en længere øvelse, og jeg havde bestemt, at katten skulle med. Jeg kunne imidlertid ikke have den i den lille jeep, jeg kørte i, så jeg havde fundet en stor overdækket lastbil, hvori der var en slags slagbænke bagi, som ikke blev brugt til noget. Der havde jeg indrettet et lille hjem til min kat. Lige før vi skulle køre, var jeg oppe i vognen for at se til den. Det så “Reglement-Karl,” “hvad skulle du der,” spurgte han, og da det kneb med at finde på en hurtig forklaring, entrede han lastvognen og fandt katten. Det var imod reglementet at medbringe katte på øvelse, fastslog han, og katten blev afleveret i stalden, hvor hestepasseren lovede at passe den. Jeg har ikke set den siden.

En af sergenterne var meget nem at irritere, og det morede mig lidt. Det kunne f.eks. ske, når vi øvede os i at præsentere gevær. Når man har fået geværet op foran sig, smækker man højre hånd ind i geværkolben. Hvis man kommer $\frac{1}{2}$ sekund efter de andre, kan det let høres. Det gjorde jeg en dag og blev ved med at gøre det resten af øvelsestiden. Sergenten rapporterede til Kaptajnen, hvorefter min weekend frihed blev inddraget. Jeg skulle lære at præsentere gevær, og til sergentens ærgrelse blev han pålagt at lære mig det lørdag eftermiddag. Vi øvede os længe. Da vi var færdige, fik jeg en ide, som jeg ikke kunne modstå. Jeg gik op og bankede på til Kaptajnens fine kontor, han løftede øjenbrynene og så spørgende på mig. “Vil De ikke med ned på eksercerpladsen og se, hvor dygtig jeg er blevet,” spurgte jeg. Jeg er aldrig kommet så hurtigt ud af et kontor. Jeg fik flere gange at vide, at jeg opførte mig, som om jeg var på højskole.

Det var vores Batteri, der holdt vagt på Marselisborg, når Dronning Alexandrine boede der. Et vagthold var på otte mand. Vi kørte derud siddende bag i en lastbil. På vej derud tog jeg projektilet ud af mine patroner, hældte krudtet ud på lastbilens gulv og brændte det. Så satte jeg projektilet tilbage i patronen, som nu ikke kunne gøre nogen skade. Vi var på vagt i et døgn, dvs. vi havde skiftevis to timer på vagt og fire timers frivagt. Når vi havde frivagt, lå vi på madrasser på gulvet i et lille hus ved indkørslen til parken. En gang den rødhårede elektriker kom fra vagt og netop havde lagt sig, ville han lige kontrollere, at han havde sikret sit gevær, som stod op ad væggen ved hans hoved. Han rakte armene op for at mærke efter men kom i stedet for til at affyre geværet, der blev hul i loftet.

Når jeg havde vagt sammen med 32, skete det, at jeg tog en lur under en busk, mens 32 fortsatte patruljeringen, han var meget pligtopfyldende. Hvis sergenten kom på inspektion, skulle han sige, at jeg havde hørt noget mistænkeligt, som jeg var ved at undersøge.

Når vi skulle skyde med kanonerne, foregik det ved Oksbøl i Vestjylland, hvor vi så lå i nogen tid indkvarteret i barakker. Det var et meget øde sted, vi plejede at sige, at vi gerne ville betale 5 kr. blot for at se bagskærmen af en damecykel.

Når vi havde skudt, skulle befalingsmændene ud for at se på nedslagene. Vi andre kunne følge dem i kikkert. En gang hvor vi sad og så på dem, begyndte de pludselig at løbe alle sammen, alt hvad de kunne i alle retninger, det så meget mærkeligt ud. Det viste sig, at de havde opdaget en forsager.

Jeg brugte meget af min fritid på at løbe, jeg kunne nemt løbe ud til stranden og hjem igen i et stræk, i alt 20 km. Jeg tog naturligvis hjem, så ofte jeg havde råd og fri. Jeg husker juleaften, hvor jeg havde en slags tilkaldevagt og ikke måtte forlade kasernen. Jeg tog chancen og sneg mig ud og ned til stationen, hvor jeg opdagede, at jeg ingen penge havde, men jeg havde en brugt billet fra sidste gang, jeg var hjemme. Jeg hoppede på toget, og da konduktøren kom, viste jeg ham den gamle billet. Vi blev enige om, at i anledning af julen kunne den godt bruges. Flink konduktør. Jeg var kun hjemme et par timer, men jeg fejrede juleaften hjemme, og det blev ikke opdaget.

Jeg var stadig fanget i den indre missionske forestillingsverden, som jeg var opdraget i. Jeg spekulerede ofte på, om jeg var rigtig troende, om jeg var omvendt, for det var jo betingelsen for at komme i himlen. Jeg vidste jo nogenlunde, hvad der var syndigt, men det var svært med de syndige tanker.

Jeg kan huske en aften eller rettere en nat, hvor jeg diskuterede min overbevisning med to lærere, som lå på samme stue som mig. Den ene var 85 Dalgård, den andens navn kan jeg ikke huske. De forsøgte at få mig til at forstå, at det umuligt kunne forholde sig, som jeg troede, og de havde mange argumenter. Jeg forsøgte ihærdigt at bevise, at det måtte forholde sig, som jeg troede. Det var en meget lang diskussion. Alle de andre sov.

Kort tid før vi skulle hjem sendes, var vi på en længere øvelse, hvor vi bl.a. lå nogle dage på Als. En søndag morgen blev mit gevær kasseret til morgenparaden, det skulle pudses om. Det var meget uheldigt, da jeg netop havde aftalt med et par kammerater, at vi skulle på cykeltur. Vi havde lejet nogle cykler, og de stod faktisk allerede og ventede på mig. Det kunne godt tage nogen tid at skille et gevær ad, pudse det, og samle det igen. I min nød fik jeg en idé. Jeg vidste, at 90 var en meget omhyggelig geværpudser, så jeg gik over til ham, og spurgte om jeg kunne låne hans gevær et øjeblik, det kunne jeg. Kort tid efter stillede jeg ved befalingsmandsvognen og meddelte, at jeg havde pudset mit gevær. Sergenten efterså geværet og gav mig lov til at træde af. Da jeg var kommet 15-20 m væk, kaldte han mig tilbage. Han var kommet til at undre sig over, at jeg kunne gøre det så hurtigt og opdagede, at det ikke var mit eget gevær. Han ville indberette mig, og jeg blev igen sendt tilbage for at pudse mit eget gevær. Lidt efter mens jeg var ved at pudse mit eget gevær, kom "min ven" premierløjtnant Hejbøl forbi og hørte, hvad der var sket. Han syntes, det var ærgerligt for mig, at jeg ikke kom på cykeltur, hvorfor han meddelte sergenten, at han overtog sagen. Lidt efter tilkaldte han mig godkendte mit gevær og sendte mig på cykeltur.

Udover at være befalingsmand, var han også et menneske. Han var den eneste befalingsmand, der skrev i min lommebog ved hjemsendelsen.

Efterfølgende blev jeg kaldt ind til Oberstløjtnanten, der fortalte mig, at jeg var en dårlig soldat, jeg havde voldt mange problemer, men dette var dråben, der fik bægeret til at flyde over, nu skulle jeg straffes: Tre dage i arresten på vand og brød! Dommen skulle jeg afsones senere.

Min straf afsonede jeg i Esbjerg Statsfængsel, mens resten af batteriet lå i Oksbøl. Det var lidt af en oplevelse. I min celle var der en briks, der kunne slås op ad væggen, og det blev gjort kl. 7 om morgenen. Derudover var der et lille bord og en spisestue stol, som jeg sad på hele dagen kun afbrudt af en gårdtur, vistnok på en halv time. Når vi skulle på gårdtur, blev alle dørene på gangen åbnet samtidig, vi skulle så bevæge os i gåsegang ned i gården, der var inddelt i mange små gårde adskilt med trådnæt. Under marchen måtte vi ikke komme for tæt på hinanden, og under opholdet i gården måtte der hverken fløjtes eller synges, vi kunne gå frem og tilbage i den lille trekantede gård. Vi kunne låne bøger, så jeg læste en del. Jeg skrev også en del breve, som dog ikke blev sendt. De blev konfiskeret i vagten, hvor jeg fik dem udleveret efter endt afsoning. Jeg havde skrevet om forholdene i fængslet, det var ulovligt.

Soldatertiden var vel en god tid, en anderledes tid. Jeg tror ikke, jeg deltog i noget som helst, jeg var ikke spejder, jeg deltog ikke i KFUM, jeg var ikke med i nogen foreninger. Jeg kan ikke huske, hvad jeg lavede om aftenen, efter at det var gået forbi med Doris, det skete i øvrigt nok i den sidste del af soldatertiden. Tæt ved Vesterallès Kaserne lå der en meget stor svømmehal. Når jeg havde spist om aftenen, gik jeg dog ofte derned og tilbragte flere timer.

Jeg knyttede heller ingen varige venskaber. Min bedste ven under soldatertiden hed Jens Olesen og var fra Vilsbaksminde i Brovst, en lille forsigtig mand der var færdig uddannet som lærer. Vi tænkte meget ens, vi var altid enige om, når noget var sjovt eller dumt eller klogt. Vi havde lange samtaler også om alvorlige ting, men vi holdt ikke forbindelsen ved lige efter soldatertiden.

Tilbage hos Peter Jessen i Silkeborg

Inden jeg rejste fra Peter Jessen, var jeg blevet lovet, at jeg kunne komme tilbage efter endt soldatertid. Tingenes tilstand var omtrent, som før jeg rejste. Jeg prøvede at ekspedere i andre afdelinger end metervare afdelingen, men det gjorde ikke den store forskel. Den "fineste" afdeling var afdelingen for damekonfektion, den prøvede jeg vist også en kort tid.

Den mest markante tildragelse i denne periode var opgøret med min kristendom. Det skete pludselig og uden varsel. Mens jeg gik en tur på gaden midt i Silkeborg, gik det pludselig op for mig, at jeg ikke troede på al den snak om himmel og helvede. Jeg vidste på en gang, at det var et kæmpebedrag, at jeg ikke havde troet på det længe, men at jeg ikke havde turdet give slip, det turde jeg pludselig nu. Det var en underlig oplevelse, det var en omvendelse med modsat fortegn. Det var ikke et resultat af tankevirksomhed, det kom som ud af den blå

luft. Det havde jo fyldt hele mit liv indtil nu, det eneste, der virkelig betød noget, var at tro på Gud og Jesus. Det var jo betingelsen for, at man kunne mødes med alle sine kære i himlen engang. Det føltes, som om der blev et stort, tomt hul i mit indre. Sådan tænkte jeg dengang, jeg husker det meget tydeligt. Jeg blev pludselig fri, det var som at begynde forfra. Det blev en meget lang spadseretur. Min nye erkendelse forandrede ikke meget på mit liv udadtil, jeg holdt naturligvis op med at gå til KFUM-møder o.l., og jeg holdt op med at bede aftenbøn, men jeg husker ikke, at jeg talte med nogen om det. Det vedkom på en måde kun mig selv. Jeg havde intet ønske om at "omvende" andre eller at reklamere for min nye "tro."

Men der var jo hensynet til Far og Mor, især Mor. Det var jo ikke noget, jeg kunne diskutere med Mor, der er jo hverken argumenter for eller imod, og hvis jeg fortalte Mor, at jeg ikke troede på Gud, ville det volde hende uendelig stor sorg, det ville ødelægge hendes liv. Hvad skulle hun i himlen, hvis ikke hendes børn kom med? Sådan fortsatte det resten af livet, indtil Mor døde. Jeg fortsatte pokerspillet, jeg forsøgte at undgå de "pinlige" spørgsmål om, hvorfor jeg ikke gik til KFUM-møder eller til missionsmøder. Mor må have brændt efter at stille disse spørgsmål, men hun gjorde det ikke. Jeg tror én gang, Mor har spurgt mig direkte: "Du tror da på Jesus, ikke?" Hvortil jeg svarede: "Jo selvfølgelig, Mor". Det var jo kun en halv løgn, for selvfølgelig har Jesus levet, han var blot ikke mere Guds søn, end jeg er.

Jeg fortro ikke, at jeg havde brugt så mange år på at være troende. Det var jo en tro, jeg havde arvet. Jeg havde ikke haft chancen for at leve anderledes indtil nu. Det havde i virkeligheden aldrig været min egen tro, men min Fars og Mors tro. Jeg tror ikke, jeg følte, at jeg var blevet klogere, jeg var blevet friere, jeg var befriet for en byrde. Jeg ved ikke, om der er en Gud til, men jeg ved, at hvis der er en, så har han aldrig henvendt sig til mig. Det var godt at erkende, at livet det er nu og ikke en gang, når jeg er død.

Når jeg tænker på Mor, var det selvfølgelig en rigdom for hende at tro på Gud. Hun havde én at takke, når det gik godt, og hun kunne læse alle sine bekymringer af på ham. Men tænk at have en tro som siger, at hvis ikke mine børn tror som jeg, så ender de i helvede, hvor de skal brænde til evig tid! Det forkynder den Danske Folkekirke, du bliver kun frelst, hvis du har den rette tro.

Gitte og Charlotte (min kone og min ældste datter) siger, at de tror på gud, men jeg tror ikke, at deres gud sender folk i helvede. Deres tro er snarere en accept af, at der er mere mellem himmel og jord, end de har styr på. Denne ydmyge holdning understreger de f.eks. ved at bede aftenbøn.

Selv om jeg havde fået lønforhøjelse, gik det efterhånden op for mig, at jeg ikke ville være manufakturhandler resten af mit liv. Jeg kedede mig og trængte til forandring, så jeg sagde op og rejste tilbage til Allingåbro til den 1. august 1953.

Kapitel 7: Landbrugsuddannelse

Julielund

Julielund er en proprietærgård på ca. 100 tdr.ld. beliggende et par km fra mine forældres gård på Vejlbj Mark ved Allingåbro. Jeg kan ikke huske, hvordan jeg fik plads på Julielund, men der blev jeg karl fra starten af august måned 1953.

Det var ikke et helt almindeligt sted at tjene. Ejeren var Jacob Højlund, han havde overtaget Julielund efter sin Far, Chresten Højlund, der nu boede i et aftægts hus tæt ved med sin nye kone, Carli. Chresten havde mange børn, ni med sin første kone, tror jeg, og to med Carli. De fleste havde fået en længerevarende boglig uddannelse, mens Jacob var blevet landmand, med bl.a. det formål at drive Julielund videre efter sin Far. Jacob var gift med Else, og de fik fem børn, den sidste blev født, mens jeg var ansat der. Jeg husker tydeligt den morgen, Valborg blev født. Vi kørte møg ud, og jeg stod i møddingen sammen med Jacob og læssede møg, da Jacob pludselig sagde: "Jeg går lidt, min kone er ved at føde." Han sagde det, så det lød, som om det var en hverdagsbegivenhed. Det var jo også femte gang, så lidt rutine var der jo over begivenheden. Else fik ved den lejlighed en svær fødselspsykose, som hun aldrig kom over. Det var en god plads. Jacob lagde meget vægt på, at vi havde ordnede arbejdsforhold, og at vi fik en god løn og god forplejning, det sidste sørgede Else og de to piger for. Vi var altid velkomne inde om aftenen, men jeg cyklede hjem de fleste aftener.

Det var et alsidigt landbrug med en ko-besætning og et større hønsehold, en del græsfrøavl og kartoffelavl, men ikke mange grise. Foruden en gift fodermester var der 2 karle. De første 3 måneder, jeg var der, hed forkarlen Børge. En gang vi var ved at tage kartofler op med en kartoffeloptager af mærket Hylleberg, kom Børge for tæt på kraftoverføringsakselen, der ikke var ordentlig afskærmet og fik det ene ben revet af. Det var en uhyggelig oplevelse, men det var Børges egen fejl, idet Jacob havde påtalt, at afskærmningen skulle være på plads. Jacob havde været i Sverige en del år og hjembragte en del ideer herfra. Det var også her, han havde lært græsfrøavl. Men græsfrøavl er meget risikobetonet og kunne ofte give tab, hvilket prægede økonomien i mange år. Jeg kan f.eks. huske, at vi havde rødsvingel et år. Den blomstrer og sætter frø i maj, og tåler derfor ikke nattefrost i denne periode. Netop det år fik vi flere nætter med nattefrost i den kritiske periode, og vi fik intet rødsvingelfrø. En anden gang havde vi et stort stykke med hundegræs på engen, det blev skårlagt før, det skulle tærskes, men så satte det i med regnvejr, og det blev ved dag efter dag. Vi gik derude i dagevis og loftede forsigtigt i det med forke, så det kunne tørre, uden at frøene faldt af, men det meste blev ødelagt.

Den 1. november rejste Børge, og efter kun tre måneder blev jeg forfremmet til forkarl på trods af min ringe erfaring med at drive et større landbrug. Jacob har aldrig glemt denne, efter hans mening modige satsning, hvormed han mener at have bidraget væsentligt til min videre uddannelse. Min broder Aksel blev an-

denkarl, han må have været 16 år. Vi havde det rigtig godt sammen, jeg kan aldrig huske, vi var uvenner. Aksel havde nok på mange områder mere tag på landbrug end mig, så det var en stor fordel, at vi kunne hjælpe hinanden. Efterhånden som Jacob så, at vi kom godt ud af det med hinanden, fik vi mere og mere lov til selv at planlægge arbejdet.

Vi skulle være færdige med at spise morgenmad kl. 7, men inden den tid skulle vi gøre traktorerne klar. De stod i en garage, der nærmest kunne betegnes som et skur bag ved gården. Vi skulle efterse for olie og vand, smøre og påfylde dieselolie og benzin. En morgen ville Aksel starte den lille Ferguson, men i samme øjeblik han rørte startnøglen, gik der ild i den. Vi løb om i gården og råbte på Jacob, der hurtigt kom ud og besigtigede branden, hvorefter han langsomt og fløjtende gik tilbage mod stuehuset. Jeg syntes, det var en underlig opførsel og besluttede mig for at tage affære. Jeg løb forbi Jacob ind i køkkenet, hvor jeg væltede kokkepigen, og ind til telefonen, hvor jeg ringede efter brandbilen. Jeg forstod senere, at Jacob ikke havde noget imod, at traktor og garage brændte.

En vintermorgen, hvor Jacob endnu ikke var kommet op, og vi ikke havde noget særligt at lave, bestemte vi os for at rydde op i værkstedet. Der lå et tykt lag af gammelt jern, søm, skruer og andet ragelse over hele gulvet. Vi begyndte at sortere skidt og kørte de 90 % om bag gården i en dyng, hvor jernhandleren kunne komme til det. Op ad formiddagen kom Chresten som sædvanlig ned på gården. Da han opdagede, hvad vi lavede, fik han et mindre chok og forbød os straks at fortsætte. Vi havde jo nok set, at han ofte gik ind i værkstedet, men vi havde ikke forstået, hvad dette værksted betød for ham. Han havde hele sit liv eksperimenteret for at forbedre og opfinde apparater og maskiner til brug i landbruget. Det var bl.a. blevet til en "mugevogn" på 4 hjul. Ved møddingen var der en svingkran, som kunne løfte mugevognen ud over møddingen, hvor man kunne tippe godningen af ved hjælp af et snoretræk.

Chresten gik selv i gang med at sortere i dyngen bag ved gården, og bringe alt det værdifulde tilbage i værkstedet. Det tog ham flere dage.

Jeg husker også en anden gang, hvor jeg ikke var helt enig med Chresten. Han havde som nævnt to sønner med sin anden kone, Per og Thorkild, de var på alder med Jacobs børn og endnu ikke konfirmeret. Især Per var utrolig dygtig til at arbejde, når vi tog roer op, det gjorde vi med hånden. Jeg havde meget svært ved at følge med ham, han var utrættelig. Han kunne også køre traktor. En dag kørte han rundt om flagstangen på gårdspladsen med den lille grå Ferguson, alt hvad den kunne køre og ikke nok med det, men bagpå sad et par af fodermesternes børn og hujede. Jeg var jo blevet forkarl, og følte derfor et vist ansvar og havde tillagt mig en vis myndighed, så da jeg så optrinet, standsede jeg dem straks og sikrede mig nøglerne. Jeg mente, det var uansvarligt. Per blev fornærmet og må have fortalt sin far om episoden, for lidt senere kom Chresten og meddelte mig, at jeg skulle blande mig udenom. Den slags skulle han nok selv klare.

Det var det mest moderne landbrug på egnen. Vi fik en mejetærsker, mens jeg var der. En svensk Munktel som jeg lærte at køre, det gav status blandt egnens

karle. Vi havde også egnens største traktor, en tysk Hanomag, den skulle helt til Århus, når den skulle på værksted. Engang på vej hjem fra Århus kom jeg forbi en lastbil læsset med kornsække, der var kørt i grøften dog uden at vælte. En Falck-bil, som var bundet til et træ på den modsatte side af vejen, forsøgte uden held at trække den op ved hjælp af deres spil. Efter at have set lidt på deres anstrengelser tilbød jeg at hjælpe til med min Hanomag. Det var en meget tung og stærk traktor. Falck-folkene afslog, sikke noget pjat, når de ikke kunne, kunne jeg selvfølgelig heller ikke. Men chaufførerne ville gerne, at jeg skulle prøve. De ville prøve alt for at undgå at komme til at læsse sækkene af i grøften og derefter tilbage på lastbilen, når den var kommet op på vejen. Aftalen blev, at vi skulle hjælpe hinanden, Falck-bilen og jeg. Først blev de koblet på lastbilen, og derefter blev jeg koblet foran Falck-bilen. Jeg skulle nu stramme tilkoblingerne, før de satte i gear. Jeg kørte langsomt frem i første gear, strammede og fortsatte, lastbilen fulgte roligt med, og Falck-bilen kom slet ikke i gear. Hanomagen stod godt fast på asfalten. Da lastbilen med sække var kommet op på vejen, vendte jeg min traktor og kørte videre med en håndbevægelse til farvel. Sjældent har jeg været mere stolt.

Vi havde det altid livligt og hyggeligt, ikke mindst når vi spiste. Vi var jo mange: To piger, to karle, Else, Jacob og fem børn. Vi sad i folkestuen om et stort bord på vore bestemte pladser. Engang mens vi sad og spiste, kom en ældre Ford kørende og holdt lige foran vinduet, hvor vi sad. Jacob gik ud til ham, det viste sig at være en mand, der ville sælge bilen til Jacob. De snakkede lidt frem og tilbage om bilen, hvorefter Jacob spurgte om prisen, sælgeren nævnte prisen, hvorpå Jacob slog en høj latter op, ”du må ikke være rigtig klog,” svarede han, ”jeg vil give dig det halve.” ”Bilen er din,” svarede manden og gav Jacob hånd derpå. Nu grinede Jacob ikke, han var blevet kørende.

Vores kokkepige hed Marianne og var fra Færøerne. Hun var en stout pige, hun var dygtig og flittig og en stor støtte for Else, der ikke var rask. Der var noget værdigt over hende, en værdighed der kunne få hende til at virke tilknappet. Vi talte en del sammen, jeg var lidt indtaget i hende, men det blev aldrig til andet end samtaler. Vi talte bl.a. om, hvad der især adskiller færingers fra danskere. Omgangsformerne var dengang noget forskellige, hun var f.eks. vant til at sige De til sine forældre, og tiltale dem i tredje person. Hun fortalte også, at færingers er meget forsigtige med at engagere sig følelsesmæssigt. Hun mente det hang sammen med, at de var fiskere, og at de under deres opvækst havde lært, at det gjaldt om at man kunne blive stående op, også hvis det værste skulle ske, at deres kære blev derude på havet.

Hun fik engang imellem en pakke med tørfisk derhjemmefra. Dem tog hun ud på ambolten i værkstedet, hvor hun bankede dem møre med en stor hammer.

Jacobs søskende kom en del på besøg, og jeg talte ofte med nogen af dem, bl.a. med Frederik der var landinspektør på Sjælland. Jeg lånte engang hans Nimbus med sidevogn, jeg havde netop fået motorcykelkørekort, (trods min ulyst til at erhverve det som soldat). Da jeg satte den fra mig efter endt brug, glemte jeg at lukke benzinhanen, så benzintanken var tom om morgenen.

Men jeg talte mest med Erik Andersen, der var gift med Karis, Jacobs søster. Når de var på besøg kom han altid ud og snakkede med mig. Han var blevet forstander på Nordsjællands Landbrugsskole i Slangørup. Efter megen snak endte det med, at han fik overtalt mig til at begynde som elev der til november 1955.

Nordsjællands Landbrugsskole

Det var ikke nogen stor landbrugsskole, og den var heller ikke ret gammel. Til skolen hørte et alsidigt landbrug, som vi dog ikke brugte ret meget. Måske var vi 25-30 elever, som jeg ikke husker meget om undtagen Per, som jeg havde kontakt med, indtil han døde. Da der ikke skulle afsluttes med nogen eksamen, var det en yderst afslappet tid.

Det bedste minde herfra er bekendtskabet med Karis og Erik. Især Karis var en usædvanlig harmonisk og helstøbt kvinde, man fik ro i sindet af at være sammen med hende. Vi havde næsten familiær stilling, og var ofte inde i "privaten" om aftenen.

Vores lærer i kvægbrug hed Westergård. Han startede med at åbne vores lærebog og talte et par minutter om dagens tekst, men kom så i tanke om en oplevelse, han havde haft som kvægbrugskonsulent, og resten af timen gik med at fortælle kroniker fra hans lange konsulenttid.

En anden lærer hed Mortensen. Hans Far havde været en betydelig mand på egnen, og Mortensen følte sig forbigået ved udnævnelsen af Erik Andersen til forstander. Mortensen var egentlig meget flink, men han var måske ikke den klogeste. For at dække over det, havde han omgivet sig med en skal af "autoritet," som var umulig at trænge igennem. Han lod sig tilsyneladende ikke gå på af at blive gennemskuet, han opretholdt stilen, og førte sig frem med høj tale og selvsikker mine. Han havde en utrolig hukommelse, hvilket jeg fik bekræftet 35 år senere. Jeg var på besøg på Vejlbys Husholdningsskole, hvor Charlotte på det tidspunkt var elev. På Vejlbys Landbrugsskole som er sammenbygget med Husholdningsskolen, var en af mine tidligere elever blevet lærer, ham træf jeg tilfældigt, og han inviterede mig over for at se landbrugsskolen. Under rundgangen kom vi ind i et klasselokale, hvor der i det fjerneste hjørne sad en ældre mand med ryggen til. I samme øjeblik vi kom ind i lokalet, vendte han sig om og sagde uden at tøve et sekund: "Goddag Bach." Det var Mortensen, der for mange år siden var blevet lærer her. Efter 35 år og tusindvis af elever tøvede han ikke et sekund. Han mente ikke selv, at det var noget bemærkelsesværdigt. Husholdningsskolen og Landbrugsskolen havde ofte aftensang sammen, og når der blev foreslået en aftensang fra Højskolesangbogen, så deltagere hen på Mortensen. Han kunne numrene udenad.

I løbet af de første måneder havde Erik Andersen overtalt mig til at søge optagelse på Landbohøjskolen i København, hvorfor jeg blev på Landbrugsskolen i ni måneder. Det var nemlig, sammen med en anbefaling fra Forstanderen, betingelsen for at blive optaget på Landbohøjskolen. Forsommeren blev altså brugt

på forberedelse til undervisningen på Landbohøjskolen. Sideløbende blev jeg uddannet til kontrolassistent, vi lærte, hvordan man kontrollerer mælkemængde og fedtprocent ude på gårdene.

Aksel

Mens jeg var elev på Nordsjællands Landbrugsskole, var Aksel ansat på en tyrestation i nærheden. Jeg besøgte ham flere gange, når han havde hjemtur i weekenden og skulle fodre tyrene. Det var nogle velvoksne fyre, de stod bundet med hovedet op mod en væg, og foderet skulle bæres op mellem dem. Det var ikke tilrådeligt at gå foran dem for at komme hurtigt videre til den næste. Det gjorde Aksel alligevel en gang med det resultat, at tyren tog ham på hornene og kørte ham op og ned ad væggen. Aksel kunne ikke få luft i 3 dage, men heldigvis gik det ikke værre end det.

Det var også i denne periode, at Aksel og jeg en gang besøgte Ellen. Hun var begyndt at studere til børnehavelærerinde på Frøbel Seminariet i København. Hun boede hos en enlig, velhavende dame, hvor hun skulle gøre husgerning for huslejen, og hun havde derfor adgang til hele det store hus. Damen var ikke hjemme, så Ellen serverede for os i den store spisestue, og senere viste hun os rundt i København. Efter en hyggelig dag og aften skiltes vi. Aksel og jeg havde reserveret plads på et vandrehjem, og der skulle vi være senest kl. 22. Men vi var jo ikke kendt i København, så vi kunne ikke finde vandrehjemmet, og da vi endelig fandt det, var der lukket og slukket. Nu var gode råd dyre, i vores nød ringede vi til Ellen, og hun fandt hurtigt en løsning: ”Jeg er alene hjemme, og hun kommer ikke hjem før i morgen, så I kan sove i hendes seng.” Vi var noget betænkelige, men vi lod os overtale og sov dejligt i den store dobbeltseng. Tidligt om morgenen ringede hun og meddelte, at hun kom nu, jeg tror, det var meningen, at Ellen skulle sørge for morgenmad. Aksel og jeg fik meget travlt med at samle vores habengut sammen og komme ned ad bagtrappen.

Aksel havde i øvrigt fået så godt et indtryk af Nordsjællands Landbrugsskole, at han meldte sig til kurset den følgende vinter.

Per

En af eleverne hed som før nævnt Per, Per Nordlund. Han stammede fra Marokko, hvor hans far var Tandlæge. Han havde tjent en masse penge på at reparere tænder på tyske soldater under anden verdenskrig. Hans mor var fra Italien og meget velhavende, hun ejede nu en stor farm i Marokko. Per fortalte om livet på farmen, der var omgivet af en høj mur, og hvortil der kun var adgang gennem en gitterport bevogtet af bevæbnede vagter. Han fortalte om de dovne indfødte arbejdere og de mange problemer med at få arbejdet gjort. Det havde jeg en løsning på, ”giv dem mere i løn,” foreslog jeg, ”så bliver de mere motiverede, og du starter en god spiral.” ”Hvis jeg giver dem dobbelt så meget i løn,” svarede Per, ”arbejder de kun den halve dag, hvorefter de sætter sig hen under det nærmeste palmetræ, én dag ad gangen er deres filosofi.”

Per var stærkt handikappet, han havde ikke noget sprog. Hans Far talte dansk med ham, hans Mor italiensk, hans amme talte kun spansk og hans lokale legeskammerater talte marokkansk. Senere i skolen forsøgte han at lære både engelsk og fransk, men det endte med, at han i en alder af ca. 20 år ikke havde et modersmål. Hans sprog indeholdt gebrokkne gloser fra mange forskellige sprog. Han manglede aldrig penge. Når han kom tilbage fra besøg i Marokko, havde han penge syet ind i foret på sin frakke, dette sprækkede han så op, efterhånden som han fik brug for dem.

Hans far havde sendt ham til Danmark, for at han skulle prøve på at blive agonom, eller landbrugskandidat, som det hed dengang. Da kunne man jo komme ind på Landbohøjskolen uden at have studentereksamen. Så Per fulgte med til København, hvor planen var, at vi skulle bo sammen i et hus, som vi ville købe sammen med andre. Per holdt ud 2-3 uger men forstod ikke meget af det, der foregik på skolen. En dag jeg kom hjem fra skolen, havde Per pakket sine ting i en plastikpose, "nu jeg rejser hjem," sagde han, og det gjorde han.

Vi skrev jævnligt sammen i begyndelsen, efterhånden blev det kun til julebreve, men det fortsatte vi med indtil Pers død for få år siden. Per sendte os flere fine gaver, som vi stadig har.

I et brev fra Per står der med meget ubehjælpssom håndskrift:

M.a Amalia Roncero de Nordlund

Rocas Blancas 46. Tel 85 10 28

Benidorm

Dear Erik and family

Why you don't come for holiday my house is very big now and this Country is not so bad. Many Danish come in Benidorm and you would enjoyed. I have one other boys Alexander 6 month so with 2 children I think my live will be here for ever! Every year I am more old and more quiet. Any where I would never forget You the day when I married in Cobenhagen.

I hope you all be well your children I think perhaps lady and Christian a man. A Record from Amalia and ???

Best for you and your's and wife.

Happy year. Erik

Per

Han blev bosat i Spanien, hvor han blev gift og fik to sønner, den ældste kom til at hedde Erik. Ægteskabet holdt dog ikke, jeg ved ikke hvorfor, men Per fandt senere en ny veninde. Men det er vist svært for en fraskilt at blive gift igen i det katolske Spanien. Pludselig en dag i 1970-erne ringede telefonen, "jeg er i Danmark," sagde Per, "og jeg skal giftes i morgen på Københavns Rådhus." Vi fik meget travlt med at købe blomster og forberede et par hvedebrødsdage ude hos os i Brokøb. Dagen efter tog jeg imod dem, da de kom ud fra Rådhuset og tog dem med hjem, hvor vi havde et par gode dage. Amalie var sød og elegant, men talte ikke meget engelsk.

Charlotte besøgte dem engang under et ferieophold i Spanien. De havde det godt, og tog godt imod hende.

Per kom til at fylde meget i dette kapitel, så meget fyldte han vel ikke i mit liv, men han var ikke helt almindelig, og vi havde mange gode oplevelser sammen.

Jeg hjælper Far

Da vi var færdige midt på sommeren, rejste jeg hjem til Trillebæk, hvor jeg var et par måneder, indtil jeg skulle starte på Landbohøjskolen først i september. I denne periode hjalp jeg Far med at bygge en lille ende til hans lade. Når jeg tænker tilbage på denne tid, ser jeg mig selv kravle rundt på spærene på tilbygningen i strålende solskin. Det var en god tid, vi havde det godt med hinanden, Far og mig. Jeg husker det som en større tilbygning, men ved et eftersyn for nylig måtte jeg indse, at den ikke var ret stor.

Vi køber hus i Søborg

I løbet af de to måneder var jeg en tur i København for at købe et hus. Per, hans kæreste fra Spanien, Bent Albert, der også havde været elev på Landbrugsskolen, min søster Ellen og jeg havde aftalt, at vi ville købe et hus sammen. Jeg ringede i forvejen til tre ejendomsmæglere og aftalte tid med dem alle tre samme dag. Jeg sagde til dem, at jeg ville købe et hus, inden jeg rejste hjem om aftenen. Jeg kom til København om morgenen, og da jeg rejste hjem om aftenen, havde jeg købt et nybygget hus på Rugmarken i Søborg til kr. 76.000. Vi skulle udbetale kr. 8000, d.v.s. kr. 1600 til hver af os fem. Vi flyttede ind sidst i august 1956.

Kapitel 8: Agronomstuderende

Huset på Rugmarken

Vi var kun fire, der flyttede ind i huset på Rugmarken i august 1956, Ellen, Bent Albert, Per og jeg. Pers kæreste, som jeg i øvrigt aldrig har set, kom ikke, Per mente dog til at begynde med, at hun ville komme senere, og han betalte dobbelt husleje den første måned. Som før nævnt rejste Per inden længe, så efter den første måned var vi kun tre til at betale husleje mod forventet fem, og det var et problem. Bent Albert var en meget stille fyr. Han sagde kun noget, når han blev provokeret til det, så han bidrog ikke til at løse den økonomiske krise, det overlod han til Ellen og mig. Vi satte annoncer i de lokale blade, og vi fik også en del henvendelser. Jeg husker, når vi "klumpede" os sammen i en telefonboks for at snakke med dem, der havde henvendt sig. Vi fik hurtigt to nye lejere, en ung mand og en ung kvinde der flyttede ind på hver sit værelse ovenpå. Det varede ikke længe, før det ene værelse blev opholdsrum, og det andet blev soveværelse. De boede hos os nogle måneder og rejste fra os som ægtepar.

En overgang boede Bent Alberts søster Ruth hos os. Hun var omtrent ligeså stille som Bent Albert, men hun var i øvrigt en meget sød og hjælpsom pige. Min bror Gunnar boede også hos os en tid, mens han læste til radiotelegrafist. Efter at Onkel Bohardt var død og forretningen opløst, havde han besluttet sig for at blive sømand for en tid. Radiotelegrafistskolen lå i Frihavnen, så der kørte han (næsten) dagligt ud på sin scooter. Jeg husker en dag, han skulle til eksamen. Om morgenen stod han ude på trappen og så på vejret, det småregnede. "Du skal da skynde dig af sted," sagde jeg, da jeg kom ud for at tage til Landbohøjskolen. "Næh," svarede Gunnar "ikke i det vejr," og så gik han ind igen. Det kunne vel vente til næste gang, der var eksamen.

De sidste ca. halvandet år boede der foruden Ellen, Bent Albert og jeg en af mine læsekammerater, Helge Veber Knudsen, og en af Ellens arbejdskammerater, Winnie. Ellen var blevet færdig med sin uddannelse som børnehavepædagog, og arbejdede nu sammen med Winnie i Taksigelseskirkens Menighedsbørnehave. Der var tre værelser ovenpå, et stort, et mellem og et lille som Ellen boede på. Winnie og Helge, som aldrig havde set hinanden, skulle flytte ind på samme dag. Winnie kom først, hun havde lejet det mellemstore værelse og begyndte at flytte ind, stille møbler på plads og hængte billeder op. Da hun var næsten færdig, havde hun fortrudt, at hun ikke havde taget det store værelse. "Hvad tror du, ham den nye vil sige til at bytte?," spurgte hun Ellen. "Det er han sikkert ligeglad med," svarede Ellen, hvorefter de tog billederne ned igen og flyttede Winnie ind på det store værelse. Da de var færdige og sad og slappede af efter vel udført arbejde, fik Winnie dårlig samvittighed. "Nu skaber jeg et dårligt forhold til min nye nabo, endnu inden han er flyttet ind," sagde hun, og så flyttede de tilbage igen. Til aften kom Helge. Da han havde hilst på Ellen og mig, gik vi ind for at hilse på Winnie, hun fortalte ham om, hvordan de

havde flyttet rundt, fordi hun helst ville have det store værelse. “Jamen, jeg er da fuldstændig ligeglad,” sagde Helge, hvorefter Winnie flyttede tilbage på det store, og Helge flyttede ind på det mellemstore. Det varede i øvrigt ikke længe, før de også havde møbleret om til henholdsvis opholdsrum og soveværelse. Også Winnie og Helge rejste fra Huset på Rugmarken som ægtepar. Helge blev senere chefkonsulent i Danmarks største frøfirma. Vi var med til deres sølvbryllup. I stueetagen var der to værelser foruden køkken og badeværelse. Jeg boede på det store værelse, der samtidig var fællesrum og spisestue, og Bent Albert boede på det mindre værelse.

50. Huset på Rugmarken i Søborg

Dagligt liv på Rugmarken

Livet kom hurtigt i faste rammer, og hver af os fik sine opgaver. Ellen og Winnie lavede middagsmaden, det skulle være billigt og var derfor ofte meget spartansk. Bent Albert og Helge skrællede kartofler og gjorde rent på fællesarealerne. Jeg købte ind og holdt regnskab, vi delte fællesudgifterne en gang om måneden. Vi skiftedes til at smøre madpakker en uge ad gangen. Alt var velorganiseret og gik som smurt. Fyret stod i kælderen, og det var også mit job at passe det. Min kusine Kirsten har fortalt mig om en samtale, hun engang havde med Gunnar om livet på Rugmarken: “Når Erik skulle ned i kælderen for at fyre, holdt vi på stolene.” Jeg manglede tit optændingsbrænde.

Ved en af de første fester vi holdt, skulle vi navngive huset. Jeg kan ikke huske navnet, men jeg kan huske, at det var Ib Skovgårds forslag, der blev vedtaget, og han skulle derfor foretage dåben. Det skete ved, at han smadrede en flaske champagne mod gavlen.

Ib, der fik den næstbedste eksamen af vores hold, blev senere kontorchef på Axelborg. Jeg forsøgte altid at holde antallet af festdeltagere på et ret beskedent niveau, men det var meget vanskeligt at undgå, at der troppede en masse mennesker op. Der var et bestemt hold, der ofte dukkede op, selv om de ikke var inviteret, blandt dem var Bette Kresten, der kunne være meget underholdende. Når han havde fået lidt at drikke, stod han oppe på bordet og sang for os. Det ændrede sig efterhånden, som han fik mere at drikke, så blev han aggressiv eller ligefrem onskabsfuld, og så var det tid at sende ham hjem. Palle eller en anden fra hans hold fik fat i en taxa, proppede Bette Kresten ind på bagsædet og gav chaufføren besked om adressen. Jeg husker en gang, taxaen var kommet nogle hundrede meter ned ad Buddinge Hovedgade, da Kresten pludselig stod ud i modsat side midt på vejen og i fuld fart. Heldigvis så vi det og fik fat i ham igen. En anden næsten fast deltager, var Thorkild Bruch, der var en af Helges bedste venner. Han blev ofte meget forelsket, når han traf en sød pige. En gang var Ellens veninde, Karen Bay med, Thorkild blev så forelsket i hende, at han løb bagefter bussen, da hun tog af sted. Thorkild blev senere lærer på Gråsten Landbrugsskole. Viggo Smedegård var i hvert fald med en enkelt gang. Han blev senere professor i plantepatologi på Landbohøjskolen. Frede Andersen var også med flere gange. Vi fortsatte med at komme lidt sammen også efter studierne, og efter at Gitte og jeg var blevet gift, var han ofte barne pige for os. Frede blev lektor ved Økonomisk Institut på Landbohøjskolen. Vi fik nøjagtig den samme gennemsnitskarakter til den afsluttende eksamen og deltes om tredjepladsen. Højland Frederiksen var en anden af holdet. Han blev ligesom jeg gift hurtigt efter studierne, og vi kom lidt sammen en overgang. De kom til at bo i Hillerød, og Højland kom til at arbejde på statens gårde med in vivo fordøjelighed ved hjælp af mavesaft, som han tog ud af siden på en ko.

Det var nogle få, af dem jeg kendte på holdet, men de fleste forsvandt som dug for solen, så snart vi var færdige med at studere. Sammen med Frede arrangerede jeg en festlighed på Landbohøjskolen, da vi havde 25-års jubilæum. Det blev en god dag, vi kunne snakke som i gamle dage, og Bette Kresten kunne stadig stå på bordet og synge.

Vi havde naturligvis også andre fester, f.eks. når vi fik besøg af familie og venner udenfor Landbohøjskolekredsen. Nogle gange fik vi besøg af Aksel på sin scooter, han var blevet underforvalter på Jægerspris Hovedgård. Husjomfruen samme sted hed på det tidspunkt Ellen Birgitte Nielsen, og hun var med et par gange. Det var korte besøg, de skulle videre til Gittes tante Selma og onkel Ernst i Birkerød. Jeg besøgte for resten en gang Gitte og Aksel på Jægerspris, hvor Gitte serverede jordbær med fløde, og hvor de begge fortalte om livet på et stort gods. Efter den dag tænkte jeg ofte på Gitte.

Jeg tror aldrig Far besøgte os, men Mor besøgte os flere gange, hun kunne sove sammen med Ellen. Mor var god at have på besøg, hun tænkte altid på, hvordan hun kunne hjælpe os. Hun stod tidligt op om morgenen for at gøre rent og vaske trapper, og det var tiltrængt. Hun lavede også mad, hun lappede og stoppede, hun hjalp os med alt på sin egen stilfærdige måde og uden at forvente noget til

gengæld. Jeg kan huske en dag, hvor Mor og jeg holdt fri og tog toget til Hillerød og færgen til Helsingborg, hvor vi gik lidt rundt og så på byen, hvorefter vi tog hjem igen. Det var en beskeden udflugt, men vi var sammen i fred og ro en hel dag, og det var, så vidt jeg ved, den eneste gang, Mor var i udlandet.

Der var et stykke vej til Landbohøjskolen, ca. 7 km. Det kunne føles langt i dårligt vejr og på cykel, men de fleste dage kom jeg da til timerne. Jeg var ikke ligeså pligtopfyldende som Bent Albert og Helge. Det sidste års tid havde jeg en scooter, måske var det Ellens, jeg havde købt, og det gjorde det naturligvis lettere at komme frem og tilbage. Gunnar havde også scooter, men da han tog ud at sejle, tror jeg, at han nærmest forærede den til kusine Helga fra Dronninglund. Mon ikke han var lidt forelsket i hende?

Agronomstuderende

Dengang var en agronom en agronom, eller rettere en landbrugskandidat, agronomtitlen kom først senere. Vi lærte alle det samme og var til de samme eksaminer. Holdet var på ca. 60, hvoraf to var piger, den ene opgav hurtigt, men Inge fuldførte. De fleste var fra landmandshjem, det var et krav, at man havde mindst tre års praktisk landbrug bag sig, hvoraf mindst et skulle være i stalden. Undervisningen tog sigte på at gøre os velegnede til at arbejde som konsulenter for landbruget, den startede dog med undervisning i grundfag som kemi, fysik, matematik, zoologi, botanik m.v. Jeg kunne bedre lide disse fag end de anvendte fag. Jeg syntes vist, at det var "finere" at være god til kemi og fysik end til kvægavl og gødningslære!

Jeg blev hurtig klar over, at jeg ikke havde lyst til at blive landbrugskonsulent, men jeg spekulerede vist aldrig på, at det kunne være et problem at få et job, dem var der jo nok af.

Vores matematiklærer hed David Fog, og han var en meget dygtig pædagog. Jeg nød hans undervisning, fordi jeg fik en fornemmelse af, at jeg var god til matematik. Ved hans forelæsninger var der altid en af os oppe ved tavlen, det virkede godt, men det forudsatte jo, at vi havde forberedt os. Efterhånden kneb det dog mere og mere med hjemmeopgaverne, og jeg meldte mig til manuduktion hos en privatpraktiserende manuduktør. Jeg tror, vi var 7 - 8 stykker på holdet, men der var mange hold, jeg tror de fleste af os gik til manuduktion. Her gik det for alvor op for mig, at det var David Fog og ikke mig der var god til matematik. Jeg lærte det aldrig.

Aksel Tovborg holdt forelæsningerne i kemi, og det gjorde han godt. Han lavede mange forsøg og gjorde meget for at relatere undervisningen til dagligt liv især i landbruget. Forsøgene var forberedt af Lektor Frk. Unmack, der under hele forelæsningen opholdt sig lige udenfor lokalet, hvis noget skulle gå galt. Hvis det ikke knaldede eller røg eller skiftede farve som forventet, blev frk. Unmack tilkaldt. Tovborg var en "rigtig professor," vi tiltalte ham selvfølgelig med De, og flere af hans "undersætter" tiltalte ham altid i tredje person, "vil professoren være så venlig." Jeg tror, han nød det, selv om han vist egentlig var ret ligetil.

Hans bror Sigurd Tovborg, der var professor i agrikulturkemi og geologi, var ikke mindre bevidst om sin titel. Før en forelæsning udarbejdede han en liste over de ting, sten, plancher m.m., han skulle bruge under forelæsningen, denne afleverede han til betjenten, som så gjorde auditoriet klar. Umiddelbart før forelæsningen kom betjenten ind med lærebogen, som han anbragte på katederet opslået på den rigtige side, så kunne professoren gøre sin entré på værdig måde. Forelæserne i mejerilære foregik på den måde, at professoren satte sig bag katederet, slog op i den lærebog, han selv havde skrevet og læste et kapitel eller to. Jeg kom vist kun til en enkelt af hans forelæsninger. Lærebogen læste jeg, natten før vi skulle til eksamen, og fik en udmærket karakter.

Jeg fik ug i nationaløkonomi. Professor Lindberg sagde før eksamen, at det ikke altid var afgørende, hvilke påstande vi kom med, blot vi holdt fast i dem og kunne argumentere for dem. Mit eksamensspørgsmål lød: "Økonomiske goder som man ikke kan betale for." Jeg snakkede om regnvejr, så vi alle følte os gennemblødt, da jeg var færdig.

Rosenstand Schacht var professor i maskinlære. Han var en ældre herre, hvilket hans undervisning bar meget tydeligt præg af. Svenskharver og plovskær krævede adskillige forelæsninger, mens gennemgangen af mejetærskeren kunne klares med få sætninger. Den var en passende kombination mellem en slåmaskine og et tærskeværk. Mit eksamensspørgsmål lød: "En- og tohjulede køretøjer i landbrugets tjeneste." Jeg snakkede om trillebøren, og det kritiske højdepunkt kom, da jeg skulle forklare, hvilken teknisk finesse den skulle være udstyret med, for at undgå at benene sank ned i møddingen, hvis man blev nødt til at stoppe, når man var halvt oppe ad møddingsbrættet. Jeg tænkte som en gal, men efter et fejlskud gående ud på at anbringe et tredje ben midtpå fandt jeg løsningen: Et tværbrædt mellem de to ben. Alle åndede lettet op. Det værste ved den historie er, at den er sand.

Eksamen i hestens yderlære foregik på Carlsberg, hvor vi hver fik tildelt en af de store jyder, som vi skulle trække ud af stalden og beskrive i alle enkeltheder. Idet jeg trak ud af stalden, hviskede staldkarlen til mig, at den højre forhov var flækket, hvilket var svært at se, medmindre man tog benet op på hesten. Både censor og eksaminator spærrede øjnene op, da jeg efter at have beskrevet hesten endte med at sige: "I øvrigt har den en flækket forhov." Jeg tror, det virkede ret professionelt. Knap så professionelt virkede det, da jeg skulle bedømme en ko. Det foregik hjemme på Landbohøjskolen, med Lektor Ibsen som eksaminator. Jeg kom til at vende højdemålet på hovedet og fik dermed tydelig demonstreret, at jeg aldrig havde deltaget i øvelserne og derfor aldrig havde set et højdemål. Jeg husker Ibsens bebrejdende blikke, mens jeg stod og fumlede med højdemålet.

Vi var på en del ekskursioner rundt i hele landet. Jeg husker bedst ekskursionerne med Professor Hansen Larsen. Han var professor i kvægavl, og disse ekskursioner gik derfor til forsøgsstationer og ko-besætninger. Hansen Larsen var en stor mand med megen pondus og bestemte meninger. Der var på det tidspunkt tre kvægracer i Danmark, jersey, de sortbrogede og rød dansk malkerace, og enhver landmand havde sin favoritrace. Hansen Larsen var en varm tilhænger

af rød dansk malcerace, og han begyndte at tale meget højt, hvis han hørte et par studerende stå og tale om jerseykvægets fortræffeligheder. Det morede vi os meget over.

Der var et "fif," man kunne bruge, når man var til eksamen i hestens avl hos Professor Hjalmar Clausen. Det var almindelig kendt, at han og den censor han brugte, var meget uenige om forskellige hesteracers værdi og betydning. Hvis man derfor under eksaminationen kunne komme til at fremhæve bestemte hesteracer frem for andre, kom de to straks i ivrig diskussion, og eksaminanden kunne nøjes med at lytte.

Bogføring var en del af faget landbrugsøkonomi, som blev bestyret af professor Aksel Milthers, men bogføringen var med Hurtig-Karl eller Erik Kristensen som var hans rigtige navn. Han stod oppe på katederet og læste de poster op, vi skulle bogføre, og det gik hurtigt. Han blev senere professor, og jeg blev i øvrigt næsten i familie med ham, idet hans far blev gift med Tante Magdas søster.

Om sommeren skulle vi lære landmåling. Det foregik i Dyrehaven, hvor vi i en periode mødte hver morgen kl. 8. Professor Thorkild Jensen, der på det tidspunkt også var rektor, stod hver morgen ude for det hus, hvor vi skulle møde, med sit lommeur i hånden. Hvis klokken blev 5 minutter over 8, inden vi fik cyklen sat og kom ind på plads, fik vi en påtale. Dagen startede med en forelæsningsning, hvorefter vi gik i gang med vore målinger. Det var dejlige dage, som jeg husker det, skinnede solen hver dag fra en skyfri himmel. Vi skulle medbringe en hjælper, som skulle holde "målepinden" for os. I en periode tog min søster Ellen med mig hver dag. Vi nød de dage, i pauserne lå vi i det lange græs og sludrede om løst og fast.

51. Landmåling i Dyrehaven, jeg er nr. tre fra højre forreste række

En af de første eksaminer, jeg var oppe til, var eksamen i Zoologi. Det var et stort fag, vi havde læst Boas' tykke bog. Jeg kan ikke huske meget om selve eksamen, men jeg kan huske tiden umiddelbart før. Jeg gik ude i den store have og forsøgte at dæmpe min nervøsitet. Jeg syntes ikke, jeg kunne huske navnet på et eneste dyr, men eksamen gik vist udmærket.

Da jeg var oppe i mikrobiologi hos Professor Erik Petersen, var jeg blevet mere rutineret. Eksaminationen forløb udmærket, indtil vi kom til det sidste spørgsmål. Erik Petersen hentede en planche, der viste et billede af en mikroorganisme, men hvilken? Jeg spekulerede, men havde ikke den mindste anelse om, hvad det kunne være. Endelig måtte Erik Petersen jo afsløre, hvilken der var tale om. Jeg tænkte ved mig selv, at det var af betydning at komme med en kommentar i stedet for bare at sidde og måbe, så jeg sagde, "egentlig synes jeg ikke, at den er særlig typisk," "nå," svarede Erik Petersen "hvorfor dog ikke?," "næh, de plejer at være mere krumme." Det var et skud ud i den blå luft. Han så længe og intenst på den, "ja, nu De siger det, De har sandelig ret, de plejer at være mere krumme." Jeg forlod lokalet med mit ug. Han havde talt med en ekspert!

To gange var jeg væk fra studiet i længere tid. Jeg blev udtaget til udveksling med en student fra den norske landbohøjskole i ca. tre uger. Det må have været i foråret 1957. Set fra et studiemæssigt synspunkt var det en fiasko, jeg fik intet ud af undervisningen. For det første havde jeg ikke forberedt mig, og for det andet forstod jeg ikke sproget godt nok til at få noget ud af forelæsningerne. Socialt set var det også en fiasko, jeg kom ikke til at kende en eneste nordmand. Norges nationaldag er den 17. maj, den giver anledning til megen festivitas. Jeg var der mens festlighederne stod på, men jeg har aldrig været god til at slå mig løs, og det var nødvendigt, hvis man skulle deltage, da det gik meget vildt til. De drak, de sang, og de skrælede. De sprang i søen med alt tøjet på og svømmede ud til en lille ø, hvor de fortsatte drikkeriet. Det var ikke lige mig. Men det var dejligt vejr, jeg sad i parken meget af tiden og læste, så betragtet som ferie var det ikke nogen fiasko.

Om efteråret var jeg væk i ca. en måned. Jeg havde, sammen med Helge, fået arbejde som kontrollør for danske sukkerroeavlere, der eksporterede roer til Tyskland. Roerne kom med tog til tyske fabrikker, hvor vi skulle være med til at kontrollere, at prøverne for snavs og for sukkerindhold blev udtaget og analyseret korrekt.

Winnie og Helge var på det tidspunkt blevet kærestere, og Ellen og Winnie tog fri nogle dage og besøgte os, mens vi var i Tyskland. Det var lidt af en begivenhed, udlandsrejser var ikke hverdagskost dengang. Vi var på arbejde, da de ankom, men de fandt vores hotel og blev indlogeret på et værelse, hvorefter de satte sig ned i restaurationen for at vente. Det var spisetid, så tjeneren kom lidt efter med spisekortet. De var sultne, men ingen af dem kunne et ord tysk, så de måtte nøjes med at studere priserne og valgte en ret, der ikke var alt for dyr. Da Helge og jeg noget senere kom tilbage til hotellet, sad de endnu og kiggede hjælpeløst på en kæmpe portion "eisbein mit sauerkraut."

Heller ikke denne tur satte sig varige minder af betydning. Mange år senere var jeg sammen med Gitte og vore tre børn på en biltur i Tyskland. Jeg ville benytte lejligheden til at vise, hvor jeg havde arbejdet som ung, idet jeg troede, at jeg nemt kunne finde fabrikken. Det viste sig, at jeg end ikke kunne finde byen, hvori den lå. Jeg måtte høre meget for det, og i dag ved jeg ikke, om de overhovedet tror på, at jeg har været sukkerroekontrollør.

52. Beviset: Et billede fra sukkerroefabrikken

Der var ikke noget SU dengang, de fleste af os levede af deltidsarbejde, af lån og af forskellige legater. Jeg søgte engang et legat, som blev bestyret af Professor Buchwald, der var professor i plantepatologi. Jeg blev kaldt ind på hans kontor til et interview. Under dette sad jeg i et hjørne, mens han gik frem og tilbage i det store kontor, eller stod og så ud af vinduet. Pludselig sagde han, “de minder mig om licentiaten hos Poul Martin Møller.” Den havde jeg læst og kunne huske, at det var ham, der begyndte sit studium med at studere den fjerpen, han skulle skrive med, og som aldrig kom længere. Buchwald begrundede ikke, hvorfor vi lignede hinanden, men jeg fik mit legat.

I en lang periode var jeg vægter og gik vagt i weekender, dels på Tuborg og dels besøgte jeg en række banker på Østerbro. Uregelmæssigheder skulle meldes til kontoret, hvor der sad en vagtchef. Sidst på dagen var der nu ikke megen mening i at melde noget til ham, han var da så fuld, at han dårligt kunne stå på benene. På Tuborg kom vi overalt lige fra toiletterne og produktionshallerne til Direktørens kontor. Det var en lang tur. Her var det nødvendigt med en vis

ædruelighed, overalt var der nemlig køleskabe, hvori der stod øl til fri afbenyttelse. Min forgænger i embedet var blevet kasseret. Han var lærerstuderende, men det lykkedes ham aldrig at gennemføre en hel runde.

Jeg husker desværre ikke meget om mit politiske engagement i min ungdom. Jeg kan dog huske, at jeg var ret ustabil, og at jeg ved folketingsvalgene har stemt på stort set alle partier, men jeg blev ikke medlem af noget parti, før jeg i en moden alder og på min kones foranledning blev medlem af Venstre. Men jeg var allerede dengang meget optaget af det, der dengang hed Fællesmarkedet. Jeg skrev et begejstret kronikforslag til Politikken, som jeg dog fik retur med besked om at stramme det lidt op. Det fik jeg dog ikke gjort. Jeg har desværre ikke gemt det, det kunne have været morsomt at læse det i dag.

53. Gunnar i sin nye bil

Gunnar

Før Gunnar flyttede på Rugmarken, havde han været bogholder hos Farbror Bohardt i Dronninglund i 7-8 år. Han havde en maskinforretning, og det var især de dengang ret nye, grå Ferguson Traktorer, de forhandlede og reparerede. Det var, så vidt jeg kunne se, gode år for Gunnar. Han havde familiær stilling, han boede og spiste hos familien, selvom han vedblev at tiltale Tante Birthe med De og Fru Bach. Tante Birthe var fra et aristokratisk hjem. Bohardt og Gunnar havde et ualmindeligt godt samarbejde, og jeg tror på en måde, at Bohardt var begyndt at opfatte Gunnar som en slags kompagnon. Gunnar har fortalt om et meget tillidsfuldt og godt samarbejde alle imellem. Efter Farbror Bohardts pludselige død blev Gunnar hos de nye ejere en kort tid, men alt var ændret på en sådan måde, at han ikke længere befandt sig godt. Som et eksempel herpå har han fortalt, at i Bohardts tid kunne de blot tage benzin til deres egne biler og

notere det i en lille bog, ingen kunne drømme om at tage benzin uden at notere det. Under de nye ejere kunne personalet kun tanke deres egne biler under kontrol, og nu blev det nærmest en sport at snyde sig til en tankfuld benzin.

Jeg besøgte Gunnar adskillige gange i Dronninglund, og husker bl.a. aftensmåltidet sammen med familien, der dengang, foruden Birthe og Bohardt, bestod af tre døtre Grethe, Helga og Agnethe. Når vi var færdige med at spise, rejste Bohardt sig og sagde, "hvem vil med, nu kører vi." Han kørte hver aften om sommeren en tur rundt i sognet, for at se hvad folk lavede.

Det meste af den tid Gunnar var i Dronninglund, var han kæreste med Signe, en sød pige som var med hjemme på Trillebæk mange gange. Men efterhånden ville Signe vide, om det var alvor, og hun forlangte at få en ring som bevis på, at Gunnar havde reelle hensigter. Det endte med, at Gunnar måtte tage med til Ålborg, hvor de gik fra forretning til forretning for at se på ringe. Det tog lang tid, og lukketid nærmede sig. Lige før lukketid stod de i en stor forretning med masser af ringe, men Gunnar mente, at de lige netop kunne nå endnu en forretning. Men desværre den næste var lukket, og de fik ingen ringe den dag. Gunnar mente det var sort uheld, men mon det nu var? De fik aldrig ringe, for kort derefter gjorde Signe det forbi og giftede sig med en anden.

Ellen

Kort tid efter at Ellen havde fået arbejde i Taksigelseskirkens Menighedsbørnehave, besøgte jeg hende der for at se hendes nye arbejdsplads. Vi gik rundt og så lokalerne og endte ude på legepladsen, hvor de fleste af børnene løb og legede. Jeg snakkede naturligvis til nogle af børnene: "Hvad hedder du? Hvad leger I? Kan du lide at gå i børnehave?" En pige på en 4-5 år var begyndt at følge efter os og insisterede på at blive løftet op. Det gjorde jeg, mens jeg snakkede venligt med hende. Pludselig lagde hun den ene arm om min hals, mens hun slog ud med den anden og råbte, så det kunne høres over hele pladsen: "Se, her er min Far." Det var en meget bevægende oplevelse, som jeg aldrig kan glemme.

Det var i denne periode, at Ellen blev kæreste med Bent. De traf hinanden på en maleriudstilling. Bent var bankuddannet og ansat i en bank, men han var også lidt af en kunstner, han kunne male, og han kunne spille violin. I den følgende tid gik de ofte på maleriudstilling og til koncerter sammen, og Bent kom ofte ud på Rugmarken og besøgte os. Jeg glædede mig på Ellens vegne. Det så ud til, at hun havde fundet sig en sød ven, selvom det var svært at komme tæt på Bent. Der var ligesom en usynlig skal omkring ham, man ikke kunne trænge igennem. Hans forældre boede i Augustenborg, og da hans Far lidt senere døde, sagde Bent straks sin stilling op og rejste til Augustenborg for at passe sin Mor. Han talte flere sprog og var vist dygtig til sit fag, så han fik hurtig stilling i en bank i Sønderborg. Det varede ikke længe, før Ellen også sagde sin stilling op og fik en ny i Kirketorvets Børnehave i Sønderborg.

De blev gift i 1961 omtrent samtidig med Gitte og jeg. Bents Mor boede i et ret stort hus med to lejligheder, den ene var en kvistlejlighed, og her kom de til at

bo. Vi besøgte dem flere gange og kunne snart se, at Bent udviklede sine særheder og blev mere og mere indesluttet.

54. Ellen og Erik foran huset på Rugmarken

Han havde sære ideer, som man ikke kunne rokke ved, f.eks. skulle døren fra trappen ind til lejligheden altid være låst, skønt yderdøren også var låst. Når vi skulle på wc, skulle vi nedenunder, først måtte vi bede om at få døren åbnet, det fik vi, men døren blev låst efter os igen, så når vi var færdige, måtte vi banke på for at komme ind igen. Han havde sit eget lille soveværelse, hvor gardinerne var trukket for både nat og dag. Alt hvad han skulle bruge til vedligeholdelse af huset, ville han helst lave selv. Han brændte tagsten til erstatning af revnede, men værre var det, da de skulle have en ny dør inde i lejligheden, den ville han også selv lave og købte de nødvendige brædder. Fremstillingen foregik i deres stue, hvor han i måneder arbejdede med at tildanne den nye dør. Han havde kun meget primitive redskaber, hovedsagelig en lommekniv. Det var en prøvelse for Ellen at bo i et snedkerværksted i så lang tid. Jeg tror, at han bl.a. gjorde det for at straffe Ellen, hun skulle straffes, fordi hun var en normal og glad pige, og fordi han ikke formåede at etablere et tæt forhold til hende. I hans verden var der, efter hans fars død, kun plads til to mennesker, hans mor og ham selv.

Bent har en gang fortalt mig om sin barndom. Han var enebarn, og han fortalte, hvordan han og hans forældre sad inde i stuen bag gardinerne og betragtede de mennesker, der gik forbi. Det var fjenderne, som det gjaldt om at forsvare sig imod. Det var os tre og så de andre. De levede helt i deres egen verden, de kom

næsten ikke sammen med andre. Bent var blevet så ødelagt i sin barndom, at det ikke stod til at ændre.

Efterhånden boede Bent det meste af tiden nede hos sin Mor, og Ellen blev mere og mere alene. Hun brugte nogle af sine bedste år på at få deres ægteskab til at virke, men det blev værre og værre. En aften gik hun, kun medbringende sin tandbørste, ned til sin veninde Edel for ikke at vende tilbage. Vi prøvede at få hende til at rejse fra Sønderborg, men det ville hun ikke. Hun fik et værelse og beholdt sin plads i børnehaven. De var gift i ca. 10 år. Ellen kom over det uden at tage skade på sin sjæl, men det er synd for de børn, der aldrig fik hende til deres mor.

Det gik stadig tilbage for Bent. Efter at han havde mistet sin Mor, og han havde måttet opgive sit arbejde, fortsatte Ellen med at tage sig lidt af ham. Hun hjalp ham med tøj og mad og lidt snak en gang imellem. Det endte med, at han tog sit eget liv. Han hoppede i Sønderborg Fjord, efter at han havde spist et glas piller og skåret sin pulsåre over. Han efterlod sig et gældfrit hus og en mindre formue, men Ellen fik intet. Det kunne han ikke være bekendt.

55. Vi fire søskende, Aksel, Ellen, Gunnar og jeg

Huset sælges

Da vi var færdige med at studere, solgte vi huset og spredtes for alle vinde. Jeg ringede til en ejendomsmægler og sagde, at vi ville sælge huset til fraflytning en bestemt dag, og at det skulle koste så meget, at vi ikke mistede penge, og så der blev til hans honorar. Det var ikke noget problem, huspriserne var steget meget, i den tid vi havde haft huset. Gunnar aftalte med de nye ejere, at han kunne blive boende, indtil han var færdig med sin eksamen.

Kapitel 9: Fortsatte studier

Vi var heldige at blive færdige med vores kandidatuddannelse i en tid, hvor arbejdsgivere nærmest stod i kø for at ansætte os. Da jeg kom ud fra eksamenslokalet, hvor jeg havde været oppe i landbrugsøkonomi, stod formanden for Tolvmandsforeningerne udenfor og spurgte, om jeg ville ansættes hos dem. Men jeg havde fået stilling på Østoftegård, her skulle jeg begynde umiddelbart efter eksamen. Jeg skulle arbejde med planteforædling, og det var, mente jeg, en ønskestilling, bl.a. fordi jeg havde planer om senere at påbegynde et licentiatstudium med genetik som hovedfag. Jeg havde jo imidlertid ikke studentereksamen, så jeg var ikke umiddelbart kvalificeret til at begynde. Jeg meldte mig derfor ind på Ahms Kursus, her kunne jeg i løbet af 2 år tage studentereksamen på aftenkursus.

Et sted at bo

Men først skulle jeg have et sted at bo. Det første værelse jeg fik, var hos en mor og hendes voksne søn i en mindre lejlighed på Enghave Plads. Det viste sig, at de var knap så kloge som de fleste. De levede af socialhjælp eller en eller anden form for pension. De manglede altid penge, og så snart de havde nogen, brugte de dem. Engang havde de netop fået udbetalt et mindre beløb, som var beregnet til at leve for i den kommende periode, da en sælger franarrede dem beløbet som udbetaling på et tv-apparat. De havde ikke en chance for at betale afdragene, så det varede ikke længe, før sælgeren hentede tv-apparatet igen, men han beholdt udbetalingen. De var stakler og ude af stand til at klare sig uden hjælp i et kompliceret samfund. Jeg boede der ikke længe.

Det næste værelse, jeg fik, var i Clasensgade på Østerbro, men her boede jeg heller ikke længe. Det var hos en enlig dame, damen var sød, kvarteret var godt, og værelset var godt, men ikke alt var godt. Damen havde en kat, en stor, tyk hankat, som strintede overalt, så der stank i hele lejligheden inkl. i mit værelse. En gang eller to prøvede jeg at lukke den ud i håb om, at den løb væk eller blev kørt over af en bil, men det mislykkedes. Det var vist ikke særlig dyrevenligt (undskyld til mine dyreglade børnebørn).

Efter to uger kunne jeg ikke holde det ud mere, jeg forlod stedet midt på dagen, mens damen ikke var hjemme, så var jeg fri for at fortælle hende, at jeg rejste, fordi katten stank, men det burde jeg nok have gjort. Jeg efterlod mit depositum og 14 dages husleje.

Jeg havde endelig fundet et virkelig godt sted at bo, to værelser i en lejlighed på Kochsvej på Frederiksberg. Den lå tæt ved en bred boulevard, Allé scenen, ABC-teatret, KVL, Frederiksberg Have o.m.a. Det var ganske vist på 5. sal, men mine ben var stadig unge, så det gjorde ikke noget. Det var en stor lejlighed, der blev delt af en lang gang. På højre side boede lejlighedens indehaver, en meget sød dame, Fru Clausen, der var socialrådgiver, og på venstre side boede

jeg i to dejlige værelser. For enden af den lange gang var der et køkken og et mindre gæsteværelse, begge dele kunne jeg bruge, så meget jeg ville. Her boede jeg i godt to år, fra sommeren 59 til efteråret 1961. Det første år førte jeg et meget velordnet og regelmæssigt liv. Jeg arbejdede på Øtoftegård i Høje Tåstrup fra kl. 7-17, hvorefter jeg kørte de ca. 20 km tilbage til København på min scooter og begyndte på Ahms Studenterkursus kl. 18. På vejen holdt jeg ved en pølsevogn for at stille den værste sult. Når jeg kom hjem kl. 22 eller 23 skulle jeg regne matematikopgaver (som jeg ikke var ret god til) og læse lektier, inden jeg skulle begynde på Øtoftegård kl. 7. Jeg spiste aldrig frokost i denne periode. I weekenden lavede jeg selv mad. Den bestod af ½ pund oksefars stegt på panden med margarine + et par spejlæg evt. med brød til, hvis jeg var sulten. Den første maj 1960 skete der noget, som fuldstændigt ændrede mit liv, men herom lidt senere.

Øtoftegård

Jeg arbejdede på Øtoftegård fra 1. maj 1959 - 31. april 1961 og igen fra september 1964 - 1. februar 1966.

56. Øtoftegård

Øtoftegård var på den tid den kendteste planteforædlingsstation i Danmark. Navnene på et stort antal stammer af roer, kløver og græs begyndte med Øtoftegård. Forstanderen hed K.J. Frandsen, og hans far som vist hed H.N. Frandsen var den første forstander. Øtoftegård var vel starten på den mere velorganiserede planteforædling i Danmark. Vinteren 1916-17 var min stedfar forkarl her, og han kunne fortælle om, hvordan et enkelt års udvælgelse kunne give en udbytte-

fremgang på mange procent. Men nu havde man avlet efter udbytte i mange år, så nu skulle vi til i højere grad at fokusere på kvalitet, og det var det, jeg skulle hjælpe med til.

Der var et mindre laboratorium, hvor man indtil nu hovedsagelig havde identificeret og dyrket sygdomsfremkaldende svampe samt lavet protein- og tørstof-analyser. Vi skulle starte med at udarbejde metoder til undersøgelse af aminosyreindholdet i forskellige planter, for herefter at undersøge den naturlige variation. "Vi" bestod af Lorenzo, der var ansat på en spansk planteforædlingsstation, men som kom til Danmark i nogle få perioder på 2-3 måneder, Fru Uhre, der var laborant og mig. Metoder til aminosyreanalyse var inde i en rivende udvikling på det tidspunkt, og vi var håbløst bagefter, inden vi fik startet, vi havde hverken uddannelse eller ressourcer til at løfte opgaven. Det blev dog til et par artikler i *Acta Agriculturae Scandinavica*, men det fik ingen betydning for forædlingsarbejdet. I travle perioder hjalp jeg til med det almindelige forædlingsarbejde i drivhusene og i marken, med podning, bedømmelse af parceller, vejning af udbytte, o.m.a.

57. Destruktion til Kjeldahl-analyser

Vi var vel 15-20 mennesker ansat, som jeg efterhånden kom til at kende, men jeg fik ingen egentlige venner der.

Jeg husker en lille episode, som jeg vist aldrig har fortalt til nogen før. Stuepigen var hverken særlig køn eller særlig klog, nærmest lidt naiv, men jeg snakkede af og til med hende, og hun var såmænd meget sød. En dag, hvor jeg ikke skulle i skole, spurgte hun, om jeg ikke kom lidt op på hendes værelse om aftenen. Jeg sagde ja tak og formodede, at vi skulle drikke en kop kaffe og sludre lidt om løst

og fast. Da jeg kom op på hendes værelse, fik jeg nærmest et chok, for næppe havde jeg lukket døren bag mig, før hun begyndte at tage tøjet af og gøre klar til at gå i seng. Jeg var fuldstændig uforberedt og stod nærmest som lammet lige inden for døren. Det var ikke fordi, jeg mente, at det var syndigt at gå i seng med en pige, men der var noget rivende galt ved at gå i seng med en pige, jeg kendte så lidt til og langt fra var forelsket i. I øvrigt var det jo før P-pillens tid, jeg ved ikke, om hun var forberedt, jeg var i hvert fald ikke. Men det var ikke alene det, i min bevidsthed var det stadig en meget alvorlig handling at gå i seng med en pige. Jeg kunne slet ikke overskue hverken de fysiske eller de psykiske konsekvenser.

58. Personalet på udflugt. Gitte er med, yderst til højre.

Jeg kan ikke huske, hvordan aftenen forløb, hvordan jeg fik hende gjort begribeligt, at vi ikke skulle i seng, men jeg husker stemningen som meget anstrengt. Jeg ved ikke, hvorfor jeg fortæller denne banale og ligegyldige historie, men jeg føler, at jeg snyder, hvis jeg springer den over. Jeg tænkte en del over hændelsen og over mit usikre forhold til det andet køn.

Øtoftegård var en rimelig god arbejdsplads. Men efterhånden tror jeg også, at det gik op for Frandsen, at der ikke blev nogen revolution ud af vores aminosyreprojekt. I det hele taget tror jeg, at han var ved at miste interessen for forædlingsarbejdet og satsede på at køre videre med den rutine, hans far havde oparbejdet. Jeg følte mig efterhånden mest som en PR-figur og uden reelle muligheder, jeg blev vist frem i min hvide kittel og i mit fine laboratorium, hver gang vi havde gæster, og Frandsen fortalte om vores "avancerede" kvalitetsforædling, som, efter min mening efterhånden var uden et reelt indhold.

59. Personalet, Øtoftegård. Miderste række: 6 fra v. Erik, helt th. Frandsen.
Siddende: 3 fra v. Gitte, helt th. Fru Frandsen

Ahms Kursus

1959-1961 gik jeg på Ahms Studenterkursus om aftenen, samtidig med at jeg arbejdede på Øtoftegård om dagen.

Som før nævnt havde jeg besluttet at studere videre for at erhverve en licentiatgrad, som det hed dengang. Med min gode kandidateksamen var jeg næsten sikker på at få et kandidatstipendium, så det var ikke noget svært valg. For at blive optaget skulle man enten gennemføre et ét-årigt forberedelseskursus, som igen forudsatte en realeksamen, eller man skulle være student. Begge dele ville tage to år, så jeg valgte at blive student, og meldte mig ind på Ahms til et 2-årigt aftenkursus, som jeg altså skulle klare sideløbende med mit arbejde på Øtoftegård.

Det var et hårdt program uden tid til meget andet end arbejde og skole. Kravene var jo de samme til os som til andre studenter, men vi skulle klare det på to år og om aftenen. Det første år gik egentlig meget godt, men det andet år var jeg en overgang meget træt af ræset. Jeg kan huske, at jeg sagde til mig selv: Husk, at dette skal dine børn ikke forsøge. Jeg husker ingen af mine medstuderende, og jeg husker ingen af mine lærere, og jeg lærte ikke ret meget. Men jeg var trænet i at gå til eksamen, især var jeg god til at gå til mundtlige eksaminer, hvilket tydeligt sås på mine karakterer. På grund af min kandidateksamen fra KVL var jeg fritaget fra fysik, kemi og geografi. Min bedste karakter, ug, fik jeg i oldtidskund-

skab, og den dårligste karakter, g-, fik jeg i skriftlig matematik, mens jeg fik mg i mundtlig matematik. Mit gennemsnit blev mg-.

Jeg tror, vi havde fire fransktimer om ugen, og jeg var fast besluttet på, at de mange timer ikke skulle være spildte. Jeg ville lære så meget fransk, at det kunne bruges til noget, og jeg ville holde det ved lige. Ingen af delene lykkedes. Min eksamen i historie er jeg ikke stolt af. Da en af mine kammerater kom ud efter sin præstation, hviskede han til mig: Spørgsmål nr. 7 handler om den og den periode, jeg husker ikke hvilken. Der var en halv times tid, til jeg skulle op, så jeg fik travlt med at læse. Jeg valgte nr. 7, men trods forberedelsen fik jeg kun g+. Jeg følte mig lidt som en bedrager.

Licentiatstuderende

1961-1964 var jeg licentiatstuderende på Landbohøjskolen.

Indtil nu havde det kun været få forundt at studere videre efter kandidateksamen, en eller to fra hvert kandidathold, og finansieringen havde ofte været vanskelig. Men i december 1961 modtog samtlige afdelinger på Landbohøjskolen følgende

”Bekendtgørelse. Under forudsætning af fornøden bevillingsmæssig hjemmel vil der ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole blive oprettet 40 kandidatstipendier. Stipendierne tildeles for 1 år med adgang til fornyelse for 1 år eventuelt yderligere for $\frac{1}{2}$ år og undtagelsesvis for 2 gange $\frac{1}{2}$ år. Stipendiaterne oppebærer et beløb svarende til lønnen for en amanuensis eller en kontraktlønnet videnskabelig assistent.”

Den 8. Marts 1962 modtog jeg følgende brev:

”Det meddeles Dem herved, at Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole under henvisning til Deres ansøgning af 8. Januar 1962 har tildelt Dem et kandidatstipendium til støtte for Deres studier og videre uddannelse indenfor grundvidenskabernes.

Stipendiet, der udgør et beløb svarende til lønnen for en amanuensis i 19. Lønningsklasse med lønningsanciennitet fra den 1. februar 1962 at regne, for tiden 17.842,40 kr. årlig, tildeles Dem for 1 år fra den 1. Februar 1962 at regne og vil blive udbetalt Dem med en tolvtedel månedlig bagud.”

De første måneder, hvor jeg altså ikke havde noget stipendium, ernærede vi os ved undervisningsarbejde på Kemisk Laboratorium. Jeg var blevet gift (se senere), og Gitte var gravid, så det var nødvendigt med en indtægt.

Jeg havde oprindeligt bestemt mig for, at genetik skulle være mit hovedfag med Professor C. A. Jørgensen som lærer. Han forlangte imidlertid, at jeg skulle have landbrugets plantekultur som bifag, hvilket jeg ikke havde lyst til. Jeg ændrede derfor mine planer og bestemte mig for organisk kemi som hovedfag. Organisk kemi var netop blevet udskilt som et selvstændigt fag, og der var oprettet et professorat, som var besat med Anders Kjær, en kemiingeniør i begyndelsen af fyrrene.

Det var et krav, at jeg skulle have fysisk kemi med Kai Julius Pedersen som lærer og matematik med matematisk statistik med David Fog som bifag. Det eneste bifag, jeg selv valgte, var derfor genetik med C.A. Jørgensen som lærer.

60. Licentiatstuderende

Organisk kemi var altså en ny og en meget lille afdeling. Foruden Professoren var der tre videnskabelige medarbejdere, Peder Olesen Larsen, Bo Werner Christensen og Helene, hendes efternavn har jeg glemt. Frk. Dahl var sekretær og Stub var laboratoriebetjent. Vi var to licentiatstuderende, Palle Friis og jeg. Vi var klemte inde i lidt spredte lokaler, som uorganisk kemisk afdeling nådigst havde overladt os. På første sal var Kjærs kontor og laboratorium, og her residerede, foruden Kjær, frk. Dahl og Helene. Olesen Larsen holdt til i instrumentrummet, mens Palle, Bo og jeg delte et laboratorium på ca. 30 m². Størstedelen af min studietid tilbragte jeg her, hvor jeg, især under Bos vejledning, lærte at isolere og oprense naturstoffer, lave små synteser, chromatografere o.m.a. Når jeg tænker på alle de forsigtighedsregler, der er forbundet med at omgås kemikalier i dag, må det forundre, at vi er i live. Vi kogte med litervis af forskellige klorholdige opløsningsmidler, selvom vi ikke havde noget stinkskab, vi åbnede vinduet, hvis det kneb med at få luft, og vi lavede synteser med kemikalier, som man i dag ville iføre sig rumdragt for at omgås. Men alt det skal man ikke fortælle andre om, så kigger de på én og mumler "nåh, derfor."

Jeg husker en gang Kemisk Laboratorium på universitetet skulle flytte, og i den anledning havde foræret os en masse kemikalier, som de havde stående i et kælderlokale. Vi havde ikke meget og sagde derfor ja tak, selvom mange af dem var

meget gamle og etiketterne ulæselige. Af flere gange fik vi dem bragt hjem i Kjærs bil. Vi gik i gang med at finde ud af, hvad der var i glassene skrive nye etiketter og bringe dem på plads i vores kælder. Kjær var den erfarne, han mente, at han ved hjælp af syn, smag og lugt kunne afgøre, hvad der var i flaskerne. En dag havde han hældt lidt af indholdet i en flaske ud på hånden, mens han forsigtigt snusede til det og anbragte en anelse på sin tunge. Bo stod henne ved vinduet og forsøgte at læse den ulæselige etikette på den samme flaske, da han pludselig udbrød, "det er dimethylsulfat." Et øjeblik var der helt stille i lokalet, mens Kjær blev bleg som et lagen. Dimethylsulfat er ekstremt giftig, og for Kjær gik resten af dagen med at drikke modgifte, bl.a. ammoniakvand! Jeg tror, rutinen med at smage på kemikalier blev lagt på hylden.

Nogen tid efter læste vi i et fagblad, at et laboratorium var blevet raseret af en eksplosion forårsaget af noget meget gammelt ether, hvori der var dannet såkaldte peroxider. Der stod i artiklen, at sådanne flasker kunne eksplodere ved stød eller bevægelse. Vi havde adskillige gamle flasker med ether, og dermed havde vi et problem. Jeg husker ikke, hvem der bar flaskerne ud, men ud i haven kom de. På passende afstand fik vi knust dem ved at kaste sten på dem, og efter oversprøjtning med vand, var der ingen eksplosionsfare. Vi åndede lettet op.

Midt i vores lille laboratorium var der et lille bord, hvorom vi, med lidt god vilje, kunne sidde alle sammen. Kl. 12 mødtes vi omkring bordet med vore madpakker. Hvis chloroformdampene var meget tætte, kunne det blive nødvendigt at åbne vinduerne. Kjær havde som regel læst i de nyeste tidsskrifter hele formiddagen og havde derfor en masse at fortælle. Det var i en tid, hvor der blev gjort mange nye og spændende opdagelser. En ung amerikaner i tyverne var foregangsmand ved indførelsen af massespektrometri, en imponerende teknik, vi hørte om NMR-spektroskopi, om automatisk aminosyreanalyse, om smarte nye syntesemetoder, om spektrofotometriske metoder og om meget andet. Kjær var en god fortæller, og jeg sad med åben mund og slugte alt, hvad han fortalte. Han var også lidt af en fantast og kunne komme vidt omkring, når han udbredte sig om alle de muligheder, disse opdagelser åbnede op for. Det kunne somme tider blive for meget for Peder, og der udspandt sig en ret heftig diskussion mellem de to. Jeg syntes, det var lidt pinligt, at Peder betvivlede professorens ord. Vi andre blandede os ikke i diskussionen.

Vi var som en lille familie, vi tog på ture sammen, f.eks. på fugletur til Sverige. Vi kom også hos Kjær privat sammen med vore koner og kærester. Et par gange var vi der ved juletid, hvor Inger Kjær havde gjort meget ud af forberedelserne både med hensyn til mad og underholdning. Jeg kan bl.a. huske, vi spillede tal-lotteri, hvor vi kunne vinde fine gevinster.

Vi havde en del gæster på laboratoriet, dels studenter der var hos os i kortere eller længere tid for at arbejde på et projekt under Kjærs vejledning. Jeg husker bedst en amerikaner, Keane, der arbejdede med at syntetisere aminosyrederivater, et projekt jeg overtog, da han rejste. Vi havde også af og til besøg af berømte kemikere, jeg husker bedst Djerassi, en amerikansk professor, der bl.a. "opdagede" p-pillen. Kjær elskede at omgås "de Store" og havde forberedt sig godt på

disse dage. Vi morede os lidt, når vi iagttog, hvordan han gjorde sig umage for at være betydningsfuld. Vi tilgav ham dog gerne, i virkeligheden var han en god og meget vidende kemiker og en god og omsorgsfuld chef.

61. På fugletur, fra venstre Palle, Peder, Kjær og Bo

Jeg var til to kongresser i min studietid. Den første tur gik til en stor kongres i Bruxelles. Foruden Kjær var Palle, Bo og Peder med, og som den eneste ægtefælle var Gitte med. Den første dag var vi til modtagelse på Rådhuset, en gammel, meget smuk bygning i Bruxelles midte. Kjær havde travlt, han skulle dels imponere os, dels skulle han helst tale med alle de tilstedeværende berømtheder. Pindemadderne var lavet af et meget stort franskrød, der havde form som en kasse. "Låget" var forsigtigt skåret af, indmaden var taget ud og omdannet til pindemadder, hvorpå de atter var anbragt i kassen, og låget lagt på. Man skulle altså lette på låget, når man skulle have fat i en pindemad. Kjær ville bl.a. imponere os ved at vise, hvor uimponeret han var, "jeg er sulten," sagde han og brækkede et stort stykke af låget, som han begyndte at spise stående midt ude på gulvet tæt omgivet af mennesker. Pludselig fik han øje på en af berømthederne, Professor Woodward fra England, der stilede lige mod ham. Nu ville han gerne af med sit franskrødslåg og forsøgte at afhænde det til en af os, men vi holdt hænderne på ryggen, og trak os lidt tilbage, så han måtte hilse på Woodward med franskrød både i munden og i hånden. Vi morede os over hans kejtede forsøg på enten at skjule eller komme af med låget.

På vej hjem til vores hotel, vi sov alle på samme hotel, gik vi ind på en restaurant for at få noget at spise. Det var en tilfældig valgt, lille, hyggelig restaurant blandt Bruxelles flere hundrede små, hyggelige restauranter i bymidten. Den var beliggende på 2. sal, og maden var udmærket. Da vi havde spist nærmede tiden sig

midnat, og vi fortsatte hjemturen i den meget smukke nat og i en noget opløftet stemning. På vejen kom vi forbi en gadehandler, og jeg købte en stor, flot buket blomster til Gitte. Det var en usædvanlig aften, og jeg var i en usædvanlig dejlig stemning. Heldigvis lykkedes det Gitte at få mig med op på vores værelse og i seng, inden stemningen fortog sig.

Vi kendte en redaktør Heiselberg, som vi havde truffet hos Gittes Onkel Ernst og Moster Selma. Han var tilknyttet Berlingske Tidende og ofte bosat i Bruxelles. Da vi fortalte ham, at vi skulle til Bruxelles, skrev han navn og adresse op på den restaurant, han anbefalede som byens bedste. Jeg puttede sedlen i min tegnebog, og der lå den stadig. På kongressens anden dag skulle vi atter ud for at spise, da vi havde afsluttet dagens møder. "Nu skal vi på byens bedste spisested," sagde jeg, og fandt min seddel frem sammen med et bykort, "bare følg efter mig." Da vi nåede frem til adressen, var det, blandt alle, netop den restaurant vi havde spist på dagen før.

Der var arrangeret ture for ledsagere, så Gitte havde også en god tur, og vi nød, nygifte som vi var, at være sammen om aftenen. Det var en god tur.

62. Fra turen til Finland: Den pæneste på dameturene

Den anden tur gik til Åbo i Finland, også på den var Gitte med. Vi rejste med tog tværs gennem Sverige og sejlede til Åbo.

En aften var reserveret til virksomhedsbesøg, og vi besøgte et bryggeri, der vist også fremstillede eller forhandlede snaps. Den smagte nu ikke som den danske

men, nærmest som en blanding af sprit og vand, men den virkede som den danske. Peder blev i så godt humør, at han stillede sig op midt på bordet og sang en lang vovet vise, som han til vores store overraskelse kunne udenad. Peder, som vi nærmest opfattede som næstkommanderende, var ellers rolig og meget formel, så det var noget af en oplevelse at se ham i den rolle. "Dameturene" havde pressens bevågenhed, og Gitte kom i avisen med et stort billede.

Den afsluttende middag fandt sted på Åbo Slot. Det var et gammelt, smukt renoveret slot med mange rum. Vi var mange hundrede deltagere, og vi måtte sidde i flere rum adskilt af så tykke mure, at vi kun kunne høre de andre gennem det opstillede højtaleranlæg. Da vi ankom, stod forretten allerede på bordene. Vi fandt vores plads omkring et bord med plads til ca. 30 mennesker. Vi satte os og underholdt hinanden, så godt vi kunne, mens vi ventede på, at festen skulle begynde. Men det trak ud, samtalen gik ind imellem lidt træt, og der blev ikke sagt noget i højtaleren. Nogen begyndte at stikke lidt til forretten for at få tiden til at gå. Det greb om sig, og lidt efter lidt havde vi alle spist forretten, selvom festen egentlig ikke var begyndt endnu. Men nu begyndte festen. Der lød trompetfanfærer i højtaleren, fløjdeerne i den ene ende af lokalet gik op, og ind skred en stribe af hvidklædte piger bærende på skåle med saucen til forretten.

Men det var jo ikke kongresser og fest alt sammen. Der var også hverdage, hvor Palle og jeg var studerende. Vi fik dog ikke megen undervisning, nogle få gange var vi oppe på Kjærs kontor, hvor vi gennemgik et par kapitler i Cram & Cram: Organic Chemistry eller Carl E. Noller: Chemistry of Organic Compounds. Trods den mangelfulde undervisning blev det jo alligevel tid til eksamen. Den startede den 9. september 1964 med en mundtlig prøve. Derudover skulle jeg holde to foredrag, ét med et selvvalgt emne og ét med et opgivet emne.

Selvvalgt emne: Massespektrometrisk fragmentering af aminosyrer.

Opgivet emne: Carbenernes kemi.

Titlen på min licentiatafhandling var: Rotationsdispersion, cirkulærdichroisme og ultraviolet absorption. Målinger på N-Thiobenzoyl- og N-Phenylthioacetyl-Derivater af L- α -Aminosyrer .

Jeg havde forinden været til eksamen i bifagene, og det var gået godt. Også eksamen i hovedfaget gik godt, og jeg fik første karakter og ret til at anvende titlen: licentiatus agronomiae.

Det var jo en stor begivenhed i den lille familie, og såvel Svigermor og Svigerfar som Mor og Far overværede den sidste forelæsning, selvom Mor og Far nær var kommet for sent. Gitte havde forberedt en meget fin middag for medarbejderne på laboratoriet og familien hjemme på Ingemannsvej. Det blev en meget festlig og uforglemmelig dag, som jeg især er Gitte taknemmelig for.

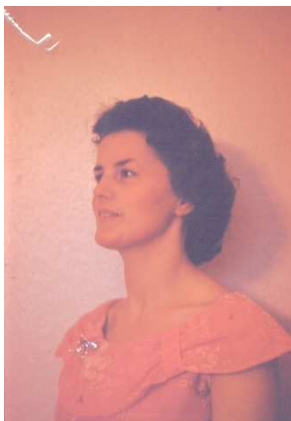
Straks efter eksamen fortsatte jeg mit arbejde på Østoftegård som tidligere nævnt, og det fortsatte jeg med, indtil jeg den 1. februar 1966 blev ansat på landbohøjskolen.

Kapitel 10: Vi bliver en Familie

Forlovet med Gitte

Som tidligere fortalt besøgte jeg engang min bror, Aksel, mens han var underforvalter på Jægerspris Hovedgård. Ved den lejlighed mødte jeg igen Gitte, som var kokkepige samme sted, hun serverede Jordbær med fløde for os. Hun må have gjort indtryk på mig, siden jeg så tydeligt husker denne hyggelige aften. Trods det blev der ikke mere ud af bekendtskabet foreløbig. Jeg havde stadig svært ved at anbefale mig selv til det andet køn, så tiden gik med at spekulere på hvordan?

Det blev forår 1960. Aksel var rejst til Canada for at se lidt af verden, han arbejdede forskellige steder bl.a. på et kyllingeslagteri. Han havde en uhyggelig oplevelse under sit udlandsophold. En dag var han ude at sejle på en flod i en lille båd sammen med en kammerat. Båden kæntrede i stærk strøm. Aksel var en god svømmer, modsat kammeraten der ikke kunne svømme, men Aksel fik fat om livet på ham og begyndte at svømme mod land. Men der var langt, og strømmen var stærk. Til sidst var Aksel så udmattet, at han ikke kunne holde kammeraten mere, og han druknede. Det må have været forfærdeligt at se kammeraten forsvinde i vandet. Aksel blev indlagt på et hospital. I den efterfølgende tid, som især psykisk, var svær for Aksel, var der en dansk pige ved navn Gerda, som Aksel kendte, der tog sig af ham. Gerda og Aksel kom begge hjem med juleskitet, og de blev gift i det tidlige forår 1961.

63. Gitte

64. Erik

I april 1960, altså mens Aksel var i Canada, skrev han et brev til Gitte, og fortalte om sine oplevelser i det fremmede. Gitte havde i mellemtiden fået plads hos Christensen på Nyvej på Frederiksberg, ikke langt fra Kochsvej, hvor jeg boede.

Aksel havde fundet ud af, at vi måtte bo ret tæt på hinanden, og da han åbenbart var træt af at skulle gentage sin fortælling, bad han Gitte om at aflevere brevet til mig.

Så pludselig en aften ringede det på døren, og Gitte stod udenfor med sit brev. Jeg bød hende ind, vi havde jo mødt hinanden før. Jeg husker dog ikke meget, udover at jeg blev inviteret over til kaffe aftenen efter sammen med Gittes søster Selma og hendes kæreste Hans. Derefter gik det hurtigt, vi var sammen hver aften, og en aften i Haveselskabets Have, fik jeg lov til at kysse min kommende kone første gang.

Disse billeder blev taget mens Gitte havde plads hos grosserer Christensen, (se senere). Jeg havde købt et nyt fotografiapparat med stativ og forsinket eksponering, så vi tog billederne uden hjælp fra andre.

Den første maj var vi sammen i Tivoli om aftenen, og fra den aften var vi kæresten. Trods travlhed i begyndelsen med eksamen og arbejde blev det en dejlig sommer, hvor vi var sammen i al vores fritid. Jeg tror, vi var i samtlige københavnske teatre og biografer, og vi var i det hele aktive i det københavnske kulturliv.

65. På Gittes værelse

Mit ønske om at være sammen med Gitte var vel en medvirkende årsag til, at den følgende vinter med arbejde på Østoftegård om dagen og Ahms Kursus om aftenen blev en prøvelse. Der var alt for lidt tid til at være sammen. Men det

lykkedes at passe arbejdet nogenlunde og gennemføre kurset, ikke mindst takket være Gitte, som hjalp mig med alt, hvad hun kunne. Vi fik endda tid til at blive forlovet den 3. december. Forlovelsen skulle egentlig først have fundet sted på Gittes fødselsdag den 13. december, men da vi først havde bestemt det, kunne jeg ikke vente, og jeg fremskyndede derfor den store dag.

Gittes Familie

Via Gitte var jeg blevet medlem af en stor familie. De var i alt 9 søskende, hvoraf den yngste ikke var konfirmeret, og den ældste var 33 år.

Gittes Mor og Far, Rigmor og Ole Nielsen ejede og drev gården Kringelholt på ca. 100 tdr.lld., der lå ikke langt fra Lendum i Vendsyssel. Det var en stor, dejlig, firlænget gård beliggende i en vidunderlig natur og med alt, hvad der hørte til en rigtig gård. De købte den i 1927, det år de blev gift, og op gennem årene havde de bygget til og om, de havde forbedret og moderniseret.

66. Kringelholt på trappen, Ole, Jens Chr, Rigmor og Gitte

De havde det meste af tiden to karle og en fodermester samt en eller to piger. De havde ofte de samme i mange år, da de behandlede dem godt, somme tider næsten for godt har Niels, den ældste søn, fortalt:

”Når vi havde fri en søndag, glædede vi os til at komme hjem og sove længe. Men også søndag morgen vågnede Far tidligt for at sikre sig, at morgenmalkningen startede til tiden. Hvis han nu kom til at tænke på, at jeg lå ovenpå og sov, kaldte han, ”Niels spring lige ud og hjælp fodermesteren, så han kan blive færdig

og få lidt ud af, at det er søndag.” Det syntes jeg var uretfærdigt, når jeg nu endelig kunne sove længe. Men Fars ord var lov, det nyttede ikke at protestere.”

Rigmor og Ole havde begge mange søskende, som næsten alle boede i Vendsyssel, og som de alle kom sammen med, men også derudover havde de en stor omgangskreds. Det var et godt og levende sted at vokse op for en stor søskendeflok. Nu var de alle fløjet fra reden på nær Jens Christian.

Et fremtrædende træk hos mine svigerforældre var deres gæstfrihed, og jeg følte mig meget velkommen fra den første dag også af de mange søskende.

Det var ikke alene en stor, men også en usædvanlig søskendeflok, skulle jeg efterhånden erfare. De var selvfølgelig ligeså forskellige som andre søskende, men de havde et ubrydeligt sammenhold. De kunne nok skændes og kritisere hinanden mindst lige så meget som andre søskende, men det betød aldrig, at de blev uvenner. De kom altid alle sammen til alle familiefesterne, så vidt det overhovedet var muligt, og stemningen var altid god. Viljen til at hjælpe hinanden var altid til stede. Det var en stærk og selvhjulpne familie.

Gittes pladser

Det år vi kendte hinanden, før vi blev gift, fra april 60 til april 61, havde Gitte i alt tre pladser, alle i nærheden af hvor jeg boede. Den første som nævnt hos Hr. og Fru Christensen, der havde en mindre forretning på strøget. Når jeg spørger Gitte, hvorfor hun egentlig forlod pladsen, siger hun, at deres lejlighed mest mindede om et museum, hvor gardinerne for det meste var trukket for, og at de ikke fik fugls føde. Den pige, de havde haft forud for Gitte, havde været hos dem i 25 år, og det var svært for dem at acceptere de forandringer, det uundgåeligt medførte at få en ung pige i huset. Men det, der fik bægeret til at flyde over, var, at hun mærkede deres mishag med, at hun var begyndt at sove andre steder end i sit lille værelse.

Den næste plads var hos Denby, en velhavende mand, der vist fik det meste af sin tid til at gå med at gå på jagt. Gitte kom godt ud af det med ham på nær en enkelt gang, hvor hun skulle gøre nogle snepper i stand til en middag. Gitte vidste godt, at nogle brugte, at lade hovederne sidde på sneppen til den skulle spises. Det så hun imidlertid stort på og fjernede hovederne, inden hun stegte dem. Det blev hun ikke populær af. Men helt galt gik det, da Fruen, som havde været på en lang ferie, kom hjem. Hun startede med at tage alle gryder og pander ud af skabet, både dem Gitte havde brugt, og dem hun ikke havde brugt og skælde ud over, at de ikke var rene. Hun regerede, kritiserede og kommanderede i en sådan grad, at Gitte hurtigt fik nok. Så der blev hun ikke længe.

Det var blevet efterår, og vi havde bestemt, at vi ville giftes i det tidlige forår. Grosserer Fennov på Kronprinsessegade søgte en hushjælp for nogle måneder. Gitte henvendte sig og fik jobbet. Det viste sig senere, at det skulle blive en stor fordel for os, at Gitte kendte Fennov. Her var hun til den 1. februar, hvor hun rejste hjem for at hjælpe med at forberede brylluppet, der var bestemt til at skulle finde sted den 28. marts.

Bryllup

Når jeg kunne få tid til at blive gift umiddelbart før min studentereksamen, hang det sammen med, at jeg intet havde at gøre med forberedelserne, men først mødte op på selve dagen, tirsdag før påske, den 28. marts 1961. Vi, Far, Mor og jeg, kørte op i bil om formiddagen, det var ganske festligt, da flagene var hejst hele vejen op gennem Jylland (det var Dronning Ingrid's fødselsdag). Selma og Hans skulle giftes samme dag, så det skulle være dobbeltbryllup. Festen skulle holdes på Kringelholt i et hus, som var opstillet i haven til formålet. Det blev en meget stor fest med langt over 100 gæster. Alle vore onkler og tanter var inviteret med, og det var naturligvis første gang, jeg hilste på de fleste i Gittes store familie.

Jeg husker desværre ikke meget af festen. Jeg kan bedre huske handlingen i Kirken. Hans og jeg blev fulgt op til alteret af vore fædre, mens Svigerfar fulgte Gitte op, og Svigermor fulgte Selma op. Pastor Lange holdt en smuk tale om det ægte og det uægte, som han knyttede til H.C. Andersens eventyr om Nattergalen.

67. To søstre, to brude

Det må have været omfattende forberedelser, maden blev lavet på stedet, som der var tradition for på Kringelholt, og der var mange til at overnatte, men alt forløb glat.

Vi tilbragte bryllupsnatten på et hotel i Frederikshavn, jeg havde desværre glemt min fine, nye pyjamas, men fik tilgivelse, da jeg havde købt en meget fin morgengave. Dagen efter var der et lige så stort andendagsgilde for dem, der havde betænkt os med gaver.

Allerede langfredag kørte vi igen til Allingåbro, idet Ellen og Bent skulle giftes denne dag. Her var til gengæld kun Ellens allernærmeste familie med. Bents Far var som nævnt død, og hans Mor mente ikke, at hun kunne rejse så langt, og da han ingen søskende havde, var han alene.

Lørdag kørte vi igen til Kringelholt bl.a. for at hente vore gaver. Gittes kusine Birthe og hendes mand Gunnar kørte os tilbage til København, da festlighederne var slut, og de hjalp os med at bære alle gaverne op på 5. sal på Kochsvej.

Fru Clausen havde sagt, at vi gerne måtte blive boende, selvom vi nu var to. Vi måtte blive boende, indtil vore børn var så store, at de kunne åbne dørene ind til hendes stuer, så skulle vi flytte. Vi anskaffede os et par køjesenge, det gav lidt mere plads, og Gitte og Fru Clausen enedes fint om køkkenet.

Vi flytter til Ingemannsvej

Gitte og jeg var enige om, at vi gerne ville have børn, og det varede ikke længe, før Gitte blev gravid, men før fødslen flyttede vi til lidt mere plads.

Gitte havde stadig kontakt til Fennovs, idet hun af og til hjalp Fru Fennov. Fennov havde haft en grossistvirksomhed med metal i en baggård til et treetages hus med 6 lejligheder på Ingemannsvej nr. 19 på Frederiksberg. Virksomheden havde kontorer i de to stuelejligheder og i den ene 1. sals lejlighed. Han havde nu afhændet sin virksomhed, men kun med kontorerne i stuelejlighederne. 1. sals lejligheden ønskede han at beholde til privat brug. Det var imidlertid ulovligt, der var nemlig stadig boligmangel i København og pligt til at udleje lejligheden, idet han i forvejen havde en villa på Kronprinsessegade. Men Fennov havde en idé. Han vidste, at vi gerne ville have en lejlighed, og sagde derfor til Gitte, at vi kunne leje lejligheden til en meget lille husleje, 75 kr. pr. måned. Men der var en betingelse, han ville selv råde over de to stuer ud mod gaden. Der var derfor uden en stor dagligstue, en spisestue, et køkken med et spisekammer og et lille pigeværelse ved siden af samt en entre og et lille toilet, som vi skulle dele med Fennov. Fennov skulle ikke bo i de to stuer men blot bruge dem som et sted, hvor han kunne tage hen midt på dagen for at læse avisen i fred (for sin kone). Hvis vi købte et telefonapparat, ville han hver eftermiddag, når han gik hjem, stille telefonen ind til os.

Vi sagde ja tak, selv om vi selvfølgelig godt vidste, at det var ulovligt, at Fennov på den måde reserverede en del af lejligheden til sig selv. Men det var svært at få lejlighed. Vi skulle godkendes af Frederiksberg kommune, og vi var kun berettiget til så stor en lejlighed, fordi vi ventede barn, så Gitte måtte stille med en

lægeattest på, at hun var gravid. Men vi var glade for at få lidt mere plads, selv om vi måtte undvære de to bedste og lyseste stuer. Vi flyttede ind om efteråret 1961, et par måneder før Gitte skulle føde.

Der var et problem. Hvis vi brugte den store stue til soveværelse, ville over halvdelen af lejligheden være soveværelse, og den tilbageværende stue var meget mørk, med kun et, forholdsvis lille, vindue. Hvis vi brugte den til soveværelse, skulle vi igennem soveværelset for at komme fra stuen til køkkenet. Vi besluttede derfor at sammenlægge det lille pigeværelse og spisekammeret, derved kunne vi få et værelse på ca. 6 m², som kunne bruges til soveværelse. Vi gik i gang, jeg brød væggen ned, og Gitte bar murbrokker ned i skraldespandene i en plastikspand. Det foregik, når Fennov ikke var til stede, vi havde nemlig ikke spurgt. Vi ville ikke risikere at få nej. Men der var et problem mere. Værelset var så smalt, at vores køjesenge fra Kochsvej ikke kunne stå på tværs i værelset, der manglede fem cm. De skulle være der, så jeg gik i gang med at fjerne 5 cm af ydervæggen med hammer og mejsel på et stykke på ca. 1,5 m², og Gitte fortsatte med at bære murbrokker ned. Vi overvejede lidt om huset ville styrte sammen, men det holdt, og vi fik et soveværelse, om end det var meget lille.

Vi havde ikke mange møbler, men Gitte havde heldigvis forudset det problem, og gennem årene opsparet mere end 7000 kr. af sin sparsomme løn. Vi købte et flot møblement bestående af en 4-personers sofa og 2 lænestole betrukket med smukt, heluldent, mørkegrønt stof. Fennov havde efterladt et fint bogskab og skrivebord, begge dele i maghoni. Gitte var god til at finde, hvad vi havde brug for antikvarisk, så inden længe havde hun fundet en egetræsspisestue, og vi havde nu et næsten herskabeligt hjem.

Charlotte og Christian bliver født

Vi glædede os naturligvis meget til at skulle være forældre. Under den første del af graviditeten, havde Gitte ofte været dårlig, og i flere perioder havde hun måttet holde sengen på Kochsvej. Fødslen var beregnet til at skulle finde sted sidst i december, men allerede først i december fik Gitte veer og blev indlagt på Frederiksberg hospital, hvor hun fødte et barn, der til vores store skuffelse var dødt. Moderkagen havde løsnet sig for tidligt fra livmoderen. Barnet skulle begraves på en kirkegård. Det blev begravet på Solbjerg Kirkegård, men det skete uden vores deltagelse, og vi har ikke noget gravsted.

Det var naturligvis en stor sorg, især vel for Gitte, der var helt indstillet på at bruge det meste af sin tid på at være mor. Vi har overvejet bagefter, om det var vores egen skyld, at det gik sådan, om flytningen og indretningen af vores lejlighed havde været for hårdt for Gitte.

Det følgende par år lykkedes det ikke at blive gravid. Vi ville meget gerne have børn, så vi snakkede med vores læge om det, og jeg fik min sæd undersøgt. Det viste sig, at jeg havde forringet sædkvalitet, som måske kunne skyldes de to stressede år, hvor jeg arbejdede fuld tid, samtidig med at jeg gik på kursus om afte-

nen. Men i foråret 64 lykkedes det. Der gik altså ca. 3 år mellem den første og den anden fødsel.

I de tre år var Gitte hjemmehjælper en stor del af tiden. Hendes klienter boede for det meste på Vesterbro, hvor hun fik set og oplevet mange ting, som hun ikke havde oplevet før. I sin fritid var hun bl.a. Lotte, og vi fortsatte vores kulturelle aktiviteter med teater- og biografbesøg m.m.

Vi havde ikke mange penge. Gitte har ofte fortalt om en aften, hun skulle til lottemøde. Vi ejede kun to kroner, som bl.a. kunne bruges til mælk den næste morgen, men vi besluttede at undvære mælken og bruge pengene til en sporvognsbillet til lottemødet og til kaffen bagefter. Hun håbede så at få køreledighed hjem. Da hun stod og ventede på sporvognen, sagde en ældre herre pludselig: ”Tag min billet, jeg har ikke tid til at vente længere.” Kaffen ved lottemødet var gratis den aften, og på vej hjem i sporvognen kom der ingen billettør, så da Gitte kom hjem, havde hun stadig to kroner, og vi fik mælk om morgenen.

68. Charlottes barnedåb, med Selma og Hans

Gittes jordemoder og læge var meget opmærksomme på, hvordan graviditeten forløb på grund af erfaringerne med den første fødsel. Det blev derfor besluttet, at Charlotte skulle fødes ved hjælp af kejsersnit, hvilket blev fastsat til at finde sted den 19. december 1964. Det blev naturligvis en af de lykkeligste dage i vores liv, da det endelig lykkedes at blive forældre. Men reglerne på en fødeafdeling var anderledes dengang. De første mange dage så jeg kun Charlotte gennem

en glastrude. Først den dag, efter jul, de skulle hjem, fik jeg lov til at holde min datter.

Det år holdt jeg jul i Tåstrup hos Tante Marie og Onkel Thorvald. Det havde Gitte arrangeret, jeg skulle ikke sidde alene juleaften, så da jeg havde besøgt min familie på hospitalet sidst på eftermiddagen, tog jeg til Tåstrup.

Thorvald var min stedfars ældste bror. I sine yngre dage havde han en købmandsforretning i Biltris i Hornsherred, hvor mine søskende flere gange holdt ferie. Kort efter at han var blevet gift med Marie, flyttede Maries søster ind hos dem for at hjælpe til med forretningen. Hun blev hos dem, til hun afgik ved døden i en høj alder. De flyttede til Tåstrup engang i 50'erne, og Thorvald begyndte at ernære sig og sine som handelsrejsende. De fik to piger Lis og Kirsten. Lis blev sygeplejerske i København, men selvom hun fik en lejlighed i København, boede hun hjemme en stor del af tiden. Hun blev ikke gift. Kirsten, der heller ikke blev gift, blev uddannet telefonistinde og boede hjemme hele sit liv.

Thorvald blev hele sit voksenliv serviceret af fire beundrende piger.

69. Første barnevognstur med Charlotte

Næste gang gik det nemt med at blive gravid, og Christian blev født den 29. april 1966, 16 måneder efter Charlotte, også ved kejsersnit.

Selvom det nu var "rutine," var glæden ikke mindre. Reglerne på fødeafdelingen var i mellemtiden blevet ændret. Da Christian blev kørt ud fra fødestuen, sad jeg udenfor og ventede. Sygeplejersken skubbede ham hen til mig og sagde: "Vi har travlt, og du har ikke andet at lave, så du må passe ham lidt." Det havde jeg ikke noget imod, så jeg passede ham til Gitte vågnede og selv kunne overtage ansvaret. Nu fik Gitte besked på, at hun ikke burde blive gravid før om nogen år.

Vi snakkede selvfølgelig, som alle andre forældre, en del om, hvad de skulle hedde. Gitte havde netop læst en novelle om en lille, sorthåret skønhed, som hed Charlotte, og selvom vores datter ikke var sorthåret men rødhåret, og selvom hun umiddelbart efter fødslen var overhældt med rødt jod, fordi lægen under kejsersnittet havde ramt hende oven i hovedet med sin kniv, så var hun dog en skønhed, og vi fastholdt Charlotte. Næste gang stod valget mellem Søren og Christian, men da ø jo er lidt ubekvemt, når man er i udlandet, gik Christian af med sejren.

70. Nu havde vi to børn

Amanuensis på Landbohøjskolen

Efter min licentiateksamen fortsatte jeg som nævnt med at arbejde på Øtoftegård. En aften i december 1965 kom Peder Olesen Larsen på besøg. Han havde, sammen med Professor Kjær, besluttet at spørge mig, om jeg havde lyst til at blive ansat på Organisk Kemisk Laboratorium. Det havde jeg meget lyst til, idet jeg jo var meget træt af at arbejde på Øtoftegård, og den 1. februar 1966 begyndte jeg som amanuensis på Landbohøjskolen.

Det var et ønskejob på alle måder. Måske en tredjedel af min tid var optaget af undervisning, resten af tiden havde jeg til forskning, idet jeg næsten ikke havde andre pligter. Selvom der principielt var det vi kaldte "fri forskning," havde jeg ingen ønsker om at bestemme selv. Det var Kjær, der formulerede de projekter jeg arbejdede med, og det foregik under hans ledelse. Det var næsten som at fortsætte licentiatstudiet, men nu uden en eksamen forude. Foruden at undervise skulle vi jo helst producere forskningsresultater, og disse skulle publiceres i videnskabelige tidsskrifter. Disse publikationer var altså vores væsentligste eksistensberettigelse, både som afdeling og som enkeltpersoner.

Jeg tog aldrig dette krav om at publicere særlig alvorligt. Det var jo meget uklart, hvad kravet var. En afhandling om året? Eller to? På fem sider? Eller tyve? Og hvad med kvaliteten? Men det var måske nok kun mig, der tog dette krav så afslappet. I hvert fald drejede diskussionerne ved middagsbordet sig nu ikke sjældent om, hvem der havde ydet så væsentlig et bidrag til et projekt, at vedkommende skulle være medforfatter til artiklen. Når det var afklaret, fortsatte vi med at diskutere, hvem der skulle stå først, skulle det være alfabetisk eller efter anciennitet? Eller skulle den, der havde leveret det meste arbejde til projektet stå først, eller måske den der havde formuleret projektet? Jeg blandede mig altid helt udenom disse diskussioner og sagde, at jeg var helt ligeglad. Det undrede Peder, og han spurgte mig en gang, om jeg slet ingen ambitioner havde. "Jo," svarede jeg, "jeg har en ambition om at udfylde min plads så godt som overhovedet muligt, men jeg har ingen ambitioner om at nå højere stillinger eller om berømmelse eller lignende." Det tror jeg ikke, han forstod, ja jeg tror knap nok, han accepterede, at man kunne leve sådan. Han mente vel, at det var en del af spillets regler, at man skulle stræbe, konkurrere for at yde sit bedste. Men for mig var det mest af alt en leg, det var spændende. Når vi havde spist til aften, og jeg havde læst en godnathistorie for børnene, var jeg ofte et smut ovre på laboratoriet for at se til et forsøg eller lignende. Vi boede kun 5 minutters gang derfra.

Jeg var på to kongresser i løbet af de første par år. Den ene, et naturprodukt-symposium, blev afholdt et sted i Nordsjælland, og det havde vi selv arrangeret. Det eneste, jeg husker herfra, er et foredrag af Kjærs ven, Martin Etlinger, en amerikansk professor, om enzymkinetik, det udmærkede sig ved en usædvanlig klarhed, trods et svært tilgængeligt emne.

Den anden blev afholdt i Abisko i Lapland. Som sædvanlig var hele laboratoriet af sted, men kun Kjær havde sin kone med. Vi rejste med tog hele vejen op. Jeg husker den lidt ensformige natur og de mange rendyrskelletter, der var kommet for tæt på toget.

Palle og jeg boede sammen i en lille hytte, og der var rigelig tid til at udforske naturen, der jo var meget anderledes end den, vi kendte derhjemme. Den ene dag var der arrangeret en togtur ind gennem Norge til Narvik. Det var en usædvanlig togtur, på venstre side af banelinien steg klipperne næsten lodret op, og på højre side faldt de næsten lodret. Selvom vi var så højt mod nord, var det så mildt den dag, at folk i Narvik sad udenfor deres huse og nød solskinnet.

Da kongressen var slut påbegyndte Kjær og Inger en flere dage lang travetur gennem sumpområderne. De skulle gå på en afmærket sti med hytter beregnet til overnatning. Efter et par dages vandring måtte de opgive, idet Kjærs knæ holdt op med at fungere, og han måtte flyves hjem med helikopter.

Livet på Ingemannsvej

Det var på mange måder en ønsketilværelse for os alle. Gitte var hjemmegående husmor, hun var midtpunktet i en familie, hun var den, der tænkte på alt og ordnede alt, hun sørgede for, at hverdagene fungerede optimalt, at intet blev glemt og intet forsømt. Hun havde det job, hun var opdraget til og uddannet til, selv om det ikke var på en gård, som hun vel havde forestillet sig. Hun formåede uden vanskeligheder at overføre sin viden og kunnen til livet i byen. Hun var (og er) professionel i dette ords bedste betydning, ikke blot hvad angår de praktiske gøremål men i langt videre forstand. Charlotte og Christian (og senere Louise) fik en ønskestart på livet med en altid nærværende, fast men kærlig hånd til at tage sig af alle deres behov.

71. Christian og Charlotte på Ingemannsvej

Fennovs kone døde i 1964, hvilket betød, at han ikke mere havde brug for værelserne på Ingemannsvej, og han overlod dem til os mod en mindre forhøjelse af lejen. Så inden Charlottes fødsel havde vi indrettet den ene af de to stuer ud mod gaden til soveværelse. Det var et stort fremskridt, og jeg nød at sove ved siden af min kone i det store, lyse værelse, hvor der også var god plads til en barneseng.

Vores sociale liv i de år på Ingemannsvej var hovedsagelig sammen med familie. Udenfor familien havde vi besøg af Egon Thrane sammen med Jørgen og Svend Erik Jensen. De var alle tre ungdomsvenner af Gitte og stadig ugifte. De skulle opleve København. Af Gittes andre ungdomsvenner så vi endvidere Åse Mårbjerg, Ingrid (senere Feyr Christiansen), Lis og Svend Grubak, Karen og Erik Vallentin, Hanne og Frede Lundsten samt Kusine Birthe der senere blev gift med Gunnar Rasmussen. Af mine læsekammerater så vi Højland Frederiksen, der var blevet gift med Minna, Viggo Smedegård, der var blevet gift med Inga, Erik Augustinussen, der blev gift med Ruth og Frede Andersen, der stadig var ugift og derfor havde tid til lejlighedsvis at gøre tjeneste som barnepige.

Vi havde søde naboer, først og fremmest Hohenhaus, Ellis, Bernhard og datteren Charlotte. Vi boede dør om dør, og især Gitte og Ellis samt Charlotte og Charlotte havde glæde af hinanden.

Oven over os boede Hr. og Fru Clausen. Han blev pensioneret, mens vi boede der. Morgenen efter stod han nede på fortovet med begge hænder i lommen. Her mødte jeg ham, da jeg skulle på arbejde. "Nå, Clausen," sagde jeg, "hvad nu?" "Hun er ved at gøre rent og støvsuge, så der er ikke til at være," svarede han. Han vidste ikke, hvor han skulle gøre af sig selv. Jeg har siden tit tænkt på, hvor vigtigt det er i tide at forberede sig på den tredje alder.

Som følge af den billige husleje fik vi ret snart mulighed for at købe både fjernsyn og bil. Begge dele måtte vi ganske vist købe på afbetaling, men på trods af at regningerne havde en tendens til at hobe sig op, lykkedes det os altid at få dem betalt om end ofte med lidt forsinkelse.

En anden barnepige var Tante Thora eller Thora Friis Jensen. Thora var en fjern slægtning af både Mor og Far, og vi begyndte at se hende en gang imellem. Hun var ene, og boede, da vi begyndte at se hende, på et værelse tæt ved radiohuset. Hun fortalte engang, efter at vi havde presset hende, om sine oplevelser under krigen. Hun boede dengang sammen med sin bror, Hagbart Friis Jensen, der var kunstmaler, men som også ernærede sig som almindelig maler. Han blev medlem af den modstandsgruppe, der fik navnet Holger Danske. Gruppen holdt af og til møde i Thoras og Hagbarts lejlighed, og de havde et våbenlager i Hagbarts værksted, der var beliggende i en anden bygning, men sådan at man kunne se det fra lejligheden. Når han kom hjem om aftenen, gik han først op i lejligheden efter at Thora havde signaleret til ham fra vinduet, at der var fri bane.

En aften fik han ikke noget signal og gik ikke op. Gestappo var i færd med at undersøge lejligheden. De ville også undersøge værkstedet, og mens de gik derover, blev en af dem tilbage for at passe på Thora. I værkstedet var der et par af gruppen, og der opstod skyderi, som jeg ikke ved, hvordan endte. Ham, der skulle passe på Thora, gik ud på altanen for at se, hvad der sketeovre i værkstedet. Det benyttede Thora sig af, hun løb ned ad bagtrappen, men da hun var kommet lidt ned, opdagede hun, at hun havde glemt sin taske, en taske hun havde pakket netop til at tage med, hvis de skulle flygte hurtigt. Hun skyndte sig tilbage efter tasken, og vagten var heldigvis stadig ude på altanen. Hun kom ned i kælderen under den store boligblok og løb gennem den lange, mørke kælder-

gang, indtil hun endelig kom ud i gården bag huset, hvor hun kravlede over muren og kom ud på gaden. Hun var nu meget forpustet og fortumlet, og til den første hun mødte, sagde hun, "er du ven eller fjende?" Han var ven, og han hjalp Thora ned på et sydsjællandsk gods, hvor hun boede, til krigen sluttede.

72. Tante Thora

Gestappo besøgte lejligheden flere gange og stjal, hvad der var værd at stjæle. Senere ryddede viceværten lejligheden og lejede den ud til andre. Efter krigen henvendte Thora sig til kommunen for at få sin lejlighed igen, hvilket ikke kunne lade sig gøre. De lovede hende en anden, men indtil da måtte hun nøjes med et værelse. Da vi lærte hende at kende i begyndelsen af 1960'erne, havde hun stadig ingen fået, men boede som nævnt på et værelse. Først da jeg henvendte mig, lykkedes det at få en lejlighed.

Hagbart slap altså i første omgang, men blev senere taget af tyskerne og henrettet i Ryvangen den 3. marts 1945. Han blev senere overflyttet til Vejlbj Kirke, efter ønske af hans bror og svigerinde, Sigrid og Åge Friis, som boede her. Han fik en ærefuld begravelse. Ellen strøede blomster foran hans kiste, mens den blev kørt gennem byen.

Besøg af familien

Af familien så vi først og fremmest Selma og Hans, der i begyndelsen boede på Grundtvigsvej og senere på Rødovre Parkvej. Vores ét-års bryllupsdag fejrede vi sammen med dem, og det skulle foregå med manér på toppen af Hotel Europa. Vi ankom i vores fineste tøj og bestilte en god middag. Mens vi sad og spiste, kom tjeneren med en flaske champagne og en kompliment fra et bord et lille stykke fra os. Det viste sig at være fra min tante Dagny og onkel Thøger. Thøger var på det tidspunkt sognerådsformand i Hundested, og de var ude med repræsentanter for et asfaltfirma. Denne lille hændelse gjorde ikke aftenen mindre festlig.

Gittes andre søskende kom naturligvis også på besøg flere gange. Når Niels var med, talte han ofte om at komme på natklub, og i hvert fald en gang kom vi af sted, vel den eneste gang jeg har været på natklub. Dagen efter berettede han, med glimt i øjet, om alle de minkpels-klædte skønheder, han havde besejret.

Jens Christian boede hos os det sidste år, før vi rejste til USA. Han måtte nøjes med det lille værelse ved siden af køkkenet, men han brugte det jo kun til at sove i. Han gik på et studenterkursus, men altså kun et år. Jeg kan ikke huske, om han holdt op, fordi vi rejste til USA, eller han holdt op af andre grunde.

En aften var han inviteret ud til en lærer sammen med andre fra skolen. Han kom meget sent hjem og har aldrig fortalt, hvad der foregik den aften, men vi kunne mærke, at der var foregået et eller andet, han ikke kunne lide (jeg tror, de røg hash). Han var glad for Charlotte og Christian, og de var glade for ham, og vi havde en stabil barnepike.

73. På Ingemannsvej. Fra højre Ole (i bilen), Jens Chr. og Rigmor. De to kvinder i midten er Gitte og Selma

Mine søskende kom naturligvis også på besøg. Gunnar oftest idet han sidst i perioden var gået i land og var blevet ansat i ØK i personaleafdelingen, der var beliggende på Frihavnen.

Han havde sejlet i nogle år først med Lauritzens skibe og senere med ØK. På vej hjem fra den føromtalte kongres i Bruxelles besøgte vi ham ombord på et af Lauritzens skibe, der netop da lå ved kaj i Rotterdam. Det var jo en ny og spændende verden for os, og af Kaptajnen fik vi lov til at sejle med til København, der var næste stop. Desværre fik de problemer med skruen, og afrejsen blev udsat på ubestemt tid, så vi måtte tage toget hjem. Det var måske heldigt nok, for samme aften fik jeg smerter i maven, og Gitte tilkaldte en læge, der mente det var blindtarmsbetændelse og indlagde mig på Frederiksberg Hospital. Det var blindtarmsbetændelse, og jeg blev opereret samme aften. Hvis vi var sejlet hjem, og jeg var blevet syg i rum sø, var det måske anden styrmand, der var blevet sat til at fjerne min blindtarm! Jeg var glad, vi nåede hjem, inden det blev nødvendigt.

74. Telegrafisten Gunnar

Det skete flere gange, at Gunnar lagde til i København, og vi fik hans besøg en dag eller to. Det var spændende, fordi han medbragte gaver og fortællinger i lange baner, og fordi han inviterede os ombord i sit skib, hvor vi også hilste på

en del af personalet, bl.a. skibselektrikeren, der altid skulle have sin store vaske-maskine med i land til reparation. Det var nu ikke snavstøj, der var i den, viste det sig.

Efter at Gunnar var gået i land og begyndt at arbejde ude i Frihavnen, var han ofte barnepige. En af de første gange var, mens Gitte lå på hospitalet og ventede på Christian. Charlotte brugte stadig ble, og Gunnar var lidt betænkelig ved udsigterne til, at han kunne blive nødt til at skifte den. Gitte bad derfor sin kusine Birgit hjælpe ham, og ved fælles hjælp mente de nok at kunne klare opgaven. Dette samarbejde fik varige følger, idet de nu har levet sammen i mere end 30 år. De fik i 1970 datteren Rikke, der er pædagoguddannet, og blev gift i 1996.

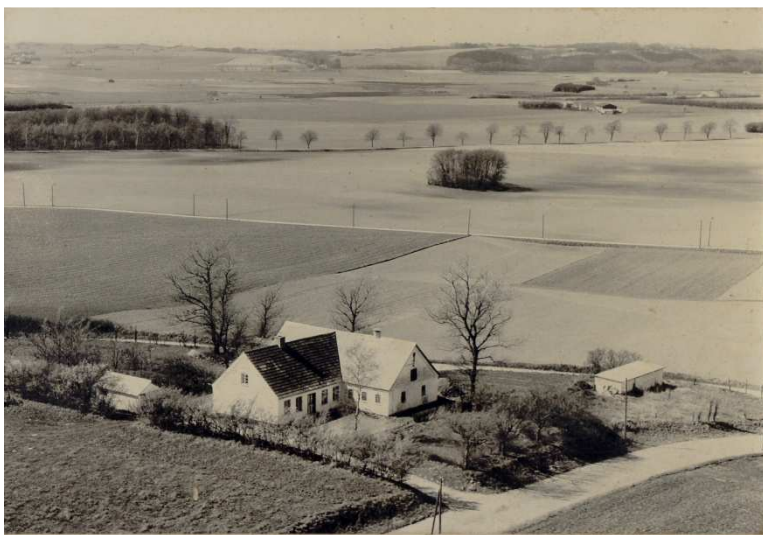
Vi køber Bakken i Brokøb

Engang sidst på sommeren 1962 besøgte vi Erik Augustinussen hos hans forældre på deres lille landejendom i Borup på Midtsjælland. De havde også besøg af en ejendomsmægler, som jeg kom til at sidde og snakke med. I samtalens løb kom jeg til at sige, at vi, når engang vi fik råd, også ville købe en lille landejendom, som vi ville bruge i vores fritid. 14 dage efter ringede han og sagde, at han havde fundet den ejendom, som passede til os. Jeg gjorde ham opmærksom på, at vi ingen penge havde, men hvis han ikke havde andet at lave, måtte han da gerne vise os den. Det var før vi fik bil, så vi tog toget til Ringsted, hvor han ventede på os. Den ejendom han havde fundet til os, kunne vi nu ikke bruge til noget, "har du ikke andre," spurgte jeg, "ellers kan vi godt tage hjem igen." Han tænkte sig lidt om, "jeg har netop fået en i Brokøb ved Jyderup." Jeg spurgte om, hvor langt der var til København, han mente der var ca. 60 km (det viste sig senere at være 84 km). "Hvis du har tid," sagde jeg, "har vi også." Det havde han, og vi kørte til Brokøb. Det var et rart sted, som vi begge to syntes om. I stuehuset, der var grundmuret og havde cementtagsten, var der to små stuer, soveværelse, køkken entre, bryggers, wc og spisekammer. Ovenpå var der et dårligt værelse med adgang fra en stige i gangen. Stald og lade, der var traditionelt indrettet, var bygget sammen med stuehuset, det var et såkaldt T-hus. Herudover var der et dårligt hønsehus og en god garage, som indeholdt en lille ret ny Hanomag Traktor. Til ejendommen hørte ca. 15 tdr.l.d. hvoraf de 11 var beliggende lige ved ejendommen, mens resten lå ca. en km derfra ude i Åmosen. Vi syntes især godt om beliggenheden lige i udkanten af en meget lille landsby og med en pragtfuld udsigt til alle sider. Prisen var kr. 70.000.

På ejendommen boede der en landstryger, han var blevet boende efter at ejerne var flyttet til København. De havde kun haft den ca. et halvt år. Han, der var taxachauffør, var blevet skilt og gift igen. Hans nye kone fik ham overbevist om, at livet på landet var det eneste rigtige, der var penge at tjene, og der var skønt at bo. De solgte deres rødstensvilla, købte ejendommen i Brokøb og forsøgte at blive landmænd. Det var nu sværere, end de havde regnet med, naboerne fortalte os senere om deres mange genvordigheder både med dyrene og med marken. En aften var de i København for at fejre hans mors fødselsdag. Da festen var

slut, og det var tid til at vende tilbage til Brokøb, sagde konen: "Jeg vil ikke med derud igen." Han så lidt på hende, "så vil jeg heller ikke," svarede han, og sådan blev det. Næste dag genoptog han sit job som taxachauffør.

Da vi så ejendommen første gang, bar den tydeligt præg af at være forladt i hast. Der var mad i spisekammeret, vasketøj på tørresnoren, og tøj, møbler, fjernsyn m.m. var efterladt. Morgenen efter fødselsdagen ringede de ud til en nabo, og bad ham sørge for, at dyrene fik mad og blev afhentet af en handelsmand.

75. Bakken før vi købte den (ca. 1962)

Der gik 14 dage efter dette første besøg. Hverken Gitte eller jeg talte om Brokøb, før Gitte en dag pludselig sagde: "Har du ikke foretaget dig mere med den ejendom i Brokøb?" "Nej," svarede jeg, "det har jeg ikke tænkt mere på, har du?" Det havde hun, og efter endnu et besøg indledte vi forhandlinger med ejendomsmægleren.

Vi så aldrig de uheldige landmænd men købte ejendommen af ejendomsmægleren for 71.000 kr., inkl. avlen af byg, der var hensat på loftet over laden. Udbetalingen blev fastsat til 10.000 kr., som vi lånte dels af Gunnar dels i banken, hvor Svigerfar kautionerede. Overtagelsen blev fastsat til den 5. januar 1963.

Købet af "Bakken," som vi kaldte vores nyerhvervelse, viste sig at blive en skelsættende begivenhed i vores liv. Vi boede stadig på Ingemannsvej, og de første år tænkte vi kun på Bakken som et fritidslandbrug. Jeg var stadig meget optaget af mit arbejde på Kemisk Laboratorium, og vores dagligdag fungerede perfekt, takket være Gitte. Men hver eneste fredag aften måtte vi, så vidt muligt, til Brokøb. Til at begynde med havde vi ingen bil, så turen foregik med tog til Jyderup

og de sidste 10 km med taxa. Jeg husker, hvordan vi slæbte ting og sager i store papkasser ind og ud af toget, dynner, husgeråd, mad, tøj o.m.a. Da vi efter nogen tid fik råd til en gammel bil, blev det noget lettere. Ikke mindst da vi fik børn, var bilen næsten en nødvendighed.

Vi så i den første tid ikke meget til vore naboer, selvom vi havde god udsigt til deres huse og gårde. Men vi blev naturligvis høfligt og venligt modtaget, selvom vi måske ikke var så velkomne endda. Vi var flyttet til et lille landsogn med mindre end 1000 indbyggere, men vi havde ikke flyttet vores adresse, hvilket betød, at sognet ikke fik nogen skat af os. Herman Jepsen var sognerådsformand, og Dennis Christiansen var kæmner. Vi fik aldrig nogen direkte henvendelse fra sognerådet, men vi kunne læse i den lokale avis, hvor der var referater af sognerådsmøderne, at problemet var på dagsordenen indtil flere gange.

76. Der var nok at tage fat på

Det endte med, at sognerådet anmeldte os til politimesteren i Kalundborg, der optog rapport i sagen, som han videresendte til Landbrugsministeriet den 17.2. 1964. Ministeriet var et helt år om at behandle problemet, men den 20.2. 1965 kom svaret, hvori der bl.a. stod:

“I den anledning skal man til efterretning og videre bekendtgørelse for fru Bach meddele, at da den pågældende ejendom drives som en selvstændig enhed, følger det af § 2, 1. stk. i landbrugsloven, at den, der driver ejendommen, skal have bopæl på denne, i det omfang som er nødvendigt, for at den kan drives på forsvarelig måde.”

Så havde sognerådet det at administrere efter! Når brevet var stilet til Gitte, skyldtes det, at hun stod som ejer. Det syntes vi, var det smarteste, da jeg stod som lejer af lejligheden på Ingemannsvej, og ingen måtte i denne periode med

boligmangel disponere over mere end en bolig. Vi var naturligvis interesseret i et godt forhold til sognet, men vi kunne ikke flytte vore papirer, da vi så ville miste vores lejlighed. Vi fandt senere ud af, at vi ikke behøvede at bo sammen, så vi flyttede Gittes papirer til Holmstrup sogn, mens jeg blev boende på Frederiksberg. Derved fik Holmstrup sogn overført noget af vores kommuneskat.

Vi overtog Bakken den 1. januar 1963, og selv om det var vinter, var vi som nævnt derude næsten hver weekend. Vi fandt et par gamle jernsenge bag garagen, som vi forsynede med et par krølulds Madrasser og noget sengetøj, som vi medbragte fra København. Jeg husker det sæt, det gav i os om natten ved sengenes højlydte knirken, eller når koksene i den lille kakkellov faldt sammen, eller når musene på loftet larmede for voldsomt.

77. Oprydning

På ingen tid havde Gitte gjort huset rent, fjernet gamle madrester fra spisekammeret og skaffet nye forsyninger samt etableret stuerne med nogle gamle møbler og gardiner. Jeg ved ikke, hvordan det gik til, men pludselig havde vi et hyggeligt lille weekend-hjem. Det var fantastisk.

Alle har vel fantasier. De kan melde sig på alle tidspunkter, f.eks. når man er lige ved at falde i søvn. En af mine fantasier handler om, hvordan det ville være at lide skibbrud sammen med Gitte og blive skyllet i land på en øde ø. I løbet af kort tid ville vi sidde ved et primitivt bord i en lille klippehule med et stearinlys på bordet (jeg ved ikke, hvor hun får det fra, men det er der). Vi har mad på bordet, og bag i hulen er der redt et leje til natten. Jeg kunne næsten ønske, at det ville hælde en gang.

Det blev forår, og vi gik i gang med at drive landbrug. Sammen med ejendommen havde vi overtaget en kontrakt, der forpligtede os til at dyrke sennep i

sommeren 1963 på ca. fem tdr.ld.. Frøfirmaet leverede udsæden, og med Ernst Gregersens hjælp fik vi gjort jorden klar og sået sennep. Det var spændende, vi glædede os til en frodig sennepsmark, men som sommeren skred frem, blev vi lidt skuffede, dog håbede vi stadig. Efter høst sendte vi de få sække sennep til Odense, hvor frøfirmaet havde til huse, og ventede spændt på afregningen. Men der kom ikke en afregning, derimod en regning idet værdien af udsæden oversteg værdien af det høstede sennep.

I de fire tdr.ld. på mosen såede vi havre, og det lykkedes ganske godt. Det var dyrt at få mejetærsket, og jeg mente derfor, at vi kunne høste det med selvbinder sætte det i hobe og senere tærsket det med et omrejsende tærskværk. Vi havde allerede tærsket det korn, der fulgte med ejendommen ved hjælp af et sådant tærskværk. En mandag morgen stod vi op klokken tre for at nå at sætte havren i hobe, inden vi skulle til København. Det var en dejlig høstmorgen med dug i græsset samt lærker og viber i luften. Ud på morgenen dukkede der nogle jægere op på nabomarken, Gitte mente, hun kunne se på dem, at de var forargede over, at ham københavneren forlangte hårdt fysisk arbejde af sin kone. Da vi kom hjem, skrev hun på en seddel, at vi aldrig mere ville høste med selvbinder, og den tvang hun mig til at underskrive.

78. Hanomagen som Hans Ole pløjede med

Vi skulle jo også have kartofler, i hvert fald til eget brug, så vi købte en sæk læggekartofler, som vi lagde langs markvejen hjemme ved ejendommen. Det blev et

ret stort stykke (det er svært at beregne, hvor stort et stykke en sæk læggekartofler vil dække). Den efterårs weekend vi havde bestemt til kartoffeloptagning, blev det desværre regnvej, men kartoflerne skulle op, og vi gik i gang. Mens vi lå der i kulde og regn og rodede i jorden efter kartofler, kom Hjalmer Rasmussen forbi på sin traktor. Han standsede og så medlidende på os, hvorpå han sagde: ”Jeg er sikker på, at I sagtens kan sælge den ejendom igen.” Han kunne jo ikke vide, at vi nød det.

Om efteråret fik vi besøg af Hans Ole, der påtog sig at pløje marken ved ejendommen ved hjælp af vores lille Hanomag-traktor og vores enfurede plov. Det var mere tidkrævende, end han havde regnet med, og han boede i Brokøb i flere dage. Om aftenen besøgte han naboerne, Anna og Peder Jørgensen, og han kan endnu huske, at når han sad i den lille sofa ved siden af datteren Bodil, var pladsen optaget og udsigten begrænset.

79. Køkkenhaven blev ordnet

Der var for få træer omkring ejendommen, så vi gik i gang med at plante en lille skov på ca. en halv tdr.ld.. Planterne, birk, gran fyr o.m.a. havde vi dels købt dels fået foræret af jagtforeningen. Selve plantningen foretog vi selv. Vi markerede rækkerne med vores gamle Opel Rekord, som vi kørte frem og tilbage og lavede snorlige spor i den løse jord. Plantningen må have fundet sted i efteråret 1966, idet Christian var med. Det var dejligt vejr, og vi havde parkeret Charlotte og Christian i den ene ende af stykket siddende på nogle tæpper. Vi var så optaget af at plante, at vi en tid glemte at holde øje med vore børn, indtil vi

pludselig opdagede, at Charlotte havde dækket Christian med jord, så kun hovedet var fri. Det blev meget vellykket, idet så godt som alle planter slog rod og groede godt til i den fine agerjord.

Vores parcel på mosen var som nævnt på fire tdr.ld.. Nabo til den lå en parcel på 5 tdr.ld. som tilhørte Åge Jensen, der boede ude på overdrevet. Den blev til salg i 1965, og da den lå bekvemt for os, købte vi den for 9000 kr. til overtagelse den 11. december. De første år, indtil vi rejste til USA i 1968, blev det meste markarbejde udført af Ernst Gregersen, med hvem vi havde et godt samarbejde i disse år.

Der gik mange weekender med at rydde op ude og inde. Lidt efter lidt fik vi fjernet alle gamle og ubrugelige maskiner og andet affald, vi fik fejlet, skuffet, revet, kalket og malet, der blev meget fint overalt.

80. Christian i barnevogn er med på Bakken for første gang, 1966

Kapitel 11: Et år i USA

I 1968 blev der et professorat i kemi ledigt på Danmarks Tekniske Højskole. Kjær søgte og fik det. Vi skulde have ny professor.

81. Professor Anders Kjær

Der var en del ansøgere, blandt dem Godtfredsen, som var forskningschef på Løvens Kemiske Fabrik og Peder Olesen Larsen, som havde travlt med at skrive og få godkendt sin doktordisputats. Godtfredsen var favorit, men da det blev kendt, at han var ansøger, blev han tilbudt en betydelig lønforhøjelse af Løvens Kemiske Fabrik, hvorefter han trak sig. Så var Peder favorit, og han fik professoratet.

Jeg tror, at vi alle respekterede Peder for hans dygtighed, vi værdsatte hans ærlighed, hans ubestikkelig og hans hjælpsomhed, og alligevel havde vi ønsket, at det blev en anden end ham. Det er svært at forklare hvorfor, måske er det noget med hans kompromisløshed. Måske følte vi, at vi ikke slog til sammen med ham. Men det gik aldrig op for Peder, selvom det var nemt at få øje på for alle andre. Han var fuldstændig overbevist om, at vi havde fået vort inderste ønske opfyldt, da han fik stillingen. Denne evne til at abstrahere fra virkeligheden når virkeligheden er tilstrækkelig ubehagelig, har jeg stødt på adskillige gange siden, men det undrede mig at finde den hos Peder.

Inden Kjær rejste, fik han et brev fra professor Fletcher, National Institut of Health, Washington, USA, der spurgte, om han havde en kandidat til en ledig stilling på hans institut for et år. Kjær spurgte mig, om jeg havde lyst til at arbejde i USA et år og efter rådslagning med Gitte, sagde jeg ja til tilbuddet. Vi skulle starte den 1. september 1968.

Der var jo en del forberedelser både fagligt og privat. Gregersen forpagtede jorden til Bakken, og en familie (som desværre viste sig at have store hunde) lejede stuehuset. Lejligheden på Ingemannsvej lejede vi ud til Peter Laur, der på det tidspunkt var gæst på laboratoriet. Egentlig var det med nogen ulyst, at vi overlod både Bakken og Ingemannsvej til fremmede for et helt år, men om få år gik børnene i skole, og så ville det være udelukket at rejse udenlands.

Inden vi rejste, blev der holdt en afskedsfest på laboratoriet for Kjær, Bo og frk. Dahl, de to sidste fulgte med Kjær ud på D.T.H. Festen var også en farvel-fest for Gitte og mig. Den blev holdt i de nye laboratorier, der netop var blevet færdige, og som var første etape af et større byggeri mellem Thorvaldsensvej og Rolighedsvej. Vi havde dækket et smukt pyntet bord ned gennem den lange midtergang, og det blev en festlig aften med taler og sange.

82. Afskedsfest på Kemisk Institut

Rejsen

Dagen for afrejsen kom, og vi var klar. Vi skulle flyve med det islandske luftfartsselskab, Icelandair, da det var billigt. Det indebar, at vi skulle mellemlande på Island, men vi var ikke uden for lufthavnen.

Da vi steg ud af flyvemaskinen i Kennedy Lufthavn, var der mere end 30 graders varme. Det var som en mur af varme, der slog imod os, og vi fik travlt med at pakke vores lune tøj væk.

Inden vi rejste, havde vi købt en bil af Kjær, som han havde efterladt hos en ven, sidste gang han var i USA. Det var en stor Rambler stationcar. Vennen boede i New Hampshire, altså temmelig langt fra Washington, hvor vi skulle bo.

For at komme op til New Hampshire og hente vores bil havde vi lejet en bil hos Avis, som skulle stå klar til os i lufthavnen. Vi fandt Avis-kontoret, og bilen stod klar. Jeg er stadig imponeret over, at vi kunne køre ind gennem New York og hele vejen op til New Hampshire uden et uheld og uden at køre forkert en eneste gang. Gitte sad ved rattet, og jeg så på kortet. Vi ankom om aftenen og måtte derfor overnatte, inden vi den næste dag skulle finde Kjærs ven. Det havde vi også planlagt hjemmefra, idet vi havde bestilt hotelværelse gennem en stor hotelkæde. Vi skulle spare, så vi havde bestilt det billigste værelse, vi kunne få. Vi fandt hotellet, fik bilen parkeret og vores omfattende baggage transporteret ind i vestibulen. Det var imidlertid en overraskelse, om end ikke af de positive. Der var meget snusket, nærmest skummelt, og der stod adskillige lurvet klædte mænd derinde. Gitte mener, at hun mistede et guldarmbånd ved den lejlighed, men det opdagede vi først efter, at vi havde forladt hotellet. Vi så på hinanden og på vore to små børn, hvorefter vi gik udenfor. Her konstaterede vi, at der på den modsatte side af gaden lå et stort, eksklusivt udseende hotel. Vi var utrygge ved det første, snuskede hotel og besluttede at flytte over på den anden side af gaden. Her var ikke snusket, det var store lyse værelser med al den komfort og service, vi kunne drømme om. Vi nød det efter den lange og trættende rejse. Da vi havde betalt den næste dag, måtte vi konstatere, at vi nu næsten havde brugt alle de penge, vi havde planlagt at skulle leve for den første måned.

83. Vores Rambler

Næste dag fandt vi vores bil. Den havde stadig nummerplader på, og vi påbegyndte den lange køretur til Washington D.C.

Vi løb ved den lejlighed en risiko, som stadig kan få den kolde sved frem på min pande. Vi nåede ikke at få tegnet en forsikring. Vi kørte derfor den lange vej ad store motorveje, igennem New York og mange andre store og små byer uden en forsikring. Havde vi pådraget os skylden for et alvorligt uheld, kunne det have ruineret os for livstid. Men det gik godt, og vi fandt Fletchers hus, som lå i ud-

kanten af Washington, i et kvarter der nærmest havde karakter af en lille skov. Fletcher havde skrevet til os, at vi kunne bo hos dem, indtil vi fandt noget selv.

Vi lejer et hus

Da vi havde spist morgenmad den næste dag, kørte vi ud for at finde et sted at bo. Vi kørte rundt i Bethesda, et villa kvarter, der lå inden for den ringvej, der omgiver hele Washington og i nærheden af National Institut of Health, hvor jeg skulle arbejde. Vi så adskillige huse, hvorved der var opsat et skilt med teksten "for rent" efterfulgt af et telefonnummer. Da vi fandt et umøbleret hus med en passende størrelse på North Chelsea Lane, ringede vi til ejeren, som kom med det samme, og i løbet af en times tid havde vi lejet huset og kunne flytte ind med det samme. Vi ventede dog til dagen efter, men Fletchers var lidt imponeret af, hvor effektive og beslutsomme vi var.

84. Foran vores hyggelige hus på North Chelsea Lane

Vi havde jo ingen møbler, så næste dag havde vi travlt med at skaffe det mest nødvendige, madrasser til at sove på samt et bord og 4 stole. På N.I.H. havde personaleforeningen anskaffet det mest nødvendige køkkengrej beregnet til at låne ud til udenlandske gæster, det nød vi godt af i starten.

Christian var ikke tryk den første tid og sov uroligt de første nætter. Først da vi købte en junoseng, der mindede om den, han havde derhjemme, blev han rolig.

Vi får nye venner

Nogle dage senere fik vi suppleret det sparsomme møblement. Mary Anne McBride, der boede længere nede ad gaden var ude at gå en tur, da hun kom forbi vores hus og bemærkede to små børn i træsko, der legede udenfor. Hun var klar over, at det var nyttilkomne, og af træskoene sluttede hun, at der var tale om udlændinge. Hun gik ind og bankede på for at sige god dag og velkommen til Bethesda. Gitte og Mary Anne faldt i snak og kom hurtigt på bølgelængde. Faktisk var de veninder fra denne første dag. Da Mary Anne havde set lidt på møblementet, sagde hun, "vi påtænker at købe et større hus, derfor har vi en del møbler stående i kælderen, men det bliver ikke foreløbig. Vent til i aften så kommer Wesley og jeg en tur." Om aftenen kom de med en lille ladvogn læsset med diverse møbler, tæpper og lamper, og pludselig havde vi et hyggeligt lille hjem.

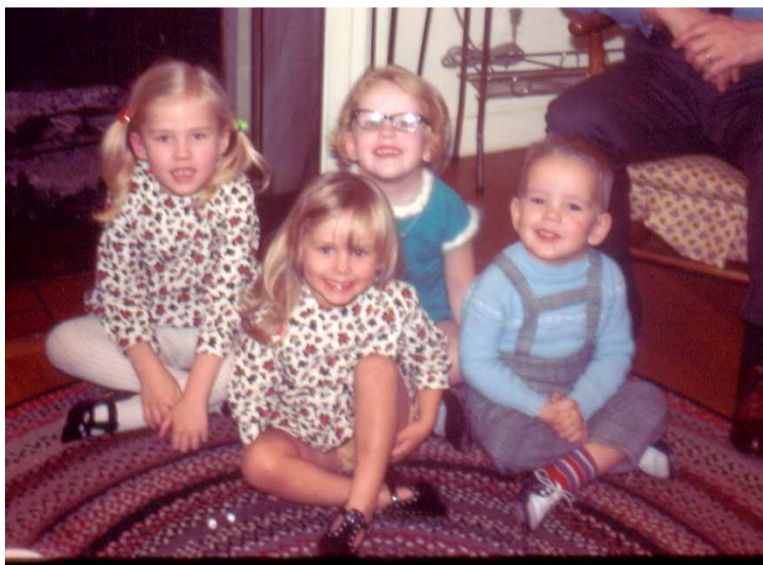

85. Mary Anne og Wes

Det blev starten på et livslangt venskab med Wes og Mary Anne. Mary Anne var hjemmegående husmor ligesom Gitte, Wes var kræftforsker og ansat på N.I.H. ligesom mig. De havde to børn omtrent på samme alder som Charlotte og Christian, Anne og Mark.

I løbet af året traf vi nogle få danskere, men kun et af disse bekendtskaber blev til et varigt venskab. Det var bekendtskabet med Fritz og Bent Andersen, der havde to piger på omtrent samme alder som Charlotte og Christian, Anne og

Birgitte, Fritze og Bent havde tidligere boet i Afrika i ca. 10 år og skulle bo i Amerika et par år, før de skulle hjem til Danmark omtrent samtidig med os. Fritze var hjemmegående husmor, og Bent er ingeniør og blev senere ansat i konsulentfirmaet Cowi Consult i Danmark. Vi kom en del sammen, og da de havde været der længere end os, kunne de fortælle os meget om forholdene på stedet. Også vore børn havde glæde af hinanden, og de kommer stadig sammen den dag i dag.

86. Anne, Birgitte, Charlotte og Christian

National Institut of Health

NIH var en kæmpe institution, hvor der blev forsket med henblik på at forstå og blive bedre til at helbrede sygdomme. Jeg kom til en lille afdeling, der forskede i kulhydraternes kemi. Vi var seks videnskabelige medarbejdere og dertil teknisk-administrativt personale. Jeg husker bedst Will og Bob samt en svensker, hvis navn jeg har glemt, men som senere, sammen med sin kone, besøgte os i København.

Jeg overtog et laboratorium, som min forgænger ikke havde gjort sig den ulejlighed at rydde, inden han forlod pladsen. Der var papkasser fulde af præparater, papir, bøger, flasker og snavs overalt, så jeg anvendte flere dage på at rydde op, hvad jeg egentlig tror, Fletcher syntes var lidt overflødigt.

Vilkårene her var lidt anderledes end i Danmark. Det gjaldt om at producere forskningsresultater her og nu, især for unge gjaldt det om at kvalificere sig, hvis man ville fortsætte som forsker. Deres stillinger var tidsbegrænsede og blev kun

forlænget, hvis de kunne fremvise tilfredsstillende resultater. Det samme gjaldt for Fletcher. Hvis ikke hans lille afdeling levede op til forventningerne, ville næste års budgetter blive beskåret, og hvis det fortsatte ville afdelingen blive lukket. Det var vel sundt nok, men føltes lidt barskt, når man kom fra Danmark, hvor man næsten skulle opføre sig kriminelt, før man blev afskediget.

87. Laboratoriet. Det er Fletcher i midten, og jeg står ved siden af

Jeg tog aldrig dette krav om at producere særlig tungt. Ikke sådan at jeg drev den af, slet ikke, jeg var både flittig og engageret. Men jeg var ikke optaget af at tilrettelægge arbejdet på en sådan måde, at det hurtigst muligt kunne danne grundlag for en afhandling. Jeg var optaget af at løse den opgave, Fletcher havde stillet mig, men det førte mig i flere tilfælde ud på sidespor, som ingen steder førte hen, og jeg endte med at mene, at selve problemformuleringen beroede på en misforståelse. Der kom aldrig nogen afhandling ud af arbejdet, idet jeg ikke havde mulighed for at fortsætte det i Danmark.

Det sociale samvær mellem os på laboratoriet var meget begrænset. Fletcher inviterede et par gange nogle af laboratoriets medarbejdere med ud at sejle på hans store, fine sejlbad. Mens vi sejlede, havde han travlt med at styre, navigere, sætte sejl, tage sejl ned m.m. og ind imellem skulle der laves mad og vaskes op, så vi andre måtte hjælpe til for at klare det hele. Det var en imponerende sejlbad, men når vi var tilbage og havde anbragt båden, hvor vi tog den om morgenen, tænkte jeg, "hvad har vi nu udrettet, alt er nu, som da vi sejlede ud." Det fore-

kom mig lidt ørkesløst, alt det arbejde for ingenting. Men det er nok fordi, jeg ikke har forstand på at sejle.

Familieliv

Det var et ideelt hus vi havde lejet, og det lå i et ideelt kvarter for os. Den mest karakteristiske forskel fra et dansk villa kvarterer var, at grundene gik ud i et, der var ingen hække men én stor græsplæne, hvorpå husene lå spredt, og hvorpå børnene legede.

88. Swimmingpool i baghaven

Charlottes bedste veninde, Shelly, boede i nabohuset, og de legede dagligt sammen. Sprogproblemer var et ukendt begreb for dem, de talte ubesværet sammen.

Charlotte, der dengang var meget frimodig og udadvendt, talte meget mere end de andre, så Gitte har skrevet hjem, at det i starten var de andre børn, der lærte dansk, og ikke Charlotte der lærte engelsk. Men om aftenen kunne hun blive vemodig, "jeg tænker efter alle dem derhjemme."

89. Christian kan ikke tale engelsk

Vi brugte mange søndage i Washingtons bymidte, her er rigtig mange ting at se på: Museer, udstillinger, mindesmærker, parker, The White House, Capitol Hill og meget andet.

90. Cherry Blossom i Washington

Tidligere præsident Nixon blev indsat i sit embede, mens vi boede i Washington, og vi overværede den traditionsrige køretur fra Capitol Hill til det hvide Hus, oven i købet fra første parket. Tæt ved det Hvide Hus var der opstillet tribuner med siddepladser, hvortil særligt indbudte havde fået billetter. Vi stod bagved og håbede at få et lille glimt af begivenheden. Pludselig henvendte en herre sig til os, "jeg har et par billetter her, som jeg ikke får brug for, har I lyst til at bruge dem?." Det havde vi selvfølgelig, og vi overværede på den måde den flotte og farverige procession, der fulgte Præsidenten, på nærmeste hold.

91. Nixons følge på vej til det Hvide Hus

Besøg af Magda og Sigfred

Før vi rejste fra Danmark, var vi sammen med Tante Magda og Onkel Sigfred ved en familiefest. Jeg fortalte om den forestående Amerika tur, og nærmest for sjov sagde jeg, "I kan jo komme over og besøge os," men det lod Tante Magda sig ikke sige to gange. Hun øjnede sit livs chance for at komme en tur til Amerika. De skrev til os, at de gerne ville komme i tre uger. Jeg husker deres ankomst, mens vi stod og ventede på dem i lufthavnen, blev det meddelt over højtaleren, at det pågældende fly var blevet omdirigeret til en anden lufthavn ca. 30 km derfra.

92. Sigfred og Magda i lufthavnen

Vi fik travlt, men det tog tid at køre 30 km i den tætte trafik, og de landede derfor noget før, vi var fremme. Da vi endelig fandt dem, så de ret fortabte ud, og Onkel Sigfreds kinder var på det nærmeste højrøde. Det gik op for mig, hvor hjælpeløs man er i et fremmed land, hvis ikke man kan tale med et eneste menneske og ikke kan læse et eneste skilt.

Ferie i Florida

Vi brugte en del af vores sommerferie på en tur til Florida i vores store Rambler Stationcar sammen med Magda og Sigfred. For at spare bestemte vi os for at medbringe telt og feltkomfur. Vi begyndte i god tid at se os om efter et brugt telt, og en dag var der en annonce i den lokale avis. Vi havde fundet ud af, at man ofte skulle være hurtig, hvis man ville købe gode, brugte ting efter avisen, så vi smed, hvad vi havde i hænderne og kørte så hurtigt som muligt til adressen. Vi kom først. Men få minutter efter kom de næste, og hurtigt var der en hel lille kø. Under disse omstændigheder var det jo svært at bruge ret meget tid på at bestemme sig, og vi købte teltet uden at tage det ud af teltposen, idet manden forsikrede os om, at det var i god stand, og at der var de nødvendige stænger og pløkke. Jeg førte hånden om til baglommen, men der var ingen tegnebog, den lå derhjemme. Vi så på hinanden, på køen og på manden, og jeg tror, at den næste i køen øjnede en chance, men vi må have set troværdige ud, for da jeg forsikrede ham om, at vi havde pengene, og at vi ville betale, fortalte han de andre, at teltet var solgt. Jeg satte mig for en sikkerheds skyld på teltet, mens Gitte kørte hjem efter pengene. Det var i øvrigt et stort og udmærket telt, som vi senere tog med hjem til Danmark og havde glæde af på Roskilde Dyrskue i mange år.

93. En bil var der dog råd til

Det var mange kilometer til Florida, men turen var nøje planlagt. Det var meningen, at vi ville stå tidligt op om morgenen og køre det planlagte antal kilometer først på dagen, så vi havde resten af dagen til andre formål

Det gik knapt nok som planlagt, vi sov lidt længere om morgenen og tog os tid til morgenkaffen. Vi havde jo ferie, og på den måde gik en meget stor del af dagen med at køre. Alligevel så og oplevede vi meget.

Vi kørte gennem North Carolina, hvor vi så de fattige landarbejder huse, nærmest hytter i primitive omgivelser.

Vi gjorde holdt i en indianer landsby, hvor vi bl.a. så et fælles køkken, der bestod af et åbent ildsted anbragt i den centrale hytte, der blot bestod af et stråtag uden vægge. Da vi gjorde holdt, flokkedes børnene om os, og vi gav dem en skilling for at få lov til at fotografere dem. Magda købte et par indianerdragter til Charlotte og Christian, som de brugte omkring fastelavn i mange år.

94. Efter turen til månen

Vi besøgte Cape Kennedy, den base hvorfra satellitter og rumskibe bliver opsendt, og hvorfra den første månefærd nyligt havde fundet sted. Vi kunne frit køre rundt på området, og vi så hallerne, hvor de enorme raketter blev bygget, og ramperne hvorfra de blev opsendt. På området stod der også en tro kopi i fuld størrelse af det modul, der landede på månen, som man kunne bese både udvendig og indvendig. Det stod på sine lange ben, så man måtte kravle op ad en høj trappe for at komme ind i det. Da Charlotte og Christian kom ud igen og

stod i døråbningen, tog jeg et billede af dem, så nu kan jeg bevise, at de var med på den første tur til månen.

Det var første gang, vi så palmetræer og appelsintræer, og det var en oplevelse, som vi ville delagtiggøre børnene i, de sad bagi og legede med deres dukker, og hvad de ellers havde medbragt. "Se," sagde vi, "det er palmer, er de ikke flotte?" De kastede et hurtigt blik ud af vinduet, palmer eller bøgetræer det var et fedt, og så legede de videre med deres dukker. Alt, hvad man ikke kunne røre ved, var uden interesse.

95. Spadseretur over krokodillerne

Det gik op for mig, at det ikke var for børnenes skyld, vi kørte den lange tur. En spadseretur i skoven derhjemme havde sandsynligvis været en større oplevelse for dem. Vi fik en tur i bølgerne ved Miami Beach, en enorm kridhvid strand, og vi fortsatte ind gennem Miami by. Ved indkørslen til byen var vejnettet imponerende, et sted var der motorveje i tre etager. Inde midt på hovedstrøget havde vi et uheld, som jeg ikke glemmer. Det var en bred boulevard med livlig trafik af både kørende og gående, der var jo masser af turister.

Pludselig begyndte bilen at gå underligt, vi kørte ind til siden og gjorde holdt, hvorefter jeg steg ud for at se, hvad der var galt. Det var ikke svært, vi var punkteret. Bagi var bilen pakket til loftet med telt, dyner, køkkenudstyr, legetøj, tøj, madvarer, feltkomfur o.m.a. og nedenunder alt dette lå reservehjulet. Vi fik bilen skubbet op på fortovet, hvorefter Gitte og Magda hver tog et barn i hånden og gik på strøgtur. Sigfred og jeg så på hinanden, men der var ingen vej

udenom, og vi begyndte at losse alt vores grej ud på fortovet, mens vi prøvede at overhøre vittige bemærkninger fra forbipasserende. Det blev til en anseelig bunke, men heldigvis var der så meget luft i reservelhjulet, at vi kunne køre til nærmeste servicestation.

Vi fortsatte til den yderste spids af Florida, hvor der er en meget stor naturpark kaldet The Everglades. Her slog vi lejr for et par nætter.

96. Lejrplads, The Everglades

Magda og Sigfred sov i bilen, hvor sæderne kunne lægges ned, og vi andre sov i teltet. Her var et usædvanlig rigt dyreliv, bl.a. var der en gangbro på pæle ind over et stort sumpområde, hvori der levede krokodiller og andet kryb. Vi var så tæt på krokodillerne, at vi kunne klø dem på ryggen (men vi gjorde det ikke). Der var aber, der stjal vores mad om natten og masser af fugle, pelikaner, flamingoer, storke og en del sjældne, hvis navne jeg ikke kan huske.

Vi sov ofte på moteller. Det var rimelig billigt, og som regel var der gode værelser og senge, og ofte var der noget, jeg dengang satte stor pris på nemlig en swimmingpool. Den tog jeg som regel i brug mindre end to minutter efter, at vi havde gjort holdt. Når vi nærmede os aften, skulle vi bestemme os for telt eller motel. En aften havde vi bestemt os for motel, og vi holdt ind på et, da det var begyndt at skumre, men der var optaget. Vi fortsatte til det næste, alt optaget, og sådan blev det ved. Det var blevet for mørkt til, at vi kunne slå telt op. Børnene var trætte, og vi var begyndt at blive mismodige, da der pludselig dukkede et vejskilt op: "Denmark 7 miles." Vi lavede op, og faktisk lykkedes det at finde et værelse i Danmark.

97. Vi sov ofte på moteller (med swimmingpool)

Da ferien nærmede sig sin afslutning, og vi skulle hjemad, skulle det helst gå lidt hurtigt, så vi kørte det vi måtte, så vidt jeg husker 60 miles i timen. Vi undrede os over, at vi overhalede stort set alle de biler, vi kom i nærheden af, mens ingen overhalede os. Vi slog os til tåls med, at amerikanere åbenbart er meget lovlydige bilister, og hjemad gik det, indtil en bilist, der havde kørt efter os et stykke tid, pludselig satte blinklyset i gang og kørte op på siden af os, mens han stak et stopskilt ud af vinduet. Det var en politibetjent. Han påstod, at vi havde kørt alt for stærkt og idømte os på stedet en bøde, som vi straks betalte, selvom vi mente, at vi havde overholdt den lovpligtige fartbegrænsning. Det viste sig senere, at vores speedometer viste alt for lidt.

Besøg af Svigermor og Svigerfar

Besøget af Svigermor og Svigerfar glædede vi os alle meget til. De ville gerne besøge os, men dels var det dyrt, dels var de lidt betænkelige ved den lange rejse, men så viste der sig en lejlighed. En gruppe danske politibetjente havde arrangeret en rejse til New York, hvor de bl.a. skulle besøge amerikanske politibetjente. Da svigerfar havde været sognefoged i en menneskealder, blev han inviteret med sammen med sin kone. De skulle naturligvis selv betale, men på denne måde blev det relativt billigt.

Det var højdepunktet på vores USA-ophold, og vi havde lagt mange planer, for alt det vi skulle nå sammen med dem.

Vi var på ture til historiske steder: Arlington Kirkegård, General Washingtons residens, slagmarkerne fra Frihedskrigen og Borgerkrigen. Vi var på ture til

naturskønne steder, bl.a. til Blue Ridge Parkway, der løber på toppen af en bjergkæde og til et område ved havet, hvor vi så vilde heste.

98. Foran pejsen i vores hus

Men vi var også på et par ture af lidt længere varighed bl.a. til Newport, hvor vi så krigsskibene forlade havnen med tusinder af soldater på vej til Vietnam. Det gjorde indtryk på os at se de mange pårørende på den lange kaj, der vinkede farvel til deres sønner, brødre eller kærester med bevidstheden om, at det kunne være det sidste glimt, og vi spekulerede på, hvorfor Amerika bragte alle disse ofre i et så fjernt land.

Nogen af de bedste ture var måske dem, der gik til Washingtons bymidte. Vi tog et billede af dem sammen med deres to børnebørn på trappen foran Capitol Hill. Dette fik vi lejlighed til at gentage 26 år senere denne gang dog med Gitte og jeg sammen med vore to børnebørn.

Svigermor og Svigerfar var måske allergladest, når de kunne gå ture i Bethesda med Charlotte og Christian. Det skete flere gange, at de kom i snak med folk, de mødte. Det kunne lade sig gøre, selvom de ikke kunne et ord engelsk, fordi Charlotte uden besvær oversatte fra engelsk til dansk og fra dansk til engelsk.

Jeg kan huske, at jeg var en smule forundret over, at de ofte ikke var særlig interesseret i de lange ture, der betød flere overnatninger. I dag forstår jeg meget bedre den lidt reserverede begejstring for nogle af vore mange planer, de ofte udviste. De var ikke kommet for at se Amerika, de var ikke kommet for at få en

masse nye oplevelser. De var kommet for at besøge os. Efter et langt liv fuld af oplevelser var det ikke endnu flere oplevelser, de havde brug for. Jeg tror, de fleste kan blive mæt af oplevelser, og så har man mere behov for at bringe lidt orden i de mange oplevelser i stedet for at opleve endnu mere.

99. Foran Capitol Hill, 1969

100. Foran Capitol Hill, 1995

Den sidste tur sammen med dem gik til New York, hvor vi mødte de danske politibetjente, som de var rejst over sammen med, og hvorfra hjemrejsen skulle begynde. Vi kørte dertil i bil ad en meget smuk parkvej og ind midt i New York, selvom vi havde hørt, at det var næsten umuligt for private at køre i bil i New York. Vi parkerede bilen i en skyskraber, der udelukkende tjente som parke-ringshus, og her blev den i de tre dage, vi var i byen.

101. På tur i New York

Vi var på rundture både sammen med de danske politibetjente og for os selv, bl.a. var vi på en havnerundfart, hvorfra vi kunne se de mange imponerende høje huse, mens vi spekulerede på, hvordan det kunne lade sig gøre daglig at få forsyninger frem til og affald væk fra så mange mennesker på et relativt lille område.

Sammen med politibetjentene var vi på en bustur til det område, hvor de hjem-løse holder til. Det var deprimerende at se på og høre om de mange, der ikke havde et hjem, og jeg tror ikke, de danske betjente misundte de amerikanske, der fortalte, at de dagligt måtte patruljere i gaderne bl.a. for at samle dem op, der

var døde i nattens løb. Endelig blev der også tid til spadsereture, hvor Svigermor og Gitte kunne gå i forretninger.

Den sidste aften var vi alle med til en fest, som de amerikanske betjente havde arrangeret for de danske, og dagen efter måtte vi vinke farvel og sige tak for et besøg, vi mindes med glæde.

Den sidste tid

Hvert år blev der i USA holdt en konference for kemikere kaldet The Gordon Conference. Fletcher foreslog, at jeg skulle deltage selvfølgelig med rejse og ophold betalt. Efter at have talt med Gitte sagde jeg, ja tak. Vi havde nemlig bestemt, at vi alle fire ville tage af sted og lave det til en ferietur, selvom jeg skulle gå til møder om dagen.

102. Vores lejrplads i New England

Konferencen skulle holdes i New Hampshire, og vi tilbagelagde endnu en gang den lange tur i vores bil. Da vi havde fundet stedet for konferencen, kørte vi rundt i omegnen, indtil vi fandt en god lejrplads i et naturskønt område lige ved en sø, og her var oven i købet nogle legeredskaber og en bålplads. Vi havde vores gode telt, så her fik vi hurtigt indrettet en hyggelig lejr, hvor vi kunne bo de næste otte dage. I min erindring er der et særligt lys på denne plads. Jeg tror, det var det røde sand sammen med søen og solen, der skabte dette lidt eventyragtige lys.

Lige ved vores lejr var der en jernbane, hvorpå der kørte tog, der mest af alt lignede veteran tog. Lokomotivet havde skorsten og var meget fint malet, og togstammen var ikke ret lang. Der kom kun få tog om dagen, og da vi fandt ud af, hvornår de kom, gik vi ofte hen for at se dem. Der var en meget stor sten, som vi kravlede op på alle fire for at vinke til toget, når det kørte forbi.

103. Stenen hvor vi vinkede til toget

Vi var også ude at sejle på søen. En dag lejede vi en lille jolle med påhængsmotor og sejlede et par timer, hvor vi alle fire skiftedes til at være styrmand. Jeg tror, det er den eneste gang, jeg har været ude at sejle i en jolle med min kone.

Vi kunne bade i søen, og det benyttede børnene og Gitte sig flittigt af.

Tiden kom, da vi skulle tilbage til Danmark, og dagen før vi skulle rejse, var jeg inde på et kontor for at bringe vores udrejsetilladelse i orden og opføre det beløb, hvoraf vi skulle betale skat. Da papirerne var ordnet, og jeg var på vej ud, blev jeg tiltalt af en funktionær, der sagde: "Du ved vel, at du kan få fradrag for dobbelt husholdning." Det vidste jeg ikke, så nu fik jeg meget travlt, idet alle papirerne skulle skrives om, og klokken nærmede sig lukketid, og vi skulle flyve dagen efter. Men jeg nåede det, og vi fik en betydelig skatterabat.

Det var året for kildeskattens indførelse i Danmark. For at lette overgangen rent administrativt, blev der indført forskellige ordninger. En af dem betød, at vi ikke skulle opgive det, vi havde tjent i USA. Så alt i alt blev vores hjemkomst en økonomisk solstrålehistorie.

104. Sommer: På sejlstur i New England

105. Vinter: Snemand foran huset

Kapitel 12: Tiden efter USA

Ændrede omgangsformer efter 68

Meget var ændret i det år, vi havde været væk, også på Landbohøjskolen. I USA havde vi ikke bemærket disse ændringer, men ved hjemkomsten var det meget tydeligt, at f.eks. omgangsformerne på et enkelt år havde ændret sig mærkbart. Det var nu almindeligt at sige du selv til ældre, distingverede professorer, hvilket var utænkeligt bare et år før. Selvfølgelig var det banalt, Du eller De, men det var et tegn, og det ændrede ofte både det, man sagde til hinanden, og måden man sagde det på. Ting, der før var en selvfølge, var nu åbne for diskussion, alle beslutninger skulle nu tages efter debat og på meget demokratisk vis. Vi holdt møder, mange møder, vi fik ny styrelseslov, vi dannede Kemisk Institut af de tre gamle afdelinger, vi valgte ny bestyrer, og vi valgte en institutbestyrelse, hvoraf jeg var medlem en overgang. Før vi rejste til USA holdt vi ingen formelle møder, vi talte om vores forskning og om vores undervisning ved frokostbordet. Nu brugte vi en masse tid på at diskutere alt mellem himmel og jord i formelle møder med dagsorden og dirigent.

Vi var pludselig blevet mange flere, både ansatte og studerende, og som regel var vi nu omkring 20 deltagere i frokosten. Jeg husker to studerende fra Roskilde Universitetscenter, der skulle skrive speciale hos os. De var optaget af at leve op til tidens idealer. Der var fire små borde i frokoststuen, og de fik indført en regel om, at man ikke måtte sætte sig ved det bord, man sad ved i går. Vi skulle alle tale med hinanden, vi skulle "komme hinanden ved."

106. Kemisk Institut, Udflygt til Bakken

Nå Far, hvor er så den pony?

Da vi var kommet ud af flyvemaskinen og stod inde i ankomsthallen, sagde Christian: "Nå Far, hvor er så den pony?" Vi havde lovet dem en pony, når vi kom hjem til Danmark. Et nyt afsnit i vores liv var begyndt, og shetlandsponyer kom til at spille en stor rolle fra nu af.

107. De første Shetlandsponier, Shelly og Musse (billede desværre beskadiget)

Indtil nu havde mit liv været opdelt i skarpt adskilte afsnit, Udby, Vejlbj, Hedensted, Bondekarl, Lærling, Silkeborg, Soldat, Studietid, Ingemannsvej, Amerika osv.. Fra nu af blev det ligesom et langt afsnit, hvor den ene periode umærkeligt gled over i den næste. Det har bestemt ikke været ensformigt eller kedeligt, tværtimod, men de skarpe knæk har været fraværende. Selv udflytningen til Brokøb var ikke noget skarpt knæk, vi var der i forvejen næsten halvdelen af tiden, og vore tanker var der over halvdelen af tiden, også før vi flyttede derud.

Louise bliver født

Den vigtigste begivenhed i 1970 var Louises fødsel den 22. september. Hun blev født ved kejsersnit som de to første, og hun var et ønskebarn ligesom de to første. Christian ønskede en bror, og Charlotte ønskede en søster. Diskussionerne var mange og intense, men Charlotte kom op med det afgørende argument: "Jamen Christian, du kan jo nok forstå, en dreng kan ikke have fletninger." Christian elskede sin søsters små, strittende fletninger, så det afgjorde sagen. Vi ønskede os en lille søster.

108. Louise

Jeg husker turen hjem fra Frederiksberg Hospital med tre børn på bagsædet, vi følte os meget, meget rige. Lægen havde sagt til Gitte, at det var en god ide at stoppe nu, tre kejsersnit var nok, så vi talte ikke siden om at få flere børn.

109. Lillesøster

Rygårds Franske Skole

Man skulle, dengang som nu, være skrevet op længe i forvejen for at få en plads i en børnehave. Det havde vi ikke fået gjort. Men både Charlotte og Christian forstod og talte nu engelsk, og de kunne derfor klare sig i en engelsksproget skole som Rygårds Franske Skole på Bernstorffsvej. Der var plads, og der kom de til at gå kort tid efter, at vi var kommet hjem, og der gik de indtil vi flyttede til Brokøb i sommeren 1974. Charlotte gik da ud af 3. klasse, og Christian gik ud af 2. klasse. Disse år betød vel, at de senere hen havde let ved at tilegne sig og vedligeholde det engelske sprog. Gitte kørte dem derud om morgenen og hentede dem igen om eftermiddagen. Her gik børn af mange nationaliteter og med mange forskellige traditioner, og måske blev der her lagt en grobund for tolerance og forståelse.

110. Charlotte var leder

Afslutningen på det sidste skoleår, før vi flyttede til Brokøb, glemmer hverken vi eller Charlotte. Dagen blev markeret med en sammenkomst, hvor også forældre og pårørende kunne deltage, og hvor børnene fik udtalelser, præmier m.m. Vi havde naturligvis for længst meddelt, at Charlotte og Christian skulle flytte, og derfor ikke kom det følgende år. Børnene blev kaldt op på scenen klasse for klasse. Charlotte var i en stor klasse, måske var de 25, og de fyldte godt på scenen, søde og glade børn i fint tøj. Nu skulle de have deres flidspræmier, beløn-

ningen for at have læst på lektierne og passet skolen i et helt år. Mother Ruth begyndte uddelingen, og der var præmier til dem alle på nær tre! En af de tre var Charlotte. Hvis nogen havde passet sine ting, og læst på lektierne var det Charlotte. Måske var det ikke værre for hende end for de andre to, men det var en ualmindelig dårlig ide at give præmie til alle på nær tre. Det havde selvfølgelig været i orden at give præmie til tre og ikke til resten. Måske beroede det på en fejl, det har vi aldrig fået opklaret, men det blev en dårlig dag for Charlotte. Gitte skrev efterfølgende til Mother Ruth og, fortalte hende, hvad vi mente.

111. Charlotte passedede godt på sin lillebror

Charlotte var leder og havde klap for øjet

Charlotte udviste allerede, mens vi boede på Ingemannsvej, betydelige leder-egenskaber. Det hændte, at gadens børn stod nede ved havelågen og kedede sig, småskændtes eller drillede hinanden. Hvis Christian var med uden Charlotte, var han tilbageholdende og forsigtig. Han kunne se op mod vinduet, “mon dog ikke snart Charlotte kommer?” Jeg kunne stå i vores vindue på 1.sal og betragte dem. Men når Charlotte endelig kom, skete der noget: “Nu skal vi lege sådan og sådan, du skal gøre det, og du skal gøre det, og vi andre gør sådan.” I løbet af få minutter var de i fuld gang med at lege. Flere af de andre børn var ældre, men der var ingen tvivl om, hvem der var leder. Hun havde en naturlig og selvfølge-

lig autoritet. De havde en hule i nabohusets kælder, der var lidt uhyggeligt, men Christian turde godt gå med derned, når bare Charlotte var med.

Charlotte var ikke alene lidt ældre men vel også lidt tidligere udviklet, som det jo ofte er tilfældet med piger, og Christian var stærkt beskyttet af sin store søsters omsorg og ubrydelige solidaritet, som han havde været fra han var ganske lille.

Charlotte havde gået til de obligatoriske børneundersøgelser hos Dr. Kromann siden sin fødsel, uden at han havde opdaget noget unormalt. Allerede før vi rejste til USA undrede Gitte sig over, at Charlotte havde svært ved at fange hende med øjnene, når hun kaldte oppe fra vinduet, og jeg bemærkede, at hun ikke kunne gribe en bold men klaskede hænderne sammen ved siden af bolden. Foreholdt disse iagttagelser var det nu ikke svært for Kromann at konstatere, at hun var næsten blind på det ene øje. Allerede før vi rejste til USA, havde hun derfor en tid klap for det raske øje for at træne det dovne. I USA havde hun ikke klap for, og ved hjemkomsten var det næsten vendt tilbage til den dovne tilstand, og vi måtte genoptage behandlingen, denne gang i en noget længere periode.

112. Charlotte, Louise og Christian foran huset på Ingemannsvej

Frem og tilbage, Brokøb - København

Vi drog stadig af sted til Brokøb hver fredag aften og vendte tilbage til København søndag aften eller, som det oftere og oftere blev tilfældet, mandag morgen. Vi kørte så direkte til skolen med de store børn, derefter til Landbohøjskolen med mig, hvorefter Gitte vendte hjem med Louise, pakkede ud og startede va-

skemaskinen, så alt kunne være klar til næste fredag. Nogen gange før, hvis det blev nødvendigt, at Gitte kørte en tur derud midt i ugen for at se til dyrene, som der efterhånden blev flere og flere af.

Af økonomiske grunde købte vi jerseykalve, som blev løbet med en Hereford tyr.

Kobberbryllup og Flytteplaner

Den 28. september 1973 kunne vi fejre vores kobberbryllup. Det gjorde vi i al beskedenhed, idet vi tog vore børn med ud at spise på en kinesisk restauration i nærheden af søerne i København, og bagefter var vi i biografen og se Olsen Banden. Det blev en meget hyggelig aften, som vi tænker tilbage på med glæde.

Der var begyndt at dukke et problem op i horisonten. Indtil nu havde det været en selvfølge, at vi alle glædede os til at komme på Bakken i weekenden. Men nu var Christian syv og Charlotte ni år, de havde kammerater og veninder, og det skete, at der skulle foregå noget i weekenden, som de gerne ville deltage i, f.eks. en fødselsdag, et sportsarrangement eller lignende. Vi to gamle *skulle* på Bakken, jeg følte det næsten som en nødvendighed, og endnu kunne vi ret nemt overtale børnene til også at glæde sig. Men vi erkendte, at det var en dårlig ide at bo to steder, når vi havde halvstore børn.

113. Jerseykvier

Enten måtte vi sælge Bakken og købe et hus eller en ejendom nærmere København, eller vi måtte flytte ud på Bakken, hvorved jeg ville få 84 km på arbejde. Vi begyndte at se på huse og ejendomme i Københavns omegn. Jeg ved endnu ikke, hvor alvorligt det var ment fra Gittes side, for mit vedkommende var det nærmest en formalitet, der skulle overstås. Jeg var helt sikker på, at jeg ønskede

at bo på Bakken, selv om det medførte, at jeg fremover måtte bruge mellem 2 og 3 timer dagligt på transport.

Det er svært at forklare, hvorfor jeg ikke kunne forestille mig, at vi skulle sælge Bakken. Ret beset var den jo ikke noget særligt, men den tilhørte os, vi havde allerede minder og drømme fra mere end 10 år, der var knyttet til dette sted.

Vi flyttede om sommeren 1974.

Jeg husker denne sommer som lys og solrig. Det føltes nærmest som en beruselse, en befrielse, at være her hver dag, her hvor der var så meget plads, så mange muligheder, og vi var fulde af energi og lyst til at udrette noget. Kun fantasien satte grænser.

114. Bakken fra luften

Holmstrup Sogn i Tornved Kommune

Vores nye adresse var Åmosevej nr. 72. Åmosevej er ca. 6 km lang, mod sydøst munder den ud i Skellingsted, og mod nordvest i Holmstrup. Bakken lå ca. på midten.

Da sommerferien var til ende, skulle de to store begynde i Holmstrup Skole, en lille sogneskole der blev bygget i 1960 til afløsning af de tre gamle skoler. Befolkningsgrundlaget var dog allerede nu for lille, kun 15 år efter at den blev bygget, og efter kommunesammenlægningen blev der hvert år talt om nødvendigheden af at nedlægge den og køre børnene til Jyderup.

Men vi var flyttet til et lille samfund med egen lille skole, og vi glædede os til at blive en del af dette samfund. Vi var overbevist om, at den lille skole var en stor

fordel for vore børn, og de første år argumenterede vi ivrigt for, at den skulle bevares. Vi stiftede, sammen med andre ligesindede, en beboerforening, der som et af sine formål havde at bevare skolen. Vi bestemte, at alle sognets beboere var medlemmer, de, der havde lyst, betalte et beskedent kontingent. Vi valgte en bestyrelse, vi arrangerede møder og ture, vi tog mindre, lokale problemer på dagsordenen og forsøgte at finde løsninger.

115. Louise bliver tre år på Bakken

Lige ved siden af skolen var der et lille, trekantet stykke jord, der egnede sig fortrinligt til bebyggelse, og en 30-40 boliger her, sammen med et antal boliger, der kunne placeres i småhuller i bebyggelsen på Åmosevej, ville, efter vores mening, kunne sikre skolen i en årrække og være en tiltrængt fornyelse i sognet. Jeg fik fat i tre landskabsarkitektstuderende fra Landbohøjskolen, der, efter en grundig præsentation af projektet fandt, at det var et glimrende emne for den hovedopgave, de skulle lave det kommende år.

Det blev en glimrende opgave, som beboerforeningen præsenterede for alle interesserede ved en udstilling på skolen, og som fik en masse omtale i aviserne.

Det var i denne periode, at alle kommuner lavede kommuneplaner, og alle regioner lavede regionplaner, og tendensen i alle disse planer var at samle bebyggelsen omkring byer af en vis størrelse, så vores plan fik ikke nogen chance, og skolen blev nedlagt i begyndelsen af firserne.

På det tidspunkt havde vi erfaret, at skolen var for lille. Der var på det tidspunkt godt 40 børn i skolen fordelt på 6 klasser. Der var for lidt udfordring, og det var nødvendigt med megen samtlæsning mellem klasserne. En enkelt uengageret lærer, en eller to vanskelige børn kunne i alt for høj grad præge skolen, der på denne måde var meget sårbar. Vores begejstring for meget små skoler var blevet noget kølnet. Efter nedlæggelsen blev bygningerne solgt til Arbejderbevægelsen, der oprettede en efterskole.

Holmstrup Skole og Jyderup Skole

Charlotte gik i Holmstrup Skole i 1974, 75 og 76, hvor hun gik i 4. 5. og 6. klasse. Selvom overgangen fra den Franske Skole til det lidt snævre og lukkede miljø på den meget lille skole måske kunne føles som et tilbageskridt, tror jeg, at hun havde tre rimeligt gode år her. Muligheden for at få veninder var meget begrænset, jeg kan kun komme i tanke om et navn, Helle Kruhøffer. Charlotte var afholdt af lærere og elever, og hun klarede sig godt.

116. Holmstrup Skole skal på udflugt

I 1977, 78 og 79 gik hun i 7. 8. og 9. klasse i Jyderup Kommuneskole. Men her løb hun ind i et alvorligt problem. Børnene i den syvende klasse, hvori hun blev optaget, havde kendt hinanden i mange år, de kendte deres pladser i hierarkiet. De vidste, at klassens høvding, både socialt og fagligt, var en lyshåret pige ved navn Lotte. Efter kort tid følte Lotte, at måske især hendes faglige overlegenhed var truet af Charlotte, og det lykkedes hende at holde Charlotte fuldstændig uden for fællesskabet i klassen. Denne mobning fortsatte i alle de tre år Charlotte gik i Jyderup.

Charlotte beklagede sig ikke, eller kun meget lidt, hun fortsatte med at passe sine sager. Jeg husker hende som glad og positiv, men det er måske, fordi jeg ønsker at huske hende sådan. Hun havde ingen nære veninder i denne periode, det var simpelthen forbudt de andre piger i klassen at komme sammen med Charlotte, hvis de ville være en del af fællesskabet. Når skolen var forbi først på eftermiddagen, måtte Charlotte tage bussen tilbage til Brokøb, mens resten af pigerne kunne blive i Jyderup, hvor de havde mulighed for at ses om eftermiddagen. Det var naturligvis en medvirkende årsag til hendes isolation.

Jeg kan ikke huske ret meget om, hvordan Gitte og jeg reagerede. Måske Gitte var mere opmærksom end jeg. Det var i en periode, hvor jeg troede, at jeg havde meget travlt, det var ikke en slidsom travlhed, men en lykkelig travlhed. I al min fritid arbejdede jeg med vores lille landbrug. Jeg var så optaget af det, at jeg næsten ikke havde plads til andet. Jeg er ikke tilbøjelig til at tro, at når Gitte bragte Charlottes problemer på bane, eller når Charlotte en sjælden gang nævnte dem, slog jeg dem hen som mindre væsentlige, som noget der nok ordnede sig af sig selv. Når jeg tænker tilbage, er det med en klar erkendelse af at have svigtet.

117. Christian elskede at spille fodbold

Christian gik i Holmstrup Skole i 1974, 75, 76 og 77, hvor han gik i 3. 4. 5. og 6. klasse. Han var mere heldig, idet der var flere drenge, som han legede godt med, jeg husker især Bo, Ejnar, Finn og Kaj. Han var i en periode meget interesseret i

at spille fodbold, men der var ikke drenge nok i den nærmeste omegn, så han cyklede de 7-8 km til Buerup, hvor der var en fodboldklub. Det var en meget bakket vej, og han må have været meget glad for at spille fodbold, siden han orkede den lange, besværlige cykeltur. Gitte bebrejder mig stadig, at jeg ikke støttede ham i hans fodboldinteresse og kørte med ham til kamp, når det foregik i weekenden, men jeg troede som nævnt, at jeg havde travlt, og jeg syntes, at der var meget, der var vigtigere end at spille fodbold.

Christian gik, ligesom Charlotte, i 7. 8. og 9. klasse i Jyderup kommuneskole, men blev naturligvis færdig et år senere i 1980. Han kom i samme klasse som tre af hans kammerater fra Holmstrup Skole, som fagligt ikke var særlig stærke og bl.a. derfor ofte var udsat for drilleri fra Jyderup drengene. Dette øgede på en måde samhørigheden blandt de fire, og Christian, der nød en vis respekt i klassen, følte det som sin opgave at sørge for, at hans kammerater var med i fællesskabet.

Louise kom tidligt i skole. Hun var hverken i børnehave eller børnehaveklasse, og hun manglede derfor udfordringer og veninder, selvom Charlotte ihærdigt havde forsøgt at motivere hende til at lære at læse. Allerede i foråret 1976, mens hun endnu var fem år, tog vi hende til en skolemodenhedsprøve, der viste, at hun var skoleklar, og hun begyndte i 1. klasse efter ferien.

Den dag hun skulle begynde, var Svigermor og Svigerfar på besøg. Gitte skulle køre hende op, og vi stod alle ude i gården for at vinke farvel. Hendes sidste bemærkning, før de kørte, er karakteristisk for hendes pragmatiske forhold til tilværelsen: "Nå, så må jeg vel hellere komme op og få det lært." "Det" hentydede til de færdigheder, Charlotte havde forsøgt at indøve med hende.

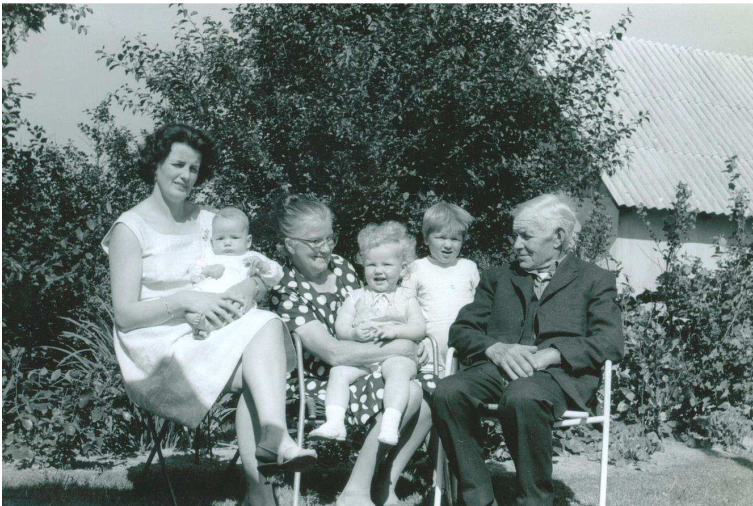
118. Louise elskede sine heste

Inden længe kunne hun selv gå de ca. 200 m til bussens stoppested, og det skulle helst passe med at Anna Jørgensen, som var kone på nabogården, var ude for at give hønsene, så hun kunne vinke til Louise. Hvis Anna ikke passede tiden, trampede Louise hårdt i asfalten for at gøre opmærksom på, at det var nu.

Louise havde flere veninder, jeg husker Marie og hele tre der hed Charlotte. Hun forsøgte endda at sove hos dem. Den nat hun skulle sove hos Charlotte, vågnede hun midt om natten og fik hjemve, hvorfor hun stod op, kom i tøjet og ud af huset, uden at nogen opdagede det. Efter at have løbet ca. en km ad markvejen hjem, lykkedes det hende også at komme ind og op i sin egen seng, uden at vi opdagede noget. Om morgenen ringede en forskrækket far og fortalte, at de ikke kunne finde Louise. Vi blev naturligvis ligeså forskrækkede, men kunne ikke hjælpe. Kort efter kunne vi dog berolige ham med, at hun lå i sin egen seng og sov trygt. Den aften hun efter planen skulle sove hos Marie, fik hun hjemve før de kom i seng, og Orla måtte køre hende hjem.

I 1982 skulle hun i syvende klasse, og måtte derfor ligesom de store flytte til Jyderup. Her sluttede hun med 9. klasse i foråret 1985. Hun fik, ligesom Christian, flere af sine veninder med i samme klasse, og hun havde ingen problemer med flytningen.

Louise var en overgang spejder. Jeg forsøgte at engagere mig lidt i spejderarbejdet, og var en kort overgang med i en forældregruppe, men trods min fortid som spejder lykkedes det mig ikke.

119. Hos Farmor og Farfar med kusine Susanne, Østerlide, 1966

Ferier og ture

De fleste ferier tilbragte vi på Bakken. Mange mennesker må ud at rejse, når de holder ferie, sådan havde vi det ikke. I hvert fald havde jeg det ikke sådan. Det bedste sted at holde ferie var på Bakken.

To, tre eller måske fire gange om året var vi i Jylland for at besøge vore forældre og søskende. Turen varede en uges tid, lidt mere eller lidt mindre. Det blev til mange ture, og naturligvis forandrede de lidt karakter, efterhånden som børnene blev store, men alligevel lignede de hinanden, så det i dag er meget vanskeligt at huske enkelte ture.

Der er et par ting, som jeg ikke er særlig stolt af at fortælle. Jeg var ofte ret optaget af, om vi nu tilbragte lige så lang tid hos min familie som hos Gittes. Det var ikke fordi, vi snakkede meget om det, men det kunne næsten tage glæden fra mig, hvis vi ikke delte tiden nogenlunde ligeligt. Måske havde det noget at gøre med, at Gittes familie var noget større og mere synlig end min familie. Jeg havde en fornemmelse af, at jeg måtte holde fast, så min familie ikke blev helt usynlig. Det var aldrig et problem andre steder end inde i mit hoved, og her var det ikke noget stort problem.

120. Af og til måtte Farfars ærter holde for

Men det har lidt at gøre med det andet, jeg vil nævne i forbindelse med Jyllandsturene. Kort før og under disse ture havde jeg nogle gange, men langt fra altid, et anfald af surhed som kunne vare i flere dage. Det gik ud over Gitte, jeg

svarede med enstavelsesord, og talte kun til hende, når det var nødvendigt. Hun ignorerede som regel min surhed, og talte til mig som sædvanligt. Jeg har spurgt børnene, men de mener ikke, at de opdagede nogen forandring. Jeg ved ikke om omgivelserne bemærkede min surhed. Det gik straks over, når vi var tilbage i Brøkeb, og anfaldende af surhed blev sjældnere med årene.

Nå, ovenstående kunne lyde, som om det var ret triste ture. Det var det i virkeligheden ikke, det var dejlige ture de allerfleste, som jeg mindes med glæde.

Jeg husker en tur ved juletid, endnu mens Charlotte og Christian var ganske små. Vi sneede inde på Kringelholt, der kom rigtig meget sne, og i tre dage kunne vi hverken komme ud mod øst eller mod vest. Jeg husker ikke, hvordan vi kom af med mælken, hvis vi kom af med den, men vi skulle jo have bilen med ud. En af dagene blev jeg desperat og begyndte at grave vejen op med håndkraft. De andre så blot på mig, det var fuldstændig håbløst.

Midt på natten efter den tredje dag kom sneploven endelig ned i gården. Selvom børnene sov trygt, fik vi dem op i en fart og fik pakket bilen, så vi kunne køre umiddelbart bag efter Falck-bilen til Sindal.

121. I haven med Mormor og Morfar

Det var også det år, at Mirsa, Morfars jagthund, blev syg. Den lå ude i laden og peb ynkeligt, den kunne hverken spise eller drikke, den var meget syg. Både Morfar og Hans Ole holdt meget af Mirsa, og de var begge synligt berørte af situationen, men de kunne ikke gøre noget. De kunne ikke tage sig sammen til at skyde Mirsa. Efter et par dage på denne måde tog jeg Morfars jagtgevær, forsynede det med en patron og gik ud i laden, hvor jeg holdt løbet mod Mirsas hoved og fyrede af. Det er den eneste gang, jeg har affyret et jagtgevær.

122. Samværet med fætre og kusiner var noget helt særligt

En tradition på Kringelholt handlede om at tømme fiskedamme. Neden for haven løb en bæk, som Svigerfar og drengene havde stemt op to steder, så der var blevet to små damme, hvori de satte åleyngel ud.

Engang imellem, ikke hvert år, men med passende mellemrum inviterede de familien samt venner og bekendte til at tømme fiskedamme. Vi kunne blive en anseelig flok. De tog opstemningerne væk og lod det meste vand løbe ud, så der hovedsagelig kun var et tykt lag mudder tilbage. De unge tog så et par badebukser på og begav sig ud i mudderet for at fange ål med de bare hænder. Det var meget spændende for børnene. Jeg husker et år, hvor Charlotte var meget ivrig og pludselig fandt sig selv så langt ude i mudderet, at hun ikke selv kunne komme tilbage. Hendes gummistøvler blev stående, da vi hev hende i land.

Pigerne havde imens travlt med at skrælle kartofler og gøre stegepanderne klar, så ålene kunne blive stegt, så snart de var fanget. Det efterfølgende gilde, hvor vi fik øl og snaps til ålene foregik i den store have. Et år var der næsten ingen ål, så vi måtte have bud til slagteren efter nogle kg fars, så vi i stedet kunne få de frikadeller vi kunne spise.

Der er en særlig erindring, der trænger sig på, når jeg tænker på vore ture til Jylland. Den knytter sig især til de år, hvor børnene gik i gymnasiet, men også lidt før. Hjemturen foregik ofte om aftenen. Vi kørte i en Opel Record stationcar med tre børn på bagsædet og Gitte og jeg på forsædet. Vi skiftedes til at køre. Disse hjemture udviklede sig til at blive meget, meget hyggelige og stemningsfulde, især fordi børnene altid sang det meste af vejen. Det var sange, som de havde lært i skolen eller i gymnasiet, mest engelske sange, som de kunne udenad. Vores

bil var et virkelig godt lytterum, det lød ualmindeligt godt, jeg kunne ønske mig, at vi havde optaget det på bånd. Jeg glemmer aldrig disse hjemture.

123. Havefest i Kringelholt, Gitte har travlt med at hjælpe

Nedenstående er en beretning af Louise, som jeg tilfældig fandt. Det ser ud som om, hun har skrevet det i folkeskolen:

Vores ferier

Ja, så over til et mindre alvorligt emne, nemlig vores ferier. Det der med at rejse har nemlig aldrig været os, for far vil helst blive hjemme, og hvad fatter gør, er jo rigtigt. Nej, nogle ture er det da blevet til, og nogle gode ture har det været. Vi har bare en vis evne til at fare vild.

Eks. 1: Vores telttur til Sverige. Vi var kørt vild i de store svenske skove, og efter at vi havde kørt der temmelig længe, fik vi endelig øje på en bil, stor glæde, vi sprang alle ud og spurgte: "Hvor er vi?" Svaret var: "Hvor vi er, det ved vi ikke, vi er faret vild!!!"

Vi har også været på luksus ferie i Harzen. Der havde vi også en skøn ferie, lige indtil far på vejen hjem ville vise os den sukkerroefabrik, hvor han i sin grønne ungdom havde arbejdet i fire måneder. Vi kørte lige til den by, hvor fabrikken skulle ligge, men da vi havde kørt lidt rundt uden at kunne finde den, spurgte vi en politimand om, hvor den lå. "Hvilken sukkerfabrik? Her har da aldrig ligget nogen sukkerfabrik." Fabrikken var altså sporløst forsvundet, og vi har aldrig set spor af den siden.

Nej, vores store udlandstur var dengang, hvor vi tog til Frankrig for at hente Charlotte hjem, efter at hun havde været au-pair der i 7 mdr. Turen var vidun-

derlig, jeg har aldrig set så mange smukke ting på en gang. Men ferier varer selvfølgelig aldrig evigt, og vi vendte da også næsen hjemad efter 9 dage. Vi bestemte os for at køre gennem Holland, Belgien og derefter Tyskland. Da det blev nat, blev Christian og jeg sat på vagt. Det vil sige han kørte, og jeg snakkede for at holde ham vågen. Der gik da heller ikke længe, før vi var kørt vild. Charlotte blev kaldt til hjælp, men jeg må indrømme, at det ikke var til nogen hjælp. Da vi havde kørt lidt rundt i Holland, landede vi langt uden for lands lov og ret ved en lille grænseovergang. Men hvilken grænseovergang!? Der var en masse skilte med "STOP" og "KØR IKKE VIDERE." Der var en kæmpe plakat med en masse billeder af eftersøgte terrorister. Nå, men vi holdt altså der og anede ikke vores levende råd. Vi var bange for at køre over, for vi var helt sikre på, at vi ville blive kørt over eller noget i den stil. Men lidt efter kom der en anden bil kørende, og uden at tøve drøede den over lige for næsen af os. Så fik vi samlet så meget mod, at vi turde liste os over med hjertet oppe i halsen.

Som I kan høre er vi ikke ligefrem brillante til at finde vej. Men to ting som vi kan finde frem til, og som også altid er vellykkede er Roskilde Dyrskue og vores besøg hos den kære familie i Jylland.

Hvert år siden vi blev født, har vi været til Roskilde Dyrskue, og det tror jeg ikke, at nogen af os kunne undvære. Et typisk stemningsbillede ville være vores gamle hullede telt fyldt op med mennesker, der diskuterer, hvis dyr der er bedst, mens Miki vimser rundt omkring. Det er den bedste ferie, vi har haft.

Så til den anden ferie som vi kan finde ud af, og som vi altid glæder os til. Det er vores tur til Jylland for at se til familien. Det er altid en fest at komme over, og se hvordan I har det. På nogle af turene har vi startet i Sønderjylland og kørt hele vejen op gennem Jylland til Djursland og så helt op til Vendsyssel. På de ture er det også blevet til lidt Danmarkshistorie. Og selvom det nu altid ringer lidt for ørerne efter nogle dage i selskab med den kære familie i Nord, ville vi nu ønske, at vi havde jer alle sammen lidt tættere på, så vi kunne ses noget mere.

Skrevet af Louise

Senere ture

Også efter at børnene er blevet voksne, har vi haft adskillige gode ture, som er værd at mindes, idet alle tre børn i kortere eller længere tid har boet i udlandet.

I 1984 var Charlotte au-pair i Paris. Da hun var færdig og skulle hjem, besluttede vi os for at hente hende. Et par dage før ringede en medarbejder fra Tornved Kommune og sagde til Gitte: "Du vandt." Gitte havde vundet licitationen over madudbringning til pensionisterne i Tornved Kommune.

Vores tur til Paris var lige ved at gå i vasken, men den blev i sidste øjeblik reddet af en af Christians venner, der lovede at klare madturen for Gitte, mens vi var i Paris. Da vi skulle have en ny bil til madturen, besluttede vi os for at købe en ny bil til Paris turen, så kunne afløseren køre madturen i vores gamle Opel Rekord. Det lykkedes, at få købt en ny rød Toyota kassevogn inden turen. En stor varevogn, hvor vi nemt kunne sove.

Der var kun plads til tre personer på sæderne foran, og det var ikke lovligt at opholde sig bagi. På vej ned var vi jo fire, og vi kunne lige være der, når Louise og Christian sad lidt oven i hinanden. I Tyskland var det tilladt at opholde sig bagi i bilen under kørslen, så vi indrettede et lille opholdsrum bagi med havestole og bord, hvor et par af os kunne være under kørslen. Vi ankom til det sted i Paris, vi havde aftalt, præcis i det minut vi havde aftalt, og da vi kiggede ud af vinduet, kom Charlotte løbende, vinkende, vi rullede sidedørene til side og vinkede igen. Det var en oplevelse at møde Charlotte på denne måde midt inde i Paris.

124. Fra turen til Paris

Dagene i Paris blev en stor oplevelse. Charlotte var godt forberedt til at vise sin familie hele Paris. Jeg vil ikke nævne alle de steder, vi så, for vi så det hele. Charlotte var utrættelig. Vi havde ikke mange penge at rutte med, så hotelophold var ingen mulighed. Louise og Christian sov sammen med Charlotte på hendes værelse, mens Gitte og jeg sov bagi i bilen, som holdt på gaden midt i Paris. Vi sov udmærket. En dag bestemte vi, at vi ville sætte bilen i garage og spadsere lidt rundt. Vi fandt en underjordisk garage, og Charlotte, der var chauffør, begyndte forsigtigt nedturen. Da hun kom halvvejs ned af rampen, gik det pludseligt op for hende (og for mig), at bilen var for høj, men det lykkedes hende heldigvis at

holde, før hun sad fast. Nu var der kun en vej, baglæns op i trafikmylderet. Det var ikke særlig nemt, men med politiets hjælp lykkedes det.

Den sidste aften ville vi se Latinerkvarteret og spise middag på en restaurant der. Christian, der lige havde fået kørekort, ville gerne køre, og det fik han, efter mange formaninger af hans mor, lov til. Men det var ikke så let. Det var som om, at alle færdselsregler og parkeringsregler var sat ud af kraft i det kvarter. Der var biler overalt, og vi kørte ligeså meget på fortovet som på gaden. Men det det lykkedes med kun en enkelt skramme på bilen, som Christian måtte høre for i lang tid.

Hjemturen, hvor vi jo var en person mere, gik også fint, men nu kunne vi ikke være i førerhuset alle sammen under kørslen i Danmark, så Christian havde bestemt, at han ville tage toget fra grænsen og hjem.

Sølvbryllupstur til Rom

Den næste udlandstur som jeg kan huske gik til Rom. I anledning af vores sølvbryllup den 28 marts 1986 forærede vore børn os en tur til Rom. Det er den eneste gang, Gitte og jeg har været ude at rejse uden børn. Dog på nær turene med Kemisk Institut til Paris og Åbo. Det blev en stille og rolig tur, og det var nok også det, vi havde brug for og lyst til. Jeg husker de lange, daglige spadsereture rundt i Rom, hvor vi forsøgte at se så meget af Rom som muligt. Jeg husker den kæmpestore badeanstalt og beskrivelsen af, hvordan man, med utallige slavers hjælp, skaffede rindende vand. Og jeg husker den Spanske Trappe. Vi har senere lært, at Christians svigermor, Vita, der er født i Rom, har gået her utallige gange, mens hun gik i skole.

Charlotte i Brügge og Louise i England

I 1989 og 1990 gik Charlotte på en skole i Brügge. Vi besøgte hende på vej til England for at besøge Louise, der var au-pair der.

Til turen lejede vi en vogn, som var beregnet til netop sådan en tur. Den var udstyret med sovepladser, spisebord, toilet m.m. Gitte havde udstyret den, så absolut intet manglede. Charlottes kæreste Peter og Christians kæreste Karin var med, så vi var i alt 5 personer i bilen. (og flere kunne der heller ikke være). Peter blev hos Charlotte i Brügge, mens vi andre kørte videre til England. Vi havde alle kørekort på nær Peter, så chauffør var der nok af.

Vi var alle meget charmeret af Brügge, en spændende, gammel by. Det var en stor udfordring for Charlotte, især fordi alle lærerne var udlændinge, og undervisningen foregik på fransk. Men hun klarede sig fantastisk godt og sluttede af med en meget fin eksamen. Imponerende.

Efter nogle få dage i Brügge fortsatte vi over kanalen for at besøge Louise, der var au-pair i et privat hjem nord for London. Vi blev modtaget, som var vi i familie, og fik overladt et værelse, så længe vi var der.

Her var hun i den samme plads et helt år. Da halvdelen af året var gået ringede hun hjem og spurgte, om det ikke var i orden, at hun sluttede nu. ”Er de ikke

søde med dig,” spurgte vi. ”Er du ikke glad for at være der?” Hun svarede bekræftende. Så synes vi, at du skal prøve lidt endnu. Du valgte jo selv, at fastsætte din ansættelse til et år.

Det hjalp meget, da hendes veninde Mette blev au-pair hos en familie i nærheden, så de kunne ses ofte. I en periode var Louise alene i det store hus. Værtsparet var på ferie i Frankrig, Louise var ikke med, fordi hun skulle til eksamen på universitetet, hvor hun gik til engelsk. Louise havde bilen til rådighed så længe.

En aften kom hun hjem efter at have besøgt Mette. Da hun fik tændt lyset opdagede hun til sin skræk, at verandadøren stod vidt åben. Den dør havde hun aldrig før set være åben. Gardinerne flagede, og uhyggen bredte sig. Var her nogen? Hun ringede hjem for at spørge om, hvad hun skulle gøre. ”Hold telefonen åben, så vi kan følge med i, hvor du er. Gå så ud i bilen og kør tilbage til Mette.”

125. Gitte (24 år) sammen med de to piger, som hun passede i England

Louise havde fået fri i nogle få dage for at vise os lidt af England. Det blev nogle meget hyggelige dage, hvor vi jo selv medbragte alt, køkken, sovepladser m.m. Vi fandt også den lille by, hvor Gitte havde tjent hos en familie i sine unge dage. Huset hed "Green End House," og selv om de oprindelige beboere for længst var flyttet, kom vi i snak med en beboer, som beredvilligt viste os rundt. Gitte fandt sit gamle værelse. Vi fik fat i en telefonbog, og Louise fandt telefonnumme-

ret på den familie, som Gitte i sin tid havde tjent hos. De boede nu lidt uden for byen, og de besvarede vores telefonopkald. De inviterede os straks til at besøge dem. Selv om det var ved at blive mørkt, fandt vi ret hurtigt, hvor de boede, og vi tilbragte et par hyggelige timer i deres hjem.

Hjemturen gik fint, selvom vi kørte forkert et par gange

Turene til Charlotte i Luxemborg

Charlotte var referendar ved EF-domstolen i Luxemborg, hvor hun var tilknyttet Professor Claus Gulman. Hun var den første, han ansatte, og de fik et meget nært forhold til både Gulman og familien. Også her besøgte vi hende flere gange.

Christians sygdom

Tilbage til julen 1977. Anden juledag blev Christian syg, han fik feber og havde ondt i maven. Vi tilkaldte en læge, der mente, at det kunne være blindtarmsbetændelse. Han blev straks indlagt på Holbæk Sygehus og opereret. Banalt, troede vi. Både Aksel, Gunnar og jeg selv havde fået blindtarmen fjernet. De fjernede Christians blindtarm, men den var ikke betændt, derimod havde han hævede kirtler (jeg ved ikke, om det kan give anledning til feber). Lægerne mente, at han skulle have fred og ro og ville være rask i løbet af få dage. Men dagene gik, og han blev ved med at have feber. Vi besøgte ham selvfølgelig dagligt. Han havde ingen appetit, og efter en tid begyndte han også at have febervildelser, og han tabte vægt. Han fik ingen behandlinger, men lægerne blev ved med at forsikre os om, at han ville komme sig. Når kræfterne slog til, var han i sygehusets skole om dagen. Men efterhånden kunne vi mærke lægernes rådvildhed, og vores bekymring steg, det gik langsomt op for os, at der ikke var nogen, der vidste, hvad Christian fejlede.

En mandag morgen efter ca. tre uger blev Gitte og jeg enige om, at i dag skulle der gøres noget. Vi kunne ikke blive ved med at se på, at han blev mindre og mindre, svagere og svagere. Der måtte andre læger til, andre undersøgelser, eller andre behandlinger. Den passive venten kunne ikke blive ved. Den morgen var det min tur til at besøge ham, og jeg var fast besluttet på, at jeg ikke ville forlade sygehuset før lægerne havde iværksat en plan eller en undersøgelse, der kunne give håb om at komme videre.

Da jeg fortalte sygeplejersken om vores beslutning, sagde hun, at lægerne netop holdt møde om Christian. Lidt senere kom der en læge ind på stuen og meddelte os, at Christian endnu i formiddag ville blive overflyttet til Rigshospitalet. For mig var det en lettelse, nu skete der endelig noget, men det skabte på en gang både frygt og håb. Vidste lægerne noget, som de ikke fortalte? Jeg fulgte med ham i ambulancen, han var meget nedtrykt og ked af det. Han har senere fortalt, at han opfattede det, som om at lægerne havde opgivet at hjælpe ham, at der ikke mere var noget håb.

Kort efter at han var blevet indlagt på Rigshospitalet, lysnede det. De konstaterede hurtigt, at han havde en byld i maven. De fortalte os, at den kunne fjernes ved en ufarlig operation, men at han i øjeblikket var for svag til at tåle en operation. I 2-3 dage fik han nu tilført en speciel proteinopløsning, der skulle give ham lidt flere kræfter.

Efter at bylden var fjernet, gik der næsten kun timer, før han begyndte at blive bedre. Den sygeplejerske, der oftest passede ham, hed også Christian. Normalt havde han ligget helt uden tøj med diverse slanger. Men en dag fortalte Christian Gitte i telefonen, at han nu havde fået en T-shirt på og var begyndte at ligne en rigtig dreng. Gitte glædede sig til besøget om eftermiddagen, men hun glemmer ikke skuffelsen, da hun så, hvor lidt han fyldte i en T-shirt til en 12-års dreng. Men han var kommet af med sin byld, og han var ikke længe om at genvinde sin vægt, sine kræfter og sit livsmod.

Den dag vi hentede Christian hjem fra sygehuset er vel en af de lykkeligste dage i vores liv.

126. Charlotte i konfirmationskjole

Den vinter Christian lå på sygehuset var strengere end normalt. Charlotte og Louise kan huske, at det nytårsaften var så koldt, at deres sodavand, som stod

ude i garagen, var sprunget på grund af frosten. Jeg husker også klart den nytårsaftensdag. Det var min tur til at besøge Christian på Holbæk Sygehus. Det var snestorm, og mange veje var lukkede, det gjaldt også Åmosevej, hvor vi bor, både i retning mod Holmstrup og mod Skellingsted. Men vi var enige om, at jeg skulle af sted. Vi ringede til Erik i Skellingsted, der mente, at han kunne køre mig i møde, og så begyndte jeg at gå mod Skellingsted. Jeg mødte Erik, og han kørte mig til Mørkøv i sin store bil. Her ventede jeg adskillige timer på toget, der også havde problemer med sne, men det kom, og jeg kom til Holbæk. Jeg kom også hjem. Gitte havde allieret sig med Knud, vores nabo, de fulgtes ad til Mørkøv for at hente mig ved toget sent nytårsaften. Såvel Grethe og Styrbæk som Anna og Peder, vore naboer, kom i løbet af aftenen op til Gitte og børnene på trods af det frygtelige vejr, for at se om de havde brug for hjælp. Hjælpen fra naboer og venner var uvurderlig.

Konfirmationer

De blev alle tre konfirmeret af Provst Hjørlund, der også, sammen med sin kone, var med til at fejre dem efter højtideligheden i kirken. De blev fejret herhjemme sammen med bedsteforældre, tanter og onkler, og et par fætre eller kusiner, der nærmede sig konfirmationsalderen, samt nogle få af vore venner. Gitte lavede selv maden til alle tre konfirmationer.

127. Konfirmand Christian

Charlottes konfirmation i foråret 1978 blev præget af, at Farfar døde tirsdagen før den søndag, hun skulle konfirmeres. Vi kunne jo ikke udsætte konfirmationen, vi kunne aflyse festen, men vi var enige om at holde den som planlagt. Farfar havde allerede inden sin død skrevet foran i den bibel, hun fik i konfirmationsgave.

Vi havde dækket et langt bord i dagligstuen, hvor vi netop kunne presses sammen. Provsten havde Mormor til bords, og vi har senere moret os over, at han næsten måtte sidde oven på klaveret for at være der.

Til Christians konfirmation den 7. oktober 1979 havde vi hus i haven med direkte udgang fra havestuedøren.

Inden Louises konfirmation den 10. april 1983 havde vi omdannet den gamle ko- og svinestald til gildestue. Der var ingen håndværkere involveret i omdannelsen. Gitte gjorde en stor del af arbejdet, bl.a. rensede hun træloftet med Knuds højtryksrenser. Nu havde vi god plads til hele familien. Vi havde etableret et ekstra køkken i garagen med indlagt vand og gas.

128. Louises konfirmation

De fleste gæster var jo fra Jylland og skulle derfor overnatte. Vi har sommetider lånt gæsteværelser hos venner, men i de fleste tilfælde ville familien helst sove, som det nu kunne lade sig gøre i vores hus, dvs. at en del måtte sove på madrasser på gulvet. Det gjorde ikke festen mindre festlig. Jeg tror vi alle husker disse morgener, hvor vi lidt efter lidt samledes omkring morgenbordet og diskuterede

festens forløb og mange andre oplevelser under afslappede og hyggelige former. Vi hørte sammen, vi var en familie, ingen var udenfor.

Med børnenes konfirmation gik en æra på hæld, selvom de selvfølgelig blev boende hjemme, mens de gik i gymnasiet, hvor Louise først sluttede i foråret 1990. På det tidspunkt var de to store for længst var fløjet fra reden. Jeg havde op igennem halvferdserne haft så "travlt," levet så intenst med min familie, mit landbrug og mit arbejde, at jeg havde glemt overblikket. Jeg havde glemt at standse op en gang imellem og overveje, om vi brugte vores liv rigtigt. Det var altid en selvfølge, hvad det næste projekt handlede om, de kom af sig selv, projekterne. Der var nok at tage fat på, enten det var markerne, dyrene, haven eller bygningerne, der havde brug for os, eller vi lavede ridebane, ridehal, voliere, hønsegård eller værksted.

Jeg husker tydeligt en dag, hvor jeg traskede af sted, som så ofte før, med Christian i hælene, da det pludselig gik op for mig, at måske syntes Christian ikke, at det mest spændende i verden var at hjælpe mig! Jeg forstod med ét, at der nu kom en tid, hvor de, børnene, også havde brug for ting, som jeg ikke kunne give dem. Men det havde været en utrolig god tid, hvor vi alle fem havde været fælles om mange store og små projekter.

Kapitel 13: Byggeri og landbrug på Bakken

Byggeri

Det var en periode med kraftig inflation, priserne på fast ejendom steg voldsomt, så det var ikke svært at låne penge. I en periode optog vi nye lån med korte mellemrum.

Inden vi flyttede byggede vi en lade med tag af asbest plader og sider af onduline plader båret af gitterspær, et meget billigt byggeri. Taget blev lagt på 80 stk. 4 m lange 10 gange 10 cm bjælker, som Gitte og jeg alle lagde op selv. Vi tog en bjælke på skulderen og kravlede op ad hver sin stige, lagde på plads og boltede fast, op og ned, op og ned. Da vi skulle sømme onduline plader på siderne, var det blevet efterår, og det foregik ofte til langt ud på de mørke efterårsaftener og flere gange i blæsevejr, hvor pladerne var svære at styre. Men færdig blev den, så køerne kunne komme i tørvejr og i læ om vinteren. Vi havde indrettet bokse i den gamle stald, hvor shetlandponyerne var om vinteren.

129. Bakken i 80-erne. Den forreste lade blev bygget, før vi flyttede derud

Før vi flyttede i 1974, renoverede og isolerede vi også stuehuset. Det var under oliekrisen, så det var aktuelt at isolere. Det meste arbejde lavede vi selv, dog af og til med familiens hjælp, bl.a. kørte Jens Chr. en del beton ind gennem det store vindue i stuen. Vi installerede nyt køkken med spisekrog i det gamle bryggers, vi lavede badeværelse, byggede en terrasse til samt lavede en trappe til loftet. En del af murerarbejdet i den forbindelse lavede nabo Ernst Gregersen.

Vi indrettede loftet med to værelser og et badeværelse. Det lavede Kjeld fra Jyderup, og det foregik som regel i weekender. Han skulle hentes tidlig om morgenen, hans kørekort havde politiet lånt for en længere periode, men han var altid i godt humør og fløjtede under arbejdet.

Vores hønsehus byggede Gregersen, efter at jeg var kommet til at brænde det gamle af, da jeg ville sætte ild til en bikube for at jage bierne væk (til beroligelse for vore børn så forsøgte vi ikke at få noget fra brandforsikringen i den anledning.)

I 1975, efter at vi var flyttet, byggede vi godt 100 m² til stuehuset. Vi havde selv gjort os mange forestillinger om, hvordan det skulle gøres, men vi havde ikke fundet på noget, vi var tilfredse med. Så kom vi i kontakt med en arkitekt, som havde lavet en del for Inge og Erik Kristensen. Han lavede et forslag, som var helt rigtig, og som vi brugte. Alt murerarbejdet blev lavet af Karl Thomsen, Holmstrup. Han havde været ringer og graver ved Holmstrup Kirke, men var blevet uenig med Provsten og var i stedet begyndt at hjælpe bønderne på egnen med byggeri. Han var punktlig, flittig, dygtig og pålidelig, men han var egensindig, han ville helst bestemme det meste selv. En dag, da muren mod øst var knap 1 m høj, havde han afsat vindueshullerne ved hjælp af søm i leca-blokkene. Der skulle være 3 vinduer mod øst, havde han bestemt. Om aftenen fandt Gitte og jeg ud af, at med 3 vinduer kunne vi ikke få plads til vore møbler. Vi ville kun have to vinduer og flyttede om på sømmene, men det blev vi ikke populære af. Tagpappet på det flade tag lagde Karl og jeg også selv. Det har nu, med et minimum af vedligeholdelse, været tæt i 25 år.

I 1976 byggede vi løsdriftsstald til vore efterhånden mange køer. Den blev tegnet af den samme arkitekt og muret af Karl Thomsen. Det var et større arbejde at bære de mange asbest plader op på taget. Det hjalp min bror Gunnar med til. Til slut byggede vi vognporten på siden af den gamle stald.

Karl Thomsen forlangte 12 kr. i timen, en næsten latterlig lille timeløn. Vi havde flere gange bedt ham sætte timelønnen op, men det ville han ikke. En dag sagde jeg til ham, at for fremtiden skulle regningerne være på 20 kr. i timen. Det var stadig meget billigt. Det accepterede han, men da vi fik den næste regning, havde han skrevet færre timer på, end han havde arbejdet.

Han arbejdede vel for os det meste af et par år. Da han var færdig, købte vi et fjernsyn hos Baagland i Jyderup, kørte det ud til ham og hans kone og sagde, at det ville vi forære dem som tak for en god tid. De selv skulle aftale med Baagland om opstilling og indstilling. Da vi besøgte dem nogle dage senere stod fjernsynet, hvor vi havde sat det midt på gulvet. Hulda, Karls kone, så mindeligt på os og bad os om at tage det med os igen. De havde ikke brug for det. Det gjorde vi, og vi fik vore penge igen.

Gregersen hjalp os en del både med landbrug og byggeri, især i begyndelsen. Han havde, sammen med sin kone Herdis, en lille ejendom ude på overdrevet. Mens det for Karl Thomsen var vigtigt med en vis afstand, kunne Gregersen ikke komme tæt nok. I nogle år så vi dog ikke så meget til ham, men jeg besøgte ham på hans dødsleje. Han havde fået kræft. Han lå derhjemme og vidste, at det

var tæt på. Jeg havde ventet at finde en lille, træt mand, men jeg fandt en mand, der var optaget af at få alting ordnet, så han kunne forlade scenen med værdighed, ingen beklagelser, ingen klynkeri. Han lå på divanen inde i stuen med sin fremskredne gulsot, mens Herdis puslede omkring ham. Han havde ikke haft meget brug for hende i sine velmagts dage, nu havde han brug for hende.

130. Vindmøllen var et projekt, Christian og jeg gik meget op i

Vindmøllen

Vores sidste større byggeprojekt var opstillingen af en vindmølle. Op igennem halvfjerdserne var der jo meget snak om alternative energikilder, og vi snakkede en del om vindmøller. Vi boede på en lille bakketop, og fordi vi havde elvarme i hele huset, kunne vi bruge en væsentlig del af produktionen selv. Det var en stor fordel, da vi ikke skulle betale skat af eget forbrug.

I foråret 1981 var vi en tur i Vendsyssel, hvor vi også besøgte tante Birthe og onkel Viggo. Til vores overraskelse havde de også planer om en vindmølle, og vi var sammen ude for at se på en Nordtank mølle, den første model med et lukket tårn i stedet for en gitterkonstruktion. Bikuben ville finansiere, og i november opstillede vi en 55 kW, 18 m høj mølle lige bag ved gården. Eksperten ville have den ud at stå på marken, men Gitte og jeg var enige om, at den skulle stå, så den hørte med til bygningerne og pyntede på gården.

En væsentlig årsag til, at vi besluttede os for en vindmølle, var også, foruden de miljømæssige og økonomiske overvejelser, at børnene syntes, at det var et spæn-

dende projekt, og både de og deres kammerater bidrog væsentlig til, at projektet blev en stor og positiv oplevelse.

Dagen før møllen skulle rejses, opstod der pludselig vanskeligheder. Knud Jepsen fra overdrevet var blevet betænkelig ved, om hans kvier ville gå forbi møllen, når han skulle i mosen med dem, idet vejen til mosen gik lige forbi møllen. Han henvendte sig til kommunalbestyrelsen og forlangte at få rejsningen udsat, til sagen var undersøgt. Men han slog sig til tåls, da jeg skrev under på, at jeg ville få tinglyst ret for ham til at få standset møllen, når han skulle til og fra mosen med sine kvier.

Jeg tror, både vi og naboerne kan huske den store dag, da kranen tog den færdigmonterede mølle i hatten og satte den på plads på fundamentet. Vi var alle enige om, at den pyntede, og Knud Jepsens kvier opdagede den aldrig.

Om morgenen, fastelavnsmandag 1985, sad Louise og spiste morgenmad i spisekroen, hvorfra hun kunne se møllen. Gitte havde været oppe for at stille lidt morgenmad an og sende mig af sted på arbejde, men var hoppet ind under den varme dyne igen for at snuppe en halv time mere. Det var næsten stille vejr, så møllen kørte kun langsomt rundt. Pludselig begyndte den at svaje voldsomt, og med ét tabte den en af de 7,5 m lange vinger, der landede lige ved hjørnet af løsdriftsalden, og på vej ned lavede et hul i en tagplade. "Mor, Mor," råbte Louise, "møllen har tabt en vinge." Gitte sprang ud af sengen, men kom i samme øjeblik i tanke om, at det var fastelavnsmandag, "Den er go' med dig," råbte hun tilbage og hoppede i seng igen. Men efterhånden lykkedes det Louise at overbevise hende om, at der var noget om snakken.

De bolte, der holdt vingen fast til navet, havde ikke været spændt tilstrækkeligt, så ved langsom kørsel kunne vingen rokke fra side til side, og efterhånden var boltene blevet så trætte, at de gav op. Der gik næsten 11 måneder, før møllen var i gang igen. Forsikringsselskabet og Nordtank, som havde opstillet møllen, kunne ikke enes om, hvem der skulle betale reparationen, så jeg måtte anlægge en retssag mod dem begge. Efter en tid accepterede Nordtank at reparere møllen med tre nye vinger og gemme regningen i skuffen, indtil retssagen havde afgjort, hvem der skulle betale. Da vi nu havde en kran på stedet, fik jeg samtidig installeret ny gearkasse og nye, hydrauliske bremses, som jeg selvfølgelig selv skulle betale, men også det kunne vente, til retssagen var slut. Imidlertid gik Nordtank fallit på grund af manglende betalinger fra USA. De mødte ikke op til et retsmøde og blev derfor dømt til at betale, så regningen kom aldrig op af skuffen, hvis den nogensinde er blevet skrevet.

Adskillige år efter fik vi et brev fra en advokat, hvori der var en check på knap 10.000 kr. Brevet fortalte, at det var vores andel, af det der var blevet tilbage efter realiseringen af Nordtank. Vi vidste ikke, at vi havde noget til gode, vi ventede ikke nogen check, og vi spekulerede på, hvordan vi skulle forholde os. Vi skønnede, at advokaten ikke ville blive taknemmelig, hvis vi sendte checken tilbage, og bad ham fordele beløbet mellem de øvrige snesevis af kreditorer, så jeg puttede checken i Gittes taske. Der er den måske endnu, hvis hun ikke har brugt den. Jeg håber ikke, at nogen af kreditorerne læser mine erindringer.

Landbrug

Der er noget særligt ved landbrugserhvervet, ved at dyrke jorden og passe dyrene, som fascinerer mange mennesker. Både Gitte og jeg er jo bondefødt og opdraget. For os var det ikke alene en romantisk forestilling om livet på landet, det hørte også med, at man skulle tjene penge på det. Jeg forestillede mig i nogle år, at vores lille bedrift kunne komme til at bidrage væsentlig til vore leveomkostninger, en forestilling der, set i bakspejlet, var lidt naiv. Efter at vi som nævnt havde købt fem tdr.ld. i 1965, købte vi i 1975 yderligere to marker på mosen på tilsammen otte tdr.ld. af vores nabo Karl Styrbæk Petersen, så vi nu havde i alt 28 tdr.ld.. Det var med datidens målestok en ikke helt lille bedrift.

Jo flere dyr, jo bedre

Allerede før vi flyttede i 1974, købte vi vore første dyr, både shetlandsponyer, køer og en tyr. For at holde vores løfte til børnene købte vi snart efter vores hjemkomst fra USA den første shetlandspony, en sort hoppe ved navn Musse, og kort efter en rød og hvidbroget hoppe som vi kaldte Shelly efter Charlottes veninde i USA (se billede 107). Ingen af hopperne var stambogsførte. Men da vi ret hurtigt blev klar over, at dyrskuer og kåringer, ja i det hele taget avlsarbejde, kunne være en meget vigtig del af glæden ved at arbejde med dyr, havde vi kun disse to i kort tid.

Tidligt i 1972 købte vi vores første stambogsførte shetlandshingst, Øxenholms Gordon for kr. 4000. En sort pony som vi havde megen glæde af i ca. 15 år, indtil han døde en lidt voldsom død af en form for hjernebetændelse. Vi udstillede ham første gang på Roskilde Dyrskue i 1972.

131. Gordon spændt for sulky. Charlotte, Louise og en veninde

Foråret 1973 købte vi vore første stambogsførte shetlandshopper, Winnie og Trine, som begge foledede kort efter, og begge deltog på Roskilde Dyrske samme år med hver sit føl efter hingsten Kasper af Filskov.

Når vi anskaffede køer, var vi mere sparsommelige. Vi købte billige jersey køer eller jersey kalve. Planen var, at de skulle løbes med en Hereford tyr, og efterhånden skulle det så blive til en Hereford besætning. Vores første tyr hed Lisedals Gruvy, en køn, godmodig tyr, men hans ankomst var lidt dramatisk. Karlen fra Lisedal kom med ham i en kreaturvogn trukket af en traktor. Han gjorde holdt i indkørslen og slog bagsmækken ned. Gruvy havde et reb om næsen og nakken, og det tog karlen fat i for at trække ham ud, men ned ad bagsmækken fik Gruvy så meget fart på, at han glemte at stoppe, Karlen snubled og Gruvy fortsatte. Inden vi fik sundet os, var Gruvy forsvundet, og det lykkedes os ikke at finde ham igen den dag.

132. Christian med en af de senere tyre Küno

Spørgsmålet var nu: "Hvis tyr var løbet væk?" Jeg fastholdt, at den ikke var leveret, jeg havde ikke haft fat i rebet, og det accepterede Bent Rohde, der havde solgt den til mig, så det var hans hovedpine at få fat i tyren. Det var ikke så nemt, den kunne gemme sig i de store skove på egnen. Efter otte dage lejede Rohde en flyvemaskine for at eftersøge den fra luften, men den kom ikke på vingerne, for samme dag dukkede den op ved Fredensgård i Sørninge, hvor den havde forelsket sig i en flok jerseykøer. Da de skulle have køerne ind til malkning, fjernede vi hegnet på et lille stykke, og det lykkedes at få Gruvy til at gå

med køerne ind i stalden. For ikke at risikere at han blev voldsom, havde Rohde ringet til dyrlægen, der gav ham noget beroligende, inden vi kørte ham hjem. Da vi stod hjemme i gården, sagde Rohde, "hvis du tager rebet nu, er det din tyr." Det gjorde jeg.

Det var lidt skørt at anskaffe så mange dyr, mens vi endnu boede i København, men for mig var det så stort et ønske, at det næsten føltes som en nødvendighed. Vi elskede at have med dyrene at gøre, men jeg havde også en forestilling om, at vi kunne tjene penge på en kødkvægbesætning. Det kunne ikke gå hurtigt nok med at komme i gang, selv om vi endnu ikke havde besluttet at flytte på landet.

Også før vi flyttede, klarede vi det meste af fodermesterjobbet selv. Om sommeren var det jo let nok, selv om vi hurtigt fik så mange køer, at det kunne knibe med græsset i tørre perioder. Om vinteren skulle de klare sig med hø. Jeg lavede nogle meget store udendørs høhække, meningen var så, at de skulle have hø til hele ugen, når vi drog til København mandag morgen. Vi havde aftalt med Grethe og Styrbæk, at de skulle kigge op et par gange i ugens løb. Det var ikke nogen økonomisk måde at anvende hø på, de spildte en masse, selvom jeg flere gange forsøgte at forbedre høhækkene.

133. Louise hjalp tidligt med at passe jersey kalvene

Jeg var så glad for mine køer, at jeg måtte kunne se dem næsten hele tiden. Jeg fik udvidet deres udendørs areal, så det gik hen foran stuehuset. Her lavede jeg fodertrug, så vi kunne sidde inde i vores spisekrog og betragte dem, mens vi

spiste. Jeg havde blot glemt at overveje, hvor meget gødning en flok køer producerer i løbet af kort tid. Specielt i perioder med regnvejr blev det et ælte, som både køer og mennesker havde svært ved at passere. Jeg tror, Charlotte endnu kan huske en gang, hvor hun og en veninde måtte tilkalde hjælp for at komme tilbage, hvor de kunne bunde.

En overgang sidst i halvfjerdserne, altså efter at vi var flyttet, havde vi 15-20 moderkøer, en tyr, kvier og kalve. Det daglige arbejde hvilede nu i høj grad på Gitte. Især om vinteren var det jo anseelige mængder grovfoder, der skulle flyttes, og alle mine weekender gik med at rense og forberede den kommende uge. En overgang købte vi også spædkalve, som vi startede op med mælkepulver. Også om sommeren kunne der opstå problemer, hvis de f.eks. løb ud af indhegningen, eller hvis vi i tørkeperioder havde for lidt græs til de mange dyr. For at skaffe græs nok måtte vi også have køerne på mosen, hvor de fik vand fra en lille vindmølle. En overgang lånte vi en halv snes tdr.ld. af naboen, Jens Hansen på Skeldal. Det var dårlig og stenet jord, som ikke havde været dyrket i mange år, og hvorpå der bl.a. også var en grusgrav. Jens Hansen gravede et vandhul til dyrene med sin "gummiged."

Vi havde altid for mange dyr, jeg kunne ikke få nok, og Gitte fandt sig i det. Hun troede måske endnu dengang, at jeg havde forstand på landbrug, eller også havde hun instinktivt forstået, at jeg ikke fik fred i sindet, før jeg havde afprøvet alle mine ideer.

Men selvom der var mange problemer med dyrene, så var der selvfølgelig også mange glæder forbundet med dem. Højdepunkterne var om foråret, når de små, usandsynligt søde Hereford kalve blev født. Når man en sommermorgen kom op og opdagede, at der løb endnu en lille kalv rundt og legede med de andre.

Marken

Selvom perioden med køer fylder meget i min erindring, varede den kun i ca. 10 år, altså til starten af firserne. Indtil da var den vigtigste opgave for marken at skaffe føde til dyrene. Men da vi i ca. 1981 solgte den sidste ko, gjaldt det salgsafgrøder, det vil sige korn eller raps. Vi havde allerede anskaffet en bedre traktor, end den gamle Fordson Major vi havde anskaffet efter hjemkomsten fra USA. Vi havde købt en Ford 4000 af svoger Ole i Skærbæk, Moster Sonjas daværende mand. Samtidig købte vi en tank til dieselolie og en kornvogn, som kunne rumme 40 tdr. korn. Vi fik hurtigt en hel maskinpark, harver, plov, såmaskine, gødningsspreder, tromle, siderive, sprøjte, slåmaskine, ballekaster og sågar en fem fods bugseret Dronningborg mejetærsker. Vi fik lavet en korngrav og byggede to siloer med snegl og blæser. Nu skulle der laves effektiv markdrift. Kornet leverede jeg selv til DLG i Jyderup.

Mejetærskeren købte jeg hos Ove Due i Jyderup. Jeg husker tydeligt den dag, jeg kom hjem med den og gjorde holdt i gården. Det var en dejlig sommerdag lige før høst, og resten af familien kom ud for at se vidunderet. Jeg var stolt, mens jeg viste frem og forklarede, og da jeg startede den, og cylinderen, vingerne og sejlet

begyndte at dreje, kniven arbejdede, blæseren og elevatoren virkede, og halmrysteren rystede, ja, da var det sjovt at være landmand. Det blev lidt sværere, da det var alvor, og vi prøvede at høste noget langstrået rug på mosen. I sandhedens navn voldte den mig en del problemer, og selv om jeg fik høstet en del med den, måtte jeg som regel have hjælp af en professionel for at blive færdig. Den blev solgt i 1987 for 500 kr. til naboen Knud Jørgensen, som brugte den til reservedele. Han havde en seks fods Dronningborg.

134. En fem fods Dronningborg - naboen havde desværre en seks fods

Der krævedes også specialuddannelse for at kunne bruge ballekasteren. Den bestod af en gaffel spændt på siden af traktoren med en stærk fjeder, så gafflen pegede fremad og fulgte jorderoverfladen. Det gjaldt nu om at køre, så gafflen fangede en balle, der vejede ca. 10 kg, udløse fjederen så ballen fløj gennem luften, bagud og op i vognen, der var spændt efter traktoren. Det var spændende hver gang om man ramte!

Det var før, det blev forbudt at brænde halm på markerne, så hvert år efter høst var vi alle ude for at brænde halm med alle de grebe og forke, vi ejede. Det var somme tider tæt på at gå galt, ilden kunne løbe stærkt, hvis det var meget tørt, men det gik aldrig helt galt. På mosen var der et særligt problem, idet jorden der indeholdt så meget organisk stof, at den kunne brænde. Et år kom vi derud hen på foråret og opdagede, at det visse steder røg op af jorden. Da vi gravede ned var der stadig masser af gløder. Det var ca. fem måneder efter, at vi mente at have slukket ilden.

Allerede i 1986 havde jeg fået min lyst til at være effektiv landmand styret, og vi bortforpagtede mosen, ca. 17 tdr.ld. til Claus Petersen, Mosegården for kr. 15.000. Tilbage havde vi ca. 11 tdr.ld. hjemme omkring ejendommen, hvoraf de otte blev dyrket, mens resten var skov, have, hegn gårdsplads m.m. De otte

tdr.ld. blev delt i fire marker med hver ca. to tdr.ld., og som regel havde vi nu to marker med korn og to marker med græs til shetlandsponyerne.

Inden længe holdt jeg næsten helt op med at lave markarbejde selv, og lod Brødrene Arleth overtage dette på nær såning af kunstgødning, tromling og høvending.

Økonomi

Som før nævnt købte vi ejendommen billigt men for lånte penge. Vi overtog et ejerpantebrev til den forrige ejer, Thorvald Larsen. Han havde måttet sælge, fordi han kørte galt på sin knallert en aften, hvor han ikke var ganske ædru. Han boede nu i et lille hus i Skellingsted, sammen med sin mangeårige husbestyrerinde Sine. To gange om året besøgte vi dem for at aflevere terminsydelsen. Thorvald sad på divanen i den lille bitte stue, han var handicappet efter ulykken og kunne ikke holde ud at sidde op længe ad gangen. Vi medbragte aftalte penge, som vi lagde på spisebordet, hvorefter Thorvald sagde: "Sine, hent cigarerne." Det gjorde Sine, og jeg fik ild på en cigar, hvorefter vi talte lidt om løst og fast. Under samtalen veg Sines øjne ikke fra pengene, der stadig lå på spisebordet. Hun kunne næsten ikke vente med at lægge dem ind i kommodeskuffen til de andre, hvor de hørte hjemme, men hver gang hun kom dem for nær, sagde Thorvald: "Lad dem ligge." Det gjorde hun så, indtil vi var gået.

Det var i en tid med voldsom inflation, så da vi kom hjem fra USA i efteråret 1969, kunne vi stort set låne alle de penge, vi havde lyst til. Vi kastede os ud i eventyret, jeg havde ingen betænkeligheder. Jeg havde en god løn og, troede jeg, udsigt til et rentabelt landbrug, så det gjaldt blot om at komme i gang, og især efter at vi var flyttet ud i 1974, gik det stærkt med byggeri, jordopkøb, indkøb af maskiner og dyr osv.

Hver gang vi fik en ny ide, var jeg en tur i Bikuben, Jyske Bank eller hos Dansk Landbrugs Realkreditfonds repræsentant i Gammelgang ved Kongsted. Men selv om det kunne ske mere end en gang det samme år, var der ingen smalle steder, og selv om renten en overgang omkring 1980 nærmede sig 20%, havde jeg ingen betænkeligheder.

I begyndelsen af firserne havde vi fire lån i Kreditforeningen Danmark, fem lån i Dansk Landbrugs Realkreditfond, et landvindingslån, udlandslån i tre forskellige valutaer samt pantebrev til Styrbæk Petersen, gæld til vandværket og en kassekredit i Bikuben

Heldigvis havde vi lært hjemmefra at være forsigtige, så vore investeringer var aldrig større, end at vi kunne klare os, selv om udbyttet ikke svarede til vore forventninger. Det ville dog have været nødvendigt med ret store ændringer, frasalg af jord eller lignende, hvis ikke Gitte var begyndt at tjene penge i 1982 med sin rideskole og i 1984 med sin madtur.

Kapitel 14: Gitte bliver erhvervsaktiv

Shetlandsponystutteri

Shetlandsponyerne overlevede alle forandringerne, men vi har også haft en del heste og større ponyer. Af dem spillede især Giggle, Sita, Kapita, og Rosiska en rolle. Giggle, en Dartmoor pony, fik vi allerede i 1974. Morbror Hans Ole havde været på Hjallerup Marked, og her fordrev han tiden med at kigge på de mange store og små heste. Han faldt i snak med en hestehandler og spurgte i samtalens løb om prisen på hans pony. Han nævnede en pris, hvortil Hans Ole svarede, at det var alt for meget, "jeg vil give det halve." Hestehandleren så lidt på ham, rakte hånden frem og sagde: "Hun er din." Om aftenen ringede Hans Ole til os og sagde: "I morgen kommer der en hestetransport med en pony, som jeg ved et uheld kom til at købe på Hjallerup Marked i dag." Det viste sig, at hun var importeret fra England, og Hans Ole havde fået hendes stamtavle med. Vi fik hende registreret i Avlsforbundet for Dartmoor Ponyer og havde hende med på Roskilde Dyrskue flere gange, første gang i 1975. Hun fik mange føl, og så sent som i 1998 traf vi en af hendes efterkommere på Roskilde Dyrskue. Både Louise og Charlotte havde megen glæde af Giggle, de elskede at ride på hende. Christian havde sin Welsh Mountain hoppe, Sita, som ofte prøvede at smide ham og andre af.

135. Efterhånden blev Shetlandsponyerne for små, hunden Miki er med

Senere, da Giggle var blevet lidt for lille, fik vi Kapita og Rosiska, som ikke var stambogsførte, men som elskede at bære pigerne i flyvende galop ud over mosserne, og pigerne elskede det ikke mindre. Vi beholdt en stor hest, indtil Louise

flyttede til København i 1989. Det var med vemod, pigerne forstod, at det var slut med rideturene på mosen, men de forstod godt, at vi ikke kunne passe en hest, så de kunne ride nogle få ture om året.

Vi var efterhånden veletableret som "Stutteri Bakken." I firserne havde vi 10-15 shetlandsponyer, et antal der i halvfemserne voksede til 15-20. Som før nævnt købte vi allerede i 1972 vores første hingst, Øxenholms Gordon, og i 1973 vore første to hopper Winnie og Trine. Disse to blev stammødre, idet vi aldrig senere har indkøbt hopper til avl, med undtagelse af Bakkens Lady, som nedstammede fra Trine, hende købte vi tilbage i 1985 sammen med to af hendes føl, efter at hun havde boet i Odsherred i 8 år.

136. Tre Børn og tre føl i haven på Bakken

Derimod har vi naturligvis brugt en række forskellige hingste: Øxenholms Gordon, Ørnhøjs Stilton, Flemming Bomlund, Ørnhøjs Pegasus, Majgårdens Mads, Kystenstens Skipper, Gøjs, Cliff, Ørnhøjs Red Label og endelig Lille Lindegårds Mustang. Nogle af dem har vi lejet, nogle har vi købt og en enkelt har vi fået foræret, hvilket gik sådan til: Mustang var i sine unge dage ejet af en dame i Nordsjælland, som holdt meget af ham. Efterhånden kunne hun dog ikke bruge ham mere, men for at sikre sig at han kom i gode hænder, overlod hun ham meget billigt til Gunnar Brebøl, Langebæk i Sydsjælland, på betingelse af, at han aldrig videre solgte ham uden hendes samtykke. Da Mustang blev 21 år, kunne Brebøl heller ikke bruge ham mere, og da han stadig var i fin form, spurgte Brebøl, om han måtte overlade ham vederlagsfrit til os, idet han vidste, at vi kunne bruge ham, og at han hos os ville få det godt på sine gamle dage. Vi måtte dog forinden underskrive en erklæring med følgende ordlyd:

Aftale ang. Shetlandshingsten SH 134, Ll. Lindegårds Mustang.

Gunnar Brebøl overdrager Hingsten vederlagsfrit april 1998 til Erik og Gitte Bach, Åmosevej 72, Brokøb, DK-4450 Jyderup. Hingsten kan ikke sælges eller overdrages til andre. Når familien Bach ikke ønsker at benytte den længere, skal den aflives ved dyrlæge. Samme dyrlæge skriver en erklæring om dette, indeholdende hingstens chip nummer, og sender dette til GB.

17/04-1998 Erik Bach Gunnar Brebøl

I skrivende stund, forår 1999, venter vi de første føl efter Mustang.

Blandt alle vore ponyer indtager Gordon en særstilling, dels fordi han var vores første hingst, men også på grund af hans fremragende kvaliteter såvel fysiske som hans omgængelighed, villighed og rolige temperament. Da vi købte ham på Stutteri Øxenholm i 1972, fik vi demonstreret hans eminente bevægelser, og jeg husker tydeligt den begejstring, hvormed H.B. Nielsen præsenterede ham. Især hans trav med lange, fremgribende skridt var i særklasse, det var en nydelse at se, når en af børnene demonstrerede hans evner for vores sulky, hans energiske trav og stolte holdning.

Jeg husker en gang, Avlsforeningen var inviteret til at underholde i pauserne under et travderby på Charlottenlund Travbane. Vi var vel mødt en halv snes køretøjer, heriblandt Gordon for sin sulky. Jeg tror det var Charlotte, som kørte ham, og hans optræden var i særklasse. De professionelle travheste kunne løbe stærkere, men når det gjaldt udstråling og harmoni, kunne de ikke være med. Bifaldet var stort.

Han døde desværre midt i firserne, kun 17-18 år gammel. En morgen var han brudt ud af folden og opførte sig mærkeligt, som om han ikke havde kontrol over sig selv. Da vi fik ham ind i en boks, hamrede han ustandselig hovedet mod væggen, som om han havde stærke smerter. Dyrlægen kunne intet stille op, og han døde inden aften.

Winnie og Trine, de to hopper vi købte i 1973, døde først i 1998 og blev dermed henholdsvis 31 og 32 år gamle. Gennem de mange år fik de naturligvis også en særstilling i familien. Både Charlotte og Christian, og 25 år senere vore to børnebørn Sofie og Anna, har fået deres første rideerfaring på dem. Vi købte dem sammen hos Åge Hampen i Brande.

Winnie var Charlottes pony. I sine unge år var hun den kønneste, og selv om hendes trav absolut ikke lignede Gordons, det var kort og trippende, var det som regel hende og Gordon, vi brugte, når vi skulle køre en tur i vores "charabanc," en firehjulet vogn til to ponyer. Undervognen havde Morbror Poul Erik lavet, men kassen og sæderne lavede jeg selv, engang mens Gitte og børnene var på ferie i Nordjylland. Selvom det er ganske banalt, husker jeg stadig, hvor stolt jeg var, da de kom hjem, den var netop så stor, at vi kunne være der alle fem.

Det var vi blandt andet en gang på en midsommerudflugt sammen med vores naboer, Grethe og Karl Styrbæk Petersen. De havde købt en shetlandspony, Musse, af os, og senere havde de anskaffet endnu en, og Styrbæk havde lavet en

vogn, så de kunne køre ture med deres børnebørn, Pia, Jesper og Mette. Vi spændte for over middag og kørte i "kortege" de godt tre km til Bromølle Tivoli. Her spændte vi fra i kanten af skoven og tøjrede ponyerne, mens vi drak den medbragte kaffe, og børnene fik lov til at købe en is og prøve forlystelserne i tivoliet. En mindeværdig tur.

137. Køretur i vores selvbyggede vogn

Trine var Christians pony. I sine velmagts dage var hun den ubestridte leder af flokken, selvom hun, sammenlignet med de fleste andre, var lille og spinkel. Hun har fået mange føl, jeg kan ikke huske, at hun har svigtet, så hun må have fået omkring en snes stykker, bl.a. fik hun Bakkens Trille, hvorved hun senere blev bedstemor til Bakkens Lady (1976), Bakkens Tanja (1979) og Bakkens Topsy (1980), alle efter Øxenholms Gordon.

Da hun fødte sidste gang, var det blevet så meget routine, at hun midt under fødselen glemte, hvad hun var i gang med og begyndte at græsse. Føllet var stadig i live, og jeg kunne meget let klare resten af fødslen. Fra da af holdt vi op med at sætte både Winnie og Trine til hingst.

En dag pustede Trine mere end sædvanligt. Vi tilkaldte dyrlægen, og han undersøgte hende, "hun fejler ikke noget," sagde han, "jeg ved ikke, hvorfor hun puster." Men om morgenen den næste dag lå hun oppe på bakken og var død.

Winnie havde haft problemer de sidste par vintre, især havde hun problemer om foråret med at komme af med sin enorme vinterpels. Da Trine var død, tænkte Gitte og jeg det samme, "så skal Winnie også slippe," og vi ringede til dyrlægen, som gav hende en sprøjte.

Trille, Trines første føl, var Louises pony, og på alle de billeder vi har af Louise som barn sammen med en pony, er det Trille. Hun er måske den kønneste, vi har haft, og det var en fejl, at vi solgte hende allerede omkring 1980. Vi havde

besøg af en mand, som ønskede at købe en pony, og da han så Trille, sagde han: "det er hende, jeg vil købe." "Jamen hun er ikke til salg," svarede vi. Han insisterede, og da vi forstod, at prisen var underordnet, faldt vi for fristelsen til at sanere vores betrængte økonomi og solgte hende.

Da vi normalt har fået 3-6 føl hvert år, har vi i tidens løb solgt mange ponyer, men vi har næsten aldrig annonceret efter købere, tid efter anden har de meldt sig. I foråret 1997 syntes Gitte dog, at vi var ved at have lidt for mange, især hingsteplage og hingsteføl, og hun indrykkede en beskeden annonce i et lokalt blad: "Seks shetlandsponyer til salg." Dagen efter kom bestyreren fra en skole for adfærdsvanskelige drenge. Efter en kort besigtigelse sagde hun: "Jeg tager dem alle seks." Så nemt gik det. Gitte har i øvrigt senere set i vores medlemsblad, at de to hingsteplage begge blev anerkendt til avl.

138. Christian, Louise og Charlotte på Roskilde dyrskue

Navngivning af årets føl gav altid anledning til megen diskussion. I de første år var reglen, at samme familie havde samme forbogstav, Winnie, Wiki, Vanja, Vips osv. eller Trine, Trille, Tanja, Topsy, Trolde osv. Efterhånden var det imidlertid svært at finde på nye, og en overgang var det mere tilfældigt, mens navnene i de senere år mest har relateret sig til steder eller begivenheder, der har haft betydning for vore børn det pågældende år, Bakkens Brügge, Bakkens Cherry, Bakkens Manilla.

Som nævnt var vi i 1972 første gang på "dyrskuet for de østlige Øer" ved Roskilde, og det har vi været næsten hvert år siden, hvor vi har udstillet en eller flere

ponyer (se bilag III). Som avlsmæssig foranstaltning har dyrskuerne mindre betydning, men det er her, man træffer andre shetlandsponyavlere, det er her, man har mulighed for at sammenligne sine dyr med andres, og dyrskuerne bidrog væsentlig til at vedligeholde og øge børnenes interesse for at arbejde med deres ponyer. De satte stor ære i, at deres dyr var smukke og velplejede og blev præsenteret på en måde, så dommeren kunne se, hvor fortrinlige de var.

Det var ofte på dyrskuer, at potentielle købere fandt adressen på vores stutteri, og det var ofte i tiden efter et dyrskue, at vi solgte de dyr, vi havde for mange.

På dyrskuet i 1979 havde Louise Vanja med. Det år skulle Statsminister Anker Jørgensen åbne dyrskuet, og han overværede derfor åbningsparaden, hvor alle hestene og ponjerne defilerede forbi tribunen med alle de prominente gæster. Da Louise nåede tribunen med Vanja og hendes nyfødte føl, sprang Anker Jørgensen ned på grønsværen og fik dem til at stoppe, så han kunne tage dem i nærmere øjesyn og tale lidt med Louise. De omkringstående pressefotografer fik travlt, og et af de billeder man den næste dag kunne se i aviserne, har Anker Jørgensen taget med i sine erindringer. Det lykkedes ham, lige efter billedet var taget, at hive hovedtøjet af. Men det klarede Louise også.

139. Statsminister Anker Jørgensen, Louise og Vanja

Dyrskuet, hvor vi udstillede seks hopper i en samling efter Gordon, var noget særligt. Gitte havde syet en speciel line, hvortil vi kunne spænde dem alle seks. Træningen stod på i nogen tid, to af børnene havde i hver sin ende af den lange line, hvortil de var spændt, og en løb bagefter. Dagen før dyrskuet gik med

shampovask og hovpleje. Selve fremvisningen på dyrskuepladsen var en oplevelse for sig, seks ensartede, velplejede, harmoniske, skinnende blanke, sorte ponyer fremvist i flyvende fart over grønsværen i den store fremvisnings-ring. Bifaldet efter dette smukke syn var stort.

Men dyrskuerne var meget mere end ponyer, de var også sociale begivenheder, de var miniferier, som især børnene glædede sig til, og de synes stadig, at det er forkert, hvis sommeren ikke begynder med dyrskue først i juni måned. Det var et samtaleemne det meste af foråret, "hvilke ponyer skal vi tage med i år?"

Vi camperede i vogterlejren, og i mange år sov vi i et stort telt, som vi havde hjembragt fra USA. Det var et større projekt, især for Gitte, at få samlet og pakket det nødvendige udstyr, tøj, regntøj, varmt tøj, fodtøj, nattøj, tøj til fremvisning, tæpper og dyner, grimer og hovedtøj, strigler og børster, mad og drikke til tre dage, lejrkomfur og meget mere. Charlotte brugte megen tid på at forsøge på at holde orden på alle disse ting inde i og uden for teltet.

140. Den årlige telt-ferie på Roskilde Dyrskue

Mens børnene var små, og Sonja Evart var formand for avlsforeningen, var det en tradition i adskillige år, at avlsforeningen arrangerede en sketch med børn og ponyer til "det store hesteshow." Alle vore børn medvirkede i en del år, og Gitte havde et stort forarbejde med at lave dragter og udstyr og med at tilrettelægge og træne. Det var altid spændende, det var jo lidt uforudsigeligt, hvordan ponyerne ville reagere på de mange mennesker, men ofte blev det ikke de ringeste show, hvis der skete noget helt uventet.

Foruden ponyer havde vi altid vores lille sorte pomeranian tæve, Miki, med. Efterhånden befandt hun sig så godt med at være på dyrskue, at hun færdedes frit mellem mennesker, dyr og maskiner. Hvordan hun undgik at blive trampet

ned, kørt over eller sparket er et under, men hun døde stille og roligt, med dyrlægens hjælp, herhjemme i sin kurv, 14 år gammel.

Større betydning for avlsarbejdet havde de årlige kåringer, hvor de unge dyr blev bedømt af dommere, der som regel blev hentet i England. Spændingen var stor, der var følgende klasser: 1A, 2A, 2B, eller afvist. På et tidspunkt fik vi indført en såkaldt materialprøve, som hingstene skulle bestå, inden de kunne kåres. Materialprøven var en dressurprøve, man kunne ride, køre eller longere ponyen for at vise dens evner og temperament.

141. Charlotte var ganske opfindsom, når hingstene skulle longeres

Et år blev avlsforeningen inviteret til at medvirke ved et par arrangementer i København i anledning børnehjælpsdagen. Sonja overdrog opgaven til Gitte, da hun vidste, at vi havde de rigtige ponyer og de rigtige børn til opgaven, og at Gitte havde talent for at organisere den slags. Vi lånte staldplads på Landbohøjskolen, og hertil blev både vogn og ponyer kørt ind dagen før. Hovedbegivenheden var et optog, der startede på Kongens Nytorv, bevægede sig op gennem strøget og endte på Rådhuspladsen. Optoget blev anført af et hornorkester og efterfulgt af hundredvis af børn iblandet forskellige optrin, heriblandt vores "charabanc" forspændt Winnie og Gordon og efterfulgt af Trille med Louise på ryggen. Dagen efter var der forskellige arrangementer i Fælledparken. Vi spændte for på Landbohøjskolen og kørte tværs gennem København med vores lille optog. Af og til måtte vi stoppe trafikken, når vi skulle passere gaden. Vi lagde turen gennem Ingemannsvej for at vise vore ponyer frem for vore gamle naboer. Det blev en stor oplevelse for os alle fem.

Avlsarbejdet blev organiseret af Avlsforeningen for Shetlandsponyer i Danmark, som jeg var formand for i nogle år.

Rideskole

En dag om sommeren 1982 gik Christian og jeg nede i den løsdriftsstald, hvor vi havde haft køerne, og rensede og kalkede med henblik på at indrette den til maskinhus. Lidt efter kom Gitte hjem, og da hun så, hvad vi lavede, sagde hun: "I kan ikke få stalden til maskinhus, for den skal jeg bruge til rideundervisning." "Det er i orden," sagde vi og indrettede den i stedet til ridehus. Gitte havde netop været på besøg hos en af sine veninder, der havde overtalte hende til at starte en rideskole for børn i 5-10 års alderen på shetlandsponyer, og hun havde allerede hvervet de første elever. Det blev en meget stor succes, som varede ved til sommeren 1990, hvor Gitte sagde stop, bl.a. fordi hun nu havde sin madtur. (se senere)

Mødrene (i enkelte tilfælde fædrene) kom kørende langvejs fra, Holbæk, Kalundborg, Odsherred, med deres håbefulde poter. Børnene elskede det, og de elskede Gitte for hendes myndige og kærlige måde at undervise dem på.

Afhængig af antallet var eleverne organiseret i fire, fem eller seks hold på ca. otte elever, altså 40 - 50 elever. Hvert hold fik undervisning en time om ugen. I dårligt vejr foregik det inde i ridehuset, i godt vejr foregik det udenfor, hvor vi havde lavet en ridebane.

Ofte afsluttedes undervisningen med en ridetur i mosen, det syntes både elever og ponyer, var det allerbedste. Det kunne ske, at en af de mindre øvede faldt af, og at ponyen kom hjem før eleven, men vi har aldrig haft et alvorligt uheld, og ingen af vore ponyer har nogensinde hverken bidt eller sparket efter et barn. Hvis de faldt af, beordrede Gitte dem straks op på ponyen igen, også selv om de mente, at de havde slået sig. Det lærte børnene hurtigt at acceptere, og på den måde blev nederlaget hurtigt vendt til en sejr. Kun i et enkelt tilfælde syntes en mor, at Gitte var for kontant med hendes pote og stoppede med undervisningen.

Gitte havde flere handicappede elever, og det var en stor sejr for dem, når de efter en usikker og vaklende begyndelse selv kunne holde balancen, og selv kunne styre ponyen. Jeg husker især Laust, en mongol dreng, der var elev gennem flere år, hans selvtillid og selvværd voksede, hver gang han var ude at ride. Eller Jacob, der var helt blind, men efter at han havde lært at orientere sig i vore omgivelser, deltog han i rideundervisningen, så man af og til næsten glemte, at han var blind. Efter bekendtskabet med Jacob har Gitte ofte sagt, at hvis hun skulle vælge mellem at være døv eller blind, ville hun vælge at være blind.

En særlig begivenhed var den årlige afslutning før sommerferien med deltagelse af søskende og bedsteforældre, tanter og onkler. Først var der rideopvisning, som regel holdvis, og senere traktement i haven af kaffe og kager, sodavand og ispinde.

Da Gitte begyndte at køre mad til plejehjem og pensionister i 1984, var det en stor hjælp, at Louise, der nu var 14 år, kunne afløse. Det gav ekstra liv til ride-skolen og bidrog i høj grad til, at den kunne fortsætte helt frem til 1990.

142. Gitte var initiativrig: Miljøminister Lone Dybkjær ser på Shetlandsponyerne i forbindelse med projekt bondegårdsferie

Gittes madtur

En dag i sommeren 1984 sad Gitte og kiggede Jyderup Posten igennem, da hun pludselig sagde: "Det er til mig." Hun havde set en annonce, der fortalte, at der blev afholdt licitation over udkørsel af mad til Tornved Kommunens plejehjem i Jyderup, Skamstrup, Knabstrup og Stigs Bjergby fra centralkøkkenet i Mørkøv. Det omfattede en daglig tur med varm mad plus en ugentlig tur med diverse varer. Med en forventet daglig arbejdstid på ca. tre timer, regnede Gitte ud, at selv om hun skulle forrente en ny bil, kunne hun have en fornuftig timeløn, hvis hun fik 1440 kr. ekskl. moms pr uge. Det lød hendes tilbud på.

Torsdag den 28. juni om morgenen ringede Socialinspektør Dennis Christensen, endnu før vi var kommet op (det var jo sommerferie tid), og fortalte Gitte, at hun havde vundet licitationen. Det næst laveste tilbud lød på 1545 og et lød på 1600 kr. mens det højeste var helt oppe på kr. 3550. 1440 kr. pr uge svarer til 205 kr. om dagen. Gitte skulle starte allerede førstkommande søndag den 1. juli, så vi fik travlt med at købe bil, og Gitte fik travlt med at lære sit nye job at kende. Vi købte en Toyota kassevogn til omgående levering.

Det var på mange måder et ideelt job, og det passede godt til Gittes situation, selvom hun nu blev en meget travl person. Hendes hus var i orden og maden forberedt, inden hun kørte kl. 10, og når hun kom hjem ved 13-tiden, var der en time til rideskolen startede. Den største ulempe ved jobbet var, at turen skulle køres syv dage om ugen, året rundt, så det var nødvendigt med en afløser, og Gitte har gennem årene haft adskillige.

Turen blev ændret flere gange i årenes løb, bl.a. fordi Skamstrup, Knabstrup og Stigs Bjergby plejehjem blev nedlagt, og allerede fra maj 1987 var der kun to plejehjem tilbage i kommunen, Rosenvænget i Mørkøv og Elmelunden i Jyderup. Men der var blevet flere pensionister i eget hjem, så fra nu af overtog Gitte samtidig udbringning til en del af dem, først på hverdage og fra 15. dec. 1987 også på søn- og helligdage. Fra januar 1992 havde hun mad med til personalet på Rådhuset i Jyderup, og fra 1. november 1994 endvidere til Amsplejehjemmet i Jyderup, hvor der var oprettet en institution for handikappede. Udbringning til denne sidste blev dog kun af kortere varighed. Priserne blev jævnligt ændret, som regel opad, og i 1995 var bruttoindtægten 312.000 kr.

I 1996 bad Gitte om yderligere regulering, men denne gang valgte kommunalbestyrelsen at udbyde arbejdet i licitation, og den blev afholdt den 25. april 1996. Det var på et tidspunkt, hvor jeg havde besluttet mig for at stoppe på Landbohøjskolen til november, så selvom Gitte afgav tilbud igen, var hun vel ikke særlig interesseret i at fortsætte, hvilket også hendes tilbud vidner om. Det lød på kr. 330.000 pr. år, mens det næsthøjeste lød på kr. 216.000 og det laveste på kr. 130.000. Det blev dog et tilbud på kr. 168.000, der vandt licitationen. Arbejdet blev efter kort tid overtaget af Berit Sørensen, Skellingsted, der i flere år havde været Gittes afløser. Hendes tilbud lød på kr. 177.600.

Gittes Uheld

I April 1995 var Gitte ude for et alvorligt biluheld. Hun var på vej tilbage til Mørkøv, efter at have været i Jyderup med den første mad leverance, der hovedsagelig var til institutioner. I bilen, en VW-Transporter, var der derfor tomme metalcontainere. Ulykken skete i krydset, hvor vejen mellem Bennebo og Stigs Bjergby krydser Skovvejen og nogle meter senere den gamle landevej mellem Jyderup og Mørkøv, hvorpå Gitte kommer kørende.

En Ford Sierra, ført af en ældre mand, kørte, uden at overholde sin vigepligt, ud foran Gitte, der kom kørende med en moderat hastighed. Hun forsøgte at bremse og undvige, men han var så tæt på, at hun ikke kunne undgå at køre ind i bilen og slæbe den med et stykke hen ad vejen. Den gamle mand blev dræbt, og hans passager, en ældre dame blev slået bevidstløs og brækkede en arm.

Gitte havde ikke nogen sikkerhedssele på, men holdt så godt fast i rattet, at hun undgik at blive kastet ud af bilen. Hun hamrede hovedet ind i forruden, der herved gik i stykker. Gitte har fortalt, at det første hun bemærkede var en påfaldende stilhed (sammenstødet må have medført meget larm fra de mange metalcontainere). Efter at have sundet sig et øjeblik, kom hun selv ud af bilens højre

side. Hun skønnede, at chaufføren i den anden bil var død og konstaterede, at hun intet kunne gøre for at hjælpe dem. Der kom hurtigt hjælp og et større opbud af politi og redningsfolk. Gitte lånte en telefon for at ringe til mig, men da jeg ikke svarede, ringede hun til Inge i Skellingsted, der fik fat i en afløser og kom op og fortalte mig, at Gitte havde været ude for et uheld. Da jeg ankom til ulykkesstedet, lå Gitte i ambulancen og kunne stadig snakke med mig. Hun blev straks kørt til Kalundborg Sygehus. Jeg kørte til køkkenet i Mørkøv for at sikre mig, at de var orienteret og derefter til Kalundborg Sygehus, hvor jeg ankom stort set samtidig med ambulancen.

Gitte havde ingen synlige følger, og hun var helt sædvanlig at snakke med. Da hun var færdig med sine undersøgelser og trængte til at hvile, kørte jeg hjem og ringede til Louise, der lagde hvad hun havde i hænderne og tog det næste tog hjem. Om aftenen var vi på sygehuset igen.

Gitte kom hjem allerede efter et par dage, men med besked om at forholde sig helt i ro. Hun var sengeliggende eller næsten sengeliggende i flere uger, og hun blev først raskmeldt efter syv uger. Hun havde fået en kraftig hjernerystelse. Hun må have en hjerneskal af stål, når hun kunne lave en stjerne i den kraftige forrude med sin pande, uden at det kunne ses på hende. Efter et par dage hjemme blev store dele af hendes ansigt, især området omkring øjnene sort af blod. Et par dage måtte hun hjælpes på bækken, og kunne ikke komme på højkant. Men så begyndte det langsomt at gå den rigtige vej.

Louise blev hjemme i lang tid, 2-3 uger, og det var en uvurderlig hjælp for mig og for Gitte, både praktisk og mentalt. Vi havde alle tre meget behov for at snakke om det, og vi gentog alting igen og igen. Vi snakkede os ud af det.

Det var flot gjort af Louise, der var studerende, at hjælpe os igennem denne periode. Jeg gik jo stadig på arbejde, og Gitte kunne ikke være ene i lang tid ad gangen. Takket være Louise blev det på en måde en god periode.

Karin og Christian med Sofie og Anna var på et års ophold i Washington i USA, og Charlotte var ovre for at besøge dem, så vi måtte ringe over og fortælle dem det i så forsigtige vendinger som muligt.

Bilen blev repareret, men Gitte blev ikke glad for den, så efter en tid byttede vi til en ny VW-transporter.

Kapitel 15: Brøkøb og omegn

Et lille lokalsamfund

Da vi overtog Bakken i januar 1963, var det vel naturligt, at naboerne i starten syntes, at det var lidt underligt, at en ejendom, der indtil da havde været livsgrundlaget for en familie, nu kun blev brugt i weekenden. Vi var fremmede, vi hørte ikke til. Men også efter at vi flyttede ud, og efter næsten 40 år var vi stadig, i visse sammenhænge, "tilflyttede." Vi fik dog fra første færd et godt forhold til alle vore naboer. Der var i begyndelsen stadig lidt tilbage af det gamle landsbysamfund.

Thorvald var tømrer, men lavede nu ikke meget andet end at passe sine fem tdr.ld., som han havde overtaget fra sine forældre. Han var ungkarl og spiste hos sin søster og svoger, **Anna og Peder Jørgensen** på nabogården, som var vores nærmeste nabo. Også Peder var født i sognet, i Pætræshuset ved Øllemosen. Det var ikke nogen stor gård, ca. 30 tdr.ld., der senere blev til 35, da Thorvald døde, men det var nok dengang til at give et hæderligt udkomme til dem og deres to børn, **Bodil og Knud**. Anna og Peder var "gårdmandsfolk," deres mose lå mod øst ved de andre gårdmandsmoser, mens vores mose lå mod vest sammen med husmandsmoserne. Der var stil over Anna og system i alt, hvad hun havde med at gøre. Til hverdag spiste de til middag kl. 12.00, og middagspausen varede til kl. 13.00. Søndagen skulle være lidt anderledes, så da spiste man kl. 11.30. Efter middagen var Anna klædt om og bar et hvidt, stivet forklæde.

De kunne fortælle om gamle dage, om tørvegravning i moserne under krigen, eller om dengang gårdene havde køerne i mosen om sommeren, og de mødtes derude tidligt om morgenen for at malke. Adskillige har fortalt om den særlige stemning, der var over disse sommermorgener, hvor de mødtes på vejen eller vinkede til hinanden over det flade land. De senere år kørte Peder derud på sin lille grå Ferguson med Anna og spandene bagpå. En gang opdagede han, da han kom hjem, at han havde glemt Anna ude i mosen, hvorefter han greb sin cykel og kørte ud for at se efter hende, men da han ikke kunne cykle med hende, måtte hun gå hele vejen hjem. Denne lille historie fortalte Anna ofte på sine gamle dage. De var positive og interesserede mennesker, som vi havde glæde af at omgås. Efter Thorvalds død overtog Bodil hans sted, og efter Anna og Peders død overtog Knud gården. Både Bodil og Knud er ugifte, så nu spiser Knud hos sin søster.

Naboerne til den anden side, **Grethe og Karl Styrbæk Petersen**, havde en mindre ejendom på ca. 15 tdr.ld., og efter at vi havde købt deres mose, kun ca. 7 tdr.ld.. Grethe og Styrbæk havde vi megen omgang med og hjælp af, også før vi flyttede ud i 1974. De havde opsyn med ejendommen, når vi ikke var der, og mens vi var i USA, havde de grise i vores stald. De kunne naturligvis ikke leve af det lille landbrug, så Styrbæk måtte gå på arbejde. Han var med til at støbe

startbaner ved anlæggelsen af lufthavnen i Kastrup, han arbejdede hos en smed, han lavede mursten på Knabstrup Teglværk o.m.a.

Også Grethe var arbejdsom og tjente lidt ved at hjælpe til ved fester o.l. Hun stod altid tidligt op ved fem-tiden, og havde hun ikke andet at lave, satte hun sig til at sy eller brodere. Hun har i årenes løb foræret adskillige broderier, billeder, klokkestrengene o.a. både til os og til vore børn.

I starten af firserne flyttede Grethe og Styrbæk til Jyderup, hvor de først boede i en villa og senere i et rækkehus, der var velegnet til at blive gammel i. Styrbæk døde først i 90-erne, mens Grethe lever i bedste velgående, mens dette skrives.

Vi havde mange fælles oplevelser, og især, mange fælles hverdage, hvor vi hjalp hinanden med stort og småt.

143. Fire med hat i haven på Bakken, Miki er med

De var fra en tid og et miljø, hvor man i højere grad end nu kendte sin plads i hierarkiet. De var småkårsfolk, de var husmænd, og de var meget bevidste om dette. I den nærmeste omegn var der én stor gård, Grundmosegård, to halvstore gårde, Nelholt og Brokøbgården, nogle bøndergårde bl.a. Lykkegården, Gerda og Herman Jepsen, Anna og Peter Jørgensen m.fl. mens Grete og Styrbæks samt vores ejendom var husmandssteder. Det var gamle skel, som havde overlevet sig selv, men som endnu dengang var meget tydelige.

Gerda og Herman Jepsen havde en gård ude på overdrevet på samme størrelse som Anna og Peders, som de havde arvet efter Hermans forældre. Hermans far, **Frederik**, blev godt 100 år, han levede endnu, den første tid vi boede i Brokøb. Han var født på gården og havde aldrig boet andre steder. Han kunne fortælle om dengang, de slagtede grisene derhjemme, og med hest og vogn kørte dem

ind til kødbyen i København. Undervejs gjorde de ophold på Elverdams Kroen og på Lindenberg Kro. På sin 101 års fødselsdag fik Frederik brev fra kommunen, hvori der stod, at det nu var tid til at påbegynde tandbørstningen. Med brevet fulgte en lille tandbørste.

Herman var ret præsentabel og havde været både i menighedsråd og sogneråd, hvor han en tid var formand. Det ville være en overdrivelse at sige, at han var en driftig landmand. Også Gerda var født indensogns, på Studedal. Gerda og Herman fik ingen børn.

I december måned 1970 holdt vi **julefrokost** for de nævnte naboer. Ved den lejlighed aftalte vi, at det skulle være en tradition, og at vi skulle skiftes til at være værter. Traditionen lever stadig, og selvom både Gerda og Grethe er blevet ene, og Bodil og Knud har overtaget deres forældres plads, har rækken af julefrokoster været ubrudt. I 1998 var det altså vores tur for ottende gang. Det har ofte udviklet sig til lidt større sammenkomster, hvor vi har inviteret andre naboer og venner med, men turnussen har aldrig været brudt.

144. En række af naboerne havde ingen børn, men satte pris på vores - og omvendt. Her fra en fastelavnsfest

Inge og Aksel Hansen købte Brokøb gamle Skole omtrent på samme tid, som vi købte Bakken. Aksel var allerede dengang invalidepensionist, han havde fået ødelagt sine lunger af at slibe terrassogulve. Inge var en ualmindelig sød, stilfærdig og nobel dame, der satte meget pris på vores børn. Hun plejede at sige, at vores familie mindede hende om familien i tv-serien: "Det lille Hus på Prærien."

Aksel led af samlermani, han samlede på alt, men det skulle helst være gratis, eller næsten gratis. Han læste "Den blå Avis" forfra og bagfra, og han besøgte alle de affaldspladser og ophugningspladser, han kunne overkomme. Af og til havde han noget, som Gitte kunne bruge, men som regel kunne han ikke undvære det. Somme tider lykkedes det hende dog at overbevise ham om, at hun manglede det så meget, at han måtte prøve at undvære det. Han samlede også på pottedplanter, som det var et stort problem at holde liv i om vinteren, jeg tror de kunne tælles i tusinder. Vi fik mange planter fra deres have, og Inge kom ofte med brød til ponyerne. Om efteråret fik vi kassevis med æbler og pærer. De var med i en religiøs sekt i Holbæk, og levede asketisk, Aksel spiste blade af tempeltræet, og hver aften stod han på hovedet på en stol i et kvarter trods sine 88 år!

Til Nelholt hørte der over 100 tdr.l.d.. Den havde store præsentable bygninger, og blev engang brugt til Fattiggård for Holmstrup Sogn. Indtil for få år siden var den ejet og beboet af **Grethe og Ejnar Petersen** sammen med deres voksne søn **Bruno**. Det var selvhjulpne folk. At de nu ejede en større gård, var resultatet af mange års flid og sparsommelighed.

I en del år, mens der endnu var lidt landsbyliv tilbage, mødtes vi med de omkringboende Skt. Hans aften på toften uden for Nelholt med vore madkurve og klapstole, og bænkedes os ved de i forvejen opstillede borde. Som regel stødte der også tidligere beboere til, inden vi hen på aftenen satte ild til bålet.

Høstfesterne blev ofte holdt i Nelholts maskinhus, hvor der var spisning af de medbragte madkurve med efterfølgende dans. Bruno ville gerne danse med Gitte, og når han havde fået lidt at drikke, fortalte han om, hvor glad han og hans forældre var for deres gård, og om hvor lykkelige de var. Måske havde det ikke altid været kun lykke. Bruno havde haft en pige, og de havde sammen fået en søn, men pigen var vist ikke god nok til Bruno, efter Grethes mening, så det blev der ikke mere ud af. Pigen og sønnen blev boende på egnen, og Bruno så sin søn engang imellem.

I begyndelsen af halvfemserne købte Grethe og Ejnar et hus i Jyderup, hvor de ønskede at tilbringe deres otium, og overdrog gården til Bruno. I de næste par år blev vi vidne til en mærkelig ændring af Bruno. Måske følte han nu trang til at opleve noget af alt det, han ikke havde oplevet, mens han boede hos sine forældre. Inden længe flyttede der en pige ind på Nelholt. Hun var ikke interesseret i at omgås naboerne, og så vidt vi kunne skønne, varede det ikke længe, før hun holdt Bruno i sin hule hånd og brugte en del af hans penge. Bruno var nu mand på sin gård og købte maskiner og biler i et omfang, som undrede os.

Det følgende forår, det må have været foråret 1995, ringede Bodil en aften og var meget oprevet. Bodil boede så, hun kunne se lige ind på Nelholts gårdsplads. "Der foregår noget ovre på Nelholt," sagde hun, "politiet er der, og de bærer noget ud, jeg er bange for, at der er sket noget forfærdeligt, men jeg ved ikke hvad."

Ejnar var kommet ud til Bruno om formiddagen. Det hastede med at få sæt kornet, så han begyndte at harve på marken lige uden for gården, i forventning om at Bruno ville dukke op med såmaskinen i løbet af formiddagen. Da Bruno

ikke dukkede op, kørte Ejnar hjem midt på formiddagen for at se, hvor han blev af. Efter at have ledt både her og der i længere tid så Bodil fra sit vindue på den anden side af vejen, at Ejnar kom løbende tværs over gården og ind i køkkenet. Herefter så hun ikke mere til nogen af dem før om aftenen, da Brunos kæreste kom hjem fra arbejde, og politiet og Falck dukkede op. Så forstod Bodil, at noget alvorligt var på færde. Ejnar havde fundet Bruno hængende i svinestalden. Efter at have skåret ham ned løb han ind for at ringe efter hjælp, men på vej gennem køkkenet fik han et hjerteanfald og døde liggende på køkkengulvet.

Anna og Johannes boede i det hus, vi kaldte Claras hus. De var pensionister, Anna invalidepensionist og Johannes folkepensionist. Johannes hjalp rundt om på gårdene til han var højt op i firserne. Han hjalp med forefaldende arbejde, og det blev ofte det arbejde, ingen andre havde lyst til at lave. Han forlangte ingen pris, men tog, hvad man gav ham. De havde været gårdmandsfolk i deres ungdom, men havde i mange år ernæret sig ved det arbejde, Johannes kunne få. Han var en hyggelig gammel mand, som vi alle satte stor pris på. Anna var specialist i offentlig hjælp og sørgede for at få det, der tilkom hende. Der var endnu lidt gårdmandskone tilbage, f.eks. måtte Johannes ikke hjælpe med at støvsuge, det var hjemmehjælperens arbejde. Det var under en mands værdighed at håndtere en støvsuger, men han måtte gerne rense ved vores høns.

Det var de fleste af indbyggerne i Brokøb. Nævnes skal også **Herdis og Ernst Gregersen**, som boede ude på Overdrevet og **Hulda og Karl Thomsen** fra Holmstrup. **Peter og Vera** flyttede ind i smedens hus efter en brand. De fik fire børn. Vera var fysioterapeut, og Peter var hjemmegående. De blev senere skilt.

Der var også en ældre Købmand, da vi flyttede derud. Han havde ikke mange varer, men kunne skaffe alt, deraf hans kælenavn "**Skaffer,**" men det kunne man jo ikke bruge til noget, hvis man lige stod og manglede et pund kaffe. Efter hans død fortsatte **Inga og Arnt** forretningen, men der var for få kunder, så det varede kun kort. Så købte **Yvonne og Børge** huset. Børge var mekaniker, og indrettede værksted i baglokalerne. Han var dygtig, og det var bekvemt at have en mekaniker tæt ved. Efter nogle år holdt vi dog op med at bruge ham, han ville nemlig ikke skrive regninger, så skulle der jo betales moms og skat, og vi ville kun betale, hvis vi fik en regning. Efter flere års kredit fik vi endelig en regning, den var perfekt med datoer og timeforbrug. Vi betalte med glæde. Yvonne hjalp af og til Gitte med rengøring, men hun slog sig efterhånden på flasken. De er skilt nu.

I huset bag dammen boede **Erik** med sin kone. Han var lastbilchauffør. Hver morgen, når han tog af sted, rev han hele vejen rundt om huset, så kunne han se, om hans kone havde haft besøg i løbet af dagen. De boede der kun kort.

Huset overtog **Susanne Lund og Niels Jacobsen**. Susanne var lærer, og Niels studerede på Roskilde Universitetscenter. Han blev forstander på Saltoftøvænge Produktionshøjskole. De blev skilt efter ca. 15 år. Niels blev boende i huset. Susanne flyttede til Jyderup, men på en måde hører hun stadig med til vores lille samfund. Hun var et usædvanligt positivt menneske, som vi alle satte meget pris på. Alt hvad der sker med os eller for os vedkom hende, hun huskede, hvad vi fortalte hende.

Efterhånden kom vi til at kende mange mennesker rundt omkring i kommunen bl.a. som følge af, at Gitte var medlem af skolekommissionen ved Jyderup Kommuneskole. Vi var begge medlemmer af Holmstrup Sogns Menighedsråd. Vi var begge aktive i den forømtalte beboerforening, og senere i partiet Venstre. Jeg var kasserer i Skellingsted Vandværk i 22 år, ligesom Gittes rideskole og madtur og børnenes omgangskreds gav mange kontakter og bekendtskaber.

Engang i begyndelsen af firserne startede Gitte sammen med andre lokale kvinder en bogklub. De skiftedes til at foreslå en bog, som de alle læste, hvorefter de mødtes, ca. en gang om måneden, for at snakke om deres oplevelser med bogen. De havde naturligvis også meget andet af fælles interesse at snakke om, ikke mindst deres børn, så selv om bogen en gang imellem var lidt kedelig, manglede de aldrig samtaleemner.

Otte kvinder, der ikke kom sammen på andre måder, men stort set kun havde deres lokale tilhørsforhold tilfælles, og deres interesse for at have en levende kontakt med det omgivende samfund. Otte kvinder med en meget forskellig baggrund har på denne måde sørget for, at en del af os stadig har opfattelsen af et lokalsamfund, selvom konturerne af det langsomt udviskes. **Susanne Lund, Hanne Burholt, Jette Rasmussen, Annemarie Jensen, Dorte Korsholm, Vera Danielsen, Inge ? og Gitte Bach.**

I den sidste halve snes år spillede vi bridge i Knabstrup Bridgeklub, her lærte vi en masse mennesker at kende, bl.a. **Anny og Anders Christensen**, "Stoltenborg" i Knabstrup. Vi havde megen glæde af at spille bridge sammen med dem. Så lavede enten Anny eller Gitte en fin middag, som vi spiste sammen, drak kaffe og gik måske en tur, før vi spillede kort en 3 timer. Vi var ikke enige om alt, men vi diskuterede alt, de var levende mennesker, som fulgte med i, hvad der skete i verden omkring dem.

De to familier vi gennem årene havde mest med at gøre, og som vi betragtede som vore nærmeste venner var **Inge og Erik Kristensen, Skellingsted og Minna og Oluf Jensen, Skamstrup**. Gitte kendte Erik før vi købte Bakken. De havde været på "Brejdablik" sammen - en "Politisk Højskole," som partiet Venstre drev i nogle år. Inge og Erik overtog Eriks forældres gård i Skellingsted, omtrent samtidig med at vi købte Bakken. De tog godt imod os, og har betydet meget for vores introduktion i det lokale samfund. De sørgede bl.a. for, at vi begyndte at komme i Skamstrup Forsamlingshus til fødselsdagsfester, høstfester og ved mange andre lejligheder, og Inge sørgede for, at Gitte blev medlem af Skamstrup Husholdningsforening.

Minna og Oluf havde overtaget Olufs fædrene gård, Møllegården allerede før vi købte Bakken. Oluf og Erik var barndomsvenner, hvorfor vi hurtigt lærte dem at kende. De gjorde, hvad de kunne, for at vi skulle føle os velkomne og komme til at kende lokalsamfundet. Kort tid efter, at vi var flyttet, inviterede de os bl.a. med til Claus Olufs konfirmation, som blev holdt på Holbæk Slot.

Andre kendte i Skamstrup, som vi så engang imellem var **Birthe og Johannes Kristensen**. Johannes var Eriks Bror, og drev en mindre gård, indtil han blev syg og solgte gården til Erik. **Birthe og Niels Ebbe Johansen**, Skamstrup Brødfabrik,

hvor Louise arbejdede en tid, mens hun gik i skole. **Sanne og Chris Lund Jensen** som havde en mindre gård i Skamstrup. Chris var agronom. Han havde i ca. 10 år været ambassadør, først i Indonesien og sidst i Australien. Sanne og Chris var i 1999 vendt tilbage til Skamstrup for at nyde deres otium. **Helene og Dennis Christiansen** der flyttede til i Jyderup. Dennis var Kæmner i Holmstrup sogn, da vi flyttede hertil.

Tove og Keld Hoffmeyer var inspektør-par på Kattrup Gods. Vi lærte dem at kende, da Keld en dag midt i halvfjerdserne kom ind for at spørge på en pony til sin datter **Anne Merete**, der var på samme alder som Louise. Han lånte Grete med hjem, og hende havde de i nogle år, indtil Anne Merete var for stor. Så blev Grete solgt til vores nabo Styrbæk. Da Styrbæk flyttede til Jyderup købte vi Grete tilbage. Efter nogle år kom Fru Godsejer Møller fra Kattrup, der nu havde en lille pige og købte Grete tilbage til Kattrup.

145. Hestene var ofte samlingspunktet, når der var børn på besøg

Kapitel 16: De sidste år på Landbohøjskolen

Bekendte fra Landbohøjskolen

Omtrent samtidig med at vi flyttede til Brokøb, flyttede en god ven fra Kemisk Institut på KVL til en lille landsby 10-12 km fra Brokøb. Vi snakkede godt sammen, og vi havde mange fælles interesser. De havde to børn, og vi begyndte hurtigt at komme meget sammen, ofte en gang om ugen. Vi havde hver vores lille landbrug med dyr og jord, vi havde fælles oplevelser på KVL, jeg følte på en måde, at vi var to alen ud af et stykke. Børnene legede godt sammen, og Gitte og hans kone fandt hurtigt ud af at hygge sig sammen, selvom jeg bagefter har spekuleret på, om de havde ret megen glæde af samværet, eller om de blot fandt ud af det, så vi mænd kunne være sammen. Alt var, tilsyneladende, idyl, indtil... En dag kom han på besøg alene. Jeg var ikke hjemme, så han snakkede noget med Gitte. Hun mærkede, at der var et eller andet, han ville fortælle, men det blev ikke til mere, så han kørte hjem igen med uforrettet sag. Den følgende mandag morgen lå der et brev til mig, da jeg kom på arbejde: "Jeg har forladt min kone, og er taget på en lille ferie sammen med en kollega."

Jeg fik et chok. Jeg kan ikke forklare, hvorfor det påvirkede mig så voldsomt, men det gjorde det. I flere år kredsede mine tanker jævnligt om dette. Jeg forstod ikke, at han kunne gøre det mod konen og børnene. Konen var meget ked af det, "var han så bare død, sagde hun til mig i telefonen." Efter mange år alene tog hun til sidst sit eget liv.

Når det påvirkede mig så meget, havde det vel noget at gøre med, at den trygge verden, jeg troede vi levede i, havde slået en revne. Kunne den slags ske bare sådan her? Kunne man ikke gardere sig? Kunne man bebrejde ham noget? Han kunne vel ikke gøre for, at han var blevet forelsket? Eller kunne han? Spørgsmålene var mange, og de blev ved i lang tid.

Nogen vil sikkert sige, at et liv, hvor man ikke giver sig selv frihed til at blive forelsket, er et fattigt liv. Det har jeg tænkt over. Måske er det nemt for mig, jeg har ikke været forelsket i andre end Gitte, siden vi traf hinanden. Men hvad er årsag, og hvad er virkning? Er det fordi jeg aldrig har givet mig lov? Er det fordi jeg ikke tør?

I virkeligheden er det ligegyldigt for mit eget vedkommende. Jeg har altid været helt sikker på, at jeg ønskede at blive gammel sammen med Gitte. Men jeg troede, at min ven havde samme normer som mig, for selvfølgelig har det også noget med normer eller moral at gøre. Fra den dag, jeg sagde ja i Hørnsted Kirke, har jeg vidst, at jeg ville være tro mod dette løfte.

Efter en tid sagde han en dag, at han håbede, at vi kunne fortsætte med at komme sammen, som vi plejede. "Nej," svarede jeg, "den tid er forbi." Efter nogle måneder sad vi dog ofte sammen og spiste frokost og snakkede sammen som "i gamle dage." Men privat kom vi ikke sammen siden.

I dag ved jeg, at han ingen ret havde til at svigte sin familie, som han gjorde. Hans kone opgav sin karriere for at flytte med ham på landet, så han kunne få sit lille drømme-husmandssted. Her passede hun hus, børn og får, og var med til at skabe en drømme-tilværelse. Da han var træt af det og fik øje på en anden, gik han blot sin vej.

Få år efter at vi var flyttet til Brokøb, købte endnu en af mine kollegaer med sin kone en lille landejendom i Vestsjælland. **Kirsten og Bo Werner Christensen** købte en lille ejendom med 6 tdr.ld. jord på Risbjergvej ved Reerslev. De er dog aldrig flyttet ud, men har i alle årene brugt den i ferier og weekender. Vi kom sammen nogle gange om året, men vi besøgte dem aldrig i deres lejlighed i Gentofte. I mere end 25 år holdt vi nytårsaften sammen i Brokøb. Vi startede kl. 18.00 med at høre Dronningens tale, derefter spiste vi en fin middag, som Gitte havde forberedt. Under middagen affyrede vi indtil flere bordbomber på det fint dækkede bord. Efter middagen begav vi os ind i den tilstødende stue for at drikke kaffe med hjemmebagte småkager. Som regel lykkedes det at holde samtalen i gang. Hvis det kneb har vi enkelte år set TV en halv times tid, eller spillet et spil spørgsmål og svar, men som regel gik det fint uden. Når klokken slog tolv, rejste vi os og ønskede hinanden Godt Nytår, drak et glas portvin og spiste et stykke af den kransekage, som Kirsten medbragte. Efter midnat gik vi ud foran huset, hvor Bo og jeg affyrede nogle få raketter, mens pigerne sagde, “næh, hvor er den flot.” “I gamle dage” gik vi derefter en tur ned i Brokøb og ønskede Godt Nytår til naboerne, men den tradition blev opgivet, bl.a. fordi de “gamle” naboer enten var døde eller flyttet. I stedet nøjedes vi med at drikke en kop te og spise en bolle, (Bo skal dog ingen have). Det lyder vist lidt kedsommeligt, men sådan var det, og sådan ønskede vi, det skulle være. Vi glædede os til det, og havde det rart med hinanden.

De sidste år på Landbohøjskolen

Engang sidst i halvfjerdserne eller først i firserne blev det klart, at nogle af os, der var ansat på Kemisk Institut, ikke fik særlig meget ud af vores forskning. Skål jeg prøve at finde på en undskyldning, var dagene for travle med administration, møder, undervisning o.m.a. Tiden var brudt op i småbidder, og der blev ikke tid til fordybelse. Men det må også have været galt med engagementet og måske med evnerne, ellers havde vi vel fundet tid til vores forskning. Jeg syntes, at det var meget utilfredsstillende i princippet at have tildelt forskningstid uden, at der kom væsentlige forskningsresultater ud af det. Jeg havde permanent dårlig samvittighed. Ved flere møder diskuterede vi derfor, om det kunne accepteres, at nogle af os i praksis blev fuldtidsundervisere. Vi blev enige om, at så længe der kun var tale om ganske få, 2-3 stykker, der ønskede denne status, ville vi fortolke reglerne, så det var tilladt og hensigtsmæssigt.

De sidste 15-20 år af min tid på Landbohøjskolen koncentrerede jeg mig derfor om at undervise, og havde ingen forskningsprojekter i gang. Laboratorieøvelser fire eftermiddage om ugen, og formiddagene var besat med forelæsninger og

teoretiske øvelser. Jeg har vist ikke noget særligt talent for at undervise, men øvelse gør mester, og med tiden blev jeg vist rimelig god til det. Jeg ville være god til det, jeg var på studenternes side, og jeg forklarede gerne en ting både to og tre gange, hvis det var nødvendigt. Uden at tabe autoriteten følte jeg mig som studenternes tjener, jeg havde ingen anden berettigelse end at hjælpe dem, og det blev jeg glad for at gøre.

Et bevis på at det lykkedes i nogen grad fik jeg i 1996, det år hvor jeg gik på pension, idet jeg blev udnævnt til årets underviser på Landbohøjskolen og fik overrakt "Den Gyldne Tyr" ved årsfesten. Jeg er meget glad for denne æresbevisning, og jeg synes selv, at det blev en værdig afslutning på mit virke ved Landbohøjskolen.

I den anledning stod der den 28. Marts 1996 følgende at læse i KVL Mosaik:

Den Gyldne Tyr

Motivér og kommunikér med de studerende. Vær åben og imødekommende. Bevar og styrk overblikket. Følg løbende op på emnerne i undervisningen. Drag paralleller til håndgribelige problemstillinger. Tilrettelæg undervisningen under hensyntagen til de studerendes kvalifikationer. Disse få og måske indlysende retningslinjer er afgørende for de studerendes opfattelse af en god undervisning, mener dette års modtager af Den Gyldne Tyr, Erik Bach.

Underviseren

Erik Bach modtog ved KVLs årsfest de studerendes hæder i form af Den Gyldne Tyr, som gives til en underviser, der har gjort en særlig indsats i forbindelse med undervisningsgerningen. De studerende begrundede bl.a. valget med, at Erik Bach er en inspirerende forelæser, han er grænseløs tålmodig, venlig og imødekommende, og endelig en stor hjælp for mange studerende gennem deres trængsler i de kemiske laboratorier. Erik Bach har aldrig deltaget i nogen form for pædagogiske kurser, men har altid bestræbt sig på at få en dialog i gang med de studerende. - Kommunikation er en vigtig parameter i bestræbelserne på at få en god og glidende undervisning, og jeg har forsøgt at få en tovejs kommunikation i gang under forelæsningerne, selvom det ikke er let med hold på 100 studerende, fortæller Erik Bach, der tilføjer, at tilpasning af kurset i takt med udviklingen er strengt nødvendig for at bevare aktualiteten og interessen for kurset.

Kemikeren

Som ansat på Kemisk Institut gennem 30 år har Erik Bach oplevet en voldsom ændring i holdningen og interessen for de kemiske fag og specielt kemien på første år. - Fra at være et respekteret og højt værdsat fag er opfattelsen af kemi i dag mere negativ. De studerende bryder sig ikke udpræget om faget, og andre undervisere synes måske nok, at kemien har sin plads, men holdningen er, at der ikke er brug for mere kemisk undervisning, siger Erik Bach. - Denne udvikling er

vi på Kemisk Institut i nogen grad selv ude om. Vi har ikke været gode nok til at tilpasse kemi til udviklingen, og vi må derfor tænke i nye baner. Fremover er det min overbevisning at kemien mere vil fremstå som et hjælpefag, og vi må i nogen grad afstå fra at sætte selvstændige mål, mener Erik Bach.

146. De studerendes hæderspris, Den Gyldne Tyr, gik i år til agronom Erik Bach, der i 30 år har undervist i kemi

Kollegerne

Erik Bach er af den klare opfattelse, at undervisningen i høj grad bør bygge på de studerendes vidensgrundlag. - Det faktum må vi som undervisere indse, og i processen er det vigtigt, at underviserne støtter og opmuntrer hinanden, siger Erik Bach. - På nuværende tidspunkt er det ikke udbredt at give personlig kritik underviserne imellem, men vi må bestræbe os på at få en omgangsform, der tillader konstruktiv kritik. Kun åbenhjertige diskussioner blandt underviserne og med de studerende kan fremover sikre en bedre undervisningskvalitet, slutter Erik Bach.

Studenternes evaluering

De senere år havde jeg ansvaret for undervisningen i kemi for veterinærstuderende. Efter et årgangsmøde modtog Kemisk Institut følgende evaluering:

Forelæsningerne med Erik Bach var der på årgangen stor enighed om forløb fint. Flere bemærkede, hvor værdifuldt det er med en forelæser, der har entusiasme og gerne vil hjælpe, hvis nogen har yderligere problemer.

De teoretiske øvelser var der god kritik af. De der havde haft andre vejledere end Erik Bach klagede dog over manglende overblik og pædagogisk sans hos deres vejledere.

Laboratorieundervisningen var årgangen ligeledes tilfredse med. Flere havde dog problemer med deres vejledere. Dette var igen hos alle andre end Erik Bach, hvilket resulterede i en konstant strøm af studerende, der hellere ville vejledes af Erik Bach på den anden side af gangen. Erik Bach havde derfor ofte ikke tid til at svare på spørgsmål fra studerende på sit eget hold.

Samlet fandt årgangen, at sammenhængen mellem forelæsningerne, øvelserne, pensum og eksamen var god.

147. En tegning lavet af en af mine mange gode studerende

Kapitel 17: Vore børns Bedsteforældre

Til slut giver det mening at slutte, hvor jeg begyndte. Hos mine forældre – og hos Gittes forældre. Vores børns bedsteforældre. De har, hver på deres måde, betydet meget gennem hele vores liv.

Mor og Far flytter på Østerlide

Far nåede pensionsalderen i 1961, det år hvor vi tre børn blev gift. Han var født i 1893 og 10 år ældre end Mor. Det havde været gode, men slidsomme år på Trillebæk, han havde ingen moderne hjælpemidler, hverken traktor eller malkemaskine. Han anskaffede ganske vist en malkemaskine, men han brugte den kun kort, det var for omstændeligt. At dyrke mere end 30 tdr.ld. med korn, græs, roer og kartofler med to heste og ellers håndkraft samtidig med at passe en besætning af malkekøer og grise kræver lange arbejdsdage. Far havde indset, at han ikke kunne blive ved. Det passede jo fint med, at Gerda og Aksel var kommet hjem fra Canada og skulle i gang. Aksel var jo landmand og ville gerne overtage Trillebæk, også Gerda var parat, og de overtog gården i foråret 1961. Mor og Far købte et hus i Vejlbj, som de døbte Østerlide. Navnet, som de jo havde lånt fra Kingos salme, passede med, at det var det østligste hus i Vejlbj.

148. Østerlide. Farfar, Farmor, Charlotte, Christian og jeg

Det var et ideelt hus til dem at blive gamle i. De blev boende tæt ved deres mange venner. De kunne stadig færdes enten på gåben eller cykel. Huset var netop så stort, at vi nemt kunne bo der, når vi var på besøg. Der var en stor have, som Far passede med stor omhu, ikke mindst hans porrer, som jeg jævnligt, men forgæves, prøvede at gøre ham efter. Men, bedst af det hele, der var et lille udhus, hvor Far kunne have en 3-4 grise og et par kalve. Det havde han i en del år. På den anden side af vejen var der en lille toft eller eng, som ingen brugte, her satte han sine kalve på græs om sommeren.

Mor passede sit hus på samme sirlige måde som altid, men fik også tid til at dyrke sine mange veninder. Hun elskede sin cykel, og den brugte hun daglig. Det var i disse år, Mor var formand for Sømandskredsen, en lille forening af damer som samledes, vel en gang om måneden, til fælles bøn og andagt men også for at frembringe ting, som de kunne sende til sømænd ved juletid. Det var mest ting, som de strikkede, vanter, sokker, trøjer o.l. De var medlem af en landsdækkende sammenslutning af sømandskredse. Gunnar var jo sømand, så det føltes vedkommende for Mor.

Mor og Far faldt godt til og kom godt ud af det med alle deres naboer, også dem der havde en livsstil, der var meget forskellig fra deres.

Gittes forældre blev boende på Kringelholt til 1969, hvorefter de flyttede til Østergade i Sindal, hvor de blev boende til svigerfars død i 1978.

Vi besøgte vore forældre i Jylland flere gange om året, og vi fik besøg af dem, især når der var en anledning, barnedåb, fødselsdag eller lignende. Far, som jo var min stedfar, blev meget rørt over, at vi døbtte vore børn Friis Bach. Min rigtige far hed Bach, mens han hed Friis.

Når de besøgte os kom de med toget, så de måtte overnatte, men de var ikke meget for lange besøg. Når svigerfar havde gået en tur gennem stuerne, sagde han: "Nu har vi set at I har det godt, så nu kan vi godt tage hjem igen."

Besøg af Mor på Kochsvej

Vi havde besøg af Mor, mens vi endnu var kærester og boede hver for sig. Om vi også havde besøg af Gittes forældre, kan jeg ikke huske.

Men besøget af Mor på Kochsvej kan både Gitte og jeg huske. Gitte var begyndt at overnatte regelmæssigt hos mig. Jeg mente, at det i Mors øjne var syndigt, hvorfor jeg gerne ville skåne hende for at opdage dette. På den anden side var tanken om at skulle sove hver for sig en lørdag aften næsten ikke til at bære. Jeg fik derfor en genial ide, Mor kunne sove i min seng i værelset, mens jeg kunne sove i det lille gæsteværelse bag køkkenet, hvorfra der var direkte adgang til køkkentrappen. Da det blev sengetid, sagde Gitte godnat og gik ned ad hovedtrappen, jeg fik Mor i seng og gik ud i gæsteværelset, hvor det lidt efter bankede forsigtigt på døren. Om morgenen var det dog lige ved at gå galt, idet Mor stod op før os og insisterede på at se, hvordan gæsteværelset så ud. Jeg måtte bruge al min opfindsomhed for at forhindre, at det skete før Gitte var kommet ned ad

køkkentrappen. Lidt efter kom Gitte op ad hovedtrappen, frisk og udlivlet, med morgenbrød fra van Hauens Bageri.

Efter Mors død har jeg ofte tænkt på denne lille historie. Hvad tænkte Mor den dag? Opdagede hun den megen forstillelse? Jeg behandlede hende vist nok som en naiv person, man kunne bilde næsten hvad som helst ind, i lighed med en af hendes veninder, der engang fortalte hende om en af sine sønner, der var blevet lektor, "men det kan jo ikke nytte at forklare dig, hvad det er Krista," underforstået: Det vil du alligevel ikke kunne forstå.

Selvfølgelig var Mors meninger meget fastlåste på grund af hendes religiøse overbevisning, men i dag er jeg overbevist om, at hun var langt mere reflekterende, end jeg dengang var klar over. Jeg havde anbragt hende i en bås, og der havde hun at blive, det var nemt og overskueligt, og Mor havde ikke kræfter til bryde ud og sætte mig på plads. Jeg burde have snakket med Mor, om den måde vi levede på, i stedet for at narre hende. Måske gennemskuede hun os, så måske var hun også nødt til at narre os og spille så naiv, som vi troede, hun var, for at undgå de samtaler, som vi altså ikke magtede.

Alderdommen er jo eftertænkningens tid. Det var det vel også for Mor, og hun har efterladt scrapbøger, afskrifter o.a. og selv om det ikke er ret meget, fortæller det mig om sider hos Mor, som jeg ikke tidligere var opmærksom på. Et eksempel på, hvad hun skrev af, er følgende lille digt, som kunne være af Piet Hein, men der er ikke opgivet nogen forfatter.

1. Glæd dig ved livet
Så længe du har det,
før alderens stivhed
kommer og ta'r det

3. Glæd dig ved sang og ved spil
når du hør det,
glæd dig fordi du er til,
når du gør det.

2. Fryd dig ved blomsten
som svulmer så dejligt,
pluk den i dag
hvis det er dig belejligt

4. Glæd dig ved dagen i dag
for i morgen
kan det jo ske
du har møde med sorgen

Eller følgende lille billede:

To gamle hænder
engang de slæbte og sled,
nu ligger de stille i skødet,
og ingen behøver dem mer

Hvem ved, måske har hun skrevet det selv.

Mors og Fars mærkedage

Både Mor og Far var meget beskedne mennesker, de brød sig ikke om at være genstand for særlig opmærksomhed. For Fars vedkommende ændrede dette sig lidt, da han kom op i årene. Han kunne nu bedre acceptere, at vi talte om, hvad han havde nået i sit liv, og hvilken betydning det havde haft.

Jeg husker Fars 75-års fødselsdag (eller var det 70 år). Vi havde telt i haven på Østerlide, og vi havde vin på bordet, hvilket var udtryk for en betydelig liberalisering. Far havde været varm tilhænger af Blå Kors og af fuldstændig afholdenhed, men tiderne ændrer sig, og vi skålede for Far. Ved den lejlighed holdt Kresten Erik Højbjerg en tale for Far, som jeg stadig kan mindes. Den handlede om livets epoker, barndom, ungdom, manddom og alderdom, og selvom Højbjerg stadig var en ung mand, talte han varmt om alderdommens værdier.

En anden dag som jeg husker, selvom jeg ikke var med, er Mors og Fars sølvbryllup i 1968. Dagen før blev Christian, der da var to år, og jeg syge af skoldkopper, så Gitte og Charlotte måtte rejse alene. Festen blev holdt på Allingåbro Hotel.

149. Til en af de traditionsrige fødselsdage med min mor

Efter Fars død indførte Mor en tradition med at invitere familien, dvs. børn, svigerbørn og børnebørn evt. sammen med nogle få venner til spisning på en kro eller lignende på sin fødselsdag. Jeg husker Meilgård i den gamle hestestald, hvor lysekronerne var lavet af gamle vognhjul, som Bedstefar havde lavet til deres oprindelige formål. Vi var på Vivild Kro, på en kro ved Femmøller og andre steder, jeg husker ikke dem alle. Nogle af Mors fødselsdage blev holdt på Trillebæk hos Gerda og Aksel. Her blev det sædvane, at jeg holdt en tale for Mor, der

mest drejede sig om noget, vi havde oplevet i vores barndom. Talen udviklede sig gerne på den måde, at alle deltog, og det blev nogle gange ret så festligt. Mors fødselsdage blev således i nogle år det familiemæssige højdepunkt og efterlod ved Mors død i 1990 et tomrum, som vi forsøger at udfylde ved at samles mindst en gang hver sommer.

Far dør i foråret 1978

Far døde i 1978 næsten 85 år gammel. Far og Mor havde da haft 17 gode år på Østerlide. Far var syg den sidste tid, jeg kan ikke huske hvor længe eller hvor meget, men jeg mindes ikke, at vi regnede med, at han var tæt på døden. Han var dog sengeliggende den sidste tid. Mor havde netop været ovenpå for at se til ham, men hun havde ikke bemærket noget særligt. Lidt efter kom sygeplejersken, og hun fandt Far død. Han blev begravet på Vejlbj Kirkegård, i sine forældres gravsted.

Fra Avisen:

Dødsfald.

Fhv. gårdejer Marius Friis, Vejlbj, Allingåbro, er død, næsten 85 år.

Marius Friis uddannede sig i sine unge år ved landbruget. Han var også på landbrugsskole og havde plads på forskellige gårde på egnen, inden han etablerede sig som selvstændig landmand. Han har i årenes løb ejet flere gårde, som han drev med stor dygtighed. Der var også brug for hans evner indenfor offentligt virke. Han var således i en hel del år i bestyrelsen for Allingåbro Andelsmejeri, hvis kasserer han var i mange år.

For nogle år siden afstod Marius Friis og hustru deres gård "Trillebæk" ved Allingåbro til sønnen Aksel Bach, og ægteparret Friis flyttede ind i "Østerlide" i Vejlbj, hvor de begge har haft en række gode år i deres hyggelige og gæstfrie hjem.

Alt kirkeligt arbejde havde Marius Friis' interesse og kærlighed. Han var i flere år medlem af Vejlbj Menighedsråd, og alt virke i og om Allingåbro Missionshus har nydt godt af hans dygtighed som leder blandt ældre, unge og børn. Ved sin død var Marius Friis formand for den blandede DMS-kreds i Allingåbro.

Marius Friis efterlader sig hustru, en datter og tre sønner.

Et stykke tid før sin død havde Far, med sin sirlige håndskrift, skrevet en lille beretning om sit og sin families liv. Han fik den duplikeret, jeg har indtil nu haft den liggende i skrivebordsskuffen.

Fars beretning

Min Farfar Niels Jensen (Røge) som døde hos sin søn - min Far, Jens Friis Nielsen, der på den tid havde gård ved Rygårdstrand (Djurslands Nordkyst). Mellemnavnet Friis er efter Farmors slægt, og det var kun Far, af den søskendeflok, som fik Friis-Navnet. Men Thora Friis Jensen og Brødre samt en Jens Friis Mo-

gensen har Friis Navnet fra andre grene men samme oprindelse. Man sagde, at det var fra den store Jens Friis i Gjesing, om det var Farmors Far ved jeg ikke.

Farfar havde været bestyrer på Bollegård under Hevringholm Gods, Vivild Sogn. Derpå blev han indkaldt til krigen i 64. Han blev taget til fange ved Dylbøl, og var i Fangelejr i Østrig til Krigens Afslutning.

Han var på sine ældre dage Kirkebetjent og Graver ved Gjesing Kirke, havde Hus med Jordlod og en Ko. (Muligvis under Løvenholm Gods som ejede Kirken).

Her døde Farmor (eller under et ophold på Ørsted Sygehus). Derefter kom Farfar til Far og Mor i Gjesing Kjær, et meget idyllisk sted, Lilleholm. Det var Morfars og Mormors Hjem, indtil Far og Mor blev gift og overtog ejendommen, et Husmandssted med et par Køer. Lodden var Mormors arv fra hendes Fars gård i Gjesing.

Far, Mor og Mormor arbejdede på Sorvad (en middelstor Herregård). Jorden fik de drevet med Hestekræfter fra Herregården. Morfar var gigtssvag i mange år. Hans navn var Thomas Hald, og Mor var døbt Karen Thomsen. Derfor fik min bror navnet Niels Th. efter begge Bedsteforældre.

Efter Morfars og Mormors død i nogenogtres-års alderen kom Farfar, som før nævnt, til dem og flyttede med og var hos dem til sin død ved Rygård strand 3. April 1914 og blev begravet på Gjesing Kirkegård.

I 1898 mageskiftede mine forældre Ejendommen Lilleholm med en større på Tustrup Hede, Nørager Sogn Randers Amt (et flyt på et par mil), da var jeg i mit 5. År, og jeg husker, vi flyttede.

Vi var 3 Brødre, og jeg var den yngste, og en fætter, Anton, var Plejebroder.

Far fik os døbt Friis som Efternavn, Thorvald og mig Nielsen som mellemnavn.

I Tustrup Hede var der Fremgang, Nøjsomhed, Arbejdsglæde, Skolegang, men også Frihed og Leg for os Børn. Derfra drog vi ud at tjene. Mine to Brødre kom senere i Lære. Jeg blev ved Landbruget, og Anton kom i forskellige Pladser, til sidst arbejdede han ved Jernbanen her.

I 1910 brændte Gården i Tustrup Hede ved Lynild. Den blev bygget op ret dyrt og præsentabel, men ikke tilfredsstillende. Den manglede Hyggen i den gamle Gård.

År 1912 handlede Far den bort med en Gård ved Rygårdstrand. Samme år blev min Bror Niels gift med Thora. Det var gamle bygninger, men bedre jord. Jeg var Karl hjemme, og vi havde Tjenestepige. Efteråret 1916 solgte Far Gården, og jeg rejste på Haslev Landbrugsskole.

Far og Mor ønskede noget mindre og mere centralt beliggende. De boede en kort tid i Lystrup men fik senere en slags Lystejendom i Allingåbro. Der havde de Familie, og var glade for at bo. Senere fik de et Hus uden Landbrug. Der fejrede de Guldbryllup i 1935. De døde begge i Allingåbro, Far den 2.11. 1940, 79, og Mor 21.9. 1941, 81 År og er begravet på Kirkegården i Vejlbj. Gravstedet er bevaret endnu i 1975.

Fra Haslev Landbrugsskole kom jeg til Østoftegård pr. Tåstrup, det var Sommeren 1917. Året efter var jeg Forkarl på en Gård i Dollerup pr. Skørping, 125

tdr.ld. Der var jeg et år. I 1919 købte jeg en mindre Gård i Allingåbro, ved Siden af min Fars Ejendom. Der var jeg som Ungkarl i 23 år.

Efter Fars og Mors død solgte jeg den og købte en anden i Spidsborg ved Allingåbro. Der blev jeg gift i 1943. 1947 byttede vi Ejendommen i Spidsborg med Trillebæk på Vejlby Mark, som nu Aksel overtog i 1961.

Vi købte Hus i Vejlby, som vi kalder Østerlide, og der bor vi nu i 1975.

Krista og Marius Nielsen Friis

Krista, min Kones Slægt:

Far har åbenbart haft planer om at skrive om Mors slægt, men det blev kun til overskriften.

150. Marius og Krista - mine forældre

Derimod har han efterladt følgende om sin slægts historie:

Familieoptegnelser skaffet til veje af Anna Smith, Kejlstrup og Aksel Olsen i København, og afskrevet af undertegnede, som er fætter til ovennævnte.

Friis Navnet er fra mors slægt, bemærker Anna Smith.

Tilbage fra 1675 findes Navnet Jens Nielsen Friis og dennes søn Niels Jensen Friis. De havde Fæstegård i Gjesing under Løvenholm Gods. En Gård af Hartkorn 4 td. 3 Skp. 2 Fdk. Dette m.m. er efter Arkivet i Viborg.

Det følgende er Afskrivning efter Grosserer Friis Petersens Papirer (Århus).

I 1838 er nævnt en Gårdmand Søren Friis i Vejlbj og senere en Jens Rasmussen Friis, først Husmand i Vejlbj senere Gårdmand samme sted. (Det er Vejlbj her pr. Allingåbro)

Mogens Rasmussen Friis født 29.4. 1815 i Gjeseing, død som Boelsmand i Mogenstrup i Nimtofte Sogn 1886. (Nimtofte er på Djursland)

Noget jeg Marius Friis husker: Nemlig at Farmor døde på Ørsted Sygehus. Hun er efter disse optegnelser født 12.9. 1831 i Vivild, og død 9.8. 1897. Hendes Mand Niels Jensen Røge f. 26.10. 1830 i Nørager.

I øvrigt har Friis Slægten været meget udbredt her på Egnen, der er nævnt både Vivild, Lystrup, Mogenstrup ved Nimtofte, Ørsted, Bode og som nævnt Vejlbj ja helt ud til Rønde egnen har der været enkelte.

En Gren af Friis Slægten som stammer fra Søren Rasmussen Friis f. ca. 1670 i Gjeseing død i 1752 i Jydstrup, var Soldat i Helsingør, fik Borgerskab i Helsingør i 1716 som Slagtermester. Efterkommere af forannævnte blev på Sjælland og nogle kom til Samsø. Mange var studeret og i gode stillinger som Ingeniør, Statsskovfoged, Forstmand, Kroejer (Roskilde Kro). En med Eks. Jur. Godsforvalter ved Merløse og Branderup Godser, var 1860 Ejer og Beboer af Ejendommen Vesterbrogade 38 C. i København, vist ingen Børn og stiftede Familielegat. En er Skoleholder og Degn, en anden nævnes som Sofie Amalie Friis og gift med en Amtsforvalter i Skanderborg.

Min Farfars Slægt Røge Slægten:

Niels Jensen Røge f. 26.10. 1830 i Nørager i den Gård som nu hedder Gammelgård, matrikel Nr. 8a, døde 3.4. 1914 hos sin Søn Jens Friis Nielsen, begravet i Gjeseing 10. April. 84 År. Viet til Ane Marie Friis, født i Vivild 12.9. 1831, død på Ørsted Sygehus 9.8. 1897. (67 År.) 6 Børn.

Min Oldefar Jens Nielsen Røge født i Gjeseing 24.4. 1796, viet i Marie Magdale-
ne Kirke 18.6. 1822. Død som Aftægtsmand 22.6. 1856, 60 År. Hans Hustru Gunne Marie Nielsdatter, 6 Børn.

Tip Oldefar Niels Jacobsen Røeg eller Røg f. 22.11. 1748 i Nørager (i Røguset
?) (En Gård) Hans Hustru Ane Jensdatter døbt 27.4. 1755 i Nørager.

Tip Tip Oldefar Jacob Nielsen Røeg Nørager. Hans Hustru Margrethe Peders-
datter?

Marius Nielsen Friis
Bybjergvej 1, Vejlbj
8961 Allingåbro

Gittes Far dør i december 1977

Efter at Svigermor og Svigerfar havde solgt deres gård til Hans Ole, var de flyt-
tet til Sindal, hvor de havde købt et hus på Østergade, hvortil der hørte et par
mindre beboelsesejendomme, et par udhuse og en stor have. Her havde de en
halv snes gode år sammen.

De havde beholdt "Heden," ca. 16 tdr.ld., beliggende tæt ved landevejen mellem Sindal og Frederikshavn, som de havde købt i deres unge dage, og med børnenes hjælp plantet til med gran- og fyrreskov. Det var nu blevet et dejligt område med gamle træer og et par små søer.

Det var en efterårsdag i jagtsæsonen. Ole havde sammen med sønner og sviger-sønner planlagt en jagt i Heden om eftermiddagen. Om formiddagen sagde han til Rigmor, "jeg tror ikke, jeg vil på jagt i dag, det er så koldt." Rigmor syntes også, det var bedst at blive hjemme, "læg dig på sofaen og tag en lur," foreslog hun. Da hun lidt efter kom ind i stuen, var Ole død.

151. Ole og Rigmor - Gittes forældre

Kort forinden havde de holdt et mindeværdigt guldbryllop på Thorshøj Hotel, hvor de havde samlet alle deres mange børn og børnebørn med deres koner og kærester, sammen med familie og venner fra nær og fjern.

Louise og Gitte var ikke hjemme, da Niels ringede og fortalte, at Morfar var død. Men lidt efter rullede bilen ind i gården, Gitte kom først ind i stuen, og vi samledes omkring hende for at fortælle hende, at hendes Far var død. Da Louise, der da var otte år, lidt efter kom ind i stuen, kunne hun selvfølgelig straks se, at der måtte være sket noget meget sørgeligt, men vi havde så travlt med at trøste Gitte og hinanden, at ingen ænsede Louise. Hun kan endnu huske, hvordan hun stod som lammet i flere minutter og ikke turde spørge om, hvad dette meget sørgelige var, før vi opdagede hende, og fortalte hende, hvad der var sket.

Svigerfar blev begravet på Hørmested Kirkegård. På hans grav blev der sat en sten fra Kringelholts marker. På en af deres mange spadsereture i den smukke natur omkring deres gård var Svigermor og Svigerfar engang kommet forbi en

meget stor sten, der var dukket op af jorden. "Kan den bruges," sagde Ole, da de gik forbi. Den besked forstod Rigmor.

Mors alderdom og død

Efter Fars død i 1978 blev Mor kun boende ret kort tid på Østerlide, før hun solgte det og flyttede ind i en lille lejlighed på Vejlbjvej i det hus, hvori Købmand Lorentzen havde forretning i gamle dage. Her boede hun i nogle år, og her var hun glad for at bo. Hun kunne stadig cykle, og hun kunne stadig besøge sine gamle venner. Når vi besøgte hende, kunne vi stadig overnatte, når vi tog guldpladsen til hjælp.

Efter nogle år ønskede hun at komme ned på Allingåbro Plejehjem. Jeg syntes egentlig, at det var lidt for tidlig, at hun stadig var for rask til at bo på plejehjem. Måske var hun begyndt at kede sig lidt. Mor var ikke særlig god til at være ene, hun ville helst have selskab, og jeg tror, hun forventede, at der på plejehjemmet ville være bedre mulighed for samvær. Det var der vel også i begyndelsen. Helga Rygård, Carli Højlund o.a. var der, men også de forsvandt efterhånden, og de sidste år tror jeg ikke, Mor var særlig glad. Hun kunne f.eks. være utilfreds med, at personalet ikke havde tørret ordentlig støv af, selvom Mor udmærket godt kunne tørre støv af selv. Det var for mig et tegn på, at hun havde ændret sig.

Vores besøg blev nu kortere, vi kunne ikke mere overnatte. Engang imellem tog vi Mor med på en køretur, f.eks. til Udby og Holbæk, men ellers blev det blot til en time eller to. Måske svigtede vi lidt i de år, hvor hun havde mest brug for os.

Men hun havde jo Aksel, og det var også vores trøst, når samvittigheden nagede lidt. I lange perioder, i hvert fald mens hun boede på Vejlbjvej, kørte han ind og fik sin formiddagskaffe hver dag, men også i de senere år besøgte Aksel hende meget ofte. Aksel påtog sig det job, som det også er, at tage sig af Mor på hendes gamle dage, og det husker vi ham for. Også Ellen havde stor omsorg for Mor, og flere gange om året tilbragte hun flere dage hos Mor. Disse besøg var naturligvis lyspunkter i Mors tilværelse. Mor besøgte os naturligvis så længe hun kunne, men jeg husker ikke hvornår disse besøg ophørte.

Mor døde den 6. november 1990, 87 år gammel. Hun sov stille ind, hun blev svagere og svagere. Charlotte rejste først over, og dagen efter kom jeg og Christian. Hun var ikke længere nærværende, men det virkede som om, hun ventede på os. Da Christian som den sidste ankom, døde hun kort efter. Vi stod omkring hende og sang nogle salmer. Måske kunne hun høre os. Hun blev begravet ved siden af Far.

Mormors alderdom og død

Mormor fik mere end 20 år alene efter Morfars død. Hun døde den 3. september 1999 få dage før sin 96-års fødselsdag. De sidste 3-4 år var hun meget glem-som. Når vi besøgte hende, kunne hun fortælle de samme ting adskillige gange, eller hun spurgte til vore børn mere end en gang. Men hun kunne kende os, og havde glæde af vore besøg.

Fysisk var hun i fin form til det sidste, og kunne klare sig selv. Kort tid før sin 90-års fødselsdag fik mormor indsat en såkaldt page-maker for at stabilisere hjerterytmen. Da overlægen, før indsættelsen, forklarede hende, at sådan en kunne arbejde i mindst 20 år, svarede mormor: ”Så kan du godt, gi’ mig en brugt.” Et typisk Mormor svar.

Jeg skrev i min dagbog:

Et langt og godt liv er til ende, Mormor blev født den 17. september 1903. Hun boede på ”Kringelholt” sammen med Ole fra 1928, da de blev gift, til 1970. Hun havde ved sin død 9 børn og 7 svigerbørn, 26 børnebørn, idet Ernst Ole er død, og 26 oldebørn. Så Mormor forlod en familie på 83 personer inkl. de indgifte.¹

I 1970 solgte de gården til Hans Ole og flyttede til Østergade i Sindal, hvor de boede indtil svigerfar døde i 1977 kort tid efter deres guldbryllop. Få år efter flyttede Mormor til en beskyttet bolig på Nørregade, hun var endnu frisk, og deltog i mange ældre-aktiviteter. De senere år har hun boet på plejehjemmet i Sindal, hukommelsen svigtede til sidst, men hun kunne stadig kende os og føre en hyggelig samtale.

”Jeg sover så godt om natten,” sagde hun engang til Christian. Han var i færd med at nedskrive nogle af de historier, hun kunne huske fra gamle dage. Det blev til et lille hæfte med titlen ”Historier fra mit liv.” Hun fortsatte: ”men en dag glemmer jeg nok at vågne.” Det glemte hun så i dag.

¹ Hele familien kan ses på www.kringelholt.dk, sammen med Rigmors erindringer og Oles levnedsbeskrivelse.

TREDJE DEL: Afslutning

Så langt, så godt

Mit liv har ikke fulgt nogen overordnet plan, men har beroet på de muligheder, der bød sig til. Dem har jeg så, tror jeg nok, været god til at udnytte.

Jeg kommer fra et indremissionsk hjem. Mine forældre, Min mors forældre, og min fars forældre var alle 'troende'. Min far ville gerne have været missionær i Afrika. Det blev han aldrig på grund af sin sygdom og tidlige død.

Min fætter Henning planlagde, fra han var en stor dreng, at han ville være landmand og have sin egen gård. Det fik han, han havde en plan, som han fulgte hele sit liv. Ham har jeg altid beundret.

Indtil min soldatertid deltog jeg i utallige "missions"-møder, og satte vel aldrig spørgsmålstegn ved sandheden i, hvad jeg havde hørt og lært. Kristendommen var det grundlag, man kunne bygge sit liv på.

Jeg var soldat i Århus, på Vester Allés kasserne, hvor vi sov på stuer med 11 mand i hver stue, og vi skulle være i seng kl. 10, hvis vi ikke havde nat-tegn. Jeg husker en aften, hvor jeg kom til at diskutere med to andre på stuen, vi har nok hvisket, for ikke at vække de andre på stuen. De forsøgte at overbevise mig om, at al den snak om, at Jesus var Guds søn, selvfølgelig blot var en god historie, mens jeg ihærdigt belærte dem om det, jeg troede på.

Efter soldatertiden kom jeg tilbage til Silkeborg, til min gamle plads hos Peter Jessen, hvorfra jeg i øvrigt har mange gode minder. En aften gik jeg en tur rundt om markedspladsen, da det pludselig blev lysende klart for mig, at selvfølgelig var det blot en god historie. Rigtig mange ting faldt på plads i mit liv den aften, selv om der også blev et tomrum. Jeg husker tydeligt et stort "ingenting," der hvor alt det andet havde været. Siden den dag har jeg troet lige meget og lige lidt på Jesus, Muhammed, Buddha og hvem som helst.

Jeg har ofte sagt, at jeg er ateist, men især min datter Charlotte har aldrig troet på, at jeg mente det, at det virkelig var min overbevisning, at det ikke blot var noget, jeg sagde. Det er selvfølgelig også uden nogen betydning nu i min høje alder, hvad jeg tror på, eller ikke tror på. Men for mig selv er det meget rart og føles meget rigtigt at få visse ting på plads.

Jeg har, hele mit liv, af hensyn til min mor, aldrig sagt, at jeg ikke troede på Gud. Mor har et par gange forsøgt at få mig til at fortælle om mit forhold til Gud, men hver gang er det lykkedes mig at vige uden om.

Det jer tror på er Darwin, og på at vi nedstammer fra aberne. Ellers har jeg accepteret, at vi mennesker ikke kan forstå ret meget af det, der sker i naturen. Vi må nøjes med at se til og glæde os over det, der er at glæde sig over.

Ellers har jeg haft et virkelig godt og lykkeligt liv, selv om det har været styret af tilfældigheder, det ene held efter det andet. Mit ægteskab med Gitte har været grundlaget for de sidste 50 år.

En overgang troede jeg, at jeg kunne blive forsker, jeg forsøgte ihærdigt i nogle år, og fik også, sammen med andre, publiceret en 5-6 afhandlinger. Jeg husker en samtale, jeg havde med professor Olesen Larsen om, hvis navn der skulle stå først på en afhandling. "Gør som du synes," sagde jeg, "det betyder ikke noget for mig." Den der stod først på afhandlingen, formodede man, havde ydet det største bidrag til indholdet. "Jamen, har du da slet ingen ambitioner," sagde Olesen Larsen, hvortil jeg svarede, at jeg i hvert fald ikke havde ambitioner om, at blive en kendt forsker, men jeg havde ambitioner om at udfylde, den plads jeg havde rimelig godt.

Det er nok sådan jeg har haft det, det meste af mit liv

Efterhånden mistede jeg lysten til at forske, og da det senere blev en mulighed, valgte jeg at bruge alle mine kræfter på at undervise, og med årene blev jeg vel rimelig god til det, mest fordi jeg gad, i modsætning til de fleste andre, for hvem undervisning var en pligt, de ikke kunne komme uden om.

Jeg har selvfølgelig ofte haft mulighed for at deltage i møder og andet, når jeg var i København, men når det ikke var nødvendigt, afslog jeg. Jeg ville hjem til familien og til "Bakken."

Nu på mine gamle dage, tænker jeg ofte på mine bedsteforældre, og dem har jeg heldigvis kun gode minder om. Min Mormor har siddet i en gyngestol i alle de år, jeg kan huske. Hun havde haft en svær hjerneblødning og elskede, når vi sad ved siden af hende og læste højt af et eller andet.

Min Farmor var, som jeg husker hende, en dame der havde sine meninger, og ikke lagde skjul på dem. Som små elskede vi at besøge hende og få et par stykker af hendes fedtebrød, en slags småkager, som hun var specialist i at bage.

Når vi besøgte hende i Holbæk, hvortil der var ca. 3 km fra Udby, gik vi som regel derop. Så smed vi træskoene og gik i bare tæer det meste af vejen.

Min Farfar var en stille, måske lidt forsagt mand, som jeg elskede højt, selvom jeg ikke så meget til ham, efter at vi flyttede fra Udby.

Min Morfar derimod, har jeg kendt rigtig godt, til jeg var over 20 år, hvor han døde på sofaen hjemme på Trillebæk. Han var en meget aktiv mand. Han byggede flere huse i Allingåbro, han havde en hønsefarm, han byggede sit eget snedkerværksted, og til sidst byggede han "Osnok," en villa i Vejlbj, hvor vi boede sammen med Mormor og Morfar efter Fars død. I sin ungdom arrangerede han store ungdomsmøder i Nimtofte, hvorfra han stammede. Morfar var meget opmærksom på sine medmennesker, især sin familie. Hans eftermæle vil leve længe.

Min Far nummer to var, ligesom min Farfar, en stille mand. Han blev gift med Mor, da hun havde været enke i syv år. Han var da ca. 50 år, men havde ikke været gift. Ham kom jeg også til at holde meget af, og jeg beundrede ham for

den måde, hvorpå han accepterede os fire store børn, som han kom til at leve tæt sammen med i mange år.

Man støder på udtrykket ”meningen med livet,” men det er meningsløst, man kan tale om meninger med livet, eller meningen med mit liv. Jeg beundrer de mennesker, der prøver at få indflydelse på verdens gang, ud fra et ønske om, at ændre den til det bedre.

Jeg har, som nævnt, aldrig haft, en overordnet plan for mit liv, eller et formål, eller en mening med mit liv, udover den, at få det bedst mulige ud af det. Jeg elskede at være fritidslandmand, og jeg havde forestillet mig, at mit otium skulle gå med at rode i jorden og plante træer.

Jeg er meget glad for min familie, og meget optaget af, hvordan deres liv forløber. Heldigvis har jeg en familie, der er meget nem at holde af.

Nu kan jeg så blot håbe på, at min familie ikke synes, at jeg har været helt umulig at leve sammen med, og at mine børnebørn vil mindes mig med glæde.

Erik Bach

Bilag I: Min fars forældre og børn

Søren Henriksen Bach blev født den 17. maj 1874 og døde den 4. september 1964.

Nielsine Andrea Nielsen blev født den 20. maj 1877 og døde den 5. september 1957 (se billede side 15)

De blev gift den 4. november 1898 og bosat i Holbæk på Djursland, hvor de fik otte børn.

Henning blev født den 21. september 1899 og gift den 19. maj 1929 med Sara Krista Marie Kristensen, der var født den 30 marts 1904. De blev bosat i Udby på Djursland. De blev mine forældre og fik i alt 4 børn.

Jeg blev født den 3. marts 1930 og gift den 28. marts 1961 med Ellen Birgitte Nielsen, født den 13. december 1931. Vi blev bosat i København og senere i Brokøb, Jyderup. Vi fik tre børn Charlotte, Christian og Louise.

Gunnar blev født 4. oktober 1931 og flyttede i 1968 sammen med Birgit Steffensen, født 2. maj 1941. De blev bosat i Birkerød og gift i december 1994. De fik et barn Rikke.

Ellen Margrethe blev født den 21. juli 1933 og gift den 30. marts 1961 med Bent Jørgensen. De blev bosat i Augustenborg men fik ingen børn. Ellen blev gift igen den 23. juli 1988 med Jørgen Weiss og bosat i Sønderborg. Jørgen havde 2 børn, men Ellen og Jørgen fik ingen børn sammen.

Aksel Johannes blev født den 8. juli 1936 og gift den 11. februar 1961 med Gerda Pedersen, født den 18. marts 1933. De blev bosat i Allingåbro og fik et barn Susanne.

Far døde den 16. september 1937 og Mor døde den 6. november 1990

Lauritz blev født den 17. april 1901 og gift den 20. september 1936 med Anna Marie Kristensen. De blev bosat i Holbæk på Djursland og fik 3 børn.

Else blev født den 5. september 1937 og gift den 26. november 1960 med Reinhardt Høst, født den 19. september 1935. De blev bosat i Hejlsvig og fik fire børn Bente, Søren, Henrik og Margit.

Chresten Henning blev født den 18. marts 1939 og gift den 6. april 1968 med Karen Margrethe Skøtt, født 17. februar 1946. De blev bosat i Nim ved Horsens og fik 4 børn Lene, Anne, Ole og Anders.

Karin blev født 26. august 1940 og gift den 26. november 1966 med Otto Hvidberg, født 24. januar 1939. De blev bosat mellem Århus og Randers og fik tre børn Anne Marie, Lisbeth og Birthe.

Lauritz døde den 13. oktober 1940 og Marie døde den 9. september 1967.

Sigfred blev født den 13. december 1902 og gift den 25. juli 1934 med Magda Lucia Mortensen, født 30. juli 1914. De blev bosat i Hedensted og fik et barn.

Birgit blev født den 24. september 1943 og gift den 7. september 1963 med Jørgen Bek. De blev bosat i Viborg og fik to børn Mogens og Torben. Sigfred døde den 9. juli 1984.

Bohardt blev født den 30. juni 1905 og gift den 29. juli 1939 med Bertha Boelsmann, født den 7. februar 1913. De blev bosat i Dronninglund og fik 5 børn.

Grethe blev født den 21. juni 1940 og gift den 25. juli 1964 med Leif Christensen. De blev bosat i Greve, men flyttede senere til udlandet. De fik et barn Claus.

Helga blev født den 22. januar 1942 og gift den 18. oktober 1964 med Troels Bundgård Lassen. De boede en overgang i Ørsted på Djursland men blev skilt i 1991. De fik to børn Ea og Lass.

Agnete blev født den 5. juli 1945 og gift 8. juli 1967 med Jørgen Willy Hansen, født den 14. september 1943. De fik et barn, Malthe.

Søren blev født den 9. marts 1949 og gift den 28. juni 1980 med Marianne og igen i 1987 med Liselotte Nielsson. De fik et barn Laura.

Peter blev født den 16. april 1957 og gift den 1. juni 1991 med Elisabeth Balslev.

Bohardt døde den 16. februar 1957.

Alfred blev født den 15. januar 1907 og gift den 17. marts 1937 med Elly Jensen, født den 17. marts 1910. De blev bosat i Torup ved Hundested og fik tre børn.

Malm blev født den 26. oktober 1935 og gift den 31. juli 1965 med Jytte Rasmussen, født den 12. september 1944. De fik tre børn Flemming, Bettina og Peter.

Boy blev født den 12. juni 1938 og gift den 2. september 1961 med Hanne Weibel, født den 7. januar 1941. De fik to børn Gitte og John.

Elli blev født den 14. august 1942 og gift den 30. maj 1962 med Willy Jørgensen, født den 4. april 1941. De blev bosat i Hundested og fik tre børn Jette, Steen og Annette.

Alfred døde den 14. november 1985.

Bodil Marie blev født den 22. juli 1910 og gift den 17. september 1936 med Ejnar Marius Søndergård, født den 8. november 1902. De blev bosat i Ørsted på Djursland og fik et barn.

Birgit blev født den 20. november 1940 og gift den 21. marts 1964 med Hugo Frederiksen, født den 16. august 1936. De blev bosat i Århus og fik ingen børn.

Bodil døde den 11. august 1990 og Ejnar døde den 4. oktober 1986.

Kristian blev født den 11. februar 1912 og gift den 28. december 1938 med Inger Juel, født den 13. juni 1913. De overtog Ingers fødehjem i nærheden af Kolding, men fik ingen børn.

Kristian døde den 14. november 1939 og Inger døde den 29. marts 1989.

Dagny blev født den 21. oktober 1914 og blev gift den 1. juni 1939 med Thøger Christensen, født den 18. januar 1911. De blev bosat i Torup ved Hundested og fik 6 børn.

Ruth blev født den 2. juli 1940 og gift den 2. marts 1964 med Bertil Toft Larsen. De fik to børn Hans og Peter.

Linda blev født den 10. marts 1942 og gift med Hagbart Jensen. De fik to børn Helle og Karin.

Karen blev født den 24. juni 1944 og gift den 9. november 1963 med Frede Nielsen. De fik to børn Anders og Signe.

Knud blev født den 20. oktober 1945 og bor sammen med Birthe Blom. De er bosat i Hundested men fik ingen børn.

Maj Martha blev født den 13. maj 1949 og bor sammen med Erik Christensen. De har et barn Ole.

Bodil blev født den 14. marts 1953 og bor sammen med Erik Møller. De fik to børn Lisa og Janne.

Bilag II. Min Mors forældre og deres børn

Min bedstemor Johanne ved vi meget lidt om.

Min bedstefar Niels Christian Christensen blev født i 28. april 1875 i Vivild sogn og døde i 1955.

De blev gift og bosat i Spentrup ved Randers. De fik syv børn.

Johannes blev gift med Anna og bosat i Nimtofte. De fik to børn

Libbe og **Jørgen** som begge blev gift og bosat i Ryomgård.

Sara Krista Marie blev gift med Henning Bach og bosat i Udby. De blev mine forældre og fik som før nævnt fire børn. Krista blev efter Hennings død gift med Marius Friis og bosat i Allingåbro.

Herluf blev gift med Line og bosat i Dronninglund. De fik fire? børn.

Karl Gustav blev gift med Inger og bosat i Allingåbro. De fik fem børn.

Gerda blev gift med Erik og bosat i København.

Niels blev gift med Ellen og bosat i Allingåbro.

Evald blev gift med Katrine og bosat i Ørsted på Djursland.

Birgit og **Ruth** blev også begge gift.

Anna blev gift med Ejler Sloth og bosat i Nimtofte og senere i Mosbjerg i Vendsyssel. De fik tre børn

Anne Lise blev gift med Erik og bosat i Gærum i Vendsyssel.

Martin blev gift og bosat i Sulsted.

Henning blev gift og bosat i Esbjerg.

Efter Ejlers død blev Anna gift med Rasmus.

Holger blev gift med Selma og bosat i København og senere i Allingåbro. De fik et barn

Jonna blev gift med Arne og bosat i Allingåbro.

Thorvald blev gift med Ellen og bosat i Billund, de fik ingen børn. Efter Ellens død blev Thorvald gift med Astrid og bosat samme sted. De fik to børn

Bilag III. Ponyer på Dyrskue, 1972–1998

- 1972: Øxenholms Gordon
1973: Trine og Winnie af Filskov
1975: Winnie af Filskov, Bakkens Trille, Bakkens Wiki, Lammermuir Giggle og Bakkens Gnom (de to sidste af racen Dartmoor).
1976: Bakkens Trolde, Bakkens Vanja og Poula of Ugarth (kun kort tid).
1977: Cymmer Haulwen (Welsh Mountain), Bakkens Trille, Bakkens Vips.
1978: Lammermuir Giggle, Cymmer Haulwen, Bakkens Trille.
1979: Bakkens Flicka, (Dartmoor), Bakkens Vanja (Charlotte Grønholt Jensen)
1980: Bakkens Trille.
1981: Bakkens Tanja, Bakkens Goliath (Dartmoor), Bakkens Shelly (Welsh Mountain)
1983: Bakkens Tanja.
1984: Bakkens Tanja, Bakkens Topsy.
1985: Øxenholms Gordon, Bakkens Victor, Bakkens Tanja, Bakkens Topsy.
1986: Bakkens Lady, Bakkens Victoria.
1987: Bakkens Victoria.
1988: Bakkens Lady, Bakkens Tanja, Bakkens Topsy, Bakkens Therese, Bakkens Tilde, Bakkens Lucy (alle i samling efter Gordon)
1989: Bakkens Tilde.
1990: Gøjs, Bakkens Tito, Bakkens Vladimir.
1991: Kylenstens Skipper.
1993: Bakkens Isak, Bakkens L'Amour, Bakkens Twiggy.
1994: Bakkens Maastricht, Bakkens L'Amour, Bakkens Flicka.
1995: Bakkens Line.
1997: Bakkens Sissel, Bakkens Mille, Bakkens Cherry.
1998: Bakkens Line, Bakkens Nikoline.